ERGUN AYDINOĞLU

Fis Köyünden Kobanê'ye

KÜRT ÖZGÜRLÜK HAREKETİ

versus

versus

Ergun Aydınoğlu

Ergun Aydınoğlu Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim görevlisidir. Yazarın yayınlanmış diğer çalışmaları: *Brezilya İşçi Partisi Deneyimi* (Brezilya İşçi Partisi yöneticileriyle röportajlar), Belge Yayınları, 1991; *Türk Solu/Eleştirel Bir Tarih Denemesi*, Belge Yayınları, 1992; *Söylenmese de Olurdu/Bir Siyasi Göçmenin Otuz Yıla Diş ve Düş Gıcırtıları* (Denemeler), Belge Yayınları, 1996; *Türkiye Solu (1960-1980)/"Bir Amneziğin Anıları"*, Versus Yayınları, 2007; *"Sol Hakkında Her Şey mi?/Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Sol Üzerine Bir Değerlendirme*, Versus Yayınları, 2008.

Fis Köyünden Kobanê'ye Kürt Özgürlük Hareketi
Ergun Aydınoğlu

VERSUS KİTAP

Yayın Yönetmeni: Özgür Arslan
Düzelti: Mine Olgun
Grafik Tasarım: Versus Kitap

1. Baskı, Aralık 2014
Versus Kitap: 150
ISBN: 978-605-4972-16-6

VERSUS KİTAP
Caferağa Mh. Nailbey Sk.
Umut İşhanı No: 15
Daire: 8 Kadıköy / İstanbul
Tel: 0 216 345 40 69 (pbx)
Faks: 0 216 345 40 68
Sertifika: 22806

Baskı
Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti. Ankara
Tel: 0312 640 16 23
Sertifika No:

www.versuskitap.com
versuskitap@versuskitap.com

ERGUN AYDINOĞLU

Fis Köyünden Kobanê'ye

KÜRT ÖZGÜRLÜK HAREKETİ

versus

İçindekiler

SUNUŞ 7

1) 1980 ÖNCESİNDE KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİ 13
"49'lar Davası"ndan Türkiye İşçi Partisi'nin "Doğulu Sosyalistler"ine 13
1960'ların Yeni Politik İkliminde Kürt Sorunu 19
1974 Sonrası: Kürt Solunun Doğuşu 25
PKK (Partiya Karkerên Kurdîstan / Kürdistan İşçi Partisi) 27

2) PKK'NİN ATILIMI (1984) 33
12 Eylül 1980: PKK'nin Yeni Döneminin Açılışı 33
PKK'nin Özgünlüğü 38
Silahlı Mücadele ve "Önderlik Örgütü" ya da "Öcalan Karizması"nın Doğuşu 44
Öcalan ve PKK 49
Öcalan ve Kürt Kitleleri 62

3) PKK PROGRAMININ EVRİMİ 69
Kürdistan Devriminin Yolu – Manifesto (1978) 69
1989 Sonrası: "Türkiye'de Kürt Sorununa Çözüm"e Doğru İlk Adımlar 71
1995 PKK Programı 76

4) YASAL KÜRT PARTİLERİ 81
PKK Dışındaki Kürt Siyasetçiler Siyaset Sahnesinde 81
Bir Kadın Hareketi Olarak PKK ve Yasal Kürt Partileri 89

5) YENİ DÖNEM: ÖCALAN İMRALI'DA 93
Şubat 1999 ve Sonrası: PKK'nin Yeni Yönelişi 93
Bir "Müzakere Ortamı" Olarak İmralı 95
PKK ve Müzakere Konusu 100
Yargılanma Süreci ve Öcalan'ın Barış Taarruzunu Sürdürmesi 105
Türk Devletinin Beklentileri ve İmralı Görüşmeleri 107
Sonuçsuz Müzakere: 1999 - 2001 110

6) 2001 VE SONRASI 113
Türk Devletinin Kürt Siyasetinde Değişen Parametreler 113
PKK'dan KADEK'e (2002) 115
Kasım 2002: AKP'nin Seçim Zaferi 119

KADEK'ten KONGRA-GEL'e (2003) 121
Öcalan-Devlet İlişkisi ve Komplo Teorileri 127

7) ÖCALAN'DAN YENİ YÖNELİŞİN TEORİK AÇIKLAMALARI 135
Öcalan ve Teori 135
Bir Halkı Savunmak (2004) 140
Öcalan'dan PKK'ye Eleştiri: "Memurlaşma" (Bürokratikleşme) ve "Çeteleşme" 142
PKK'deki Olumsuzluklarının Kaynağı Olarak "Bağımsızlık" Hedefi ve Örgütün Toplumsal Temeli 149

8) DEMOKRATİK KONFEDERALİZME DOĞRU 153
Yeniden "Kürdistan'ın Tüm Parçaları" mı? 153
PKK Programı (2005) 157
Yeni Program Olarak KCK Sözleşmesi (2007) 163
Demokratik Özerklik 171

9) KÜRT MİLLETVEKİLLERİ YENİDEN PARLAMENTODA (2007) 177
Sosyal Hareketin Unsuru Olarak Yasal Kürt Partileri 177
PKK'nin Cephe ve İttifaklar Politikası Açısından Yasal Kürt Partileri 180

10) YENİDEN "ÇÖZÜM" (2009-2014) 183
Yeni Müzakere Muhatabı: AKP 183
Öcalan'ın Yeni Barış Taarruzu (Mart 2013) 186
Gezi Ayaklanması ve Kürt Özgürlük Hareketi 189
Bir Kez Daha "Türkiye Partisi" Denemesi: Halkların Demokratik Partisi (HDP) 192
Cumhurbaşkanlığı Seçimleri: HDP'ye BDP'li Aday mı? 196
Rojava'dan Kobanê Savunmasına: PKK'nin Bölgesel Aktör Olarak Yükselişi 201

GELECEĞİN GETİREBİLECEKLERİ VE SONUÇ 205

SUNUŞ

Bu çalışma, Türkiye siyaseti üzerine daha geniş boyutlu bir çalışmanın bir bölümünü oluşturuyor. Esas proje, "2000'li Yılların Türkiye Siyaseti" olarak tasarlanmıştı. Ne var ki kapsamının umduğumdan fazla genişlemesi nedeniyle, çalışmayı birbirinden bağımsız kitaplar halinde yayınlamanın daha uygun olacağını düşündüm. Kürt özgürlük hareketi üzerine olan kısım nispeten daha fazla hazırlık yaptığım bir bölümdü. O nedenle de bu kısmın yayınlanması öne alınmış oldu.

Bu çalışmayı, günümüzde Ortadoğu'nun en devrimci siyasal ve sosyal hareketlerinden birisi olarak öne çıkan Kürt özgürlük hareketini ve onun Türkiye siyasetindeki yerini anlama çabası olarak tanımlamak mümkün. Bu çerçevede çalışmada ağırlıklı olarak ele aldığım özneler PKK ve Kürt sosyal hareketi olduğu halde, daha öncesinin aktörlerine sınırlı da olsa değinmek gerekli oldu. Türkiye siyasetinin 1960'lı yıllarda "Doğu sorunu", 1960'lar sonlarından itibaren de –en azından Türk solunda– "Kürt sorunu" başlığı altında ele alınan konusunun, o yıllarda farklı özneleri bulunmaktaydı. Bunlar, 1960'lı yıllarda "Doğulu Aydınlar" ve daha sonra "Doğulu sosyalistler", 1970'li yıllarda ise "Kürt aydınları", "Kürt sosyalistleri" ve "Kürt sol örgütleri" olarak anıldılar. Ne var ki 12 Eylül darbesinin sonuçlarından birisi olarak, bu alandaki özne çeşitliliğinde büyük bir dönüşüm yaşandı. 1980'li ve 1990'lı yıllarda, "Kürt aydınları" ve bir ölçüde de "Kürt sosyalistleri", siyasetin öznesi olarak görülebilecek konumlarını zaman

zaman değişen ağırlıklarda sürdürebildiler. Ancak 1980'lerin sonlarından itibaren, PKK'nin bu alanda yepyeni bir özne olarak yükseldiğini görüyoruz. 1990'lı yıllarda ise PKK, Kürt sosyal hareketinin doğuşu ile, merkezî özne konumunu kalıcı hale getirecektir.

PKK dediğimizde söz konusu olan, 1990'lı yıllarda çevresinde bir sosyal hareketin oluşacağı, yaklaşık otuz yıllık bir siyasal hareket. Bu örgüt her ne kadar 1978 yılında kurulmuşsa da, 1984 sonrasına kadar, o sıralarda Türk ve Kürt solundaki onlarca küçüklü büyüklü hareket arasında küçük bir devrimci çevre olarak kendisini göstermiştir. Bir siyasal özne olarak o tarihlerde fazla bir önemi yoktur. Ne var ki aynı örgüt 1984 sonrasında, kelimenin gerçek anlamında bir siyasal harekete, başka bir deyişle ülke –ve bir süre sonra da bölge– gündemini etkileyen bir siyasal güce dönüşmüş ve çevresinde dev bir sosyal hareket yaratmıştır.

O nedenle PKK'nin siyasal ve programatik evrimi, stratejik ve taktik yönelişlerinin siyasal anlamı, yine bu örgütün toplumsal tabanı ve politik kültürü ile birlikte, Kürt özgürlük hareketini ve onun Türkiye siyasetindeki yerini anlama çabasında ele alınması gereken temel konular olarak öne çıkmakta. Diğer taraftan, PKK'nin 1990'lardan itibaren dev bir sosyal hareketin merkezinde olduğu düşünüldüğünde, bu hareketin en önemli unsuru olan yasal Kürt partilerinin de inceleme konusu olması kaçınılmaz oldu.

Bu noktada, çalışmanın daha iyi anlaşılması için, bu konuyu ele alırken bakış açımda önemli yeri olduğunu düşündüğüm iki öncül önermeyi hatırlatmakta yarar görüyorum. Her ne kadar ilerideki sayfalarda sık sık inceleme konusu olacak da olsalar, çalışmanın başında bunların okuyucuya hatırlatılmasının yararlı olduğu kanısındayım. Bu öncül önermelerden birincisi, Kürt özgürlük hareketi üzerine konuşurken, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Weberyan anlamda bir karizmatik lider olarak ele alınması gereğidir. Öcalan karizması, oldukça uzun bir dönemden beri, PKK'nin yapısal bir unsuruna

dönüşmüştür. Kuşkusuz bu son derece önemli konunun ele alınmasında büyük güçlüklerin olduğu da muhakkaktır. Her şeyden önce bu konuyu incelemek isteyen araştırmacıların elinde, Öcalan'ın liderliği konusunu da ele alan araştırmalar, biyografiler ya da PKK'nin örgütsel yaşamına ilişkin çalışmalar mevcut değildir; olanlar da bu açıdan son derece sınırlıdır. Ne var ki bu güçlüğe rağmen, Kürt özgürlük hareketini ele alan her çalışma, bu alanda dağınık bir biçimde mevcut olan malzemeden yararlanarak, Öcalan karizması olgusunu dikkate almak durumundadır. Öcalan'ın "otoriter", "sevilen", "etkili" ya da "popüler" vs. bir lider olmanın çok ötesinde bir anlamı olan karizması, bu hareketin incelenmesinde dikkate alınması gereken bir *nesnel faktör* olarak görüldüğünde, Kürt siyasal ve sosyal hareketinin anlaşılma imkanlarının çok daha gelişeceğini düşünüyorum.

İkinci öncül önerme ise, Kürdistan'ın bağımsızlığının Kürt kitleleri için ifade ettiği anlama ilişkindir. Bu konuyu daha iyi açıklamak için, siyasetle ilişkileri çerçevesinde Kürt kitlelerini iki büyük kesim olarak ele almakta yarar var. Bir tarafta, son on iki yılın Türkiye ve Kuzey Kürdistan siyaseti dikkate alındığında, "AKP seçmenleri" olarak da adlandırılabilecek bir kesim bulunmaktadır. Bu kesim, büyük çoğunluğu itibariyle siyaseten pasiftir; başka bir ifadeyle siyasetin öznesi değil, nesnesi konumundadır; siyasal ufku, AKP ve benzeri siyasal iktidarların yumuşak reformları, iyileştirmeleri ve bu türden iktidarlarla yaşanabilecek kliyantelist ilişkiler ile sınırlıdır. İkinci kesim ise, 1990'ların başlarından itibaren, PKK ve yasal Kürt partilerinde somutlanan bir siyasal hareket aracılığıyla siyasetin aktif öznesi olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca aynı kesim, Türkiye siyasetinin nadir görülen bir olgusu anlamında, dev bir sosyal hareket nebülözünü de oluşturur. İşte "Bağımsız Kürdistan" perspektifi, bu toplumsal kesimin programatik ufku olarak onyıllardır varlığını sürdürmektedir. Kürt siyasal hareketi öncüleri arasında özellikle 1960'lar sonlarından itibaren yaygınlaşmaya başlayan "Bağımsız Kürdistan" perspektifi,

Öcalan'ın 1999 sonrasında "demokratik cumhuriyet" programını savunmaya başlamasına rağmen, çekiciliğinden çok fazla şey kaybetmemiş görünmektedir.

Bu perspektif hâlâ çekicidir; çünkü –1980 sonrası tarihsel dönem söz konusu olduğunda– "Türkiye'nin Batısı"nda ne Türkiye Kürtlerinin değişim özlemlerine hitap edebilecek siyasal ve sosyal hareketlerin ortaya çıkışı ne de bu konuda umut duyulmasına yol açabilecek ideolojik/politik iklim değişiklikleri yaşanmıştır. Bu koşullarda radikal dönüşümler talep eden siyaseten aktif Kürtlerin geniş kesimleri için, "Türkler"i bir "müttefik"ten öte bir çeşit "kader ortağı" olarak görmek için çok fazla neden yoktur. O yüzden "Bağımsız Kürdistan", Kürtler için hâlâ dev bir ütopya potansiyelini ifade etmeyi sürdürmektedir. Eşitsiz, adaletsiz, baskıcı ve yoksulluk ve yoksunluklarla dolu bir dünyada Bağımsız Kürdistan özgürlük, eşitlik, refah, onurlu bir yaşam gibi bir dizi özlemin gerçekleşeceği bir geleceği temsil etmektedir. Bu anlamda söz konusu olan, bir programatik ufuktur. Bu ütopya o kadar güçlüdür ki, siyasal ve sosyal hareketin karizmatik liderinin öngörü, perspektif ya da niyetleri ile değişmediği gibi, tersine lider –örneğin 2003 sonrasında– bu ütopyanın güçlü etkisini dikkate almak zorunda kalmıştır.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak PKK hareketinin siyasal ve programatik evrimine odaklandım. Ancak bu evrimi incelerken, PKK'nin ideolojik kökleri, başta "liderlik kültü" olmak üzere PKK'ye egemen olan politik kültür, "Öcalan-Devlet ilişkileri"ne dair komplo teorilerinin eleştirisi, Öcalan'ın teorisyenliğinin sınırları, bir stratejist ve taktisyen olarak Öcalan ve Kürt hareketinin siyasal aktörlüğünün boyutlarını geliştiren ve onun bir sosyal harekete dönüşmesini ifade eden yasal Kürt partileri gibi konuların incelenmesi de çalışmaya dahil edildi. Bu sınırlı genişletme, esas çalışma ekseni olan PKK'nin siyasal ve programatik evrimi ve bunun Türkiye siyasal yaşamı açısından anlamını daha iyi kavrayabilme ve anlatabilme çabasının bir ifadesi olarak tanımlanabilir.

Bu noktada, çalışmada sık sık geçen "Kürt sorunu" terimi üzerine açıklama yapmakta yarar var. Bunun yerine "Kürdistan sorunu" ya da "Türk sorunu" terimlerini kullanmak elbette daha doğru olabilirdi. Ancak yaygın kullanımı nedeniyle tüm eksikliklerine rağmen bu terimi kullanmakta bir sorun görmedim.

Son olarak, yazdıklarımı okuduktan sonra bana son derece değerli hatırlatma ve tavsiyelerde bulunan Gülseren Adaklı, Demet Dinler ve Beycan Mura'ya ve metnin son okumasını yapan Ezgi Dilek'e teşekkürlerimi iletmek isterim.

Ergun Aydınoğlu
İstanbul, 24 Kasım 2014

1

1980 ÖNCESİNDE KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİ

"49'lar Davası"ndan Türkiye İşçi Partisi'nin "Doğulu Sosyalistler"ine

PKK (Kürdistan İşçi Partisi), Kasım 1978'de kuruldu, 1984'te silahlı mücadeleyi başlattı ve birkaç yıl içinde istikrarlı bir silahlı mücadele örgütü haline geldi. 1990'lara gelindiğinde, PKK ve silahlı mücadelesinin Türkiye Kürdistanı'nda büyük bir sosyal hareketin merkezinde olduğu iyice hissedilmeye başlar. Oysa aynı dönemde sosyal hareket –sınırlı birkaç patlama dışında– Türkiye'nin diğer bölgelerinde artık sadece tarihe (1960 ve 70'lere) özgü bir olgu olarak hatırlanmaktadır.

Tüm siyasal ve programatik zaaflarına rağmen, PKK ve çevresindeki sosyal hareket, devrimci ve demokratik karakteri ile olduğu kadar radikalizmi ile de Türkiye siyasetinde özgün bir yere sahiptir. Söz konusu olan devrimci ve demokratik bir harekettir; çünkü Türkiye ve Suriye Kürdistanı'nda geniş kitleleri özgürlük, eşitlik ve adalet uğruna yürütülen bir siyasal mücadelenin öznesi haline getirmiştir. Bu hareket ayrıca, Kürdistan kadınlarının siyasal mücadeleye, ancak en modern ve gelişmiş demokrasilerde hayal edilebilecek boyutlarda girişlerini de temsil eder. Bütün bu olağanüstü dönüşümlerin gerçekleşme süreci, Kürdistan'ın büyük bir kısmında demokratik karakterde bir kültür devriminin yaşanması anlamına gelirken, PKK ve çevresindeki sosyal hareketi de –sadece Türkiye'de değil bölgede de– demokrasi mücadelesinin şu andaki merkezî gücü hali-

ne getirmiştir. Diğer taraftan, bu hareket radikal bir harekettir; çünkü ağırlıklı olarak bölge Kürtlerinin plebyen kesimlerine (işçilere, yoksul köylülere, yoksul gençlere) dayanmaktadır, dolayısıyla da onların –basit reformlarla karşılanamayacak– ekonomik, sosyal ve kültürel talepleri hareketin programatik ufkunu belirlemektedir.

PKK'nin kökleri, Türk solunun hızlı bir yükseliş içinde olduğu 1970'lere dayanır. Kürt milliyetçisi aydınların ve politik militanların Türk solu ile yakınlaşmaları ise 1960'ların başlarında gerçekleşmiştir. Bir anlamda PKK'nin ülke siyasal gündemini etkileyen bir örgüt olarak yükselişine kadar, Kürt milliyetçisi aydınların ve politik militanların Türk solu ile yürüdükleri yaklaşık yirmi yıllık bir dönem söz konusudur. 1980 sonrasında ise, tıpkı 1960 öncesinde olduğu gibi, artık ayrı programlar, ayrı politik gündemler ve ittifaklar vardır.

Modern Türkiye tarihinde Kürt milliyetçiliği kendisini çeşitli biçimlerde ifade etmiştir. Cumhuriyetin ilk yirmi yılında –daha dakik bir şekilde ifade edilecek olursa 1925'ten 1938'e kadar– yaşanan yerel isyanlar, merkezî devlet tarafından şiddetle bastırılmış, 1930'ların sonlarına gelindiğinde isyanlar dönemi sona ermiştir. Takip eden onyıllarda, Kürt milliyetçiliğinin bir entelektüel düşünce, sonra bir siyasal hareket ve en nihayet bir sosyal hareket olarak ortaya çıkması için uzun bir birikim dönemi ve bir dizi önemli tarihsel dönüşümün yaşanması gerekmiştir. Bu çerçevede, 1946 sonrası ve Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu 1950'li yıllar, Kürt milliyetçiliğinin daha çok kültürel alanda varlığını sürdürdüğünü gösteren yayın faaliyetlerine sahne olur. Bu dergi ve gazeteler, o zamanlar öyle anılmasa da, bağımsız bir "Kürt Basını"nın ortaya çıkış denemeleri olarak görülebilir.[1]

---

1) *Dicle Kaynağı* (İstanbul, 1948), *Şark Mecmuası* (İstanbul, 1950), *Şarkın Sesi* (İstanbul, 1950), *Demokrat Doğu* (1950), *Ağrı* (Ankara, 1953), *Şark Postası* (Diyarbakır, 1954), *Henek* (Ankara, 1955), *Cudi* (1956), *Dersim* (Ankara, 1957), *Ceride-i Dersim* (İstanbul, 1957), *Mezopotamya* (Diyarbakır, 1959), *İleri Yurt* (Diyarbakır, 1959) (Bkz.: Hüseyin Aykol, "Kürdistan Basını 114 Yaşında", Özgür Gündem, 22 Nisan 2012.)

17 Aralık 1959 günü başta Ankara İstanbul ve Diyarbakır olmak üzere bir dizi şehirde gerçekleştirilen tutuklamalar ise, "49'lar Davası" olarak anılacak olan bir siyasi davanın ilk adımıdır. Tutuklananların eski Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesini ihlalden yargılanmaları, devletin ve siyasal iktidarın o dönemde Kürt milliyetçiliğinden duyduğu rahatsızlığın, Irak'taki gelişmeler sonucu daha da şiddetlenmesiyle açıklanabilir.[2] Başka bir deyişle bu tutuklamalar, yargının yasa dışı faaliyetlere karşı gösterebileceği bir refleksten çok, Türk devletinin olduğu kadar, Demokrat Parti iktidarının da Irak'taki gelişmelerden duyduğu rahatsızlığı gösterir. 14 Temmuz 1958 darbesi ile, Irak'ta İngilizlerin koruması altında bulunan krallık rejimi devrilmiş ve cumhuriyet ilan edilmiştir. DP hükümeti Irak'taki darbeyi, hem dış hem de iç politika açısından son derece olumsuz gelişmeleri başlatan bir dönüm noktası olarak görmektedir. Dış politika açısından, Irak'ta krallık rejiminin yıkılması, DP'nin bölgede yürütmekte olduğu Soğuk Savaşçı politikaya bir darbe vurmuştur. Darbeden birkaç ay sonra, yeni Irak hükümeti Türkiye, İngiltere, Irak, İran ve Pakistan'ın üye, ABD'nin de gözlemci üye olarak yer aldığı Bağdat Paktı'ndan ayrıldığını ilan etmiştir. Böylelikle NATO'nun doğu sınırında Sovyetlere karşı kurulmuş olan anti-komünist savunma cephesi parçalanmış olmaktadır.

Devletin ve DP hükümetinin, Irak darbesini iç politika açısından olumsuz bir gelişme olarak görüşleri ise, yeni Irak rejiminin Kürtlere yönelik politikasından kaynaklanır. Sovyetler Birliği'nde sürgünde bulunan Molla Mustafa Barzani, darbecilerin daveti ile Irak'a dönmüştür. Böylelikle de Kuzey Irak Kürtlerine ülke siyasetinde varlıklarını hissettirmenin yolu

---

2) Söz konusu madde, "devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir Devletin hakimiyeti altına koymağa veya Devletin istiklalini tenkise veya birliğini bozmağa veya Devletin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmağa matuf bir fiil işliyen kimse"ler için "ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis" cezasını öngörmektedir. (Bkz.: http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm (erişim tarihi: 22 Mayıs 2014)).

açılmıştır. Bu durumda Türkiye'de ordu, MIT ve polis teşkilatının ilgili birimleri, her zaman canlı olan anti-Kürt refleksleri ile, bu gelişmenin Türkiye Kürtlerini de benzer hedefler doğrultusunda harekete geçireceğinden endişelenmişler ve bu endişe DP yöneticilerince de paylaşılmıştır. 1959 yılında 49 Kürt aydınının Kürtçülük/bölücülük vb. suçlamalarıyla tutuklanması işte bu endişenin bir sonucudur. Oysa ortada sistemli, örgütlü bir faaliyet ya da somut bir örgüt projesi yoktur. Zaten yıllar sonra yazılan anıların da göstereceği gibi, tutuklananların siyasal eğilimleri büyük bir çeşitlilik göstermektedir.[3]

Demokrat Parti iktidarı bu tutuklamalardan yaklaşık altı ay sonra devrilir. Ne var ki "49'lar", 27 Mayıs ihtilalcilerinin 26 Ekim 1960 tarihinde çıkardıkları af yasasından yararlanamazlar. Ocak 1961'deki ilk duruşmalarına kadar hapiste tutulanların bir kısmı, uzun yıllar sürecek bir yargılamanın sanıklarını oluştururlar. Savcının idam talebi ile başlayan bu dava, tutuklamaların üzerinden sekiz yıl geçtikten sonra zaman aşımına uğrayarak kapanacaktır.

27 Mayıs 1960 günü Demokrat Parti iktidarını deviren darbeciler, Türkiye Kürtlerine ilişkin olarak DP yöneticileri ile aynı bakış açısını paylaştıklarını göstermekte gecikmezler. Darbeden sadece birkaç gün sonra Milli Birlik Komitesi kararıyla Doğu ve Güneydoğu illerinde tutuklanan 485 kişi, Sivas Kabakyazı'da 5. Er Eğitim Tugayı'nda gözaltına alınırlar ve haklarında, tıpkı "49'lar" gibi, bir Kürt devleti kurma girişimlerinde bulunma suçlaması yapılır.[4] Gözaltına alınanlar arasından elli beş kişi, 19 Ekim 1960 tarihli Mecburi İskan Kanunu çerçevesinde, Antalya, Isparta, İzmir, Afyon, Manisa, Denizli ve Çorum'da iki yıla yakın ikamete zorlanırlar. Milli Birlik Komitesi'nin bu uygulaması, 27 Mayıs 1960 sonrasında Kürtlere yönelik sindirme operasyonlarının ilki olarak, "55'ler olayı" adı ile Türkiye yakın tarihindeki yerini alacaktır.[5]

---

3) Naci Kutlay, *Anılarım*, *Avesta*, 1998,s. 78-91.
4) 31 Mayıs 1960 tarihli *Cumhuriyet*, s. 1.
5) Nevzat Çiçek, "27 Mayıs'ın Öteki Yüzü / Sivas Kampı 1", *Taraf*, 27 Mayıs

27 Mayıs darbecileri, esas hedefleri olan Demokrat Parti'ye yönelik tasfiye operasyonlarıyla meşgul oldukları anda bile Kürtlere gözdağı vermekten geri kalmamışlardır. Ancak darbeden 1961 genel seçimlerine kadar uzanan dönemde, "55'ler olayı" dışında, Kürt sorununun siyasetin gündeminde yer aldığını söylemek mümkün değildir. Ne var ki Ekim 1961 genel seçimlerinde Kürt sorununun beklenmedik bir biçimde varlığını hissettirdiği söylenebilir. 1961 seçimlerine katılanlar arasında, programında bu soruna özel bir yer veren bir siyasi parti mevcut değildir. Ancak seçim sonuçlarına bakıldığında, seçimlere katılan dört partiden birisi olan Yeni Türkiye Partisi'nin (YTP) farklı bir konumda olduğu hissedilir. YTP, Türkiye'de çok sonraları (1990'larda) ortaya çıkacak olan Kürt yasal partilerinin adeta –elbette oldukça ilkel– bir öncülü izlenimini vermektedir; ya da başka bir ifadeyle YTP'nin bu seçimde gösterdiği performansın, 1960'lı yıllarda Kürt milliyetçi hareketinin canlanma potansiyellerini ortaya koyan önemli bir gösterge olduğu söylenebilir.

YTP, 27 Mayıs darbesinden sonra kurulmuş bir siyasi partidir. O günlerde tıpkı Adalet Partisi (AP) gibi bu partinin de siyaset sahnesine "DP'nin oylarını almak üzere" çıktığı iddia edilmiştir. Ne var ki AP'den çok daha farklı olarak, bu partinin kuruluş ve örgütlenmesinde çok sayıda Kürt yer almıştır. Bu özgünlüğün sonuçları, 1961 genel seçimlerinde açık bir şekilde kendisini gösterir. Türkiye ölçüsünde % 14'e yakın oy alan YTP'nin Doğu ve Güneydoğu illerinde aldığı oy oranları bu oranın çok üzerindedir. Partinin oy oranı Ankara'da % 5, İstanbul'da % 3, İzmir'de % 1,5 dolaylarında iken, Bingöl'de % 54, Bitlis'te % 47, Diyarbakır'da % 43, Mardin'de % 35, Muş'ta % 44, Siirt'te % 51, Tunceli'de % 35 ve Van'da % 38'dir. Partinin Doğu ve Güneydoğu'nun diğer illerinde aldığı en düşük oy oranı yüzde 22'dir.[6]

2010; "55 şeyh ve ağa tehcir ediliyor –Bu şahıslar Batı ve G.Batı Anadolu bölgesi vilayetlerine yerleştirilecek", *Milliyet*, 3.12.1960, s. 1 ve 5.

6) Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu, An-

Ekim 1961 genel seçim sonuçları ve özel olarak YTP olgusu, kendisini solda görmeyen Kürt elitinin –ki aralarından bazıları "49'lar" davasının sanıklarıdır– AP'den bağımsız bir tutum alma eğilimi içinde olduğunu gösterir. Daha sonraki gelişmeler, bu eğilimin geçici olmadığını da gösterecektir. Örneğin YTP kurucularından olan ve 1. İnönü hükümetinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı yapmış bulunan Yusuf Azizoğlu, çok sonraları –1968 yılında– kriz içindeki YTP'nin genel başkanlığına seçildiğinde, o sıralarda Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) projesi üzerine kafa yormakta olan sosyalist Kürt gençlerine YTP'nin gençlik kollarını oluşturmalarını önerir.[7] Bu teklife muhatap olan bir DDKO kurucusuna göre YTP, o sırada "Kürtlerin bir kısmının içinde çalıştığı" bir partidir. Azizoğlu'nun önerisi kabul görmez; ancak DDKO kurucuları, YTP'nin gençlik kolları için bazı genç arkadaşlarını önermekten de geri kalmazlar.[8] Kuşkusuz, YTP üzerine yapılan çalışmaların sınırlılığı da dikkate alındığında bu partiyi, Türkiye siyasetinin ilk yasal Kürt partisi olarak nitelemek doğru olmaz. Ne var ki kurucu ve yönetim kadrolarında Kürtlerin aldıkları yer ve Doğu ve Güneydoğu illerindeki seçim başarısı dikkate alındığında YTP'nin, 1960'lı yıllardaki Kürt uyanışı olgusu içinde değerlendirilmesi gereken bir siyasi parti olduğunu söylemek abartılı bir değerlendirme olarak görülmemeli.

Kuşkusuz, bu gelişmeyi 1960 darbesinin yarattığı altüstlüğün bir sonucu olarak görmek mümkündür. Alt rütbeli subayların oluşturduğu ve "DP iktidarını devirmekten" öte bir

---

kara, 2012.

7) Bu sosyalist gençlerden birisi olan Mümtaz Kotan, *Yenilginin İzdüşümleri* adlı kitabından ***BİR** Araştırma ve İnceleme Dergisi* için uyarladığı "Tarihin Karartılması Eylemi Üzerine" başlıklı makalesinde bu konuda şunları yazmaktadır: "*YTP ile ilişkilerimiz gelişmişti, bizzat Azizoğlu bana gençlik kolu görevini önermişti. Kürdistan'da gelişen YTP, bizim yarattığımız potansiyeli almak istiyordu. Ancak, yukarıda da değindiğim gibi, örgütlenmemizin kapsamının genişlemesi, değişmesi ve siyasallaşması DDKO'lar olarak belirginleşmesi sonucu bu öneriyi kabul etmedik.*" (*http://www.slideshare.net/Kurdistanpress/mumtaz-kotanddko5-b15d-24132054 (erişim tarihi: 29 Mart 2014)*).

8) *A.y.*

programı olmayan bir gizli örgütlenmenin eseri olan 27 Mayıs darbesi, sadece DP'yi devirmekle kalmamış, yarattığı politik boşluk koşullarında, bir anlamda ülkede 1950'li yıllarda oluşmuş olan politik kültürü ve ideolojik/politik atmosferi dönüşüm sürecine sokmuştur. 1960 sonrasında Türkiye siyasetinde kendisini gösteren, aydın politizasyonu, işçi ve sendika hareketi, sol, öğrenci gençlik sosyal hareketi gibi 1960 öncesinde var olmayan olgulara –daha az belirgin bir biçimde de olsa– Kürt sorununun tartışılması ve Kürt siyasal öncülerin ortaya çıkışı da eklenmelidir. Dolayısıyla YTP, Kürt sorununun tartışılması açısından değilse de, Kürt siyasal öncülerinin ortaya çıkışı açısından ilk gelişme ortamlarından birisi olarak kabul edilebilir.

1960'ların Yeni Politik İkliminde Kürt Sorunu

1963 yılında bir grup Kürt aydınının yine "Bağımsız Kürdistan" için faaliyet gösterme suçlamasıyla gözaltına alınması, sadece devletin bu konudaki kararlılığını değil, aynı zamanda Kürt milliyetçiliğinden esinlenen kültürel ve bir ölçüde politik faaliyetlerin devam etmekte olduğunu gösterir. 1962-1963 yıllarında –kimileri hem Kürtçe hem de Türkçe olarak yayınlanan– *Dicle Fırat, Deng, Roja Newe, Reya Rast* adlı yayın organları, "bölücü faaliyetler"in birer kanıtı olarak kabul edilir ve söz konusu yayınların yazar ve yöneticileri tutuklanarak aylarca hapiste tutulurlar.[9]

1960'ların ilk yıllarında Kürt aydınlarının Kürt sorununu gündeme getirmeye çalıştıkları bir önemli mevzi de *Yön* dergisidir. Bu derginin ilk sayılarında, o zamanlar sık kullanılan terimle "Doğu davası" ile ilgili olarak –büyük çoğunluğunu dönemin önde gelen Kürt aydınlarından biri olan– Sait Kırmızıtoprak'ın ("Dr. Şivan") kaleme alacağı bir dizi yazı yayınlanır. Bu sayede belki de ilk defa olarak Kürt aydınları, geniş aydın kesimlere hitap eden bir ortamda görüşlerini dile getirmektedirler.

---

9) Ali Koca (der.), *Kürt Solu*, 2. Kitap, Gün Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 288.

Bu süreçte Kürt aydınlarının en etkin şekilde yer aldığı siyasal örgütlenmenin TİP olduğunu belirtmek gerek. 1961 yılında sendikacılar tarafından kurulan, bir yıl sonra sosyalist aydınların katılımı ile ciddi bir gelişme sürecine giren TİP, bir süre sonra siyasetle aktif bir biçimde ilgilenme eğilimindeki Kürt aydınlarının önemli bir kesimi için bir çekim merkezi olacaktır. İlk bakışta bu yöneliş çelişkili gibi görünebilir. Çünkü 1960'lı yılların ilk yarısı, Barzani'nin Irak'ta bölgesel otonomi yolunda güçlü bir mücadele verdiği, o nedenle de prestijinin oldukça yüksek olduğu bir dönemdir. Bu koşullarda Türkiye'de Kürt aydınlarının gözünde, özel olarak Barzani'nin, genel olarak da bağımsızlığı ya da bölgesel otonomiyi hedefleyen etnik temelli örgütsel girişimlerin büyük bir çekiciliğinin olması gerektiği düşünülebilir.

Oysa TİP, 166 sayfalık programında sadece tek bir sayfada "Doğu Kalkınması" başlıklı beş paragraflık bir bölümün yer aldığı, esas olarak Türkiye'nin bütününün modernleşme ve kalkınmasını hedefleyen bir sosyalist partidir. Programında "Kürt" sözcüğü bile geçmemektedir. Sadece söz konusu bölümde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında "kürtçe ve Arapça konuşanlar veya Alevi mezhebinden olanlar"ın ayrımcılığa uğradığından söz edilir. Buna ek olarak program, bölge halkına "tam bir yurttaş muamelesi" yapılmasının gerekliliğini hatırlatır ve Doğu kalkınmasının gerçekleşmesi için bir çeşit pozitif ayrımcılığı savunur.[10] Buna rağmen, TİP'in gelişme yıllarında Kürt aydınlarının bu partiye yönelişi küçümsenemez boyutlardadır ve bu yönelişi sadece, o sıralarda bağımsız Kürt politikası yapma olanaksızlığı ile açıklamak mümkün değildir. Çünkü sorun bu olanaksızlıktan ibaret olsaydı, 1960'ların o hareketli yıllarında Kürt aydınlarının kısa sürede partiden kopmaları ve etnik temelli örgüt ve politikalara yönelmeleri gerekirdi. Oysa o dönemdeki deyimle "Doğulu aydınlar"ın TİP içindeki varlıkları yaklaşık on yıl boyunca büyük bir istikrar gösterir.

---

10) *Türkiye İşçi Partisi Programı*, İstanbul, 1964, s. 110.

Partinin Doğu ve Güneydoğu illerindeki örgütlenme ve propaganda çalışmaları arasında önemli bir yeri olan –1967 yılında Suruç, Silvan, Siverek, Batman, Tunceli, Ağrı ve Ankara'da düzenlenen– "Doğu Mitingleri"nde onların büyük payı vardır. Öte yanda TİP'in Kasım 1968'de toplanan 3. Kongresi'nde kabul edilen ve Kürt sorununu, dolaylı bir ifade ile de olsa, etnik ve sosyolojik özelliklerinin birlikte ele alınması gereken bir sorun olarak tanımlayan karar, Kürt aydınlarının katkısı ile hazırlanmıştır.[11] Partinin 1970 sonbaharında toplanan 4. Büyük Kongresi'nde alınan 'Kürt Sorunu Üzerine Karar" ise, 'Türkiye'nin Doğu'sunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu' vurgulayarak aynı konuyu bu kez çok daha net terimlerle ifade edecektir.[12] Bu kongrede, Malatya'da toplanan 2.

---

11) *"Kongremiz, (...) Anayasamızın vatandaşlar arasında dil, ırk, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilemeyeceğini ve kanun önünde eşit bulunduğunu belirten ilkesine karşın, Kürtçe ve Arapça konuşan vatandaşlarımızın bundan dolayı horlanmalarını, ezilmelerini, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmelerini kınar. Doğu ve Güneydoğu sorununun çözümünde ekonomik köklü dönüşümlerle beraber psiko-sosyolojik faktörlerin de göz önüne alınması gerektiğini ve ancak bu açıdan bakılmasıyla gerçekçi bir çözüme ulaşılabileceğini bilir." (Nihat Sargın, TİP'li Yıllar* (1961-1971) Anılar Belgeler, Cilt: 2, Felis Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 1294.)

12) "*Türkiye İşçi Partisi 4. Büyük Kongresi, –Türkiye'nin doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu, –Kürt halkı üzerinde, baştan beri, hakim sınıfların faşist iktidarlarının, zaman zaman kanlı zulüm hareketleri niteliğine bürünen, baskı, terör ve asimilasyon politikası uyguladıklarını, –Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerine oranla, geri kalmış olmasının temel nedenlerinden birinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ek olarak, bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini göz önüne alan hakim sınıf iktidarlarının güttükleri ekonomik ve sosyal politikanın bir sonucu olduğunu, –Bu nedenle, "doğu sorunu"nu bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele almanın, hakim sınıf iktidarlarını şoven-milliyetçi görüşlerinin ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını, –Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin, bütün anti-demokratik, faşist, baskıcı, şoven-milliyetçi akımların amansız düşmanı olan partimiz tarafından desteklenmesinin olağan ve zorunlu bir devrimci görev olduğunu, –Kürt halkının gelişen demokratik özlem ve isteklerini ifade ve gerçekleştirme mücadelesi ile, işçi sınıfının ve onun öncü örgütü partimizin öncülüğünde yürütülen sosyalist devrim mücadelesini tek bir devrimci dalga halinde bütünleştirmek için, Kürt ve Türk sosyalistlerinin parti içinde omuz omuza çalışmalarının gerektiğini, –Kürt halkına karşı uygu-*

Kongreden itibaren parti içinde "Doğulular" adlı gayri resmî bir eğilim de oluşturan Kürt aydınlarının büyük çoğunluğu, 1968'den beri yaşanmakta olan bölünmelere rağmen hâlâ TİP'in saflarındadırlar. Kısacası 1960'lı yıllarda TİP'te yer alan Kürt aydınlarının önemli bir kesimi tarafından, etnik temelli sorunlar Tüm Türkiye çapında gerçekleştirilecek toplumsal dönüşümlerin bir parçası olarak düşünülmektedir.

Bu yaklaşımın, esas olarak dönemin entelektüel iklimi tarafından belirlendiği söylenebilir. 1960'lı yıllar, Sovyetler Birliği'nin başını çektiği uluslararası komünist hareketin ulusal kurtuluş hareketlerinin en güçlü müttefiki olarak yükseldiği, geri kalmış dünyada kalkınmacılık rüzgarlarının estiği, sömürge ve yarı-sömürge aydınlarının sola yöneldikleri bir dönemdir. Bu koşullarda, soldan esinlenen bir kalkınma programı olarak TİP'in 1964 programının, sol eğilimli Kürt aydınlarının da ilgisini çekmesinde şaşırtıcı bir yan olmasa gerek.

Kuşkusuz, aynı dönemde siyasal yönelişi Kürtlük temelinde örgütlenmeler çerçevesinde düşünen Kürt aydınları da vardır. Örneğin 1965 yılında Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'nin (TKDP) kuruluşu onların eseridir.[13] Ancak solcu Kürt aydınlarının TİP aracılığıyla yaptıkları siyasal çalışmanın boyutları düşünüldüğünde, bu girişim oldukça sınırlı bir gelişme göstermiştir. TKDP'nin liderleri –Hamit Bozarslan'ın ifadesiyle– "genellikle muhafazakar Kürdçü tabakadan (aşiret liderleri, tarikat şeyh ve müridleri, esnaf ve tacirler) gelmekte"dirler[14]; Faik Bucak ve Sait Elçi, bu eğilimin önde gelen temsilcileridir. Aynı parti içinde, Sait Kırmızıtoprak'ın

---

lanan ırkçı-milliyetçi şoven burjuva ideolojisinin, partiler, sosyalistler ve bütün işçi ve diğer emekçi yığınlar arasında yerle bir edilmesini sağlamanın, partinin ideolojik mücadelesinin ve gelişmesinin temel ve devamlı bir davası olduğunu, –Partinin Kürt sorununa, işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin gerekleri açısından baktığını kabul ve ilan eder." (Sargın, *a.g.e.*, s. 1000-1001.)

13) Rafet Ballı, *Kürt Dosyası*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 72.

14) Hamit Bozarslan, "Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898-2000"), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce/Milliyetçilik*, Cilt: 4, İletişim Yayınları, 2003, s. 855.

sözcülüğünü yaptığı bir sol eğilim de vardır. Bozarslan'ın sözcükleriyle Kırmızıtoprak'ın söylemi, "klasik muhafazakar milliyetçilerden son derece değişik bir sol militan figürünün oluşmasında önemli bir rol" oynayacaktır.[15] Ne var ki sol eğilimli Kürt aydınların önemli bir kısmının tercih ettiği TİP'in –TKDP'nin kurulduğu yılın Ekim ayında– 15 milletvekili ile meclise girmesinin ve meşruiyet mücadelesini kazanmış bir sol örgüt olarak yükselmesinin, TKDP sol kanadının gelişme potansiyelini sınırladığı söylenebilir.

Kuşkusuz, sol eğilimli Kürt aydınlarının –özellikle de solcu Kürt gençlerinin– Kürtlerin özgün sorunlarının da çözüm bulacağı Sosyalist Türkiye projesine ilgileri, 1960'ların sonlarına doğru çekiciliğini yitirmeye başlayacak ve Kürtlük temelinde girişimler gündeme gelecektir. Bu konudaki en önemli girişim, henüz bir siyasal oluşum değil, bir tür gençlik örgütüdür. 1969 yılında kurulan Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO), gençlik hareketinin hızla radikalleştiği Türkiye'de, solcu Kürt gençlerinin de güçlü bir siyasal dinamizm içinde olduklarını gösterir. DDKO'yu kuran gençlerin büyük çoğunluğu, TİP'in ve onun gençlik örgütü sayılabilecek olan Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun (FKF) üyeliğini yapmışlardır. Ama artık 1960'ların sonlarında, etnik ufku merkeze alan, başka bir ifadeyle Kürtlük temelinde bağımsız örgütlenme eğilimi, bu gençler arasında güç kazanmaktadır. Türk solcuları ile birlikte yürünen yolun sonuna gelinmiştir. Solcu da olsalar, kimi Kürt aktivistleri için artık Türk solcularından kopmak meşru ve gerekli görülmektedir: *"Türk 'sol'undan kopacaktık. Bu bir boşanmaydı, ayrılığımız hem meşru hem de gerekliydi"*.[16]

DDKO, sosyalist harekette o dönemde de egemen olan Stalin'in ünlü "ulus" tanımını Türkiye Kürdistanı gerçekliğine uyarlamaya çalışmaktadır. Böylelikle hem Bağımsız Kürdistan'ı hedefleyen yolun teorik belirlenmesi yapılmakta, hem de –o dönem Türkiyesinde algılandığı şekliyle– Marksizme teorik

15) *A.y.*
16) Mümtaz Kotan, *a.g.m.*

bağlılık kanıtlanmaktadır. DDKO'nun 1. Kongresi'nde alınan karara göre, Kürt halkının varlığının sosyolojik çözümlemesi şu şekilde formüle edilir:

> *"1) Türkiye'nin bütünlüğü içinde Kürt halkı vardır.*
> *2) Kürt dili Türkiye'de konuşulmakta olan bir dildir.*
> *3) Bu varlık kendine özgü bir kültür birliği yaratmıştır.*
> *4) Kürtler, ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde müşterek bir pazar ekonomisi etrafında toplanmışlardır."*[17]

Bunun da ötesinde sol hareketten gelen Kürt gençlerin öncülük ettiği DDKO'nın belki de en önemli özelliği, artık solcu ya da sosyalist gençleri değil, Kürt gençlerini örgütleme hedefini önüne koymasıdır. Bu olgu etnik temelli sorunlara ve buna dayanan örgütlenmeye öncelik verildiğini gösterir. TİP ve FKF'den gelmiş kurucu DDKO yöneticilerinden birisi, bu yeniliği şöyle açıklar: *"Kürt gençleri arasında o günkü tabiriyle sağ ve sol diyebileceğimiz görüşlerde olanlar, milliyetçi özler ileri sürenler, ulusal kimlik arayanlar da vardı. Örgütlenmemize çok yönlü bir ulusal muhteva hakimdi. Yani bir görüş ya da kesimin değil, bir bütün olarak Kürt ve Kürdistanlı geçliğin ortak platformuna ulaşılmıştı."*[18]

1960'ların sonlarında bu cephede yaşanan bir diğer gelişme ise, bağımsız örgütlenme eğiliminde olanlar arasında yeni farklılaşmaları haber verir. TKDP'nin sol kanadında yer alan Sait Kızıltoprak, kimi kaynaklara göre 1969 yılında, kimi kaynaklara göre ise Haziran 1970'de bu partiden ayrılır ve silah-

---

17) Hamit Bozarslan, *a.y.*, s. 856. DDKO Kongre kararında yer alan bu belirleme, net bir biçimde Stalin'in 1913 yılında kaleme aldığı "Marksizm ve Ulusal Sorun" başlıklı makalesindeki ulus tanımına denk düşmektedir: "*Ulus, tarihi olarak oluşmuş, dil, toprak, iktisadi yaşantı birliği ve kültür birliğinde ifadesini bulan ruhi şekillenme birliği temelinde oluşmuş istikrarlı bir insan topluluğudur.*" (J. V. Stalin, *Eserler* 1907-1913, Cilt: 2, İnter Yayıncılık, 1989, s. 258.)

18) Mümtaz Kotan, *a.g.m.*

lı mücadeleyi hedefleyen bir örgütlenme olarak Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi'nin (T-KDP) kuruluşuna öncülük eder.[19] Böylelikle Sait Kızıltoprak, silahlı mücadelenin gündeme getirilişi konusunda Dev-Genç kuşağından daha erken davranmış olmaktadır. Üstelik Irak Kürtlerinin 1960'lı yıllar boyunca silahlı mücadele yoluyla elde ettikleri kazanımlar dikkate alındığında, Kızıltoprak'ın bu yönelişinin, Dev-Genç kuşağının silahlı mücadele romantizmine göre daha gerçekçi bir nitelik taşıdığı da düşünülebilir. Ne var ki bu yönelişe ilişkin fazla bir adım atılmadan, TKDP ile T-KDP arasında, Kızıltoprak da dahil olmak üzere her iki partinin önde gelen liderlerinin öldürülmesine yol açan bir şiddet ortamına girilir. Böylelikle Kızıltoprak'ın silahlı mücadele rüyasını gerçekleştirmek, 1970'ler kuşağına kalmış olmaktadır.[20]

1974 Sonrası: Kürt Solunun Doğuşu

Solun ve sosyal hareketin hızlı bir gelişme içinde olduğu 1974 sonrasında yaşanan bir diğer önemli gelişme de Kürt solunun doğuşudur. Ancak bu doğuşun Türk soluyla radikal bir kopuştan çok, 1980 sonrasına kadar devam edecek nispeten sancılı bir süreç olduğunu da hatırlatmakta yarar var. Her ne kadar Kürt sosyalist gençlerin öncülük ettiği ilk bağımsız örgütlenme deneyi olan DDKO 1969 gibi nispeten erken bir tarihte kurulmuş bile olsa, Türk solu ile birlikte çalışma geleneği Kürt solcuları üzerindeki etkisini 1974 sonrasında da sürdürmüştür. Bu dönemde kurulan birçok Kürt sol örgüt ve hareketinin varlığına rağmen, pek çok Kürt sosyalisti için Türk solunun hâlâ bir çekiciliği vardır. Fazla ayrıntısına girmeden, 1970'ler solunun üç büyük kümelenmesi olan Devrimci Yol, TKP ve Halkın Kurtuluşu'nun, Türkiye'nin Doğu

19) Bozarslan, a.g.m., s. 856. Diğer bir kaynak olarak bkz.: Sait Aydoğmuş, "Teltele'ye İnadın Bir Politik Dehası: Dr. Şivan (Sait Kırmızıtoprak)", Kovara Bîr (http://www.kovarabir.com/sait-aydogmus-%E2%80%9Ctertele-%E2%80%9Dye-inadin-bir-politik-dehasi-dr-sivansait-kirmizitoprak/ (erişim tarihi: 22 Mayıs 2014)).

20) Hamit Bozarslan, *a.g.e.*, s. 856; Sait Aydoğmuş, *a.y.*

ve Güneydoğusu'nda –Batı'dakinden daha zayıf düzeyde de olsa– örgütlenme yapabilen sol siyasal hareketler oldukları söylenebilir. Benzer durum Türk solunun irili ufaklı daha pek çok örgütlenmesi için de geçerlidir.

Kuşkusuz, Türkiye Kürdistanı'ndaki sol ve sosyal hareketlilik bir bütün olarak ele alındığında, Kürt solunu oluşturacak olan sol örgüt ve hareketlerin ortaya çıkış dinamiğinin çok daha güçlü olduğu görülür. O kadar ki, 12 Eylül 1980'e yaklaşıldığında, Türkiye Kürdistanı'nda sol, ağırlıklı olarak Kürt sol örgütlerince temsil edilecektir. Ancak Türk solundan büyük ölçüde etkilenmesinin bir sonucu olarak Kürt solu, bir anlamda ideolojik ve politik ilham kaynağının tüm teorik, politik ve örgütsel karmaşasını benimsemiş gibidir. Başka bir deyişle, Kürt solunun doğuşu, daha baştan çok parçalı bir biçimde gerçekleşir. 1970'lerin ikinci yarısında hemen birkaç yıl içinde Türkiye Kürdistanı'nda, bugün çoğunun adı unutulmuş –kimileri Türk sol örgütlerinin Kürdistan örgütlenmesi olan– bir dizi örgüt ve hareket ortaya çıkacaktır: Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi (TKSP), Rizgarî, Ala Rizgarî, Kürdistan İşçi Partisi (KİP), Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (T-KDP), Kawa, Dênge Kawa, Beş Parçacılar, Pekanin, Kürdistan Halk Partisi, Têkoşîn, Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK), PKK vb. gibi.[21]

12 Eylül 1980'e yaklaşılırken, tıpkı Türk solu gibi Kürt solu da, teorik ve örgütsel krizler, bölünmeler, örgütler arası rekabetin yol açtığı çatışmalar ve görece bir moral kaybı yaşamaktadır. O sıralarda Kürt solunun geleceğini belirleme konusunda, mevcut örgüt ve hareketlerden hangisinin ya da hangilerinin öne çıktığını söylemek imkansız gibidir. Mevcut örgüt ve hareketlerin kendilerine ilişkin iddialı değerlendirmeleri, klasik propaganda söyleminden öte bir şeyi ifade etmez. Ancak bu benzerliklere rağmen, bugün geriye dönüp bakıldığında, Türk solunun yaşadığının tersine, Kürt solunun kaderinin

21) Bkz: "Türkiye Kürt Örgütleri Soyağacı", *Kürt Dosyası*, Rafet Ballı, s. 48-49.

1980 sonrasındaki gelişmelerle belirlendiği görülür. 12 Eylül 1980 darbesi, bir süredir krizler, bölünmeler, nispi güç ve moral kayıpları yaşamakta olan Türk solunun ülke gündemini etkileme potansiyeline sahip bir hareket olarak varlığına son verirken, Kürt solu için bambaşka bir yönelişin koşullarını yaratır.

PKK (*Partiya Karkerên Kurdîstan*/ Kürdistan İşçi Partisi)

PKK'nin resmî kuruluş tarihi Kasım 1978'dir. Ancak aralarında kurucularının da bulunduğu pek çok kaynak, bu kuruluş tarihinin, nispeten uzun bir kuruluş çalışması döneminin ardından geldiğini belirtir. Buna göre Abdullah Öcalan ve arkadaşları, 1973 yılından itibaren, Türkiye Kürdistanı'nda devrimi hedefleyen bir örgütlenmenin temellerini atmaya girişmişlerdir. Bu yolda, ilk dönemlerde "Kürdistan devrimcileri" adını taşıyan hareketin gelişme aşamalarını ifade eden "Çubuk Barajı toplantısı" (1973), "Tuzluçayır toplantısı" (1974) ya da "Dikmen toplantısı" (1975) gibi dönüm noktalarının ardından, 26-27 Kasım 1978 tarihlerinde Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Fis köyünde yapılan parti kuruluşu toplantısı gelir. Kuruluşu belirleyen bu kongrenin ardından, Nisan 1979'da toplanan Merkez Komite, kurulan örgütün adını Kürdistan İşçi Partisi (PKK) olarak belirler.[22]

Ancak PKK'nin resmî kuruluşunun öncesine ilişkin dönüm noktaları sıralaması, akla tipik bir resmî tarih uygulamasını getirmektedir. Çünkü bu kronoloji, benzer durumlarda daima yapıldığı üzere, PKK'nin şu andaki lider kadrosunu ve "şehitler"ini öne çıkartır. Öte yandan bu resmî PKK tarihi, partinin geçmişini olduğundan daha eskilere götürme ve böylelikle tarihsel köklerinin gerçekte olduğundan çok daha derinlerde olduğunu kanıtlama çabasını da ifade eder. Oysa PKK, 1970'ler solunun diğer örgütlerine göre, nispeten geç

22) Joost Jongerden-Ahmet Hamdi Akkaya, *PKK Üzerine Yazılar*, Vate Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 11-18.

bir tarihte ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, PKK'nin aslında bir dönemin kapanmakta olduğu bir momentte ortaya çıktığı söylenebilir. Siyasal af yasasının parlamentoda kabul edilmesi (Mayıs 1974) dönemin sembolik başlangıç tarihi, 12 Eylül 1980 de bitiş tarihi olarak kabul edildiğinde, söz konusu olanın kabaca altı yıllık bir dönem olduğu görülür. Sol örgütlerin doğuşları, gelişmeleri, kriz ve bölünmeleri, siyasal ve örgütsel çalışmaları, yayın faaliyetleri, bu nispeten kısa sayılabilecek sürede gerçekleşir. PKK'nin kurulduğu tarih (Kasım 1978) dikkate alındığında, bu tarihte solun belli başlı örgütlerinin gelişme aşamalarını tamamlayıp, o dönem sol örgütlerinin tipik karakteristiğine uygun olarak kriz ve bölünme süreçlerine girdikleri görülür. Kısacası, 1978 yılı bittiğinde onlar olgunlaşma (ya da çürüme) sorunlarını yaşarken, PKK adeta yeni doğmaktadır.

Kuşkusuz, 26-27 Kasım 1978 PKK'nin resmî kuruluş tarihidir; dolayısıyla örgüt militanlarının bu tarihten önce bir hazırlık çalışması içinde bulundukları bir dönem muhakkak ki söz konusudur. PKK resmî tarihine göre bu çalışma, hareketin varlığını bir "ideolojik grup" olarak sürdürdüğü dönemde gerçekleştirilmiştir. Buna göre, 1973 sonrasındaki yaklaşık beş yıl "Kürdistan Devrimcileri" adı altında faaliyet gösterilmiştir.[23] Ne var ki o dönem Türk ve Kürt solunda, bir ideolojik grubun varlığını istikrarlı bir şekilde sürdürmesinin birinci koşulu, bir süreli yayına ya da en azından, grubu diğerlerinden farklı kılan temel bir teorik/politik metne sahip olmasıdır. Bu koşul, 1974 sonrasında solun hemen tüm gruplaşmaları için geçerlidir. PKK'yi oluşturan kadronun böyle bir yayını yoktur. Örgütün dergisi, kuruluştan çok sonraları yayınlanmaya başlayacaktır. Hareketin ilk (belki de tek) önemli teorik/politik metni olan "Kürdistan Devriminin Yolu/*Manifesto*" ise, 1978 yılında yayınlanmıştır. Bizzat Öcalan, daha o tarihlerde, Kürdistan Devrimcileri olarak, nispeten geri sayılabilecek araçlarla ça-

23) Murat Karayılan, *Bir Savaşın Anatomisi/Kürdistan'da Askerî Çizgi*, *Weşanên Serxwebûn* 152, s. 94 vd.

lıştığını itiraf edebilmektedir.[24] Bu olgular dikkate alındığında, PKK resmî tarihinde sözü edilen yaklaşık beş yıllık "Kürdistan Devrimcileri" hazırlık döneminin bir abartı taşıdığı ortaya çıkmaktadır.

Ancak geç ortaya çıkışı bir yana, PKK'nin oldukça dinamik bir başlangıç yaptığını da söylemek gerekir. Hareketin ideolojik ve düşünsel temelleri, Abdullah Öcalan'ın ilk baskısı 1978 yılında yapılan *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)* başlıklı broşürü ile açık bir şekilde ortaya konmuştur.[25] Muhtemelen 1990'ların başlarına kadar PKK'nin en önemli teorik-politik belgesi olarak kalacak olan bu metinde, 1960'lar Türk solunun özellikle 1960'ların ikinci yarısında şekillenen teorik birikiminin izleri görülebilir. Metnin tüm teorik ufku ve kavramsal araçları, esas olarak TKP gelenekli Milli Demokratik Devrim hareketinin teorik mirasından gelmektedir. Kuşkusuz Öcalan MDD'ci değildir. Ama kendisini solda hissetmeye başladığı ilk dönemlerde THKP-C geleneğinden, özellikle de –tüm eklektik teorik rötuşlarına rağmen MDD perspektifinden çıkamamış olan– Mahir Çayan'dan etkilendiği muhakkaktır. Bu durumda da söz konusu perspektifin, yazdığı ilk önemli teorik metinde kendisini hissettirmemesi mümkün değildir. Öcalan bu metinde net bir biçimde "Kürdistan devrimi, bir Milli Demokratik Devrimdir" demektedir.[26] Ancak bu klasik "MDD'ci" devrim anlayışını, Mahir Çayan'ın getirdiği revizyonla birlikte savunur ve onun demokratik ve sosyalist devrimler arasındaki sürekliliği vurgulayan "kesintisiz devrim" anlayışını öne çıkarır: "*Milli demokratik devrimden sonra, kesintisiz olarak sosyalist*

24) "*Biz, gerçi bu çalışmayı bir dergiyle, güçlü bir ajitasyon ve propagandayla yapmadık; biz böyle bir çalışmayı daha çok sözlü propagandalarla, çok küçük öğrenci birimlerinde, masa başı taplantılarında, dernеklerde, lokallerde yapıyorduk. Ama bu da bir görevdir.*" (Bkz.: Abdullah Öcalan, "1978 PKK Kuruluş Kongresi Konuşması", *İlk Konuşmalar*, *Weşanên Serxwebûn* 91, Belgesel Dizi, Cilt II, 1998, s. 141.)

25) Abdullah Öcalan, *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, *Weşanên Serxwebûn* 24, 5. Baskı, Köln, 1993

26) Öcalan, ... *Manifesto*, s. 120.

devrime geçilir. Ama, uzun vadeli bir mücadeleyle milli demokratik devrimi gerçekleştirmeden sosyalist devrime yönelinemez."[27]

Öcalan'ın bu metninde esas önemli olan, 1960'lar Türk solunun teorik ve politik birikiminde yer almayan konuların varlığıdır. *Manifesto*, Türk solunun program ufkunun dışındaki kimi hedeflerin formülasyonlarına da yer verir. Bunların başında Kürdistan'ın –tabii ilk aşamada PKK için söz konusu olan Türkiye Kürdistanı'dır– bağımsızlığı gelir. Öcalan için, Türkiye Kürdistanı'nda kurulacak bağımsız devlet, asgari stratejik hedeftir. Ona göre, *"bu konuda, gerek ezen ulus 'devrimcilerinden' gerekse onlarla farklı nüanslardan ama aynı telden çalan ezilen ulus 'devrimcilerinden' gelen, ulusal mesele konusundaki 'bölgesel özerklik', 'federal birlik', 'dil ve kültür özerkliği' biçimindeki çözüm yolları gericidir ve günümüzde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının biricik doğru yorum tarzı olan 'bağımsız devlet' tezine aykırıdır. Bağımsız devlet, günün şartlarında tek doğru, doğru olduğu için de devrimci bir tez olup, diğer tezler ve çözüm yolları devlet sınırlarına dokunmadığı için reformist, reformist olduğu için de gerici tezlerdir".*[28] İkinci yenilik ise, dört ülkenin sınırları tarafından parçalanmış Kürdistan'ın yeniden birliği konusunda kendisini gösterir. Ancak *'Bağımsız, Birleşik ve Demokratik Kürdistan*'ın *'her parçadaki halkın iradesine uygun olarak devrimci yöntemlerle'* yeniden kurulması, metinde bir ilke beyanı olarak yer almaktadır.[29]

Ne var ki bu programatik hedefler, 1970'li yılların Kürt sol örgütleri için büyük bir yeniliği ifade etmez. PKK'nin kurulduğu dönemde pek çok Kürt sol örgütü, tıpkı PKK gibi, Kürt sosyal muhalefetinin Türk solu ve sosyal hareketinden bağımsız olarak gelişmesini, Türkiye Kürdistanı'nın bağımsızlığını ve Birleşik Kürdistan'ı hedeflemektedir. Yine bu örgüt ve hareketlerin büyük çoğunluğu, PKK'ye benzer bir şekilde, "bilimsel sosyalizm"in kılavuzluğunu benimsediklerini de ilan

27) Öcalan, ... *Manifesto*, s. 121.
28) Öcalan, ... *Manifesto*, s. 128.
29) Öcalan, ... *Manifesto*, s. 127.

etmektedirler. O nedenle PKK'nin programatik yaklaşımının, onu Kürt solu içinde özel olarak öne çıkaracak bir nitelikte olmadığı, dolayısıyla bu örgütün Türkiye Kürdistanı'nda siyasal bir çekim merkezi oluşuna katkıda bulunmadığı söylenebilir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra açılan yeni dönemde PKK'nin diğer Kürt sol örgütlerinden farklılığı, dolayısıyla bu örgütün ve Öcalan'ın yükselişi, bir siyasal mücadele yöntemi olarak silahlı mücadeleye yaklaşımı ile gerçekleşecektir. Başka bir deyişle, PKK kolektif hafızada esas olarak, 1984'te Türk devletine karşı başlattığı silahlı mücadele ile iz bırakmıştır.

2

PKK'NİN ATILIMI (1984)

12 Eylül 1980: PKK'nin Yeni Döneminin Açılışı

1970'li yıllarda, silahlı mücadelenin pek çok Kürt sol örgüt ve hareketinin siyasal söyleminde önemli bir yeri vardır. Ama bu örgüt ve hareketlerin hemen hepsi, bu açıdan aynı dönemin Türk solunun radikal örgüt ve hareketlerine benzerler. Türk solunda olduğu gibi Kürt solunda da silahlı mücadele, ânın değil, geleceğin olgusu olarak düşünülür. Bu yaklaşım, Dev-Genç kuşağının 1971-72 yıllarında yaşadığı silahlı mücadele deneyinin bıraktığı miras ile açıklanabilir. 1971-72 silahlı mücadele deneyi, 1974 sonrası sol harekete çelişkili bir miras bırakmıştır. Solun farklı unsurlarının bu deneyi değerlendirmeleri, onu bir çıkmaz yol olarak görmekten, taktik düzeyde eleştirmeye ya da her şeyiyle sahip çıkmaya varıncaya kadar büyük bir çeşitlilik arz eder. Ama bir bütün olarak 1974-1980 döneminin soluna bakıldığında, birkaç önemli olmayan istisna dışında, bu soruna ilişkin temel bir ortaklık vardır. Şöyle ki, bu dönemde silahlı mücadeleyi retorik unsuru olarak öne çıkaran sol siyasal örgüt ya da hareketlerden hiçbiri, silahlı mücadeleyi hemen uygulanmasına geçilecek bir siyaset yapma tarzı olarak görmemiştir.

1974 sonrasının Türkiyesi'nde Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş, Partizan vb. gibi hareketler, Dev-Genç kökenli gençlerin 1971-72 yıllarındaki silahlı eylemlerinin anısını yüceltirken, silahlı mücadeleyi daima savunmuşlardır. Ama

burada savunulan, belirsiz bir geleceğin mücadele yordamıdır. Güncel siyasal mücadeleye gelince, somut durumda silah, sadece faşist saldırılara karşı bir öz-savunma tedbiri olarak gündeme gelir. Sonuç olarak, 1974 sonrasında sol örgüt ve hareketlerin hiçbiri için silahlı mücadele, stratejik bir mücadele biçimi olarak görülmemiştir.[1]

1974 sonrasının Kürt sol örgüt ve hareketleri için de benzer bir durum söz konusudur. Silahlı mücadele, onlar için de adeta "olmazsa olmaz" bir mücadele biçimidir; ne var ki ana değil geleceğe aittir. Rizgarî'den Ala Rizgarî'ye, oradan KUK ya da Kawa ve benzerlerine kadar pek çok radikal Kürt sol örgütü için "Kürdistan'ın kurtuluşu" mutlaka silahlı mücadele ile kazanılacaktır; ama bu mücadele tarzı belirsiz bir geleceğin olgusu olarak kurgulanmaktadır.

PKK'nin bu açıdan farklılığını 1980 öncesinde ortaya koyduğunu ya da hissettirdiğini söylemek mümkün değildir. Şu nedenle ki, kuruluşunun hemen ertesinde, siyasal çalışması içinde silahlı eylemlere önemli bir yer vermiş de olsa, bu eylemlerde PKK'nin esas hedefi Türk devletinin güvenlik güçleri değil, rakip Kürt sol örgütleri olacaktır. Kuşkusuz, PKK'nin, Bucak aşiretine yönelik silahlı saldırıları ya da diğer Kürt örgütlerine karşı uyguladığı şiddetle, pratikte Türk ve Kürt sol örgütlerine göre farklı bir yerde durduğu izlenimini verdiği düşünülebilir. Ne var ki özellikle 1970'lerin sonlarına doğru, politik şiddetin sol atmosferin önemli bir unsuru olduğu dikkate alındığında, PKK'nin bu farklılığının kolektif hafızada, beş yıl sonra başlatılacak silahlı mücadelenin kitlelerce desteklenmesine katkıda bulunacak boyutta bir iz bıraktığını düşünmek mümkün değildir. Ayrıca PKK'nin Kasım 1978'de kurulduğu ve 1979 Temmuz ayında ise örgüt lideri Öcalan'ın ülke dışına çıktığı ve bu andan itibaren partisinin faaliyetlerinde görece bir yavaşlamanın gerçekleştiği dikkate alındığın-

1) Bu konuda daha ayrıntılı bir değerlendirme için *Sol Hakkında Her Şey mi?* başlıklı çalışmamın "Hangi İç Savaş" başlığı altındaki bölümüne bakılabilir (Versus Yayınları, 2008, s. 208-212).

da, 1980 öncesindeki PKK'nin, mevcut Kürt sol örgütlerinden biri olarak etkisinin oldukça sınırlı olduğu da açıktır.

PKK esas olarak 12 Eylül 1980 darbesinin ardından bir silahlı mücadele örgütü olarak öne çıkar. Gerçekten de örgütün yeni dönemde bu konudaki kararlılığı dikkat çekici boyutlardadır. Dört yıl içinde, "söylem" ve "hazırlık"tan kararlı bir pratiğe geçilecektir. Bu yöneliş PKK'yi, Türk ve Kürt solunun diğer radikal örgüt ve hareketlerinden çarpıcı bir biçimde ayırır. O derece ki, bir yanda 12 Eylül'ün karşısında "geri çekilmek", "geçmişin muhasebesini yapmak", "kayıpları telafi etmek" ya da "yeniden güç toplamak" üzere Türkiye içinde ve dışında nispeten mütevazı boyutlarda çalışmalara girişen örgüt ve hareketler, diğer yanda ise, silahlı mücadeleyi politik faaliyetinin merkezine koymuş olan bir örgüt olarak PKK bulunmaktadır.

Bu noktada hatırlatmak gerekebilir ki, 12 Eylül 1980 darbesi Türk ve Kürt solunun ezici çoğunluğunda tam bir yenilgi haletiruhiyesi yaratmıştır. Darbe daha ilk birkaç gününden itibaren kesin zaferini ilan etmiş gibidir. Darbenin baş aktörü olan ordu tam bir birlik içindedir. Bu birliğin temelleri, yaklaşık on yıl önce 12 Mart darbesinin ardından atılmış, o sırada yapılan tasfiyelerle ordu hiyerarşisinin güvenliği sağlanmıştır. Basın, henüz açık sansür girişimleri bile gündeme gelmeden, en geniş kesimleriyle darbeyi selamlamaya girişmiştir. Bu özelliğiyle basın, darbeye ilişkin olarak toplumun geniş kesimlerinde var olan memnuniyet haletiruhiyesine adeta tercüman olmaktadır.

Sola gelince, bu dev siyasal ve sosyal nebülöz, darbeye karşı direniş anlamında herhangi bir inisiyatif alacak konumda değildir. Bu zaaf, solun ve sosyal hareketin 1974 sonrası gelişmesinin çizdiği eğri ile açıklanabilir. Dönemin bu açıdan evrimine bakıldığında, işçi hareketi ve solun yükselişinin 1978 yılında durakladığı söylenebilir. İstanbul Taksim Meydanı'nda yaşanan 1 Mayıs 1977 katliamı, adeta bu dönüm noktasının sembolik bir ifadesidir. Sol örgüt ve hareketler artık büyüme ve etkinliklerinin sınırına varmışlardır. Bu tarihten sonra on-

ları güçlerini sağlamlaştırma ve daha etkin politik mücadeleler değil, tersine ideolojik ve örgütsel krizler, bölünmeler ve nispi bir moral kaybı beklemektedir.

Diğer taraftan 12 Eylül darbesi, beklenmedik bir darbe de değildir. Gelmekte olduğu bilinmekte, en azından hissedilmektedir. Kimi sol örgütler, darbenin kesin tarihi konusunda bile istihbarat almış durumdadırlar. Ama o dönem solunun bölünmüşlüğü koşullarında, darbeye karşı bir direniş koordinasyonunun sağlanması türünden girişimler, ancak bir "fantezi" olarak görülebilirdi. O nedenle örgüt ve hareketlerin tüm yapılabildiği, muhtemelen darbenin saldırısı karşısında militan kaybetmemek amacıyla bir dizi tedbirin alınması içinçalışmaktan ibarettir. Kuşkusuz, 12 Eylül darbesine karşı mutlak anlamda bir direniş yokluğundan söz etmek mümkün değildir. Yer yer gösteriler patlak vermiş, bazı çatışmalar yaşanmıştır. Ama bunların hiçbiri, darbecileri her şeye rağmen endişe duydukları ve ünlü "Bayrak Harekat Planı"nda sözünü ettikleri türden tedbirleri gündeme getirecek boyutta değildir.[2]

Darbeye karşı olası bir direnişin en önemli manivelası sayılabilecek DİSK, böylesi bir görevi üstlenebilmekten çok uzaklardadır. 1975 sonrasında bir süre yasa dışı Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) kontrolünde olan ve bu dönemde belli başlı sol örgütlerin birbirleriyle çatıştığı bir alan durumunda bulunan DİSK, 1978 sonrasında CHP'ye yakın sendikacıların yönetimi altındadır. Dolayısıyla yönetiminin darbeye karşı bir direniş örgütlemesi düşünülemez bile. Kuşkusuz sorun sadece konfederasyon yönetiminin ideolojik/politik eğilimleriyle açıklanamaz. Bundan da öte, gerek solun bölünmüşlüğü gerekse sol ve sosyal harekette son yıllarda yaşanan durgunluk,

---

2) 12 Eylül darbesinin uygulama planı olan "Bayrak Harekat Planı"nda bu niyet, son derece net terimlerle ifade edilmiştir: "Sıkıyönetim idaresine karşı her türlü fesat ve mukavemet kesin ve kararlılıkla, sürat ve şiddetle kırılacaktır. Gerektiğinde bu gibi bastırma operasyonları için hava kuvvetlerinden destek talep edilecektir." (3-19 Eylül 1987 Yeni Gündem'den aktaran: Güventürk Görgülü (http://www.editorler.org/?p=669 (erişim tarihi: 13 Nisan 2014)).

işçi kitlelerinin darbeye karşı seferber edilmesinin olanaksızlığını da ortaya koymaktadır. Zaten bunun bir ölçüde farkında olan darbeciler de, darbenin hemen ertesinde işçi hareketine karşı saldırgan bir dil kullanmaktan dikkatle kaçınmışlar, daha da ötesi, beklenen kitlesel tutuklamalar yerine, darbeden birkaç gün sonra, sendika yönetici ve işyeri temsilcilerinden, sıkıyönetim merkezlerine "başvurmalarını" istemişlerdir. Bu yaklaşım, muhtemel bir direnişi en şiddetli şekilde bastırmaya kararlı olan darbecilerin, darbenin hemen ertesinde, işçi hareketindeki direniş potansiyeli yokluğunun farkına vardıklarını gösterir. Ama tabii ki darbecilerin işçi hareketine baskısı burada bitmez. DİSK'e bağlı sendikacılara ve yerel işçi önderlerine yönelik sessiz bir tutuklama kampanyası, aradan bir süre geçtikten sonra başlayacak ve kararlı bir şekilde sürdürülecektir. Artık 1970'lerin her düzeydeki işçi önderlerini bekleyen, hapishaneler, işsizlik ya da sürgündür.

12 Eylül darbesi, sola karşı saldırısını da benzer bir plan dahilinde gerçekleştirir. Darbeciler, ilk birkaç gün içinde soldan ciddiye alınabilecek herhangi bir direniş gelmeyeceği açığa çıktıktan sonra, kitlesel tutuklamalardan dikkatle kaçınırlar. 12 Mart döneminde görüldüğü türden, tutuklamaların gürültülü bir şekilde kamuoyuna duyurulması ya da aranan şahıs listelerinin basın, radyo ve televizyon aracılığıyla yayınlanması gibi uygulamalara da girişmezler. Takip eden aylarda sola karşı geniş tutuklama kampanyaları nispeten gürültüsüz bir tarzda gerçekleştirilir.

Sol örgütler, darbe karşısındaki hareketsizliklerini, "düzenli bir şekilde geri çekilme" ya da "düşmana mümkün olduğunca az kadro kaptırma" hedefleriyle ifade ederler. Çünkü darbenin şiddeti ve kazandığı mevziler, basit propaganda faaliyetini bile güncel görev olmaktan çıkarmış gibidir. Bu konuda Kürt sol örgütleri de benzer durumdadır. Kuşkusuz 12 Eylül darbesinin Türkiye Kürdistanı'ndaki baskı ve saldırısı çok daha şiddetlidir. Darbeciler bu bölgede, "ılımlı", "reformist", "radikal", "silahlı mücadeleyi hedefleyen/hedeflemeyen" vb.

türünden ayrım yapmazlar. Saldırıları Kürt siyasal aktivistlerinin tümünü hedef alır. Bu koşullarda PKK dışında neredeyse tüm Kürt solu, 1980 darbesinin ardından Türk soluna egemen olan yenilgi ve geri çekilme haletiruhiyesini tamamen paylaşmış durumdadır. Buna göre, yeniden harekete geçmeyi ve hele silahlı mücadeleyi düşünmek için uzun bir hazırlık dönemi ve koşulların tamamen değişmesi gerekmektedir.

12 Eylül 1980 sonrasında PKK'nin ayırt ediciliği burada kendisini gösterir. 12 Eylül darbesi, PKK'lileri silahlı mücadele planlarını ertelemeye değil, tersine hızla uygulamaya yönlendirir. Diğer Kürt sol örgüt ve hareketlerinin neredeyse hepsinden farklı bir şekilde PKK, silahlı mücadele konusunu geleceğe ilişkin bir taktik sorunu olarak değil, hemen gündeme alınması gereken bir siyaset yapma tarzı olarak savunmaktadır. PKK'nin bu farklılığı o derece barizdir ki, onların silahlı mücadele konusundaki kararlılıkları, o sıralarda Türk ve Kürt sol çevrelerinde fazla dikkate alınmayacak, hatta PKK'nin askerî ve örgütsel hazırlık döneminin uzaması nedeniyle zaman zaman alay konusu bile olacaktır.[3]

PKK'nin Özgünlüğü

O dönemde Kürt sol örgütleri arasında silahlı mücadeleye kalkışan başka bir örgütün olmayışı, doğal olarak başta Abdullah Öcalan gelmek üzere PKK liderlerinde ifadesini bulan bir öznel faktörün varlığını/ağırlığını akla getirebilir. Çünkü ilk bakışta görünen odur ki, tüm 1970'li yıllar boyunca hem Türk hem de Kürt solunun geniş kesimleri tarafından söylem düzeyinde sürekli olarak yüceltilmiş olan silahlı mücadelenin bir siyaset yapma tarzı olarak hayata geçirilmesi ve ona bir süreklilik kazandırılması ilk kez bu kadro sayesinde gerçekleşmiştir.

PKK deneyi göstermiştir ki, 12 Eylül sonrasında genel olarak Türkiye ve Türkiye Kürdistanı, artık iki farklı politik

3) Aliza Marcus, *Kan ve İnanç-PKK ve Kürt Hareketi, İletişim Yayınları, 2009,* s. 102.

atmosferi, politik iklimi ve farklı politik dinamizmi ifade etmektedir. Türkiye'nin diğer kesimlerinde hiçbir anlamı olmayacak olan silahlı mücadele, Türkiye Kürdistanı'nda işlevli bir politik yönelişi ifade etmektedir. Kuşkusuz, PKK lider kadrosunun silahlı mücadele kararlığında, 1971-72'nin Dev-Genç kuşağına egemen olan devrimci romantizmin de önemli bir rol oynamış olduğu söylenebilir. Ne var ki öyle bile olsa, bu durumun PKK hareketinin tarihsel rolünün belirlenmesinde fazla bir anlamı yoktur. Nedenleri ne olursa olsun, PKK lider kadrosunun 12 Eylül 1980 sonundaki yönelişinin, Kürt solunun diğer kesimleriyle taban tabana zıt olduğu açıktır. Bu yıllarda PKK dışındaki reformist ya da radikal Kürt sol örgüt ve hareketlerinin hemen tamamı, tıpkı Türk solunun geniş kesimlerinin yaptığı gibi, kadrolarını korumak, koruyamadıklarını ülke dışına (özellikle de Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerine) çıkarmak çabası içine girmişlerdir.[4]

Bu noktada, 12 Eylül darbesinden önce, Kürt halkının kurtuluşunda silahlı mücadelenin önemli bir yeri olduğunu iddia eden Kürt siyasal örgüt ve çevrelerinin (TKSP, Rizgarî, Ala Rizgarî, KUK, KİP, Kawa) darbe sonrasında niçin –tıpkı Türk solunun radikal örgütleri gibi– silahlı mücadeleyi öngörülemez bir geleceğe bıraktıkları, diğer bir deyişle nasıl olup da devrimci romantizmin etkisinden kurtulabildikleri önemli bir soruyu ifade etmektedir.

Bu sorunun cevabı, PKK'lilerin devrimci romantizmini besleyen nedenleri açığa çıkarması itibariyle de bir anlam taşımaktadır. Bir karşılaştırma yapma anlamında burada 1971-72 silahlı mücadele deneyine işaret etmekte yarar var. O yıllarda Dev-Genç kuşağının devrimci romantizmini güçlendiren, sadece o dönemin ideolojik ve politik iklimi koşullarında, Vietnam, Latin Amerika, Filistin vb. yerlerdeki gerilla mücade-

---

4) Farklı bir yaklaşım anlamında 12 Eylül darbesinden kısa bir süre önce Irak Kürdistanı'ndaki "kurtarılmış bölge"ye geçen ve orada bir gerilla kampı oluşturan Ala Rizgarî, iki yıl sonra bu projesinden vazgeçecek ve militanları Avrupa'ya gidecektir (Bkz.: Rafet Ballı, *a.g.e.*, s. 88).

lelerinin sahip olduğu prestij ve çekicilik değildir. Devrimci romantizmin güçlenmesi konusunda bu prestij ve çekicilik belki gerekli bir koşuldur, ama yeterli değildir. Bunun da ötesinde, Dev-Genç kuşağının silahlı mücadeleye yönelmesinde esas belirleyici faktör, bir yanda kitle hareketi yükselirken diğer yanda solun kriz içine girmesinin yarattığı çaresizlik atmosferinde aranmalıdır. Bu koşullarda kendilerini açmaz içinde bulan genç devrimciler, krize kendi yordamlarınca (enerji ve kararlılıklarının yanı sıra, deneysizlik ve aceleciliklerinin de belirlediği yordamlarınca) müdahaleye kalkışırlar. Ancak bu alanda ilk birkaç mevzii yenilginin ardından, girdikleri yolun çıkmazının farkına da varacaklardır.

Bu tarihsel örnek dikkate alındığında, 1980 sonrasında da, PKK liderlerinin devrimci romantizmini besleyen benzer koşulların mevcut olduğunu söylemek mümkün değildir. Kuşkusuz, sol kriz içindedir ve on yıl öncekinden de daha dağınık bir durumdadır; ancak 1971'in tersine 1980 yılında, yükselen bir kitle hareketi söz konusu değildir. Bir diğer ifadeyle, mevcut koşulların, bir anlamda öncüyü göreve çağıran bir niteliği yok gibidir. Bu durumda devrimci ve radikal kesimleri de dahil olmak üzere sol, bütünüyle geri çekilme eğilimindedir. Bu açıdan, 1971 Türkiyesi'nde devrimci romantizmi besleyen koşulların, 12 Eylül darbesi ertesinde var olmadığı söylenebilir.

Kuşkusuz, gerek PKK'nin silahlı mücadele kararlılığının gerekse diğer radikal ya da reformist Kürt sol örgüt ve çevrelerine egemen olan geri çekilme eğiliminin nedenlerinin sistematik bir açıklaması, bu çalışmanın boyutlarını aşmakta. Ancak yine de, sorgulayıcı bir spekülasyon anlamında, PKK'nin yukarıda değinilen doğuş karakteristiklerinin bu konuda etkili olduğu söylenebilir. Toplumsal ve kültürel açıdan bakıldığında, PKK kadrolarının Türk ve Kürt solunun diğer unsurlarına göre çok farklı bir yerde durduklarını söylemek mümkün değildir. O örgüt ve hareketlerin pek çoğunda olduğu gibi, PKK'de de militan kadroların eğitim düzeyi, Türkiye

ortalamasının oldukça üzerindedir.[5] Ancak aynı kadrolara siyasal eğitim açısından bakıldığında, liderleri de dahil olmak üzere, söz konusu kadroların nispeten daha geri bir konumda oldukları söylenebilir. PKK üyelerinin hemen hepsinin siyasal ve örgütsel deneyleri bu örgütle sınırlıdır.[6] Örgütün 1950 öncesinde doğmuş nadir militanlarından biri olan Abdullah Öcalan bile benzer konumdadır. Bu harekette, 12 Mart öncesi dönemin politik deney ve kültürünü aktaracak hiç kimse yoktur. Neredeyse tüm üyeleri için PKK, politik faaliyetin ilk alanını ifade eder. Bu nokta önemlidir; çünkü örgütün 12 Eylül darbesinden sadece iki yıl önce kurulduğu düşünüldüğünde, PKK'nin 12 Eylül'e doğru dönemin Türk ve Kürt sol örgütlerinin pek çoğunun kadrolarında gözlenen nispi yorgunluk ve moral bozukluğundan bu sayede uzak kalabildiği söylenebilir.

Bu açıdan gençlikleri ve deneysizlikleriyle PKK kadroları, eylemliliklerini 1980 sonrasında da sürdürecek olan Devrimci Sol ve Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) gibi silahlı mücadele örgütlerini hatırlatır. Diğer yandan, PKK'nin politik şiddeti, solun diğer kesimleri gibi bir savunma aracı olarak değil, bir saldırı pratiği olarak hayata geçirdiğine de işaret etmekte yarar olabilir. Örgüt liderleri, bu süreçte söz konusu pratiğin sadece PKK'yi nicel olarak büyüttüğünü değil, militanların mücadele azmini de geliştirdiğini tespit etmiş olmalıdırlar. Bütün bu faktörlerin, PKK'yi 1980 sonrasına bir silahlı mücadele örgütü olarak hazırladığı düşünülebilir.

Kuşkusuz, silahlı mücadelenin fiilen başlatılması bir şey,

---

5) PKK'nin kurucu kadrosunda yer alan Selim Çürükkaya'nın "PKK'yi Kimler Kurdu" başlıklı yazı dizisinde, 162 militanın eğitim durumları şöyle sergilenmektedir: 5 üniversite mezunu, 24 üniversite öğrencisi, 83 öğretmen ya da öğretmen okulu mezunu, 48 lise mezunu, 2 ilkokul mezunu. (http://www.madiya.net/index.php?option=com_content&view=article&id=532:pkk-yi-kimler-kurdu-8&catid=40:portreler&Itemid=59 (erişim tarihi: 25 Temmuz 2014)).

6) Selim Çürükkaya aynı yazı dizisinde örgütün kuruluş sürecine katılan 135 militanın kısa biyografilerini vermektedir. Söz konusu biyografilere göre, bu nispeten geniş kadro içinde daha önce başka sol grup, örgüt ya da hareketlerde siyasal deney kazanmış hemen hiç kimse yoktur.

onun istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi ise çok daha başka bir şeydir. Dünyadan ve Türkiye'den, silahlı mücadeleyi başlatmanın tek başına fazla bir anlamı olmadığını kanıtlayan sayısız örnek verilebilir. Bu alanda pek çok girişim, kısa bir süre sonra kahramanca yokoluşlarla sonuçlanmıştır. Türkiye'de 1971-72 yıllarında, "Dev-Genç kuşağı"ndan bir avuç militanın başlattığı hareket, militanların önemli bir kısmının öldürülmesi ile trajik bir şekilde bitmiştir. Yine 12 Eylül darbesinden hemen sonra, üstelik PKK'den de önce silahlı mücadele için dağa çıkan kimi Dev-Yol militanlarının girişimleri de bu konuda bir diğer örnektir. Bu girişim de, bir ölçüde kendisini yönlendirecek bir siyasal örgütün, ama daha da çok kendisini destekleyecek toplumsal tabanın yokluğunda kısa bir zaman içinde iz bırakmadan sona ermiştir.[7]

Dünya örneklerinden sayıları çok daha artırılabilecek bu örnekler dikkate alındığında, silahlı mücadelenin bir politik hareket olarak sürdürülebilirliği konusunun, onu başlatmaktan çok daha önemli olduğu ortaya çıkar. Çünkü artık bu sorunda, bir öncü ya da yönetici kadronun kararlılığı fazla bir şey ifade etmez. Süreklilik söz konusu ise, silahlı hareket için, "cepheye gitmeye hazır" yeni militanların düzenli katılımı gerekir. Başka bir ifadeyle, bir isyan örgütü için silahlı mücadelenin stratejik bir yöneliş olarak sürdürülebilmesi için –ya da Türk genelkurmayının ifadesiyle "düşük yoğunluklu savaş"ta bir taraf olabilmek için– o mücadeleyi aktif bir şekilde destekleyecek geniş bir toplumsal tabanın varlığı, olmazsa olmaz koşuldur. Uzun vadeli bir süreç olarak düşünüldüğünde silahlı mücadele, büyük insan kayıplarını öngörür. Bu kayıplara rağmen hareketin diri tutulması, ancak o geniş toplumsal tabandan istikrarlı katılımlarla mümkündür. İstikrarlı ve kitlesel düzeyde bir katılım söz konusu olduğunda ise, bu türden zorlu mücadelelerde yer alacak olanlar, esas olarak plebler, yani yoksullar, direnmekten başka yolu kalmayanlar ve onla-

7) Bu konuda bkz.: İnönü Alpat, *Randevuyu Dağa Verdik*, Su Yayınevi, 2012.

rın da özellikle genç kesimleridir. PKK silahlı mücadelesinde bu pleb kitlesi, esas olarak Türkiye Kürdistanı'nın yoksul köylülüğüdür.[8]

İşte 1980 sonrasında PKK, şaşırtıcı bir hızla böylesine özgün bir toplumsal tabana sahip olan bir örgütlenme olarak öne çıkmıştır. Bu gelişme, bir süre sonra onu sosyal hareketin merkezinde bir örgüt konumuna yükseltecektir. PKK bir gerilla hareketi olarak yükselir; o nedenle de, askerî örgütlenme merkezî bir nitelik taşır. Ama 1990'ların başlarına gelindiğinde, bu hareketin askerî çekirdeğinin çevresinde oluşan kitlesel destek, hızla otantik bir sosyal hareketi ortaya çıkaracaktır.

1984 yılında bir grup militanın başlattığı silahlı mücadele, o sıralarda artık iyice sönümlenmekte olan 1970'ler radikalizminin bir artçı sarsıntısı olarak görülebilecek bir niteliktedir. Ne var ki on yıl içinde hareketin askerî örgütlenme mevzileri kalıcılaşır. Ama daha da önemlisi PKK, çevresinde önce yüzbinleri, sonra milyonları kapsayan bir kitlesel nebülözü siyasal ve sosyal mücadelede yönlendiren ve program hedeflerini Türkiye siyasal gündeminin bir parçası haline getiren bir siyasal örgüt olarak ortaya çıkar. Başka bir ifadeyle, PKK liderlerinin devrimci romantizmlerine ya da stratejik kararlılıklarına tarihsel bir girişim karakteri vermiş olan, hızla ona yönelmiş olan, yoksul köylülüğün ağırlıkta olduğu bu plebyen tabandır.

Oysa yukarıda da işaret edildiği üzere, 1980 öncesinde aynı PKK, Kürt toplumunun en alt kesiminden gelen genç militanlar için bir çekim merkezi olma konusunda, Kürt sol örgütleri arasında imtiyazlı bir konumda değildir. Zaten 1970'li yıllarda Türkiye Kürdistanı'nda birçok sol örgüt ve hareketinin toplumsal tabanı birbirine benzemektedir. PKK'nin bu konuda dikkat çeken bir farklılığı yoktur. PKK'nin özellikle köy kökenli Kürt yoksulları için çekim merkezi olması, 1984 son-

8) Öcalan 1992 yılında Paul White'a, yoksul köylülerin PKK'nin en büyük destekçileri olduğunu söylemektedir (Paul White, *Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers/The Kurdish National Movement in Turkey*, Zed Books, 2000, s. 156.)

rasında silahlı mücadelenin fiilen uygulanmasıyla gerçekleşir. Böylelikle de bu örgüt için, Türkiye ölçüsünde bir siyasal aktör olmanın yolu böylece açılmış olur. Bu süreçte PKK, kendi içinde çatışma ve tasfiyeler –ya da Türkiye solunun jargonundaki ilginç sözcükle, "arınma"lar da– yaşamış olmalıdır. Butün bu gelişmelerin sonunda PKK, diğer Kürt sol örgütlerinden sadece ideolojik ve politik çizgisi itibariyle değil, toplumsal tabanı itibariyle de farklı bir siyasal hareket olarak ortaya çıkacaktır.[9] Silahlı mücadeleye başlamasından bir on yıl sonra bu örgüt, sadece Türkiye'nin siyasal gündemini etkileyen bir siyasal gücü değil, aynı zamanda Türkiye çapında bir sosyal hareketi de temsil edecek ve hızla Ortadoğu'da bölgesel düzeyde bir aktör olma yoluna girecektir.

Silahlı Mücadele ve "Önderlik Örgütü" ya da "Öcalan Karizması"nın Doğuşu

PKK'den önce Türkiye'de sol örgütlerin silahlı mücadele deneyleri neredeyse aylarla ölçülebilecek bir zaman diliminde yaşanır. Diğer yandan, Türkiye'de sosyal hareketle bütünleşmiş sol siyasal örgüt ve hareket deneylerinin yaşandığı dönemler de sınırlıdır. 1974 sonrasının Türkiyesi'nde kitleselleşmiş bir Devrimci Yol, TKP ya da Halkın Kurtuluşu gibi hareketler en fazla 5-6 yıla denk düşen bir deneyi ifade ederler. Başka bir

---

9) Öcalan'ın 1989 yılında kendisiyle yapılan bir röportajda, bu süreci son derece gerçekçi bir biçimde özetlediği görülebilir: *'Gerçekten bunu neye dayanarak yaptık? Sınıf temelimizi oldukça netleştirmeye çalıştık. Yani belki bazıları eskiden PKK içinde daha fazla aşiret etkileri altında hareket ediyorlardı. Feodaller ve orta kesimlerin etkileri ile yaşamak istiyorlardı. Biz özellikle savaşı geliştirdikçe, bunları aşmayanları sınırlandırdık. Özellikle 1986'dan itibaren belki dikkatinizi çekmiştir, PKK'de iç mücadele var deniliyordu. Dediğim gibi feodal-aristokratik etkileri, aile ve aşiret etkilerini aşmayanlar tasfiye oldu. Bazıları gidip teslim oldu, bazıları kaçtı, bazılarını ezdik. Fakat sonuçta sağlanan şey, önemli bir sınıfsal temelin oturtulmasıdır: İdeolojik ve politik netleşme kadar, hem Türkiye soluna ve hem de ilkel milliyetçiliğe hakim olan siyasal etkileri zayıflatma doğrultusunda emekçi sınıf temeline dayanıyoruz. Bugün biz tamamen yoksul köylülüğe dayanıyoruz. Aydın gençlik de akıyor.'* (Abdullah Öcalan, *Ortadoğu'nun Çehresini Değiştireceğiz/Seçme Röportajlar*, Cilt I, *Weşanên Serxwebûn* 69, Agri Verlag, Köln, 1994, s. 377.)

deyişle Türkiye'de solun tarihinden gelen, silahlı mücadeleye ya da plebyen toplumsal tabana denk düşen bir örgütsel ve siyasal kültür mirasının nispeten zayıf olduğu söylenebilir.

Günümüzün PKK'sinin silahlı mücadele deneyi ise onyıllarla ifade edilir. Diğer taraftan bu örgüt, yaklaşık yirmi beş yıldır geniş bir toplumsal tabana sahiptir ve dev bir sosyal hareketi yönlendirmektedir. Bu niteliği ile PKK'nin, geçmişin Türk ve Kürt solunda rastlanmayan kimi karakteristiklerinin olabileceğini kabul etmek gerekir.

PKK, her ne kadar 1970'ler solunun yarattığı bir siyasal örgüt ise de, her şeyden önce bir askerî örgüttür ve silahlı mücadelenin sürekliliği, onu askerî disiplinin tam anlamıyla egemen olduğu bir örgütlenme haline getirmiştir. Modern askerliğin temelinde hiyerarşi ve altın üste kesin itaatini öngören mutlak bir disiplin anlayışı vardır. Bu olmadan, "öldürme sanatı" olan askerliğin hayata geçirilmesi mümkün değildir. Siyasal çalışması içinde silahlı mücadelenin ağırlığı, daha doğrusu belirleyiciliği dikkate alındığında, PKK'nin de mutlak disiplinli hiyerarşik bir örgütlenme olmak zorunda olduğu açık bir şekilde ortaya çıkar.

Ancak örgütsel kültür açısından, PKK'nin bir özgün karakteristiği daha vardır. PKK, üye ve sempatizanlarının deyimiyle bir "önderlik örgütü"dür. Bu son derece özgün bir örgüt biçimidir; o kadar özgündür ki, terim olarak ifadesi bile ("önderlik örgütü") Türkçe dil kurallarına pek uygun görünmemektedir. PKK'de "önderlik" denildiğinde sözü edilen, örgütün son kongresince seçilmiş yönetici kadroları ya da "tarihsel önderleri" veya "kurucu kuşağı" vb. gibi olgular değildir. "Önderlik", tek bir kişiyi ifade eder; o tek kişi ise Abdullah Öcalan'dır. Aslında tam da bu nedenle söz konusu terimin, "önder örgütü" ya da "önderin örgütü" vb. olarak ifade edilmesi gerekirdi. Ne var ki, muhtemelen bu ifadelerin Öcalan kültüne olumsuz bir vurgu yapacağı düşünüldüğü için, "önderlik örgütü" gibi biraz daha sorunlu bir ifade tercih edilmiş görünmektedir. PKK'nin bir önderlik örgütü olması için, "önderlik"le ifade edilen tek

bir kişi olduğuna göre, söz konusu kişinin adeta bir kurumsallık taşıması gerekmektedir.[10]

PKK gerçekliğine bakıldığında "önderlik örgütü" fiilen şu anlama gelir: PKK tüzüğünün, hatta belki daha da önemlisi, PKK'nin çeşitli biçimlerde etkin olduğu diğer örgütlenmelerin tüzüklerinin, deyim yerindeyse, görünmez bir maddesi vardır. O maddede Öcalan'ın ideolojik, politik ve örgütsel liderliğinin mutlaklığı ya da tartışılmazlığı yazılıdır. Bu durum, Öcalan'ın fiilen PKK'nin başında olduğu 1998 öncesi dönemde olduğu gibi, İmralı'da hapiste tutulduğu son on beş yılı aşkın süre içinde de geçerliliğini korumuştur. Öcalan'ın hapse girmesi ve hapiste olduğu sürenin uzunluğu bu konuda –biçimsel bir nokta hariç– herhangi bir şey değiştirmemiştir.

Öcalan'ın hapiste oluşunun ifade ettiği olağanüstü koşulların yol açtığı biçimsel değişiklik şudur: Söz konusu görünmez tüzük maddesi, artık görünür hale getirilmiştir. PKK'nin 2005 yılında kabul edilmiş tüzüğünün 10. maddesinde bu konu şöyle ifade edilir: "*Partinin en yüksek teorik-ideolojik organı Parti Önderliğidir.* Önderlik, partinin felsefe, ahlak *ve politikadan oluşan zihniyetini çizer, parti stratejisini belirler ve dönemsel politikaları oluşturur. Kongre kararları ile Yürütme Komitesi ve Parti Meclisinin kararlarını onaylar. Partinin örgütsel durumunu, Yürütme Komitesi ve Parti Meclisinin çalışmalarını gözetir ve denetler. PKK, Abdullah Öcalan yoldaşı ve düşüncelerini, kendi çizgisi ve Önderlik Kurumu olarak kabul eder.*"[11]

Görüldüğü gibi PKK tüzüğü, totaliter rejimlerin iktidar partilerinde ya da şeflik partilerinde sık sık görülen tüzüksel ikiyüzlülüğe kalkışmamaktadır. Öcalan fiilen bir tür "ebedi önder"dir; o yüzden seçilmez, görevden alınamaz ve herhangi

10) Zaten Öcalan da bu gerekliliği açık bir şekilde ifade etmektedir. Bu konuda şu kaynaklara bakılabilir: Ali Kemal Özcan, *Turkey's Kurds/A Theoreti-Analysis of the PKK and Abdullah Öcalan*, Routledge, s. 245 ve Abdullah Öcalan, *Halk Savaşında Militan Kişilik*, *Weşanên Serxwebûn* 64, Köln, 1994, s. 457.

11) "PKK Tüzüğü" (http://rojbas2.wordpress.com/pkk-tuzugu/ (erişim tarihi: 30 Mayıs 2014)).

bir parti organına hesap vermez.

Aynı özellik, KCK (*Koma Civakên Kurdistan*/Kürdistan Topluluklar Birliği) yapılanmasında da görülür. KCK Sözleşmesi'nın 11. Maddesine göre, Öcalan kurucudur, kuramcıdır ve tüm halkı temsil eden kurumu ifade eder. Ayrıca temel politikalarda son karar merciidir. Örgütlenmenin kongre kararlarının "devrim çizgisine uygunluğunu gözetir", yürütme konseyi başkanını tayin eder, bu konseyin kararlarını onaylar. Tabii bütün bu konularda herhangi bir örgütsel otoriteye karşı sorumlu değildir; aynı şekilde hesap vermesi veya görevden alınması da mümkün olamaz.[12]

Öcalan'ın PKK ve politikalarında belirleyici lider konumu, doğal olarak gerek PKK gerekse onun etkin olduğu örgütlenmelerin taktik ve stratejik yönelişlerine belirli bir özgünlük katmaktadır. O nedenle tüm politik yönelişlerin değerlendirilmesinde, "Öcalan faktörü"nün mutlaka dikkate alınması gerekir. Burada söz konusu olan, Kürt siyasetinde dikkate alınması gereken adeta bir *nesnel faktör*dür. PKK'nin tanımladığı anlamda "önderlik örgütü" kavramı, geniş Kürt kitlelerinin Öcalan'a yönelik sevgi, hayranlık ve sadakat duyguları ile birlikte irdelendiğinde, sosyolojinin "karizma" ya da "karizmatik liderlik" kavramlarına başvurmak kaçınılmaz olmaktadır.

Öcalan'ın PKK ve Kürt kitlelerine önderliğinin özgün niteliği, Weber'in klasik "karizmatik otorite" (ya da "karizmatik önderlik") kavramı ile açıklanabilir. [13] Eklemek gerekir ki yine

---

12) KCK Sözleşmesi'nin 11. maddesi bu konuyu şöyle formüle etmektedir: "*Koma Civakên Kurdistan (Kürdistan Demokratik Toplum Konfederalizmi) kurucusu ve Önderi, Abdullah Öcalan'dır. Ekolojiye ve cinsiyet özgürlüğüne dayalı demokrasinin felsefi, teorik ve stratejik kuramcısıdır. Her alanda bütün halkı temsil eden önderlik kurumudur. Kürdistan halkının özgür ve demokratik yaşamına ilişkin temel politikaları gözetir ve temel konulardaki en son karar merciidir. KONGRA-GEL Genel Kurul kararlarının demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü devrim çizgisine uygunluğunu gözetir. Yürütme Konseyi Başkanını görevlendirir. Temel konulara ilişkin Yürütme Konseyi kararlarını onaylar.*" (http://rojbas3.wordpress.com/kck-sozlesmesi/ (erişim tarihi: 8 Mayıs 2014)).

13) "*İncelemelerimizde 'karizma', herhangi bir kimsenin olağanüstü bir ye-*

Weber'in sözcükleriyle karizma burada, "tümüyle değer yargılarından arınmış bir anlamda" kullanılmaktadır.[14] Öcalan, modern siyasette hemen tüm ülke deneylerinde zaman zaman görülen türden "halkın çok sevdiği" ya da "çok popüler" bir siyasetçi değildir. O nedenle ona duyulan bağlılık ve sevgi, örneğin bir zamanlar Bülent Ecevit'e ya da günümüzde Tayyip Erdoğan'a seçmen ya da taraftar kitlesinin gösterdiği bağlılık ve sevgi ile aynı kategoride görülemez. Öcalan'ın durumunda, Kürtler onu tüm halkın kaderini değiştiren bir tarihsel kazanımın yapıcısı, öncüsü, mimarı vb. olarak görmektedir. Bu insanlar için söz konusu olan, soyut bir kazanım da değildir; bir yanılsamayı da ifade etmez. Kürt halkının geniş kesimleri, PKK'nin mücadelesi ile, büyük toplumsal dönüşümlerin, daha da ötede büyük bir ütopyanın mücadelesinin öznesi olduklarını hissetmeye başlamışlardır. Öcalan hayatta kaldığı sürece Kürt halkının her demokratik kazanımı, muhtemelen onun karizmasını daha da güçlendirecektir.

Öcalan'ın PKK dünyasındaki karizmasının temelinde, kuruluşundan beri bu örgüt içindeki özel konumu bulunmaktadır. Öcalan'ın Kürt dünyasında bir karizmatik lider olarak ortaya çıkışı ise, PKK silahlı mücadelesinin tarihsel kazanımları ile gündeme gelir. O açıdan konuyu incelemeye, Öcalan'ın örgüt içindeki özel yeri ve bunun PKK'nin örgüt kültürüne ilişkin sonuçları ile başlamakta yarar var.

---

teneği olarak anlaşılmalıdır –bu yetenek ister gerçek, ister yakıştırma, isterse iddia olsun. O halde 'Karizmatik Otorite', yönetilenlerin belli bir kişideki olağanüstülüğe inandıkları için itaat ettikleri, insanlar üzerinde ister dış, ister iç etkisi baskın, bir hakimiyeti ifade eder: Sihirbaz, peygamber, av ve ganimet akınlarının lideri, savaşçı reis, 'Sezar' tipi olarak adlandırılan yönetici ve belli koşullarda bir partinin başkanı, müritleri, takipçileri, askerleri, parti üyeleri vb. için hep bu türden yöneticilerdir. İdarelerinin meşruluğu, normal insan yeteneklerinin ötesinde olduğu, bir zamanlar doğaüstü sanıldığı için saygı duyulan olağanüstülüğe inanış ve bağlanıştan gelir: Karizmatik yönetimin meşruluğu böylelikle, sihirli güçlere, vahiylere ve kahramanlara hayranlığa dayanır. Bu inançların kaynağı, karizmatik yeteneğin mucizelerle, zaferle ve başka başarılarla, yani yönetilenlerin refahı ile 'kanıtlanması'dır". (Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Çev.: Taha Parla, İletişim Yayınları, 2006, s. 375).

14) *A.y.*, s. 326.

Öcalan ve PKK

PKK militanları için Öcalan, örgütsel, politik ve entelektüel alanlardaki etkinliği ile, örgütü adeta yoktan var etmiş bir liderdir. PKK'nin tarihsel başarısındaki rolü belirleyicidir. Bu bakış açısına göre Öcalan, başından beri PKK'nin her düzeydeki militanı için tartışılmaz bir lider olmuştur; daima en yüksek düzeyde sadakat ve itaate layık olmalıdır. Doğal olarak bu bakış açısına uygun bir resmî tarih de oluşmuş bulunmaktadır.

Bu noktada Öcalan karizmasının nesnel ve öznel temelleri, ilginç bir araştırma ve tartışma konusu olarak öne çıkmaktadır. Bu konuya ilişkin olarak, Isaac Deutscher'in, Plehanov'un "tarihte bireyin rolü" problematiğine ilişkin yaptığı şu özet yol gösterici olabilir: *"Bir defasında Plehanov, tarihsel koşulların belli bir politik işlev için ihtiyaç yaratması durumunda, aynı koşulların o politik işlevi yerine getirmeye yetenekli "organ"ı da sağlayacağını yazmıştı. Eğer söz konusu "işlev" için duyulan ihtiyaç, dönemin koşullarında kök salmış ise, bu durumda dönem, o işlevi yerine getirmek için gerekli olan akla, karaktere ve iradeye sahip sadece bir değil, en azından bir dizi bireyi kesinlikle ortaya çıkaracaktır. Kural olarak koşullar, sadece bir ya da en fazla, potansiyel liderler grubundan birkaçının sahnenin önlerine kadar gelişine izin verir; böylelikle tarihsel kayıtlarda sadece onların yetenekleri ve eylemleri yer alır. Asli liderin yerinin tek bir birey tarafından doldurulmuş olması ise, diğer potansiyel liderlerin kendilerin ortaya koymalarına engel olur; bunlar karanlıkta kalmaya mahkumdurlar."*[15]

Deutscher, Plehanov'un bu yaklaşımının Marksistler arasında tartışmaya yol açtığını ve aynı konuda, başta Troçki olmak üzere pek çok Marksistin bu yaklaşımdan belli sapmalar içeren tahlillerde bulunduğunu hatırlatır. Bu hatırlatmanın ardından ise, Lenin'den sonra Stalin'in Rusya'da lider olarak

15) Isaac Deutscher "Marxism and Primitive Magic", Tarik Ali, *The Stalinist Legacy/Its Impact on 20th Century World Politics* içinde, Penguin Books, 1984, s.106.

yükselişinin Plehanov'u doğruladığını söyler.[16] Benzer bir değerlendirme, Öcalan'ın PKK'nin tartışmasız lideri olarak yükselişine ilişkin olarak da yapılabilir. Gerçekten de öznel yetenekleri ve PKK'nin kurucu kadroları içindeki yeri dikkate alındığında, Öcalan'ın başından beri PKK'yi her anlamda belirlediğini, başka bir ifadeyle ilk dönemlerde onun dışında başka bir liderin öne çıkması durumunda PKK'nin bugünkünden farklı bir örgüt olacağını söylemek mümkün değildir.

Son kırk yıllık politik pratiği ve düşünsel çalışmaları dikkate alındığında, Öcalan'ın PKK'nin ortaya çıkarabileceği tek yetenekli lider olduğunu söylemek ancak bir resmî tarih abartması olabilir. Öcalan, PKK örgütlenmesinin ilk aşamalarında kurucu kadro arasında muhtemelen zekası, taktik kabiliyeti ve sözlü ve yazılı ifade gücü ile öne çıkmış olmalıdır. Diğer taraftan, önde gelen PKK kurucuları arasında 1948 doğumlu olarak en yaşlılardan birisi, belki de en yaşlısıdır.[17] PKK kurucu kadrolarının büyük çoğunluğunun 1950'lerin ikinci yarısında doğmuş oldukları dikkate alındığında, onun nispeten daha yaşlı bir militan olmasının, PKK gibi küçük bir örgütte liderlik açısından önemli bir faktör olduğu düşünülebilir. Ama tabii Öcalan'ın nispeten daha yaşlı olması, politik olarak daha deneyli olması anlamına gelmez. O da diğer pek çok PKK kurucusu gibi, ilk önemli siyasal deneylerini 1974 sonrasında yaşamaya başlamıştır. O nedenle nispeten genç devrimcilerin oluşturduğu bir örgüt olan PKK içinde, deney birikimi açısından imtiyazlı bir konumu olduğunu söylemek zordur. Ayrıca PKK'nin resmî tarih uygulaması olan çeşitli değerlendirmelere

---

16) *A.y.*, s. 107.

17) Öcalan'ın doğum tarihi için bkz.: Müslüm Yücel, *Abdullah Öcalan/ Amara'da İmralı'ya*, Alfa Yayınları, *2014*, s. *60*. PKK kurucularından Selim Çürükkaya'nın madiya.net'deki "PKK'yi Kimler Kurdu" başlıklı yazı dizisinde diğer PKK kurucuları ile ilgili olarak verilen biyografik bilgilere bakıldığında, Öcalan'ın 1950 öncesinde doğmuş çok az sayıdaki PKK kurucusundan biri olduğu görülmektedir. (Bkz.: http://www.madiya.net/index.php?option=com_content&view=article&id=512:pkk-yi-kimler-kurdu&catid=40:portreler&Itemid=59 (erişim tarihi: 13 Eylül 2014)).

bakıldığında, Öcalan'ın –militan örgütlerde liderlik konusunda önemli bir faktör olan– büyük cesaret gerektiren eylemlere öncülük yapmış olmak vb. gibi bir özelliğe de sahip olmadığı görülebilir.[18]

Muhtemelen bu nedenlerle, ilk dönemlerde PKK'nin diğer önde gelen militanları da Öcalan'ı, PKK liderlerinden sadece birisi olarak görmekteydiler. Örneğin Diyarbakır Cezaevi'ndeki korkunç baskıları protesto için 21 Mart 1982 günü intihar eden ve daha sonra adı PKK Akademisi'ne verilecek olan Mazlum Doğan, PKK Davası'nın 1981 Haziran'ındaki bir duruşmasında, örgütünün "Apocular" olarak anılmasının yanlışlığına değinirken, Abdullah Öcalan'ı sadece "hareketin önderlerinden, yol göstericilerinden" birisi olarak tanımlar.[19] Diyarbakır Cezaevi'ndeki ölüm oruçlarında 14 Temmuz 1982 günü hayatını kaybeden bir diğer PKK kurucusu olan Kemal Pir ise, aynı konuda çok daha rahat konuşmaktadır. Kemal Pir için Abdullah Öcalan, PKK militanlarından birisi olan "Abdullah"tır: *"Apoculuk da zaten bizi tek kişiye bağlı göstermek gibi bir şeydi. Halbuki biz bir insana falan bağlı değiliz. Abdullah yoksa bu hareket yoktur diye bir şey yoktur. Abdullah'ın kendisi de bu hareketin bir insanıdır"*.[20] En nihayet PKK'nin silahlı mücadelede ilk büyük girişimi olan Eruh Baskını'nda yer alan bir diğer genç PKK militanı içinse Öcalan, 1982 yılında sadece "abi"dir.[21]

---

18) Öcalan bunu kendisi de açıkça ifade eder. Örneğin daha Aralık 1987 gibi erken bir tarihte bile, *"Ben ne elde silah militanlık yaptım ne de kitlelerin arasında fazla dolaştım. Ama örgütsel görevlere şiddetli bağlılık ve bu görevleri her şeyin üstünde tutmamız, bizi örgüt içinde sürekli güçlü konumda tutmaktadır"* diyebilmiştir. (Bkz.: Abdullah Öcalan, *Önderlik Gerçekliği ve PKK*, cilt I, *Weşanên Serxwebün* 55, 1992, s. 144.)

19) Cemil Gündoğan, *Kawa Davası Savunması ve Kürtlerde Siyasi Savunma Geleneği*, Vate Yayınevi, 2007, s. 276.

20) *A.y.*

21) *"İlkbahar yeni bitmişti. 82 yılı. Daha 2. Kongre olmadı. İlk bizim grup. Bir de Agit arkadaşın grubu geçmiş. Bir grup da İran'da. Bir grup da biziz, Gabar'da. Bir yer bulduk ikişer ikişer konumlandık. Önderlik bize 'Çobanlara dikkat edin, devlet onları kullanıyor' demişti. O zaman önderlik demiyorduk, abi diyorduk."* (Şahin Binici ile yirmi yıllık tutukluluğunun ardından

Başka bir ifadeyle Öcalan, PKK'yi oluşturan kadrolar arasında daha başlangıçta seçkin bir yer tutmuş olsa bile, örgütün kurucu kadrolarının onu kadir-i mutlak bir lider olarak tanımadıkları açıktır. Ama gerilla mücadelesinin başlaması ve partinin tam anlamıyla askerî bir örgüte dönüşümü ile, buna uygun bir liderlik anlayışı ve hiyerarşinin PKK'ye egemen olması adeta kaçınılmaz bir süreçtir. Bu süreçte ise Öcalan, *olumsal* (*contingent*) faktörlerin belirlediği koşullarda tartışılmaz liderliğini kabul ettirmiş görünmektedir. Kuruluşundan itibaren PKK'nin, kurucu kadronun oluşturduğu çekirdeğin etrafında lineer bir büyüme yaşaması, günümüze kadar başka herhangi bir sol örgüt, hareket, kadro vb. ile herhangi bir birleşme deneyi yaşamamış olması, Öcalan'ın tartışılmaz liderliğini kolaylaştıran bir diğer faktör olarak görülebilir.

Öcalan'ın liderliğini pekiştirme süreci, bir süre sonra PKK'ye egemen olacak olan lider kültünün yaratılmasına yönelişi de içerir. Diğer bir ifadeyle PKK'nin ilk yıllarındaki –hiç de demokratik olmayan– örgüt kültürü, silahlı mücadelenin başlatılmasının ardından lider kültünü de içerecek şekilde dönüşecektir.

Bu noktada, PKK'ye egemen olacak olan bu liderlik anlayışını daha iyi anlayabilmek için, PKK kurucu kadrolarının ilk siyasal eğitimlerini aldıkları bir devrimci ortam olarak Türk solunun ve onun politik ve örgütsel kültürünü belirleyen uluslararası Komünist hareketin bu alandaki geleneklerine bakmakta yarar olabilir. 20. yüzyıl soluna bir bütün olarak bakıldığında, sol gelenekte liderin yüceleştirilmesi, örgütte tek söz sahibi olması, –Kruşçev'in Stalin'i mahkum ettiği ünlü 20. Kongre raporundaki ifadeyle– "kişi kültü"nün egemenliği, esas olarak iktidara geçmiş komünist partilerin hükümranlık yöntemlerinden birisi olarak öne çıkar. Kişi kültü, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nde Stalin'in 1953 yılında ölümüne

---

2008 yılında yapılan röportaj için bkz.: "Çeyrek Asır Sonra Eruh'u Anlattı" (http://www.enternasyonalforum.net/politik-gundem/5124-ceyrek-asir-sonra-eruh-u-anlatti.html (erişim tarihi: 21 Ağustos 2014)).

kadar, Çin Komünist Partisi'nde Kültür İhtilali'ni başlamasından (1967) Mao'nun 1976 yılında ölümüne kadar, Arnavutluk Emek Partisi'nde Enver Hoca'nın 1985 yılında ölümüne kadar yaşanmıştır. Uzaklardan bir deney anlamında Kore İşçi Partisi'nde ise çok daha uzun ömürlüdür; PKK'nin gelişme döneminde gücünden hiçbir şey kaybetmeden varlığını sürdürmektedir. Ne var ki iktidara geçmemiş komünist partilerinde bu geleneğin izi pek hissedilmez. Örneğin, 1950 yılında Fransız Komünist Partisi, genel sekreterinin 50. yaşı vesilesiyle, "Maurice Thorez'in partisine katılıyorum" ibaresini taşıyan bir üyelik fişi bastırmışsa da, partinin 34 yıl boyunca genel sekreterliğini yapan Thorez'in, Fransız Komünist Partisi'nin her şeye kadir lideri olduğunu söylemek mümkün değildir.[22] Benzer bir durum, 1968 öncesinde hemen tüm komünist partiler için geçerlidir. Bu partiler son derece merkeziyetçi yapılanmalardır. Parti içinde farklı eğilimlerin varlığına müsaade edilmez. Alt birimlerin üst birimlere tartışmasız itaati öngörülür. Merkez yönetimleri, taban tarafından değil, yine merkez tarafından seçilir. Belli aralıklarla toplanan kongreler sadece bu konuda onaylama işlemini yerine getirir. Ne var ki bu merkeziyetçi ve anti-demokratik yapı, parti kültüründe lider kültünün egemenliğini, başka bir deyişle tek liderin mutlak iktidarını yaratmamıştır.

Bunlar dışında uluslararası planda solda ya da milliyetçi hareketlerde gözlenebilecek lider kültü örnekleri ise, genellikle PKK'nin çağdaşıdır. Daha çok Aydınlık Yol Hareketi olarak bilinen Peru Komünist Partisi'nin Başkan Gonzalo'su ya da Tamil Kaplanları'nın lideri Velupillai Prabhakaran, her ikisi de 1980'li yıllarda ortaya çıkmış iki lider kültü örneğidir. Diğer taraftan 1970'ler solunu etkileyebileceği düşünülen Filistin, Vietnam ve Nikaragua'daki milliyetçi ve sol hareketlerde ise, bu türden yüceleştirilen lider örneklerinin mevcut olmadığını belirtmekte yarar var.

22) Maurice Duverger, *Siyasi Partiler*, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, s. 242.

Türkiye soluna gelince, onun politik ve örgütsel kültüründe liderleri yüceleştirme, putlaştırma, lider kültü yaratma geleneğinin var olduğunu söylemek mümkün değildir. 1960 öncesinin Türkiye Komünist Partisi'nde, 1960'ların Türkiye İşçi Partisi'nde ya da TKP gelenekli Milli Demokratik Devrim hareketinde ve yine onlardan kaynaklanan 1970'lerin sol örgütlerinde, görev başındaki bir devrimci liderin yüceltilmesini, onun etrafında bir lider kültü yaratılmasını öngören bir geleneğin izi bulunmaz.[23]

Ancak lider kültüne ilişkin gelenek yokluğu gerçek de olsa, devrimci örgütü "proleteryanın demir disiplini"nin uygulandığı bir ortam olarak gören, örgütte farklı görüşlerin varlığına izin vermeyen, kısacası örgütsel yaşamda demokrasiyi yok sayan Stalinist örgüt kültürünün, Türk solunun geniş kesimlerinde egemen olduğu da bir gerçektir. PKK'yi de etkilediği muhakkak olan bu kültürün, mutlak disiplin ve itaati bir var olma koşulu olarak gören yasa dışı bir silahlı mücadele örgütünde, liderin yüceltilmesi için sağlam bir temel oluşturacağı açıktır.

Öcalan kültünün örgüt içinde oluşması sorununa ilişkin olarak değinilmesi gereken ikinci nokta, PKK'nin düşünsel dünyasına ilişkindir. Yazdıkları ve söyledikleriyle Öcalan, kuruluş döneminden beri örgütün düşünsel dünyasını tümüyle kaplamaktadır. Hareketin en temel teorik ve politik metinlerinin yazımı onun işidir. PKK'nin teorik birikimi için, Öcalan'ınkilerden daha yetkin çalışmalara ne ihtiyaç vardır ne de onların öne çıkmasına izin verilir. Parti üyelerinin ve savaşçıların politik eğitimi, esas olarak Öcalan'ın yazdıkları ve söyledikleri temelinde yürütülür. Burada söz konusu olan, dev boyutlarda bir düşünsel malzemedir. Öcalan'ın 1970'lerin sonlarından bugüne kadar kaleme aldığı broşür ve kitapların, çeşitli gazete ve dergilere yazdığı yazıların, parti kongre ve konferanslarına sunduğu raporların ve partinin politik eğitim

---

23) Tarihsel önderi İsmail Bilen'i abartılı takdim ediş biçimi ile, 1970'ler TKP'sinin bu konuda biraz farklı bir yerde durduğu söylenebilir.

okullarında yaptığı konuşmalardan oluşan yazılarının toplamı muhtemelen yirmi bin sayfayı aşmaktadır.[24]

Bu metinlerin çok büyük bir kısmı, parti üyelerinin siyasal eğitimlerinin temel malzemesidir. Entelektüel ve siyasal eğitimine PKK'de başlayan bir militan Kürt için Öcalan, sanki aynı anda Lenin'i, Stalin'i, Mao'yu ve daha da ötesi –Mazlum Korkmaz Akademisi'ndeki derslerde söyledikleri veya İmralı'da yazdıkları da dikkate alındığında– Marx'ı ya da hatta Michel de Montaigne'i bir araya getirmektedir.

Oysa teorik birikimi söz konusu olduğunda Öcalan, döneminin pek çok öncü militanı gibi bir otodidakttır, o nedenle de 2000 yılına kadar yazdıkları, Türk solunun dogmatik Marksizm yorumlarını andırır. Kuşkusuz, Öcalan'ın kötü bir politik taktisyen olduğunu söylemek elbette mümkün değildir. Ama bir politik strateji dehası olduğunu iddia etmek de abartı olur. PKK'nin büyük stratejik yönelişleri dikkate alındığında, örgütün son otuz beş yılda iki büyük stratejik yöneliş yaşadığı görülür. Bunlardan birincisi, 12 Eylül 1980 sonrasında silahlı mücadele yönelişi; ikincisi ise, 15 Şubat 1999 sonrasında "demokratik cumhuriyet" perspektifini benimsemesidir. Bunlardan sadece ikincisi Öcalan'ın damgasını taşır. Ancak ilerideki sayfalarda gösterilmeye çalışılacağı üzere, Öcalan bu yönelişi hayata geçirirken, çok başarılı bir politik beceri örneği ortaya koyamamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin siyasal gündemini etkileyen bir örgütün tartışılmaz lideri olması, kendisine kimi politik yetenekler (taktik esneklik, gereğinde diplomasi dilini kullanabilme vb.) kazandırmış da olsa, Öcalan sıradan militanların politik eğitimleri söz konusu olduğunda olmazsa olmaz bir öğretmen değildir. Dolayısıyla onun belirlediği teorik ve siya-

24) Ali Kemal Özcan'ın hazırladığı listeye göre, Öcalan'ın 1986 ile 2000 yılları arasında yayınlanmış ve parti içi eğitimde temel materyel olarak kullanılan metinlerin tamamı 16.501 sayfayı bulmaktadır. (Bkz.: Özcan, *a.g.e.*, s. 225-226). Bu listede yer alan metinlere Öcalan'ın İmralı'da kaleme aldığı yayınlanmış kitapları eklendiğinde toplam metinlerinin 20 bin sayfayı aşacağı söylenebilir.

sal eğitimin önemli eksiklikler taşıdığını düşünmek için çok fazla neden bulunmaktadır.

Ancak bu eksiklikleri ne olursa olsun Öcalan, PKK militanlarının büyük çoğunluğunun kendisinden çok şey öğrendiği bir lider konumundadır. Unutmamak gerekir ki 1984 sonrasında PKK'ye yönelen yeni militanların önemli bir kesimi, siyasete bu örgüt aracılığıyla giren köy kökenli ve eğitim düzeyleri nispeten düşük genç Kürtlerdir.[25] Bu militanların modern bir siyasal örgütlenme yaşamına adapte olma süreçlerinde, Öcalan'ın belirlediği ve hatta kimi durumlarda kendisinin doğrudan katkıda bulunduğu eğitimin işlevli olacağı açıktır. Bu militanlar için Öcalan kaynaklı siyasal ve entelektüel eğitim, onların modern siyasal örgütü ve modern siyaseti kavrayabilmeleri ve toplumsal yaşamın eleştirisine kalkışabilmeleri için bir temel oluşturur. Kuşkusuz Öcalan, PKK'de bu tarz bir eğitimi verebilecek tek kişi değildir. PKK'nin siyasal eğitim toplantılarında yaptığı konuşmalara bakıldığında, PKK'nin üst ve orta düzeydeki pek çok militanının benzer bir eğitimi yürütebilecek konumda oldukları düşünülebilir. Ama belli ki "önderlik örgütü" mantığı bu konuda Öcalan'a özel bir yer ve rol biçmiştir ve Öcalan da bu rolü yerine getirmeye çalışmıştır. Sonuç olarak militanların PKK'de aldıkları eğitim, onları örgütün sadık savaşçıları ve Kürt sosyal hareketinin öncüleri yapmaya yetmiştir.

Diğer yandan, PKK'ye üye olmadan önce nispeten daha iyi bir genel ve siyasal eğitim almış militanlar için (örneğin başka örgütlerde solculukla tanışmış olanlar, üniversitede okumuş

25) 1990'lı yıllarda 1003 tutuklu PKK üyesi arasında yapılan bir anket PKK üyelerinin eğitim düzeyi hakkında bir fikir verebilir. Buna göre söz konusu tutukluların yüzde 10.2'si okuma yazma bilmemektedir; yüzde 7.4'ü okur-yazar, yüzde 47.2'si ilkokul, yüzde 12.3'ü ortaokul, yüzde 14.4'ü lise, yüzde 4.6'sı üniversite mezunudur (cevapsız: yüzde 3.9) (M. Cihat Özönder'in "Terörün Sosyo-Kültürel Yönleri" konulu tebliğinden (Fırat Üniversitesi, Elazığ, 1997) aktaran: Durmuş Eray Güçlüer, PKK'nin 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Analizi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 129.)

ya da mezun olmuş militanlar için) Öcalan'ın belirlediği eğitimin çok olumlu bir işlevinin olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunlar için söz konusu olan, bir çeşit ideolojik eğitimdir ve bu militanlar için entelektüel ve politik düzeyde ciddi bir ilerleme anlamına gelmez.

PKK, özellikle köy kökenli üyelerinin büyük çoğunluğu için, her şeyiyle yepyeni bir evreni ifade eder; ve olumlu öyküler anlamında bu evrende sürekli olarak sadece Öcalan, "PKK şehitleri" ve sınırlı bir ölçüde de PKK tutukluları anlatılmaktadır. Diğer yandan militanlarının gözünde PKK, geleceğe ilişkin tüm bireysel ve politik özlem ve hayallerinin gerçekleşeceği yeni bir dünyayı kuracak olan bir örgüttür. Ancak bu heyecan verici gelecek manzarası, gündelik örgüt yaşamının ve savaşın müthiş zorlukları ile muazzam bir çelişki içindedir. Liderlik kültünün, bu zor koşullarda mutlak bir gerekliliği ifade eden disiplin ve itaate adeta estetik bir değer kattığı söylenebilir. PKK savaşçıları için Öcalan, sadece emirlerine itaat edilecek bir örgüt yöneticisi değil, uğruna can verebilecekleri bir dava simgesi haline gelir.

Pek çok siyasal karizma hikayesinde olduğu gibi, Öcalan'ın da kendi karizmasının inşasına katkıda bulunduğu muhakkaktır. Kuşkusuz bu katkının layıkıyla değerlendirilmesi, ancak ciddi bir Öcalan biyografisi ile mümkün olabilir. Ama yine de, PKK'nin sadece örgütsel dokümanlarına bakıldığında bile, bu katkının varlığı hakkında bir fikir elde edilebilir. Örgüt içi manevralar ve tasfiyelerin dışında, Öcalan'nın kongrelerde ve politik eğitim oturumlarında militanlara hitap ediş tarzı, kendisinin karakter, zeka, kararlılık, bilgi birikimi, örgütleme ve taktik/stratejik karar alma yeteneği gibi konularda onlardan farklı ve daha "yüksek" bir yerde olduğunu sık sık hatırlatma düşkünlüğü, ideal Kürt devrimcisi özelliklerinin kendisinin dışında sadece "şehit" PKK'lilerde olduğunu vurgulaması, bütün bunlar bu katkının birer göstergesi olarak görülebilir.[26]

---

26) Öcalan'ın PKK'nin *5. Kongre Raporu'nda* ya da örneğin *Sosyalizmde Israr İnsan Olmaktır* başlıklı kitabında yazdıkları bu konuda sayısız örnekler

Çeşitli vesilelerle bizzat Öcalan'ın kendisi de, kendi ismi ve örgütsel konumu etrafında oluşan kültü açıklamak için PKK üyelerinin kültürel ve toplumsal karakteristiklerinin belirlediği faktörlere atıfta bulunmuştur. Örneğin nispeten erken bir dönemde (henüz hâlâ "proleter önderlik"ten söz ettiği sıralarda), PKK liderliğinin bu özgün konumunu, Kürt toplumundaki büyük maddi yoksulluğun yanı sıra, isyan kültürünün zayıflığı ve radikal mücadeleye katılan aydınların yokluğu ile açıkladığı ve bir şekilde kaçınılmazlığını vurguladığı görülür: *"Önderliğin konumu ülke gerçekliğiyle kavranmalıdır. Bu önderlik, her şeyden önce kendisini tümüyle unutan, kendisine kendi adıyla hitap etmeyen, kendisine sahip çıkmak için hiçbir çaba harcamayan, bunun yerine bir yandan ulusal inkarcılığın, diğer yandan da toplumsal çatışma ve kaosun alabildiğine hüküm sürdüğü, bunun altında çok derin bir maddi yoksulluğun yattığı, en sıradan maddi gereksinmelerinin bile karşılanmadığı, tarihsel planda olduğu kadar günümüzde de en acılı bir süreci yaşayan bir ülke ve bu ülkede yaşayan halkın içinde bir önderlik olarak anlaşılmalıdır. Rusya, Çin ve Vietnam gibi ülkelerde önderliğin ve doğru devrimci düşüncelerin ortaya çıkışı kolay olmuştur. Gelişmiş Rus, Çin ve Vietnam kültürü, gelişmiş ulusal ve toplumsal kurtuluş bilinci ve ortamı, yine gelişmiş aydınların varlığı, bu ülkelerde proleter önderliğin ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır."*[27]

Öcalan, 1991 yılında bir gazeteciye aynı konudan söz ederken yine Kürt halkının kültürel özelliklerine ve ihtiyaçlarına değinmekte, bunun da ötesinde, söz konusu liderlik kültünün siyasal yararlarına da işaret etmektedir: *"Şimdi çok iyi anlıyorum ki, gerçekten milletin işini kolaylaştırdığım için resimlerim kullanılıyor. Mesela, 'biji serox' (yaşasın başkan) deyip hızla birliğe yol açıyorlar. Ben bunu engelleyemem, çünkü halkın işine*

---

sunar. (Bkz.: *PKK 5. Kongresi'ne Sunulan Politik Rapor, Weşanên Serxwebûn* 73, Köln, Haziran 1995, s. 239-292 ve *Sosyalizmde Israr İnsan Olmaktır, Weşanên Serxwebûn 87, 1998, s. 211-251).*

27) Abdullah Öcalan, *PKK'de Gelişme Sorunları ve Görevlerimiz, Weşanên Serxwebûn* 67, Köln, 1994, s. 254-255.

geliyor. (...) Toplum bu duruma gelmiş ben ne yapabilirim! Bu, benim çok diktatör olduğum veya kendimi çok pohpohladığım anlamına gelmez. Biraz da Kürt halkının özelliğidir bu. Sanıyorum, bir önder boşluğunun doldurulmasını talep ediyor. Bunu şimdilik benim şahsımla gidermek istiyor. İşte Türkiye toplumunun Atatürk ihtiyacı gibi (...)." [28]

Görüldüğü gibi Öcalan, konu üzerine kafa yorabilecek araştırmacılardan çok önce, PKK'deki lider kültünün kültürel ve toplumsal temelleri konusunda ilginç gözlemlerde bulunmaktadır. Tabii bütün bu değerlendirmelerin, kendisinin ve her düzeydeki PKK yöneticilerinin, önce PKK'de daha sonra da Kürt halkı içinde Öcalan kültünün yaratılması için yaptıkları bilinçli çalışmanın gerekçesini açıklama anlamına geldiğini de belirtmekte yarar var.

Öcalan karizmasının PKK dünyasında, alt ve orta düzeyde militanlarca içten biçimde benimsendiği, bu militanların pek çoğunun sadece örgüt ve davası uğruna değil, Öcalan için de canlarını vermeye hazır oldukları tartışma götürmez bir gerçektir. Ne var ki PKK'nin yüksek düzeydeki kadroları ya da hâlâ görev başında olan kurucu kadroları söz konusu olduğunda, durumun biraz daha farklı olduğu düşünülebilir. PKK'nin tüm üst düzey kadroları, Öcalan'a sadakatlerini defalarca kanıtlamış durumdadırlar. Bunun da ötesinde aralarından bazılarının, Öcalan'ın yüceltilmesi konusunda, en sıradan propagandistleri bile aşan örnekler verişleri seyrek rastlanan bir şey değildir. Örneğin şu sözler, örgütün kurucu kadroları arasında bulunan bir PKK liderine aittir: "*Düşünce gücü üzerinde yoğunlaşırken aklıma peygamberler gelir. Önderliğimizde de öyle (...). Biz ondan duyduk. Biz onun bakış açısına katıldık. Hepimiz onun düşüncelerine gittik. Biz, deyim yerindeyse, onun görüşlerine gittik. 'Senin değerlendirmelerine inanıyoruz' dedik. (...) Tabii ki bazı katkılar sunanlar var. Ama sonuçta 'ona katılıyoruz'. (...) Yani sonuçta doğal önderimizdi. Müthiş bir şey*

28) Ballı, *a.g.e.*, s. 284.

bu. (...) Kavrama yeteneğimizin ve özgürlüğümüzün sınırlarını belirliyor. Hakikati toplumda arıyoruz. Toplumsallığın içinde arıyoruz. Hakikatin zemini orası. Felsefe çok net. Ne ararsanız ondadır. Tasavvuf ve Alevi inancına da yakın. Önder Apo benim için Doğu'nun düşüncesinin zirveleşmiş kişiliğidir. Sentezdir."[29]

Ne var ki, PKK'nin kurucu kadrosundan sayılabilecek militanların Öcalan karizmasına ilişkin algılarının, örgüt militanlarının ya da devasa sosyal hareket nebülözünü oluşturan yüzbinlerce ya da hatta milyonlarca Kürdün algılarından farklılık göstermesinin kaçınılmaz olduğu da unutulmamalı. Şu nedenle ki, bu militanlar Öcalan'ı onyıllardır tanımaktadırlar. Pek çoğu ya da tümü onu bir dâhi olarak görse bile, Öcalan'ın kimi zayıflıklarına ve yetersizliklerine şahit olduklarını düşünmek imkansız bir şey değildir. Rutin politika ve yaşam deneyleri, liderin zayıf yanlarını hissettirmek için pek çok fırsat sunar. Sonuçta bu türden deneyler, karizma için elzem olan göz kamaştırıcı yanılsamaların ya da sis perdesinin etkisini azaltabilir. Bu durumun farkında olan liderin de, kurmaylarının sadakatlerine yeterince güvenmemesi için pek çok nedeni vardır. Bu koşullarda karizmatik kişiliğin belirlediği sadakatin ötesinde, liderle yakın mesai arkadaşları arasında başka bir düzeyde bir çeşit "anlaşma" gerekebilir. Bu "anlaşma"yı sağlayan ise, Öcalan'ın "önderlik" olarak adlandırılan bir kurumsallaşmayı ifade etmesidir.

Diğer taraftan, özellikle yüksek düzeyde sorumluluk alan militanlar söz konusu olduğunda, PKK içinde "özeleştiri" ve cezalandırma mekanizması, örgüt için gerekli olan sıkı disiplini sağladığı gibi, Öcalan karizmasının inşasına ve onun beslenmesine katkıda bulunan bir işlev de görmektedir. Cengiz Çandar, örgüt dünyasına yakın kişilerin şahitliklerine dayanarak bu konuda şunları yazmakta: *"PKK'nin ilk döneminden*

29) Ali Haydar Kaytan bu sözleri kendisiyle röportaj yapan Fırat Haber Ajansı'na Nisan 2010 tarihinde söylemiştir (Aktaran: Cengiz Çandar, *Dağdan İniş/PKK Nasıl Silah Bırakır? Kürt Sorununun Şiddetten Arındırılması*, TESEV Yayınları, 2011, s. 44).

itibaren yirmi yıl örgüt saflarında yer almış ve en üst düzeyde yönetim yetkileri üstlenmiş olanların bize anlattıkları, süreç içinde Öcalan kültünün nasıl oluştuğuna dair güçlü ipuçları vermektedir. Öcalan'ı, diğer kurucu ve yönetici kadrolardan ayırıp, hepsinin üzerinde yükselten önemli bir araç, 'özeleştiri' mekanizmasının Öcalan dışında ve onun kararıyla hemen her yönetici ya da yönetici adayına uygulanmış olmasıdır. PKK üst yönetiminde yer alanlar arasında –kurucular dahil– özeleştiri vermemiş ve yaptığı yanlışlardan ötürü, örgütün silahlı güçlerinin bir dönem üslenmiş olduğu Lübnan'ın Bekaa Vadisi'ndeki ve daha ziyade Kuzey Irak'ta denetimi altında tuttuğu bölgelerdeki hapishanelerinde bir süre hapis cezası çekmemiş olan hemen hiç kimse bulunmamaktadır. Bu mekanizmanın Öcalan'ı tek ve dokunulmaz kılarak 'tek adam' konumuna imkan sağladığını tahmin etmek zor değildir."[30] Bu olgu da dikkate alındığında, Öcalan karizmasının PKK'nin üst düzey kadrolar arasındaki algılanmasında, karizmatik çekicilikle birlikte, örgütün kurumlarına tartışmasız bağlılık ve kimi durumlarda belirli bir sinizmin rol oynadığı da düşünülebilir.

Aslında yürüttüğü silahlı mücadelenin sürekliliği ve yoğunluğu dikkate alındığında, PKK'de örgüt içi demokrasinin yaşama şansının olmadığını düşünmek zor değildir. Ancak bu olgu, özellikle örgütün gelişme döneminde, Öcalan'ın değişmez liderliğine karşı çıkışları ortadan kaldırmamıştır. Kimi zaman haklı ve tutarlı olarak görülebilecek, kimi zaman da oportünist gerekçelerle Öcalan'ın liderliğini hedef alan pek çok direniş yaşanmıştır. Doğal olarak Öcalan'ın bütün bu muhalefetlerin tasfiyesinde gösterdiği kararlılığın, örgütteki hakimiyeti kadar karizmasının oluşumunda da önemli bir işlev gördüğü muhakkak olmalı.[31]

---

30) *A.y.*, s. 45.

31) Aliza Marcus'un söz konusu muhaliflerin bazılarıyla yaptığı röportajlar, bu süreci oldukça iyi açıklamaktadır. (Bkz.: Aliza Marcus, *a.g.e.*, s. 125-135, s. 149-155, s. 181-206.)

Öcalan ve Kürt Kitleleri

Öcalan, militan politikaya adım attığı 1970'lerin başlarından 1980'lerin sonlarına kadar, Kürt dünyası içinde, bir örgüt liderinden daha fazla bir şey değildir. Hele 1980 öncesinde, Kürt sol hareketleri içinde özel yetenekleri ile sivrilen bir siyasal lider de değildir. Bu dönemde başında bulunduğu hareket (önce "Kürdistan Devrimcileri, sonra PKK) o sıralarda var olan ve sayıları onlarla ifade edilen Kürt ve Türk sol çevrelerinden sadece bir tanesidir. PKK'nin 1978 sonrasındaki ilk gelişme dönemine ait parti literatürü ve politik pratiği göz önüne alındığında, Öcalan'ın liderliğinde dikkat çekici ya da olağanüstü bir yanın görülmesi neredeyse olanaksızdır.

Öcalan karizması, PKK'nin silahlı mücadelesinin istikrarlı bir şekilde güç kazanması ve sonunda Türkiye siyasetini etkileyecek bir düzeye gelmesi ile açıklanabilir. Elbette bu süreçte PKK savaşçılarının aynı zamanda birer propagandist olarak yaptıkları çalışmanın da Öcalan karizmasının Kürt kitlelerine yayılışında önemli bir işlev gördüğü düşünülebilir. Sıradan Kürt insanının birer kahraman olarak gördüğü bu militanların Öcalan'a sonsuz bağlılık duyguları, onlardan örgütün aktif sempatizanlarına, oradan da PKK'nin mücadelesine sempati ile yaklaşan Kürt kitlelerine yayılır. Ancak bu militan çalışmanın ötesinde, Öcalan karizmasının PKK ortamından daha da ötede Kürt kitlelerince benimsenmesinde esas faktörün, PKK hareketinin uzun vadeli kazanımları olduğu açıktır. PKK silahlı mücadelesi ve onun etrafında oluşan dev sosyal hareket, Türkiye Kürdistanı'nda milyonlarca insana, onyılların ezilmişlik haletiruhiyesinden kurtulma yolunda önce umut sonra da imkan sağlamıştır.

Kürt toplumunun geniş kesimlerinin gözünde (ki bunlar sadece Türkiye Kürdistanı'nda yaşayanlarla da sınırlı değildir) Öcalan, Kürt tarihinde baskıcı düşmana karşı ilk başarılı isyanı başlatmış ve yönetmiş bir Kürt kurtuluş mücadelesi lideridir. PKK isyanı onların gözünde en başarılı isyandır; çünkü

bölgede Kürtlüğü yok etmeye çalışan en güçlü devlete karşı yürütülmüştür ve nihai zafere ulaşılmamış da olsa, ezilmeyişi, tersine güçlenişi ve siyasal ve moral kazanımları, milyonların gözünde bu isyanı "başarılı" kılmaktadır. Bir anlamda bu son otuz yılda, Türkiye Kürdistanı'nda bir politik kültür devrimi yaşanmıştır. Arif Dirlik'in Mao karizması üzerine yazısında belirttiği gibi, "*her ne kadar tüm karizmatik önderler radikal ya da devrimci değillerse de, tüm başarılı devrimci liderler karizmatiktir.*"[32] İşte bu çapta büyük başarılardan söz edildiğinde, Öcalan kimileri için seküler bir dâhi, kimileri içinse tanrının Kürt halkına bahşettiği insanüstü bir kurtarıcıdır.

Tarihsel olarak bakıldığında Öcalan'ın, Atatürk ve Menderes'ten sonra –ve muhtemelen onlardan çok daha güçlü– modern Türkiye tarihindeki üçüncü karizmatik figür olduğu söylenebilir. Ayrıca diğerlerinin devlet düzeyinde iktidar oldukları, Öcalan'ın ise bir muhalefet hareketinin lideri olduğu dikkate alınırsa, karizmasının boyutları daha iyi anlaşılabilir. Sonuç olarak, kimi durumlarda ulusal önder, kimi durumlarda bir çeşit "kurucu baba" figürü olarak algılanan Öcalan'ın karizması, sadece silahlı örgütün " tek adam"ı olduğu için değil, hatta ondan daha çok, milyonlarla ifade edilen Kürt kitlesinin duyguları dikkate alındığında siyasette bir *nesnel faktör* olarak değerlendirilmelidir.

Gandhi'nin karizmatik kişiliği üzerine yazan Dilip Simeon, onun çaresizlik ve yokluk içinde bulunan geniş bir kitleye hitap ettiğini, onları siyasete yönlendirdiğini, o nedenle de Gandhi'nin karizmasının demokratik bir karakteri olduğunu söyler.[33] Önemiyle orantılı olarak üzerinde pek yazılıp konuşulmasa da, varlığı her gözlemciye kendisini hissettiren "Öcalan karizması"nda da benzer bir durum bulunmaktadır.

---

32) Arif Dirlik, "Mao Zedong: Charismatic Leadership and the Contradictions of Socialist Revolution" Jan Willem Stutje (ed.), *Charismatic Leadership and Social Movements: The Revolutionary Power of Ordinary Men and Women*, Berghahn Book, 2012 içinde, s. 117.

33) Dilip Simeon, "A New Kind of Force: Examining Charisma in the Light of Gandhi's Moral Authority", Jan Willem Stutje (ed.), *a.g.e.* içinde, s. 27.

PKK'nin otuz yıllık mücadelesi sonunda, bugün Türkiye'nin dört bir yanında, artık on binleri ya da yüz binleri değil, milyonları kucaklayan bir sosyal hareket, dev bir demokratik hareket ortaya çıkmıştır.

PKK örgütsel yaşamına ve onu çevreleyen siyasal dünyaya anti-demokratik, hatta bazen totaliter karakteristikler verebilen Öcalan karizması, diğer yandan muazzam bir demokratik atılımın simgesi ve hatta bir ölçüde onun enerji kaynaklarından birisi konumundadır. Milyonlarla ifade edilen Kürt insanının, siyaset dünyası dört yılda bir oy vermekten ibaret köle zihniyetli insanlar olmaktan çıkıp, kelimenin soylu anlamında siyasete yönelişleri muazzam bir demokratik atılımı ifade eder. Kürt kadınları, bu sosyal hareketin en güçlü öznesi konumundadır. Kürt gençlerinin politikleşmesindeki yoğunluk, hareketin dinamizminin garantisini oluşturmaktadır. Sonuç olarak Türkiye Kürdistanı, otuz yıllık PKK hareketinin gerçekleştirdiği politik kültür devrimi ile, Türkiye ve Ortadoğu'nun politik geriliğinden ve gericiliğinden uzaklaşmıştır. Tüm yetersizliklerine rağmen bu hareket, Türkiye'nin en, daha doğrusu tek gerçek devrimci ve demokratik hareketidir.

Kuşkusuz, Öcalan karizmasının Kürt hareketinde politik ve entelektüel tartışmanın önünü tıkayan bir işlev gördüğünü de belirtmek gerek. Bu türlü tartışmalarda belki örgüt propagandistleri değil ama, örgüt üye ve sempatizanları sık sık karmaşaya düşmektedirler. Örneğin, doğrudan Öcalan'ın yönlendirmesi ile uygulamaya konulan politikalara yönelik eleştirilere zaman zaman, "Öcalan da bunları eleştiriyor" şeklinde karşılık verildiği hiç de seyrek rastlanılan bir şey değildir. Aynı sorun, PKK ve ona yakın örgütlenmelerin sözcüleri için de zorluklar yaratmakta, onları özgürce konuşmaktan alıkoymaktadır. Öcalan tartışılmaz lider, daha doğrusu tek karar vericidir; üstelik hapistedir ve her an kendisine danışılması mümkün değildir. Bu durumda radikal hareketin sözcüleri, sık sık çelişkili (ya da "diplomatik") konuşmak, "siyaset yapmak" zorunda kalır ve sonuçta da siyaset demagogları duru-

muna düşmekten kurtulamazlar.

Öcalan karizmasının, Kürt hareketini anlamak ve yorumlamak isteyen analistlerin işini zorlaştıran bir işlevi de vardır. Bu harekete ilişkin pek çok değerlendirmede Öcalan liderliğinin bu veçhesi görmezden gelinir. Bunlarda Öcalan sadece, PKK'nin son derece önemli bir lideri olarak ele alınır. O zaman da en sıradan olgulara ilişkin basiretli yorumlar yapmak neredeyse imkansız hale gelir.[34]

Diğer taraftan, Öcalan'ın kimi kritik yönelişlerinin analizinde –onun örgüt içindeki konumu dikkate alındığında– kimi durumlarda kişisel ve psikolojik düzeyde ele alınabilecek faktörlerin de değerlendirilmesi gerekebilir. Ama öte yanda bu gereklilik, veri yokluğu nedeniyle bu türden yönelişlere ilişkin analizlerin sık sık önemli eksiklikler taşıyabileceği anlamına da gelmektedir. Ian Kershaw, İkinci Dünya Savaşı'nın en kritik on ayını incelediği çalışmasında, her iki cephedeki liderliklerin ülkelerin geleceğini belirleyen hayati kararlarını ele alır.[35] Bu çalışmasında Kershaw, yüz milyonlarca insanın kaderini belirleyecek kararların alınma karakteristiklerini incelerken, sadece ülke siyasal rejimlerinin ve karar alma mekanizmalarının niteliğiye ilgilenmekle yetinmez. Bunun yanı sıra, önde gelen liderler söz konusu olduğunda, bu kararların ne ölçüde kişisellik taşıdığı, liderlerin psikolojisiyle ilişkileri gibi sorunları da tartışır.

Örneğin, parlamenter demokrasi ülkesi İngiltere'de savaş kabinesi, Fransa'nın yenilgisinden sonra nasıl bir tutum takınacağı konusunu üç gün boyunca tartışmış ve sonunda

34) Bu türden yaklaşımlara bir örnek: "*Abdullah Öcalan'ın bugün Kürt sorununun yegane muhatabı olarak kabul edilmesini talep etmek, sorunun çözümü yolunda güvenli adımlarla ilerlemek olarak değerlendirilebilir mi? Bu bir aymazlığın mı, yoksa Türkiyelilik olgusuyla kafasındaki köprüleri bütünüyle atmış olmanın mı işaretidir? Ya da sıkışmışlığın, çaresizliğin üzerini örtmek için sarılınan bir duygu boşalması halinin mi?*" (*Ahmet* İnsel, "Bombalı 'Yurtsever Kişi'", *Radikal İki*, 4 Eylül 2005.)

35) Ian Kershaw, *Fateful Choises/Ten Decisions that Changed the World 1940-1941*, The Penguin Press, 2007.

Churchill'in tezi üste çıkmıştır. ABD'de, sadece başkanlık yönetimi ve Kongre arasındaki iktidar bölüşümü değil, bizzat başkanlık yönetiminde yer alan güçlü yöneticilerin varlığı da, Başkan'ı tek karar verici konumundan çıkarmaktadır. Diğer taraftan, klasik parlamenter demokrasiden çok uzaklarda bulunan Japonya'da ise iktidar monolitik değildir. İmparator ve çevresi, hükümet ve ordu farklı hegemonya merkezlerini oluşturur. Bu durum, Japonya'nın savaş politikasına ilişkin kararların alınmasına kolektif bir nitelik vermiştir. Benzer bir durum, faşist yönetimin bulunduğu İtalya için de geçerlidir. Kralla imtiyazlı ilişkiler içinde bulunan ordu, Mussolini'nin yanı sıra hegemonik bir merkez konumundadır ve onlarla birlikte olan kimi faşist yöneticiler, kitlelerin gözünde tartışmasız bir lider olan Mussolini'nin her durumda tek karar verici olmasını engellemektedir.

Kershaw, bu konuda sadece iki ülkede, Almanya ve Sovyetler Birliği'nde tamamen farklı bir durum olduğunu vurgular. Çünkü bu iki ülkenin liderleri (Hitler ve Stalin), kolektif karar alma mekanizmalarını ve iktidarı etkileyebilecek güç merkezlerini, kişisel iktidarlarını sağlamlaştırma sürecinde tamamen ortadan kaldırmışlardır. Bu koşullarda lider, yakınında bulunan yöneticilere zaman zaman danışmakta, ama nihai kararı sadece kendisi vermektedir. Kershaw bu nedenle her iki liderin, sadece o sıralarda yakınındaki diğer yöneticileri değil, çok sonraları tarihçileri bile şaşkınlığa sevk eden kararlarının kişisel niteliğine dikkat çeker. Bu kararların kimilerinde psikolojik denilebilecek faktörlerin etkisinin ihmal edilemeyeceğini hatırlatır. Bu nedenle de söz konusu kararların pek çok durumda adeta bir "kumar" karakteri taşıdığını belirtir.[36]

Benzer bir durumun, PKK'nin fiilen başında bulunduğu 1999 öncesi dönemde, Öcalan'ın liderliği için de geçerli ol-

36) Bu belirleyici kararlardan en dikkat çekicileri, Hitler'in Sovyetler Birliği'ne saldırı zamanı ve biçimi konusundaki kararı ile, Stalin'in Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne hemen saldırmayacağı konusundaki ısrarıdır.

duğu muhakkaktır. O yılların "PKK önderliği" de, kolektif liderlikten çok uzaklardadır. Kuşkusuz bu durum, Öcalan'ın İmralı'da hapsedilmesinden sonra belirli bir değişim göstermiştir. Ne var ki Öcalan karizması, onu hâlâ önemli stratejik yönelişlerin belirlenmesinde tek karar verici konumunda tutmaktadır. İlginçtir, Öcalan'ın hareket içindeki bu özgün konumunu en iyi değerlendiren, devlet (ve daha sonra da hükümetler) olmuştur. Öcalan'la son yaklaşık son on beş yıldır görüşen avukatların "görüşme notları"na bakıldığında, Öcalan'ın örgütü üzerindeki muazzam etki ve denetim gücünün farkında olan resmî yetkililer, zaman zaman sınırlamalar getirmiş de olsalar, onun örgütü ile ilişki kurmasına, başka bir ifadeyle örgütü yönetmesine başından beri olanak vermişlerdir.[37] Bütün bu noktalar dikkate alındığında, Öcalan'ın stratejik yönelişleri üzerine daha dakik analizlerin, ancak gelecekte başarılı Öcalan biyografilerinin yazılmasından ve PKK'nin örgüt içi yaşamına ilişkin verilerin –belgeler, anılar, değerlendirmeler vb. yoluyla– gün ışığına çıkmasından sonra yapılabileceği söylenebilir.

37) Cengiz Kapmaz, *Öcalan'ın İmralı Günleri*, İthaki Yayınları, 2011.

3

PKK PROGRAMININ EVRİMİ

Kürdistan Devriminin Yolu-Manifesto (1978)

Bu metin Öcalan tarafından kaleme alınmıştır ve PKK'nin ilk programatik belgesidir. *Manifesto*'da "*Kürdistan devrimi, ulusal baskının hiç çözümlenmediği, tam tersine sürekli geliştiği, bu baskılar yüzünden Ortaçağ karanlıklarının varlığını güçlü bir şekilde duyurduğu bir ülkenin devrimi*"[1] olarak tanımlanır. Öcalan söz konusu devrimin iki temel dinamiğinin, "milli çelişki" ve "halkla feodal-kompradorlar arasındaki çelişki"den kaynaklandığını belirtir. Ardından Kürdistan devriminin temel gücünü de "*Köylülük, Kürt ulusunun temelidir. Kürtlükle köylülüğü ayırt etmek mümkün değildir" sözleriyle* belirler.[2] Bunun yanı sıra, işçi köylü ittifakının önemini vurgular: "*Kürdistan devrimi için işçi köylü ittifakı temel önemde bir ittifak olup, milli demokratik devrimin başarıya gitmesinin vazgeçilmez koşuludur.*"[3] *Manifesto*'ya göre bu ittifak ancak "proletaryanın ideolojik-politik önderliği" ile gerçekleşebilir.[4]

PKK'nin ilk programatik belgesinde yer alan sınıfsal temele ve ittifaklara ilişkin bu değerlendirmeler, dönemin Türk ve Kürt soluna egemen olan Stalinci Marksizmin klişeleri, daha doğrusu propagandaya yönelik bir retoriğin unsurları olarak nitelenebilir. Gerçekte ne "proletaryanın ideolojik-politik

---

1) Öcalan, *Manifesto*, s. 119.
2) *A.y.*, s. 97.
3) *A.y.*, s. 125.
4) *A.y.*, s. 100.

önderliği"nin ne de "işçi-köylü ittifakı"nın, PKK gibi bir örgüt için başından beri bir anlamı yoktur. Bu örgütün, işçi hareketinin öncülerini kazanmak, sendika ve benzeri kitle örgütleri aracılığıyla sınıfı devrim mücadelesinde seferber etmek gibi hedefleri hiçbir zaman olmamıştır. Dolayısıyla bu ifadelerin PKK'nin stratejik yönelişini açıklayan bir yanı yoktur. PKK daha doğarken, Türkiye Kürdistanı'nda bir demokratik devrim gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek için de, Türk devletine karşı silahlı mücadeleyi politik eyleminin merkezine koymuştur. Ayrıca silahlı mücadelenin Kürdistan dağlarında üslenerek yürütülmesi ve her düzeyde desteğini esas olarak köylü kitlelerinden alması öngörülmektedir. Bütün bunlar, PKK kurucularının daha yola çıkarken farkında oldukları esaslardır. Ne var ki 1970'li yılların ideolojik atmosferi, "solda" olduğunu, dahası "Marksist" olduğunu iddia eden her devrimci örgütlenmeye, "işçi-köylü ittifakı" ve "proletaryanın ideolojik-politik önderliği" türünden klişelerin kullanımını adeta dayatmaktadır.

Ancak benzer şeylerin, PKK'nin teorik söyleminde önemli bir yeri olan "sosyalizm" kavramı için söylenebilmesi mümkün değildir. Sosyalizm kavramının, PKK'nin sadece programında değil, belli başlı tüm parti metinlerinde ve parti içi eğitimde önemli bir yeri vardır. PKK'nin kurucu kadroları, Marksizmden büyük ölçüde etkilenmiş olan 1970'ler solunun havasını solumuş militanlardır. Ezilen Kürtlerin mücadele hedefini sosyalizm çerçevesinde düşünmek onlar için son derece doğaldır. *Manifesto*'da bu ilişki, "*Milli demokratik devrimden sonra, kesintisiz olarak sosyalist devrime geçilir. Ama, uzun vadeli bir mücadeleyle milli demokratik devrimi gerçekleştirmeden sosyalist devrime yönelinemez*" belirlemesiyle yapılmaktadır.[5] Zaten sosyalizm, PKK'nin yükseliş yılları olan 1980'li yıllarda hâlâ umut verici bir gelecek vizyonunu ifade etmektedir. Bu koşullarda "Türk sömürgeciliğine karşı mücadele"nin Sosya-

5) A.y., s. 121

lizm hedefi ile birleştirilmesi, PKK programının çekiciliğini daha da artırmaktadır.

Diğer taraftan, *Manifesto*'nun *"Bağımsız, Birleşik ve Demokratik Kürdistan" hedefi, PKK'nin politik radikalliğinin bir diğer ifadesidir. PKK'nin hızla büyüdüğü 1984 sonrasında* Kürtlerin bu örgüte yöneliş nedeni son derece yalındır: Kürtlüğü yok sayan, ama öte yanda Kürtlere karşı her düzeyde ayrımcılık ve baskı uygulamasından bir an bile geri kalmayan Türk devletine direnmek. *"Bağımsız, Birleşik ve Demokratik Kürdistan"* hedefi ise, mücadeleye giren Kürtlerin hayalini kurduğu özgür geleceği daha da zenginleştirmekte, ona gerçekleştirilebilecek bir ütopya niteliğini kazandırmaktadır. Diğer taraftan bu hedef, başlangıçta bir azınlığın kalkışması olarak görülebilecek olan bu direnişi, tüm Kürtlerin birleşeceği bir gelecekle bütünleştirmekte ve PKK mücadelesini reformist çözümleri reddeden radikal bir doğrultuya sokmaktadır.

1989 Sonrası: "Türkiye'de Kürt Sorununa Çözüm"e Doğru İlk Adımlar

PKK'nin programatik vizyonundaki ilk değişimin izleri, 1980'lerin sonlarında kendisini hissettirir. 1988'in Haziran'ında Öcalan *Milliyet* gazetesine verdiği röportajında, "federatif bir biçim"in olanaklı olduğundan söz eder. "Birleşik Kürdistan" projesi PKK programında yer almıyormuşçasına, Sovyetler Birliği, İsviçre, Yugoslavya gibi örneklere değinir.[6]

Bu değişimde, birbiri ile bağlantılı iki önemli faktörün rol oynayabileceği düşünülebilir. Birinci olarak o tarihlerde son dört yıldaki mücadelesi ile PKK, askerî ve bir ölçüde de politik planda kendisini ciddiye alınır bir aktör olarak kabul ettirmiş bir konumdadır. Dolayısıyla hasmını görüşme masasına oturmaya zorlama çabalarının bir parçası olarak söylemini yumuşatmaya kalkıştığı düşünülebilir. İkinci olarak, hatırlatmak gerekebilir ki bu röportaj, Öcalan'ın Türkiye'nin *mainstream*

---

6) Öcalan, *Ortadoğu'nun Çehresini Değiştireceğiz/Seçme Röportajlar*, Cilt 1, *Weşanên Serxwebûn* 69, s. 186.

basınına verdiği ilk röportajdır. Muhtemelen bu röportaj aracılığıyla milyonlarca insana hitap edeceğini düşünmektedir. O nedenle "ayrılıkçılık" söyleminde belli bir yumuşatma içine girmiş olması da mümkündür. Ancak bütün bunların, sıradan PKK militanlarının hayalindeki Birleşik Kürdistan ütopyasında bir değişimi de ifade ettiğini düşünmek için çok fazla neden yoktur.

Öcalan 1991 yılına ait bir diğer röportajında ise, "bağımsızlık olayını sadece ayrılıkçı biçimde anlamamak gerektiği", "siyasi devlet oluşumunu dıştalamıyoruz. (...). Ama her şeyi bundan ibaret de görmek istemiyoruz" şeklinde açıklamalarda bulunur.[7] Bunun sosyo-ekonomik gerekçesi olarak Türkiye Kürdistanı'nın geriliğini, altyapı yoksunluğunu ve "7 milyon Kürt"ün Türkiye'nin büyük şehirlerinde yaşamakta oluşunu ileri sürmektedir.[8] Bu röportajda Öcalan daha ileri giderek, Türklerle "eşit ve özgür" bir birliğin, Kürdistan'ın dört parçasının birleşmesinden daha olanaklı olduğunu hatırlatmaktadır: *"Ora (Suriye, Irak ve İran'ı kastediyor) Kürtleriyle birleşme, Türklerle eşit, özgür birliği gerçekleştirmekten daha zor gelişebilir. Bunlar objektif nedenlerden ötürü böyledir. Bütün bunları dikkate almadan 'Kürtleri birdenbire birleştireceğiz' demek hayal olur".*[9]

Resmî parti metinlerine henüz yansımasa da, PKK'nin 1990'ların başlarında "Bağımsız ve Birleşik Kürdistan" stratejik hedefinden uzaklaşan bir dönüşüm geçirmeye başladığı açıktır. Yakın zamanlarda (2013 yılında), PKK'nin Kandil'deki liderlerinden Murat Karayılan, bu dönüşümü şöyle tanımlar: *"1970'lerde sol camianın içindeydik. Reel sosyalizmin etkisiyle ulusların kendi kaderini tayin hakkını, ayrılma hakkı olarak anladık. Bu anlayış, 1993'e dek sürdü. Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından, Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde görüşlerimizde farklılaşma başladı. [...] O süreçte biz, Türkiye ile*

7) Ballı, *a.g.e.*, s. 231-233.
8) *A.y.*, s. 235.
9) *A.y.*, s. 236-237.

birlikte, Türkiye'nin içinde Kürt Sorunu'nu çözmeli' görüşüne dönmüştük."[10]

Daha sonraki gelişmeler, Sovyet sisteminin yıkılışının ardından PKK'nin çok büyük ideolojik bir sarsıntı, dolayısıyla düşünsel krizler, yalpalamalar ve bunun ifade edeceği moral bozuklukları yaşamadığını ortaya koymuştur. Bunun iki temel nedeni olabilir. Birincisi, PKK bir "önderlik örgütü"dür. İdeolojik ve politik çizgisi hiç tartışmasız önder tarafından belirlenir. Başka bir ifadeyle, PKK'nin düşünsel dünyası, Öcalan kültü ile sarmalanmış bir durumdadır. O nedenle bu örgütün dünya ölçüsündeki ideolojik dalgalanmalardan, bir İtalyan Komünist Partisi ya da Türkiye Komünist Partisi gibi etkilenmesi mümkün değildir. İkinci neden ise, bürokratik komünizmin yıkıldığı o birkaç yılda PKK'nin, örgütsel ve askerî düzeyde kazandığı başarılarda aranmalıdır. Bir PKK gözlemcisi, 1988-1991 arasındaki dönemde yoksul köylülerden ve gençlerden PKK'ye doğru adeta bir "akın" yaşandığını belirtir.[11] Örgütün yükselişe geçtiği bir dönemde yaşanan dünya ölçüsündeki ideolojik sarsıntı ve moral bozukluğunun PKK üzerinde fazla bir etki yapmaması anlaşılır olmalı.

Ne var ki 1989-1991 yılları arasında dünya ve bölge ölçüsünde yaşanan değişimlerin, PKK'nin programatik perspektifinde belli değişimlere yol açtığı da doğrudur. 1989'un son günlerine gelindiğinde, birkaç hafta öncesinin Sosyalist Dünyası bir sistem olarak ortadan kalkmıştır. PKK ise, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki en yakın müttefiki olan Suriye'nin kontrolündeki Bekaa Vadisi'nde üslenmiş bir harekettir. Sadece bu olgu bile, PKK'nin bu büyük sarsıntıyı olumlu bir gelişme olarak görmeyeceğini gösterir. Öcalan, 1989 sonlarında Doğu Avrupa'da bürokratik komünist rejimlerin yıkılmasından sonra yazdığı ilk yazıda, mevcut gelişmelerin sosyalizmin yeniden doğuşu için bir fırsat olabileceğine ilişkin bir klişeyi dile getirir. Ancak bu uzun yazının bütününde, gelişmelerden

---

10) Çandar, *a.g.e.*, s. 32.
11) Aliza Marcus, *a.g.e.*, s. 181-208.

hiç de hoşnut olmadığını açık bir şekilde hissettirmektedir.[12]

Öcalan, bundan üç ay sonra kaleme aldığı bir diğer yazıda ise, sosyalist dünyada yaşanan gelişmelerde Gorbaçov'un sorumluluğunu açık bir şekilde sorgulamakta ve birkaç yıl önce onun hakkında söylediklerinin tersine, bu kez Gorbaçov'un Sovyetler'de başlattığı ve Doğu Avrupa'daki çözülmeleri tetikleyen reform yönelişinin olumsuzluğunu vurgulamaktadır: *"Öyle anlaşılıyor ki, 80'ler sonrası Sovyetler Birliği'nde Andropov yönetimi, biraz daha radikaldir ve devrime yönelmeyi amaçlamış olabilir. Onun ortaya çıkışını, tasfiyesini iyi bilemiyoruz, ama böyle bir istemden bahsedilebilir. Tamamen kapitalizme savrularak değil de, devrime sarılarak bir adım atma çabası başarısızdır veya başaramamıştır. Gorbaçov, bu çelişkilerin farkında olarak ortaya çıkıyor. Ve özellikle anlaşılıyor ki, her ne kadar Glasnost-Perestroika adı altında yeni görüşler dese de ve bugün en çok Brejnev'i eleştirir görünse de, aslında kendisi, Brejnev döneminin beslemesidir."* [13] Öcalan her ne kadar bu ve önceki yazısında bu noktayı açıklamamış da olsa, muhtemelen bütün bu büyük altüstlüklerin Ortadoğu'da PKK'nin de içinde bulunduğu hassas dengeleri bozabileceğini ve örgütünün bu gelişmelerden zarar göreceğini düşünmektedir.

Bu arada, 1991 başlarında ABD'nin geniş bir askerî ittifakla Körfez Savaşı aracılığıyla Ortadoğu'da daha etkin bir stratejik aktör olarak sivrilişi ve bu savaşta ABD ittifakı içinde yer almak zorunda kalan Suriye'nin bölgedeki gücünün yıpranması gibi gelişmeler de yaşanır. İki-üç yıl içinde yaşanan bütün bu gelişmelerin, Öcalan'ı "Türkiye ile birlikte ve Türkiye içinde Kürt sorununa çözüm" konusuna yaklaştırdığı düşünülebilir. Öte yandan, Türkiye'de de PKK'yi bu yönde etkileyecek gelişmeler yaşanmıştır. Bunların başında, PKK'den bağımsız

---

12) Bkz. Abdullah Öcalan, "Kürdistan Devriminde Tarihi Bir Aşamanın Hazırlıklarına Yönelirken Mevcut Siyasi Durum ve Mutlak Yüklenilmesi Gereken Görevler", *Serxwebûn*, Ocak 1990, Sayı: 97, s. 12-16.

13) Abdullah Öcalan, "Gerçekleşen Sosyalizmin Dönüm Noktasında", *Serxwebûn*, Mart 1990, Sayı:99 s. 16.

Kürt siyasetçilerinin, Türkiye siyasetinde kendilerine bir yer açma sürecini başlatmaları gelir. Halkın Emek Partisi (HEP) 1991 Haziranı'nda kurulur. Kuruluşunun ardından bu parti, PKK için hem muhtemel bir rakip hem de bir fırsat anlamına gelmektedir. Bir süre sonra Öcalan'ın HEP'e ilgisiz kalamayacağına karar vermesi ile, bir anlamda o zamana kadar PKK'nin neredeyse hiç ilgilenmediği farklı siyaset yapma metotları da gündeme gelmiş olmaktadır.[14]

Burada hatırlatılması gereken diğer gelişme ise, Özal'ın Kürt sorununa ilişkin açılımlarıdır. Bunların da Öcalan'ı cezbetmiş olduğu düşünülebilir. Kuşkusuz Özal o sıralarda sadece cumhurbaşkanı konumundadır ve siyaseten çok güçlü değildir. Ne var ki hükümeti oluşturan iki partiden de (DYP ve SHP) bu konuda destek alabileceğini ve belki de bu yüzden Kürt sorununa ilişkin olarak bir ANAP hükümetiyle tek başına yapabileceğinden daha fazlasının başarılabileceğini düşünmektedir. SHP, zaten son beş-altı yıldır bu konuya tüm diğer partilerden daha yapıcı yaklaşmaktadır. Bu sıralarda, Almanya'nın Birleşmesi sırasında Habermas'ın öne çıkardığı "Anayasal Yurtseverlik" kavramından türetilen "anayasal vatandaşlık" kavramının sadece aydınlar arasında değil, Başbakan Demirel tarafından da kullanılması, siyaset sınıfı içinde "siyasal çözüm" seçeneği üzerine düşünülmeye başlandığının bir kanıtı olarak görülebilir.[15] Yine Demirel Nisan 1993'deki Doğu gezisinden sonra –bir süredir yaşanan ateşkes'in verdiği umutla– "olağanüstü hal yakında kalkar" diyebilmektedir.[16]

Körfez Savaşı sonrasında Güney Kürdistan'ın bölgede otonom bir varlık olarak ortaya çıkması da Özal'ın inisiyatifine güç verecek bir faktör olarak görülebilir. Ancak Özal'ın ölümü, Türk devletinin Kürt sorununa barışçıl araçlarla yaklaşım

---

14) Marcus, *a.g.e.*, s. 216-219.

15) Ayhan Kaya, "Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık, Çokkültürcülük ve Azınlık Tartışmaları: Birarada Yaşamanın Siyaseti", *Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları* (Ayhan Kaya-Turgut Tarhanlı (der.), TESEV Yayınları, 2005) içinde, s.61.

16) Derya Sazak, "Barış'a Özlem", *Milliyet*, 10 Nisan 1993, s. 12.

ihtimalini zayıflatacak ve ordunun bu soruna ilişkin olarak yeniden denetimi eline geçirmesini sağlayacaktır. Bu andan itibaren ordu, bu konuda herhangi bir tavizi kesinlikle reddeden politikasını, Çiller hükümetinden başlayarak tüm hükümetlere dayatacaktır.

1995 PKK Programı

PKK, 1995 yılında yeni bir program kabul eder. Yeni programın kabul edildiği dönem, uluslararası planda büyük altüstlüklerin yaşandığı bir dönemdir. Bunların arasında en önemlisi, Sovyetler Birliği'nin başını çektiği sosyalist sistemin çöküşüdür. Yine Ortadoğu'da güç dengelerinde önemli bir dönüşümü ifade eden Körfez Savaşı ve bunun bir yan ürünü olarak Kuzey Irak'ta Kürt Bölgesel Yönetimi'nin ortaya çıkışı da, PKK açısından son derece önemli bir bölgesel gelişmeyi ifade eder. Türkiye ölçüsünde ise, özellikle Özal sonrasında Kürt sorununa ilişkin olarak güvenlikçi politikalar bütün şiddetiyle öne çıkmış ve Öcalan'ın barışçı söyleminin kısa vadede bir karşılık bulamayacağı anlaşılmıştır.

Ancak bu gelişmelere rağmen –belki de bu gelişmelerden ötürü– temel karakteristikleri itibariyle 1995 programı 1978'in *Manifesto*'sundan büyük bir farklılık göstermez. Yeni programda sınırlı bir yenilik olarak nitelenebilecek üç nokta öne çıkar. Bunlardan birincisi, Sovyet sisteminin çöküşünün sosyalizmde yeniden doğuşlara yol açacağına ilişkin kanaat beyanıdır. Ancak bu soruna ilişkin olarak söylenenler, o sıralarda söz konusu çöküşe ilişkin olarak solda klişe haline gelmiş yaygın ifadelerin tekrarından öte bir anlam taşımaz. Bu haliyle, PKK programının bu büyük altüstlüğü sessizlikle karşıladığı söylenebilir.[17]

Programdaki diğer iki yenilik ise, son yıllarda yaşananların programa yansımasını ifade eder. Bu yeniliklerden birincisi, kadınların "toplumsal devrim dinamiklerinin en güçlü kesi-

---

17) *PKK (Partiya Karkerên Kurdîstan) Program ve Tüzüğü*, *Weşanên Serxwebûn* 71, Nisan 1995, s. 25-29.

mi" olarak öne çıkarılışıdır.[18] Aslında 1980'lerin sonlarından itibaren kadınların PKK içinde ve özellikle de gerilla mücadelesinde üstlendikleri aktif rol dikkate alındığında, programın bu belirleme ile, bu konuya oldukça sınırlı bir yer verdiği bile söylenebilir. Ancak bu haliyle bile, bir silahlı mücadele örgütünün program metninde kadınların Kürdistan siyasetindeki aktif konumlarına dikkat çekilmesi, bir bakıma Kürdistan'da yaşanmakta olan ya da yaşanacak kültür devriminin bir ifadesi olarak görülmelidir.

1995 programındaki üçüncü yenilik ise, Kürdistan'ın devriminin önderliğine ilişkin olarak getirilen yeni yorumda kendisini gösterir: *"Ulusal demokratik devrimde önderlik iki biçimde ortaya çıkmaktadır: Birincisi sınıf önderliği, ikincisi parça önderliği".*[19] 1995 programına göre "parça önderliği", Kürdistan'ın bölünmüşlüğünden kaynaklanır ve yakın zamana kadar kendisini önder olarak dayatan Barzani Kürdistanı'nın bu konumuna artık son verilmiştir. PKK, Türkiye Kürdistanı'nda verdiği mücadele ile önderliği üstlenmiştir.[20] Programın bu belirlemesi, Kuzey Irak'ta Bölgesel Kürt yönetiminin kuruluşunun, PKK'ye diğer parçalardaki Kürtlerle ilgili görevlerini hatırlattığını gösterir.

Bu üç yenilik dışında 1995 programı, 1978 yılında yayınlanan *Kürdistan Devriminin Yolu*'nun *(Manifesto)* biraz daha geliştirilmiş bir versiyonu olarak okunabilir. *Manifesto*'da yer alan *"bölgesel özerklik', 'federal birlik', 'dil ve kültür özerkliği' biçimindeki çözüm yolları gericidir ve günümüzde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının biricik doğru yorum tarzı olan 'bağımsız devlet' tezine aykırıdır"* belirlemesinin yerine, 1995 programında, *"TC'nin sömürgeci boyunduruğunu parçalamayı hedeflemeyen 'bölgesel özerklik', 'otonomi' vs. gibi özünde sömürgecilikle uzlaşmayı getiren teslimiyetçi anlaşmaları teşhir etmek ve bunlara karşı verilen kararlı mücadeleyi sürdürmek"*

18) *PKK Program*..., *a.g.e.*, s. 31.
19) *PKK Program*..., *a.g.e.*, s. 68.
20) *PKK Program*..., *a.g.e.*, s. 69

ifadesi yer alır.[21] PKK programı, hedefini yine "*Kürdistan'daki sömürgeci egemenliği tamamen yıkma(k) ve ulusal demokratik halk iktidarını (...) ve Kürdistan'ın birliğini yaratma(k)*" olarak tanımlar.[22] Bunun yanı sıra "ulusal demokratik devrim", "işçi-köylü ittifakı", "işçi sınıfının ideolojik, politik ve örgütsel önderliği" gibi konular, *Manifesto*'daki tanımlara benzer biçimde tekrarlanır. En nihayet programda "bağımsız bir ekonomik yapının inşası"na ilişkin hedefler ise, 17 yıl önce kaleme alınmış *Manifesto*'dakinden çok daha ayrıntılı bir şekilde maddelendirilir. "Ekonomiyi merkezî planlama ile yönetmek", "kamu mülkiyetinde ağır sanayinin geliştirilmesine öncelik"', "yer altı ve yer üstü kaynaklarını, ulaşım, ticaret, bankacılık, kitle haberleşme araçları ve benzerlerini kamu mülkiyetinde işletmek", "köylülüğü kooperatifleşmeye teşvik", "toplumun gelişmesinde yararlı olabilecek özel girişimciliğe (...) destek" gibi taleplerle bu program, 20. yüzyılın ikinci yarısında dünyanın dört bir yanında ortaya çıkmış olan radikal sol milliyetçi programlarının bir diğer örneği olarak kendisini gösterir.[23]

PKK'nin 1990'ların başlarından itibaren gündemine aldığı "çözüm" ya da "müzakere" söylemi ile, 1995 programı arasındaki mesafe az değildir. Başka bir deyişle, 1995 programı klasik radikal sol milliyetçi söylemde ısrar etmektedir. Bu ısrarın nedeni çok karmaşık değildir. Öcalan 1990'ların başlarından itibaren "Türkiye ile birlikte ve Türkiye içinde Kürt sorununa çözüm" söylemini öne çıkartmaya başlamıştır. Ne var ki özellikle Özal'ın ölümünden sonra, kamuoyunun da desteği ile Türk devleti ve siyaset sınıfı, bu sorunu Kürtleri dışlayarak çözme kararlılığını ortaya koymuştur. Kürt köylerine yönelik kitlesel zorla boşaltma girişimleri, yasal Kürt muhalefetini ve siyasi partilerini hedef alan şiddet uygulamaları, PKK'ye destek oldukları iddiasıyla Kürt vatandaşlara yönelik sistematik yok etme operasyonları, 1990'lı yılları, özellikle de bu on yılın

21) *PKK Program...*, *a.g.e.*, s. 72
22) *PKK Program...*, *a.g.e.*, s. 53
23) *PKK Program...*, *a.g.e.*, s. 74-75.

ilk yarısını, Türkiye yakın tarihinin en kanlı dönemi haline getirmiştir. Bu koşullarda "Türkiye ile birlikte ve Türkiye içinde Kürt sorununa çözüm"ün, başka bir ifadeyle "demokrasi içinde eşit vatandaşlık" olarak özetlenebilecek bir perspektifin Kürt cephesinde de hiçbir çekiciliğinin olmayacağı açıktır.

Unutmamak gerekir ki, onyıllardır bu hareketin içinde bulunan on binlerce PKK militanı ve onların sosyal hareketе yöneltttiği yüz binlerce PKK sempatizanı, demokratik bir Türkiye'nin gerçekleştirilmesine ilişkin olarak, bu ülkede ciddiye alabilecekleri bir dinamizm görmemektedirler. Mevcut düzenin bütünsel bir radikal eleştirisi ve bunun siyasal ve sosyal hareketlerde ifadesini bulması söz konusu olduğunda Türkiye'de yaprak kımıldamamaktadır. Irkçılık ve Kürt düşmanlığı her geçen gün güç kazanmaktadır. Bu koşullarda PKK militan ve sempatizanlarının, eşit vatandaşlık, ana dilde eğitim, Türkiye'de demokrasi gibi hedefleri, muazzam fedakarlıklarla yürüttükleri mücadelenin amacı olarak belirlemeleri mümkün değildir. Hatta PKK programı söz konusu olduğunda, Kürt köylüsü için çok fazla bir anlam ifade etmeyen "sosyalizm"in bile fazla bir çekiciliğinin olmadığı söylenebilir. Bu koşullarda onlar için esas büyük hedef, Kürtlüğe layık olduğu yeri veren bir dünya ütopyasıdır. O ütopya Kürdistan'ın bağımsızlığı, Kürt kültürünün tanınması ve yüceltilmesi, eşitlik, adalet, refah vb. hepsi bir arada bulunmaktadır.

Sonuç olarak Öcalan'ın geçerliğine inanıp inanmamasından bağımsız bir şekilde 1978 ve 1995 programları, PKK'nin militan ve sempatizanlarının geleceğe yönelik özlemlerine karşılık vermektedir. Ancak çok değil dört yıl sonra Öcalan, "Bağımsız Kürdistan" hedefinden vazgeçtiğini açık bir şekilde ilan edecek ve "siyasi (barışçı) çözüm" söyleminde samimi olduğunu kanıtlayacak programatik yönelişler içine girecektir.

4

YASAL KÜRT PARTİLERİ

PKK Dışındaki Kürt Siyasetçiler Siyaset Sahnesinde

Türkiye'de yasal Kürt partileri, 1990'lı yılların olgusudur. Ancak yasal da olsalar, 2009 yılına kadar bu partilerin hemen tamamı Anayasa Mahkemesi'nce kapatılmış ve hemen her defasında, kapatılmaya karşı bir önlem anlamında kurulmuş bir diğer parti ile süreklilik sağlanmaya çalışılmıştır (HEP, ÖZEP, ÖZDEP, DEP, HADEP, DEHAP, ÖZGÜR PARTİ, DTP ve BDP).[1]

Bu partiler sık sık (ya da daima) ordu, MİT, emniyet teşkilatı ve Türk siyaset sınıfının geniş kesimleri ve onların medyadaki bağlantıları tarafından, PKK'nin "yasal alandaki uzantısı" olarak görülmüştür. 1990'lı yılların genelkurmay başkanlarından Doğan Güreş, "Eşkiyayı sadece Bekaa'da aramayın. Maalesef bunların bir kısmı yüce Meclis'in çatısı altındadır" derken ya da Kürt milletvekillerinin listesinden seçildiği Sosyaldemokrat Halkçı Parti'ye, bu milletvekillerini "dışlaması" için baskı yapılırken hep bu yaklaşımdan yola çıkılmaktadır.

Oysa yasal Kürt partilerinin PKK ile ilişkisi konusundaki gerçeklik çok daha karmaşıktır. Bu partilerin, PKK'nin mücadelesinin Kürt sorununa ilişkin olarak sağladığı meşruiyet ortamından yararlandıkları doğrudur. Yine bu partilerin yönetiminde ve üye kitlesi içinde, PKK'ye yakın kişilerin olduğu da bir gerçektir. Ancak bu gerçeklikler, söz konusu partilerin

---

1) Eyyüp Demir, *Bir Geleneğin Anatomisi ve 29 Mart 2009 Seçimleri*, Orion Kitabevi, Tarihsiz (Önsöz'den).

PKK tarafından örgütün çalışma alanını genişletmek amacıyla kurulduğu iddialarına kanıt oluşturmaz.[2] 12 Eylül sonrasında Kürt siyasetçi, aydın ve aktivistlerin giriştiği yasal mücadele deneylerinin ortaya çıkışında çok daha başka etkenler mevcuttur. Bunların başında, 1980'lerin ikinci yarısında 12 Eylül rejiminin nispi bir yumuşama içinde olması gelir. Ayrıca PKK dışındaki Kürt siyasetçilerin bağımsız siyaset yapma iradeleri de bir diğer etken olarak görülmelidir. Bunların reformist Türk solunun, Kürt siyasetçi ve aktivistlerle birlikte hareket etme eğilimi içinde olması da dikkate alınmalıdır. Kısacası, Kürt sorununun yasal siyaset araçlarıyla savunulmasını sadece PKK'nin hesap ve niyetleriyle açıklamak mümkün değildir.

1983 genel seçimleri, 12 Eylül generallerinin kontrolünde yapılmış güdümlü seçimler olarak anılır. Ancak bu seçimlerden birinci parti olarak çıkan Anavatan Partisi (ANAP), tüm hesaplarını kendilerini temsil eden Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) üzerine yapmış olan generallerin Türkiye siyasetini mutlak anlamda kontrol etme heveslerine bir ölçüde ket vurmuştur. Ama bu gelişme, 1983 sonrasında Türkiye siyasetinin, 12 Eylül'ün "muvazaa partileri" olan ANAP, MDP ve Halkçı Parti (HP) tarafından belirlendiği gerçeğini ortadan kaldırmaz. Ne var ki birkaç yıl içinde, bir ölçüde 1970'lerin üç siyasal eğiliminin –Adalet Partisi (AP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP)– yeniden canlanmasını ifade eden Doğru Yol Partisi (DYP), Sosyal Demokrat Parti (SODEP) ve Refah Partisi (RP), siyasal yaşamda çok daha aktif rol oynamaya başlarlar. Bu süreç, yeni kadrolarla yeni ve güdümlü bir siyasal yaşam inşa etmeyi hedefleyen 12 Eylül'ün otokratik sisteminin az da olsa gerilemesini ifade etmektedir.

Diğer yandan, 1987 yılında yaşanan iki gelişme, bu deği-

---

2) Tam da tersine Öcalan'ın kurulan ilk yasal Kürt partisi olan HEP ile ilgili olarak daha Ekim 1991'de "HEP'in önünün açık tutulması ve bela olmaktan çıkarılarak bir gelişme aracına dönüştürülmesi"nden söz edişi, bu partinin PKK'den bağımsız bir girişim olarak ortaya çıkışının bir kanıtı olarak görülebilir. (Bkz.: Abdullah Öcalan, Halk Savaşında Militan Kişilik, *Weşanên Serxwebûn* 64, Şubat 1994, s. 573-574.)

şim sürecinde iki önemli adımı ifade eder. Bunlardan birincisi, Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğu'na (AT) yaptığı tam üyelik başvurusu, ikincisi ise, 12 Eylül rejiminin siyasetten yasakladığı Demirel, Ecevit, Erbakan gibi 1970'ler siyasetçilerinin aktif siyasete dönmesini sağlayan 6 Eylül 1987 referandumudur. Bu gelişmeler, yaşanmakta olan değişimin birer sonucu olduğu gibi, aynı zamanda onu hızlandıracak etkenler olarak da görülmelidir. Sonuç olarak 1987 genel seçimlerine gidilirken, Türkiye siyasetinde hem kadro hem de gündem içeriği olarak nispi bir zenginleşme yaşanmakta ve 1983 genel seçimlerinin tersine bu seçimlerin nispeten daha özgür bir ortamda gerçekleşeceği inancı yaygınlaşmaktadır.

Başka bir ifadeyle, 1987 yılına gelindiğinde, Kürt siyasetçi, aydın ve aktivistlerinin bağımsız siyaset yapma iradesini göstermeleri için koşullar olgunlaşmış gibidir. SODEP ve HP'nin birleşmesinden doğan Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin (SHP) yöneticileri, Kürt siyasetçilerle birlikte hareket etme, daha doğrusu, aralarından bazılarını SHP listelerinden aday gösterme eğilimindedirler. O sıralarda Kürt siyasetçilerin SHP'ye yönelişleri ve SHP'nin onları kabul edişinde, PKK'nin herhangi bir rolünün olduğunu düşünmek mümkün değildir. Burada söz konusu olan, SHP'nin şahsında –birkaç yıl öncesine kadar HP'nin temsil ettiği "devlet partisi" niteliğinden bir ölçüde uzaklaşmakta olan– reformcu Türk solunun, önemli bir kesimi PKK'nin etkisi ve kontrolü dışında olan Kürt siyasetçilerle yan yana gelişidir. Kuşkusuz, burada SHP açısından dar seçim hesapları, Kürtlerin oy potansiyelinden yararlanma gibi niyetler de söz konusu olabilir. Ama o sıralarda gerek şoven milliyetçiliğin Türk kamuoyundaki hakimiyeti, gerekse SHP ile Kürt siyasetçilerin ilişkilerinin sürdüğü dönemin uzunluğu dikkate alındığında, bu ittifakı sadece pragmatist seçim hesaplarıyla açıklamak yeterli olmaz. Diğer yandan, belli ki SHP çatısı altında canlanmaya başlayan reformcu sol da, Kürt siyasetçi, aydın ve aktivistlerce, birlikte yürünebilecek bir ha-

reket olarak görülmektedir. Bir anlamda çok farklı koşullarda yaşanmış da olsa 1960'lardakine benzer bir süreç başlar gibidir. Belki de Kürt siyasetçi ve aydınları için Türk solu, sadece yasallıklarını koruyacakları bir araç değil, tıpkı 1960'lardaki gibi birlikte yürüyecekleri yol arkadaşı olmaya adaydır.

Kasım 1987 genel seçimlerinde bir grup Kürt milletvekilinin SHP listelerinden parlamentoya girişleriyle, Kürt sorununun parlamento çatısı altında tartışılmasının yolu açılır. Ancak bu yol büyük engellerle doludur. Tek başına Kürt kökenli milletvekillerinin yaptıkları konuşmalara parlamentoda ve medyada gösterilen tepkiler bile, bu alanda alınması gereken mesafenin çok daha uzun olacağını gösterir. Öte yandan, Kürt siyasetçilere aday listelerinde yer vermiş olan SHP de, Kürt sorununun tartışılması konusundaki ürkekliğini her vesileyle ortaya koymaktadır. SHP'li Kürt kökenli milletvekillerinin Ocak 1989'da Paris'te yapılacak olan Kürt Konferansı'na katılmak istemeleri, partide içinden çıkılamayacak bir krize yol açar. SHP yönetimi milletvekillerinin bu konferansa katılmasını yasaklar; ama buna rağmen katılım gerçekleşir. Bunun sonucunda konferansa katılan Kürt milletvekilleri 17 Kasım 1989 günü SHP'den ihraç edilirler.[3]

Bu gelişme, birlikte yürüme deneyinin 1960'lardakinden çok farklı olduğunu göstermiştir. Öte yandan bu gelişme ile, Türkiye siyasetinde Kürt sorununu çok daha cesurca ele alacak yasal partilerin kuruluşunun yolu da açılmış olur. Ne var ki bu partiler neredeyse daima, daha çok "bölge" ya da "Kürt" partileri olarak görülürler. Aslında SHP'den ihraçların ardından oluşturulması planlanan ilk parti, Kürt hareketinin yakın zamanlarda HDP deneyi ile hedeflenen türden bir "Türkiye Partisi" olarak tasarlanır. SHP'den ayrılanların kurduğu Yeni Demokratik Oluşum bu sürecin ilk adımı gibidir. Ne var ki, projeye katılan Türk politikacı ve aydınlarının önemli bir kısmının bu oluşumdan ayrılmasından sonra, geride kalanlar,

3) Eyyüp Demir, *Öteki Kürtler/Bir Geleneğin Anatomisi ve 2009 Mart Seçimleri*, Orion Kitabevi, Ankara, 2010, s. 17.

Haziran 1990'da Halkın Emek Partisi'ni (HEP) kurarlar. Bir "Türkiye Partisi" olarak HEP'in genel başkanının Türk, genel sekreterinin de Kürt kökenli olması öngörülmüştür.[4]

"Kürt sorunu", HEP programında bu başlık altında ayrı bir bölüm olarak yer alır.[5] İki yıl önce yaşanan ihraç olayları, SHP ile bir seçim ittifakının gerçekleştirilmesini engellemez. Bu sayede HEP, 20 Ekim 1991 genel seçimlerinde Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) listesinden 22 milletvekilini parlamentoya göndermeyi başarmıştır.[6] Böylelikle Kürt sorununu adlı adınca gündeme getiren bir siyasi partinin üyeleri ilk kez parlamento çatısı altında yer almış olmaktadır. Diğer taraftan seçimin hemen ardından, Doğru Yol Partisi ve SHP bir koalisyon hükümeti oluşturur. Bu durum, HEP kökenli SHP milletvekillerinin konumunu daha da ilginç bir hale getirmiştir. Kürt sorununu parlamento çatısı altında tartıştırma hedefini güden bu milletvekilleri, aynı zamanda iktidara ortak bir siyasi partinin üyeleri olarak parlamentoya girmişlerdir.

Yeni hükümetin –icraatları değilse de– söylemleri, Kürt sorununa yaklaşım konusunda iyimserlik yaratan bir niteliktedir. Koalisyon hükümetinin kurulmasının hemen ardından Doğu ve Güneydoğu illerine giden Demirel, bu gezi sırasında yaptığı konuşmalarda "Kürt realitesi"nin varlığını kabul ettiklerini açık bir şekilde ifade eder.[7] Seçimin hemen ardından, HEP kökenli SHP milletvekilleri, SHP genel başkanı Erdal İnönü'ye "Acil Talepler" başlığı altında bir "Demokratikleşme Paketi" iletirler. Bu pakette, Kürt sorununa ilişkin acil taleplerle, ülkenin siyasal ve toplumsal yaşamının demokratikleştirilmesine

4) Aliza Marcus, a.g.e., s.177.

5) http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/199004408%20HEP%20PROGRAMI%201990/199004408%20HEP%20PROGRAMI%201990.pdf (erişim tarihi: 11 Ağustos 2014).

6) Eyyüp Demir, *DEP'ten BDP'ye Kürt Dejavusu/Dokunulmazlık*, Orion Kitabevi, Tarihsiz, Ankara, s. 37.

7) Eyyüp Demir, *Öteki Kürtler...*, s. 49.

ilişkin acil talepler birlikte formüle edilmiştir. Ancak SHP'nin ortağı olduğu koalisyon hükümeti programında bu talepler yer almaz. Öte yandan SHP yönetimi, "PKK ile bağlantılı olmak"la suçlanan bu Kürt milletvekilleriyle ilişkisini koparması için, gerek parti içinden gerekse parti dışından büyük baskı altındadır.

Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki Olağanüstü Hal (OHAL) uygulamasının uzatılmasına ilişkin parlamento görüşmeleri ve bunun ardından Newroz kutlamaları sırasında yeniden kan dökülmesi, HEP kökenli milletvekillerini SHP içindeki durumlarını yeniden gözden geçirmeye iter ve ardından 31 Mart 1992 günü, bu milletvekillerinin büyük bir çoğunluğu SHP'den istifa ederek HEP'e dönerler.[8] Böylelikle Türkiye tarihinde ilk kez, Kürt sorununun çözümünü programının merkezine koymuş bulunan bir siyasi parti, parlamento faaliyetlerine katılma olanağını bulmuş olmaktadır.

Ne var ki çok uzun olmayan bir süre sonra, 1990'ların Türkiye siyasetinin bu yeniliği taşıyabilecek bir nitelikte olmadığı ortaya çıkacaktır. HEP ve bu partinin kapatılma ihtimaline hazırlık olarak kurulacak olan Demokrasi Partisi (DEP), Türkiye siyasetinde kendilerine ait olması gereken yeri alamazlar. Özal'ın ölümü, Demirel'in cumhurbaşkanlığa seçiminin ardından Tansu Çiller'in başbakan olması ile, yasa dışı devlet uygulamalarının yoğunlaştığı ve bunun hükümetçe açık bir şekilde desteklendiği bir sürece geçilir. Bu açıdan 1993-1995 yıllarının Türkiye siyasetinin en kanlı dönemi olduğu düşünüldüğünde, yasal Kürt partisi olarak DEP'in bu baskı ve şiddetten büyük pay alması şaşırtıcı olmasa gerek. Bu dönemde DEP'in örgüt binalarına, üye ve yöneticilerine yapılan silahlı saldırılar, dokunulmazlığı kaldırılmış milletvekillerinin birçoğunun ağır hapis cezalarına çarptırılması ve nihayet DEP'in kapatılması, yasal Kürt hareketinin evriminde bir dönemin bitişini haber verir.

---

8) Eyyüp Demir, *Öteki Kürtler* ..., s. 61-63.

İlginç bir şekilde, yasal Kürt hareketine en şiddetli saldırıların yapıldığı dönemde SHP (ve daha sonra gerçekleşen birleşme ile yeni sol parti olarak ortaya çıkan CHP) hükümet ortağı konumundadır. Oysa sadece 1987 seçimlerinde değil, 1991 seçimlerinde de Kürt siyasetçilerin parlamentoya girmesine olanak veren, bu partilerin temsil ettiği reformcu Türk soludur. Ne var ki artık "özel savaş"çılığın öne çıktığı Türkiye'de değişen politik iklim, SHP ve CHP yöneticilerini, ortağı oldukları hükümetin savaşçı (daha doğrusu "özel savaş"çı) politikalarına karşı çıkamaz hale getirmiştir. SHP ve CHP'nin bu kritik dönemde yasal Kürt hareketine yönelik saldırılara sessiz kalması, reformist Türk solu ile Kürt hareketi arasında 1990'ların başlarına kadar yürürlükte olan ittifak ve dayanışma geleneğini tamamen ortadan kaldırır. Öte yanda bu gelişmenin, CHP'nin reformist sol politikalardan iyice uzaklaşması ve 2000'li yıllara bir "devlet partisi" olarak yönelişinin sembolik bir ifadesi olduğu da söylenebilir.

HADEP, DEP'in kapatılma sürecinde 11 Mayıs 1994 tarihinde kurulur. Bu partinin Anayasa Mahkemesi'nce 2003 yılında kapatılana kadar faaliyetini sürdürdüğü düşünüldüğünde, HADEP'in en uzun ömürlü Kürt yasal partisi olduğu söylenebilir.[9] Diğer taraftan HADEP, ilk kez kendi adaylarıyla seçimlere katılan Kürt partisi olarak da öne çıkar. Kürt milletvekillerinin SHP ile olumsuz deneyler nedeniyle, HADEP'in artık 1995 seçimlerinde –SHP'nin yerini almış bulunan– CHP ile seçim ittifakı yapması söz konusu değildir. Reformist bir sol parti olma yolundan uzaklaşmış olan CHP, artık Kürtlerle anılmak istememektedir. Bu koşullarda HADEP, 24 Aralık 1995 günü yapılan genel seçimlere, radikal sol parti ve eğilimlerle birlikte oluşturduğu "Emek, Barış, Özgürlük Bloku" içinde katılır. Ancak yüzde on barajı nedeniyle, HADEP'in bu seçimlerde aldığı yüzde 4,2 oranındaki oyun hiçbir milletvekili karşılığı olmayacaktır. Oysa seçimlere bağımsız adaylarla

9) Eyyüp Demir, *Öteki Kürtler...*, s. 153.

katılması durumunda, HADEP'in yirmiye yakın üyesini parlamentoya göndermesi mümkün olabilirdi. İlk bakışta hiç de küçümsenmemesi gereken bu olanaktan yararlanılmamasının nedeni, büyük bir ihtimalle PKK'nin yasal Kürt hareketi ile ilişkileri konusunda henüz kendisini yeterince güvende hissetmemesidir.

1987 ve 1991 genel seçimlerinde SHP listelerinden bağımsız aday girişimi, PKK'nin denetimi dışında gerçekleşmiştir. Daha sonra HEP'in kuruluşu da, o sıralarda Öcalan'ın bu konuda söylediklerinin de kanıtladığı üzere, PKK'den bağımsız bir girişimdir. Ancak bir süre sonra PKK, yasal Kürt partisine ilgisiz kalamayacağını fark etmiş ve üye ve sempatizanlarının bir kesimini bu parti içinde çalışmaya yönlendirmiştir.[10]

HADEP 24 Aralık 1995 genel seçimlerine radikal sol hareketlerle birlikte, ama parlamentoya girmeyi hayal etmeden, sadece propaganda amaçlı olarak katılır. PKK'nin bu yıllarda HADEP üzerinde belirli bir etkisinin mevcut olduğu düşünüldüğünde, bağımsız aday göstermekten kaçınılması, sadece Öcalan ve PKK'nin bu konudaki yaklaşımlarıyla açıklanabilir. Öcalan, Kürt hareketi üzerine hemen tüm alanlarda en şiddetli saldırıların yöneltildiği bir dönemde, parlamentoda kendisinden bağımsız Kürt milletvekillerinin bulunuşunu, medyanın ilgi odağı olacak bu milletvekillerinin PKK karşısında yeni bir çekim merkezi oluşturma potansiyellerini, PKK'nin politik çıkarları açısından yarardan çok zararlı görmüş olabilir.

HADEP, 18 Nisan 1999 genel seçimlerine de parti olarak katılır ve yüzde 4,7 oranında oy alır. Seçimlere bağımsız adaylarla girdiği takdirde, bu oranla yine yirmiye yakın milletvekiline sahip olma fırsatı bir kez daha kenara itilmiş, sadece propaganda hedefli bir seçim çalışması yapılmıştır. Ancak Öcalan'ın seçimlerden birkaç ay önce yakalandığı ve PKK'nin ciddi bir kriz içinde bulunduğu düşünüldüğünde, bağımsız adaylarla seçimlere katılmanın PKK için hiçbir çekiciliğinin olmadığı açıktır.

---

10) Aliza Marcus, a.g.e., s. 216.

2002 seçimleri ise, Kürt adayların bağımsız olarak seçime girmesinin açık bir şekilde dile getirildiği seçimler olarak dikkat çeker. Ancak Öcalan bu tarz katılıma kesinlikle karşı çıkar ve bu girişimi "siyasi intihar" olarak niteler.[11] Bağımsız adaylar yerine DEHAP'ın ANAP, Demokratik Sol Parti (DSP), CHP veya Saadet Partisi (SP) ile seçim ittifakı yapmasını önerir.[12] Doğal olarak bu çağrı söz konusu partilerden olumlu bir yanıt almaz ve DEHAP, seçimlere parti olarak katılır ve yüzde 6.2 oranında oy alır. Kuşkusuz Öcalan'ın bağımsız adaylarla seçime girilmesine alternatif olarak önerdiği seçim ittifaklarının gerçekleşme ihtimali sıfırdır. Bu partilerin DEHAP ile birlikte seçimlere girmeyecekleri kesindir. Öcalan'ın bunu görmemesi mümkün değildir. Ancak belli ki Öcalan, gerçekleşmesi imkansız önerilerde bulunarak, DEHAP'ın seçimlere bağımsız adaylarla girişini engellemeye çalışmaktadır. Bu yaklaşımının nedenleri de karmaşık değildir. Öcalan, tutuklanmasının ardından PKK üzerindeki denetimini yaklaşık üç yılda yeniden inşa etmiştir. Ancak bu denetim –bir süre sonra PKK'de yaşanacak ve bölünmeye yol açacak krizin de göstereceği üzere– hâlâ kırılgandır. Bu koşullarda Meclis'e girecek olan PKK'den bağımsız milletvekillerinin söz konusu kırılganlığı daha da artıracağından endişe etmesi son derece anlaşılır olsa gerek.

Bir Kadın Hareketi Olarak PKK ve Yasal Kürt Partileri

Gerek PKK gerekse 1990'lı yıllarda ortaya çıkan Kürt partileri, Türkiye siyasetinde ve toplumsal yaşamında bugüne kadar benzeri görülmemiş bir olguyu gerçekleştirirler. Söz konusu olan, Kürt kadınlarının bu örgütler aracılığıyla kitlesel bir şekilde siyasete yönelişleridir. Yaklaşık on yıllık bir süre için-

11) Kapmaz, a.g.e., s. 188. Kapmaz, Öcalan'ın İmralı'daki siyasal faaliyetlerine ilişkin ulaşılabilecek tüm belgeleri incelediğini iddia ettiği bu kitabında, Öcalan'ın bu "siyasi intihar"ı nasıl gerekçelendirdiği hakkında herhangi bir şey söylemez. Ama muhtemelen Öcalan'ın da bu konuda ikna edici gerekçeleri bulunmamaktadır.

12) Kapmaz, a.g.e., s. 189.

de, PKK'nin askerî örgütlenmesinde olduğu gibi, yasal Kürt partilerinde de kadınların ağırlığı, sadece Türkiye siyasetinde değil, kadınların siyasete yönelmesinde belli bir işlev görmüş olan 1970'li yılların sol örgütlenmelerinde bile gözlenemeyecek düzeylere yükselir. Özellikle 2000'li yıllara gelindiğinde, gerek PKK'nin gerekse yasal Kürt partilerinin aynı zamanda özgün bir kadın hareketini de ifade ettiğini söylemek artık bir abartı olarak görülmez.

PKK, 1980'lerin sonlarından (ya da 1990'ların başlarından), itibaren bu alanda son derece hızlı bir dönüşüm sürecine girmiş, bu sürece daha sonra yasal Kürt partileri de katılmıştır. Bir süre sonra kadınların gerillaların yüzde otuzunu, yasal parti (HADEP) üyelerinin de yüzde kırkını oluşturduğu bir düzeye ulaşılacaktır.[13] Özellikle PKK'nin bu açıdan ulaştığı konum, yakın dönemin dünya ölçüsündeki silahlı mücadele örgütleri arasında onu özel bir yere koymaktadır.[14]

Üstelik PKK'de olduğu gibi yasal Kürt partilerinin doğuşunda da bu olgunun izlerini bulmak mümkün değildir. Ku-

---

13) Örneğin Öcalan 1993'de gerillaların yüzde otuzunun kadın olduğunu söylemektedir (Bkz.: Oral Çalışlar, "Abdullah Öcalan ile Dobra Dobra", 17 Haziran 1999 tarihli *Cumhuriyet*'ten aktaran Nihat Ali Özcan, *PKK/Tarihi, İdeolojisi, Yöntemi*, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, s. 160). Diğer yandan, 151 kadın militanın "özgeçmiş raporları"na dayanarak yapılan bir çalışmada, söz konusu oranın yüzde *on sekiz olduğu belirtilmektedir (Bkz.: Necati Alkan, Özgürlükten Araçsallığa PKK'da Kadınlar*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2011, s. 108.) HADEP üyeliğine ilişkin kadın oranı ile ilgili olarak bkz.: Handan Çağlayan, *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar/Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*, İletişim Yayınları, 2007, s. 128. (Çağlayan söz konusu oranın HADEP yöneticileri tarafından verildiğini belirtmektedir.)

14) Bu konuda PKK dışında dikkat çeken diğer iki önde gelen örnek, Kolombiya'dan Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) ve Sri Lanka'dan Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları'dır. Her iki harekette de kadın gerilla oranının yüzde otuz dolaylarına ulaştığı belirtilmiştir. (Bu konuda bkz.: Jeremy McDermott, "Colombia's Female Fighting Force", *BBC News*, 4 January 2002, (www.news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1742217.stm (erişim tarihi: 13 Haziran 2014) ve Peng Wang, "Women in the LTTE: Birds of Freedom or Cogs in the Wheel?", *Journal of Politics and Law*, Vol. 4, No: 1, March 2011, s. 100-108.)

rulduğu sıralarda PKK, 1970'li yılların hemen tüm Türk ve Kürt sol örgütleri gibi erkek-egemen bir örgütlenmedir. Partinin ilk yıllarındaki kurucu kadroları arasında kadın oranı son derece düşüktür.[15] Oldukça uzun bir süre örgüt ortamında kadınlar, hareketin potansiyel temel gücü olarak görülmekten uzaktırlar. Ne var ki PKK silahlı mücadelesinin etkisi altında yoğun bir şekilde örgüte yönelen gençler arasında, bir süre sonra genç kadınların küçümsenmeyecek ölçülerde yer alması, muhtemeldir ki örgütü bu konuda aktif bir tutum almaya yönlendirmiş ve bir süre sonra kadın gerilla olgusu PKK'nin sembolik değil fiili ve kalıcı unsuru haline gelmiştir. Böylelikle PKK, örgütlenmesi içinde kadınların özerk yapılanmalar oluşturulmasına kadar giden bir yola girmiş olur.

Kadınların yasal Kürt partilerine katılımları ise nispeten daha yavaş bir süreçte ama bir noktadan sonra çok daha kitlesel boyutlarda gerçekleşir. Önceleri HEP, DEP ve hatta HADEP'in program ve tüzükleri kadar siyasal söylemlerinde de kadınların siyasal mücadeledeki yerlerinin tanımlanmasında yeni şeyler söylenmemektedir. Ayrıca bu partilere yönelen kadın sayısındaki artışın parti örgütlenmesine ve yönetimine yansıması da zaman alacaktır. Örneğin 1994 yılında HADEP Kurucular Kurulu'nun belirlediği 30 kişilik parti meclisinde yer alan tek kadın, "PKK kahramanları"ndan Mazlum Doğan'ın ablasıdır.[16]

Ne var ki özellikle HADEP'in 2000 yılında toplanan kongresinde kadın kolunun özerk yönetim olarak tanınması ve kadınlara ilişkin olarak "pozitif ayrımcılık" ilkesinin tüzüğe konulması, bunun bir ifadesi olarak da parti yönetimine seçilenlerin ve partinin seçilmiş üyelerinin en az dörtte birinin kadın olması koşullarının tüzükte yer alması, bu alanda atılmış ilk büyük adım olarak görülebilir.[17] Daha sonra bunları

15) Selim Çürükkaya'nın "kurucu kadro" olarak nitelediği 135 militandan sadece sekizi kadındır. (Selim Çürükkaya, *a.g.y.*).

16) Çağlayan, a.g.e., s. 131.

17) Çağlayan, a.g.e., s. 133-134.

DEHAP, BDP ve HDP tüzüklerinde yer alacak kadınlar için pozitif ayrımcılık konusuna ilişkin –eşbaşkanlık sistemi gibi– çok daha ileri adımlar izler. Bir süre sonra yasal Kürt partileri, Türkiye'deki siyasi partiler arasında sadece üye sayısı açısından değil, belediye başkanlığından milletvekilliğine kadar seçilmiş kadın üye sayısı açısından da çok farklı bir konumda olan siyasi örgütler olarak anılacaklardır.

5

YENİ DÖNEM: ÖCALAN İMRALI'DA

Şubat 1999 ve Sonrası: PKK'nin Yeni Yönelişi

Öcalan, PKK'nin stratejik dönüşümünü ilan etmeye, Türkiye'nin Suriye üzerindeki baskısının geri dönüşü olmayacak gelişmelere yol açtığını hissettiği sıralarda ya da Suriye'den çıkarıldıktan kısa bir süre sonra karar vermiş olabilir. Ne var ki bu niyetini net bir şekilde formüle ederek PKK'nin diğer yöneticileri ile paylaşmış olmadığı da açıktır. Hatta Suriye'den ayrıldıktan sonra, 25 Kasım 1998 günü Med TV'ye telefonla bağlandığı bir programda, ünlü "*Ankara'dan Kürdistan'a gelerek partileştik, Ortadoğu'ya çıkarak ordulaştık, Avrupa'ya gelerek devletleşeceğiz*" sloganını dile getirdiği de yaygın bir şekilde bilinmektedir.[1]

Öcalan'ın, Suriye'den çıkarılmasının hareketin geleceğinde büyük etkiler yapacağını hissetmemesi imkansızdır. Yaklaşık yirmi yıllık bir süre ile Suriye ve özellikle de Suriye'nin 1976'dan beri on binlerce asker barındırdığı Lübnan'ın Bekaa Vadisi, PKK için önemli bir üs işlevi görmüştür. Bu kadar uzun bir süre elde tutulan bu üssün yitirilmesinin örgüt için büyük belirsizlikler yaratacağı muhakkaktır.

Bu koşullarda Öcalan, mevcut politik ve askerî durumu belki de gerçekte olduğundan daha olumsuz görmeye başlamış gibidir. Ancak kendisini örgütün yönetiminde değil, bir anlamda "üstünde" yer alan bir lider olarak gördüğü için, ya-

1) Bkz.: http://www.kurdistantime.com/?p=403 (erişim tarihi: 22 Temmuz 2014).

şananları sık sık PKK yönetiminin sorumluluğunda bir olgu olarak değil, diğer PKK yöneticilerinin yanlış ve eksiklikleriyle açıklanabilecek gelişmeler olarak tasvir etmeye eğilimlidir. Öcalan, İmralı'ya getirilmeden altı-yedi hafta önce yaptığı bir değerlendirmede bu türden bir tasviri yaparken, "yenilgi" sözcüğünü bile kullanmaktan çekinmez: *"Siz düşmanı çözemediğiniz için mi kaybettiniz, yoksa düşman sizi iyi çözdüğü için mi sizi yenilgi noktasına getiriyor? Bunların hepsi doğrudur. Siz düşmanı çözemediniz. Sözde anladınız ama, pratikte anlamadınız veya pratikte yanıt vermediniz. Düşman sizi çok iyi çözdü ve yanıt verdi. İyi politika oluşturdu, hükümetler oluşturdu, meclis oluşturdu. Özel savaş oluşturdu. Güney'e yaydı, Uluslararası diplomasisini oluşturdu. Ama siz en ufacık bir gereğini bile oluşturmak için kendinizi zorlamadınız. Bu anlamda düşmanı çözemediniz, ama düşman sizi çözdü. En ufacık gizlilik kurallarına uymadınız. Bir üslenme sorununu bile sağlıklı çözemediniz. Kayıplara bakarsanız bu çok nettir."*[2]

Suriye'den çıkarak gitmek zorunda kaldığı Rusya, İtalya, Yunanistan ve Kenya'nın ardından Türkiye'ye getirilmesi ise, Öcalan'da PKK'ye karşı yürütülen "uluslararası komplo"nun boyutlarının kendisinin tahmin ettiğinden de daha büyük olduğu düşüncesini uyandırmış olabilir. Yaklaşık üç ay içinde ardı ardına yaşadığı politik ve diplomatik yenilgiler, İmralı'da hapsedilmesi ile noktalanmıştır. Bütün bu trajik gelişmeler, Öcalan'ın stratejik bir dönüşümün kaçınılmazlığı noktasına gelişini muhtemelen kolaylaştırmıştır.

Öte yandan, Öcalan'ın yakalanması PKK için de büyük bir altüstlüğü ifade eder. Çünkü PKK bir "önderlik örgütü"dür. Yirmi yıl önce Öcalan'ın liderliğinde kurulmuştur. Bu yirmi yıl boyunca onun liderliği her geçen gün daha da güçlenmiş ve tartışılmaz hale gelmiştir. Örgütün teorisini, stratejik ve temel taktik yönelişlerini daima Öcalan belirlemiştir. "Öcalan

2) "Mezarda da Olsa Rolümüzü Oynarız" –PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan Yoldaşın Anakarargah ile Görüşmesi, *Serxwebûn*, sayı 205, Ocak 1999. s. 7.

kültü", örgütün bütünlüğünü ifade eden bir ideolojik çimento işlevi görmektedir. Bu koşullarda Öcalan'nın İmralı'da hapsedilmesi PKK için de büyük belirsizliklerin gündeme gelmesi anlamına gelmektedir.

Öcalan için ise yakalanması, aynı zamanda sadece politik olarak değil, fizik olarak da bir var olma ya da yok olma sorununu ifade eder. Gerek devlet katında, gerekse siyaset sınıfı ve kamuoyunda, Öcalan'ın en kısa sürede idam edilmesini (sözde hukuka uygun deyimle "yargılanarak idam edilmesi"ni) savunanlar küçük bir azınlık değildir. Ancak bu seçeneğin önünde her şeyden önce büyük bir dış engel vardır. Öcalan'ın Türk yetkililerine teslim edilmesinde ABD'nin tayin edici bir rolü olmuştur. Diğer taraftan, 1980'den itibaren on binlerce PKK'liye siyasi mülteci statüsü tanıyan Avrupa Birliği'nin, Öcalan'dan bu hakkı esirgeyerek yakalanmasına büyük katkıda bulunduğu da gerçektir. Dolayısıyla bu iki büyük gücün, Öcalan'ın teslimine ilişkin bir koşulları vardır. Öcalan idam edilmeyecektir. Teslimden önce, bu konuda Türk hükümetinden söz alınmış olması kuvvetle muhtemeldir. ABD ve AB'nin bu talebi esas olarak politik nedenlere dayanmaktadır. ABD'nin Ortadoğu'da diğer Kürt hareketleri ile diyaloğu ve daha ötede işbirliği hesapları, öte yanda AB ülkelerindeki geniş Kürt göçmen topluluklarının varlığı dikkate alındığında, bu talebin sadece "insani" temelde oluşturulmadığı açıktır.

Bir "Müzakere Ortamı" Olarak İmralı

Öcalan'ın yakalanmasından önceki birkaç yılda Türkiye devleti, PKK ile önce dolaylı (Barzani, Talabani vb. aracılığıyla), sonraları da dolaysız "gizli" görüşmeler yürütmüştür. O nedenle Şubat 1999'dan itibaren, PKK'nin tartışmasız liderini elinde tutsak olarak bulunduran devletin, onu doğrudan görüşme muhatabı olarak alması zor olmamıştır.

Öcalan'ın yakalanmasının, onun örgüt ve geniş Kürt kitleleri üzerindeki etkisini azaltacak ve zamanla ortadan kaldıracak bir gelişme olmadığı çok kısa bir süre içinde ortaya

çıkmıştır. Öcalan'ın yakalanma görüntülerinin televizyon ekranlarında belirmesinden sonra Türkiye içinde ve dışında yaşanan gösterilerin yoğunluğu ve şiddeti, Kürt kitlelerinin Öcalan'a bağlılıklarının bu olayla daha da pekiştiğini göstermektedir. Bu durumda devlet için Öcalan'ı sadece yargılanacak bir siyasal suçlu olarak değil, aynı zamanda –üstü örtülü bir biçimde de olsa– bir siyasal muhatap olarak kabul etmekten başka bir seçenek görünmemektedir. Bu durum, Öcalan'ın PKK'yi yönetebilmesi için nesnel koşulların sağlanması anlamına da gelecektir.

Ancak varlığı kesin bile olsa, görüşmelerin gizli yürütülmüş olması ve bu konuda yapılan resmî ya da gayri resmî açıklamaların güven verici olmayışı nedeniyle konu üzerinde yorum yapmak güçleşmektedir. O nedenle Öcalan ve PKK'nin 1999 sonrasındaki evrimini, söz konusu görüşmeler ekseninden çok, ilk örnekleri Öcalan'ın savunmalarında ortaya çıkmış olan siyasal –ve bir ölçüde de teorik– metinler üzerinden incelemek daha sağlıklı görünmekte. Öcalan'ın PKK'ye öneri ve direktifleriyle ilgili olarak, avukatları ile yaptığı görüşmeler sırasında alınan notlar ("Görüşme Notları") önemli bir kaynaktır.[3] Bunun dışında Öcalan, örgütün yeni stratejik yönelişi ile ilgili teorik metinler yazımına girişmiş ve İmralı'da mahkum olarak geçirdiği on beş yıl boyunca, hayatının hiçbir döneminde olmadığı kadar çok yazmıştır.

PKK'nin, geçmişteki siyasal ve programatik metinleri dikkate alındığında, Öcalan'ın İmralı'da savunmaya başladığı görüşlerin büyük bir dönüşümü ifade ettiği açıktır. Kuşkusuz Öcalan'ın İmralı-öncesinde, PKK'nin milliyetçi sol programın ötesine geçen değerlendirmeler yaptığını gösteren pek çok örnek vardır. Ancak bunların neredeyse tamamı, sadece

---

3) 13 Mayıs 1999 ve 22 Mart 2004 tarihleri arasındaki dönem hariç, 6 Nisan 1999 ve 27 Temmuz 2011 tarihleri arasına ait tüm görüşme notları için bkz.: http://rojbas1.wordpress.com/pirtukxana-kurda (erişim tarihi: 31 Mayıs 2014). Ayrıca Cengiz Kapmaz'ın *Öcalan'ın İmralı Günleri* başlıklı çalışması da bu konuda yararlı bir kaynaktır.

muarızları tarafından değil, hareketin militan ve sempatizanları tarafından bile taktik düzeyde politik yaklaşımlar olarak algılanmıştır. İmralı'da yaşanan ise, tam anlamıyla bir siyasal program ve perspektif değişikliğidir. İlginç bir şekilde Öcalan bu program ve perspektif değişikliğinin ilanı için sorgulanma ve yargılanma sürecini bile beklememiş, Kenya'dan uçakla Türkiye'ye getirilirken bu değişimin işaretlerini vermiştir. Daha sonra gerek sorgu gerekse mahkeme sürecinde, söz konusu değişimi çok daha derli toplu bir şekilde ifade edecektir.

Öcalan'ın silahlı mücadelenin sona erdirilmesini, siyasal çözüme olanak sağlamak amacıyla kalıcı bir ateşkese yönelişi ve stratejik hedef olarak da PKK'nin Bağımsız Kürdistan hedefinden vazgeçilmesini öngören bu yaklaşımının örgütün her düzeydeki kadroları için yeni ve dolayısıyla şaşırtıcı olduğu muhakkaktır. O derece ki, PKK Başkanlık Konseyi, Öcalan'ın İmralı'ya getirilmesinden neredeyse bir ay sonra yayınladığı 13 Mart 1999 tarihli bildirisinde, *"Sürekli güç aldığımız Önderliğimizi bugün düşman bizi güçten düşürme kaynağı haline getirmek istiyor. ABD emperyalizmi, İsrail siyonizmi ve Türk sömürgeciliği Önderliğimiz üzerinde tıbbi müdahalelerde bulunuyor, psikolojik ve fiziki işkenceler yapıyor"* diyerek, Öcalan'daki bu değişimi, düşmanın fizik ve psikolojik baskı metotlarının bir sonucu olarak göstermeye çalışmaktadır.[4] Tek başına bu bildiri bile, örgüt olarak PKK'nin, bu çapta bir stratejik ve teorik/programatik dönüşüme hazırlanmamış olduğunu gösterir. Eğer Öcalan Suriye'deki son birkaç yılda, söz konusu dönüşüme ilişkin olarak yakın çevresindeki lider kadro ile tartışmış olsaydı, muhtemelen bu Başkanlık Konseyi üyelerinin aklına "tıbbi müdahaleler" ya da "psikolojik ve fiziki işkence" gibi gerekçelendirmeler gelmezdi.

Ancak Suriye'den ayrıldıktan sonra Öcalan'ın, öngörülebilir bir gelecekte siyasal çözüme hazır olduğunu belirten bir

---

4) "Yeni Dönemin Özelliklerini Tüm Yönleriyle Kavrayalım ve Önderliğe Kilitlenerek Sürece Mutlaka Cevap Olalım", *Serxwebûn*, Sayı: 207, Mart 1999, s. 3.

yaklaşım içine girdiği de bilinmektedir. Bu yaklaşımında, Avrupa ülkelerinden birisine yerleşme umudunun rol oynadığı düşünülebilir. Ancak bu yaklaşımı ifade ederken kullandığı dil, PKK kadrolarının kendisinden duymaya alıştıkları bir dildir. Örneğin, muhtemelen Rusya'dan yolladığı bir yazısında Öcalan, "siyasi çözüm" formülünü "gerilla" sözcüğü ile birlikte kullanmaya dikkat göstermektedir: *"Eğer Kürt ordusu, Kürt gerillası on beş yıldır savaştıkları gibi savaşacaklarsa hiç savaşmasınlar. O silahları bırakıp gitsinler. Ben yürüttükleri savaşı fazla ciddiye almıyorum. Eleştirilerim vardır. Eleştirilerime göre kendilerini düzeltme gücünü gösterirlerse, bu temelde örgütlenirlerse, eğer belli bir süre sonra siyasal bir çözüm imkanı olmazsa, çözüm gerilladadır."*[5]

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Öcalan'ın yakalanmasının ardından PKK Başkanlık Konseyi'nden militan ve sempatizanlarına kadar tüm örgüt çevrelerini şaşırtan sadece Öcalan'ın silahlı mücadelenin sona erdirilmesi üzerine söyledikleri değildir. Hatta belki de onları esas etkileyen, Öcalan'ın "düşmanın elinde" iken, en hafif bir ifadeyle fazla "yumuşak" (ya da "diplomatik") bir dil kullanmasıdır. Bu dilin PKK'nin mücadele kültürü ile uyuşmadığı açıktır.

PKK militanlarının siyasal eğitiminde, militanların "düşman eline düştüklerinde" gösterdikleri tutumun (başka bir ifadeyle "direniş tavrı"nın) çok özel bir yeri bulunmaktadır. İster işkence odasında, ister hapishanede, isterse mahkemede olsun, militanların "esir durumunda" iken gösterdikleri "kahramanca direnişler"in hikayeleri bu siyasal eğitimin en temel malzemesidir. 1980'lerin başlarında, başta Diyarbakır gelmek üzere çeşitli cezaevlerinde PKK'lilerin direniş eylemleri, açlık grevleri, bu grevlerde yaşamlarını kaybedenler, akıl almaz baskılara direniş anlamında kimi PKK'lilerin kendilerini yakarak intiharları, yine PKK üyelerinin duruşmalardaki beyan ve tavırları, PKK merkezî yayın organı *Serxwebün*'un geniş yer

5) Abdullah Öcalan, "Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olamaz", *Serxwebûn*, Sayı: 204, Aralık 1998, s. 13.

verdiği konuların başında gelmektedir. Ayrıca bizzat Öcalan'ın kendisi de, Mazlum Korkmaz Akademisi'nde verdiği derslerde bu direniş hikayelerine çok sık atıfta bulunmuştur. Yine "PKK şehitleri" için 1980'lerin başlarından beri yapılan anma toplantıları da bu direniş kültürünü besleyen örgütsel faaliyetlerdendir.

Böylesi bir eğitimden geçerek onun belirlediği direniş ve fedakarlık kültürünü özümsemiş olan, buna göre yaşayan ve mücadele eden PKK'lilerin, tutuklu Öcalan'dan duydukları sözleri yadırgamalarında şaşılacak fazla bir şey olmasa gerek. Onlar muhtemelen başkanlarından, PKK'nin direniş kültürüne uygun bir davranış sergilemesini beklemekteydiler. Öcalan ise, yıllarca o eğitimin yönlendiricisi olmasına rağmen, ya o kültüre uzaktır ya da muhtemelen hayatında yaşadığı ilk büyük zorlu deney olan bu tutuklanma onu haddinden fazla sarsmıştır. Altı yıl sonra (27 Ekim 2004'te) bu konuda söyleyecekleri, bu iki ihtimali de akla düşürür niteliktedir: *"Sorgu sırasında idam tartışmaları varken bana "İdamına sen kendin karar vereceksin' deniyordu. Jandarma, MİT, Emniyet ve Genelkurmay'dan oluşan dörtlü grup bunu söylüyordu. "İstersen öldürücü davranacaksın, istersen aksini yapacaksın, sen belirleyeceksin' dediler. Böyle önemli ve kritik bir hava vardı. Bu önemliydi tabii. Kaypakkaya, Deniz, Hayri ve Mazlumların bir direnme tarzı vardı. ABD, İngiltere, Güneyliler ve hatta bizimkiler de benden bu tarzı beklediler. Benimki de bana göreydi, kendime özgüydü. Bu bir mücadeledir."*[6]

Öcalan PKK'nin Ocak 2000'de toplanan 7. Kongre'sine yolladığı mesajında, sadece PKK'lileri değil tüm dünyayı şaşırttığını söylemekte ve gerek bu tavrını gerekse yeni yönelişini, yaşadığı komplonun uluslararası karakteri ve uzun vadeli muhtemel sonuçları ile açıklamaktadır: *"Bütün dünya, Türkiye, hatta sizler de şoke oldunuz. Ama doğrusu buydu. Başka türlü her davranış, iç ve dış komplocuların amacına düşmek biçiminde olacaktı."*[7]

6) 27 Ekim 2004 tarihli görüşme, Kapmaz, *a.g.e.*, s. 21-22.2.

7) Abdullah Öcalan, "Kürtler Demokrasinin Motor Gücüdür", *Serxwebûn*,

Diğer yandan, Öcalan'ın daha ilk adımda MİT, savcılık ve mahkeme sorgularını, bir siyasi çözümün tartışılma platformu haline getirerek, polisiye "itiraf" ve "işbirliği" konularının sınırlarını belirsiz hale getirdiğini de belirtmek gerek. Ama tabii Öcalan'ın yeni politik ve programatik yönelişin ilanını, örgütünün yıllardır geliştirmeye özen gösterdiği politik kültürüne uygun bir dil ve üslupla yapmadığı da açıktır. Yukarıda da belirtildiği üzere, bunun farklı nedenleri olabilir. Öcalan, belki devlet yetkililerini samimiyetine inandırmak gibi politik bir nedenle, belki de sadece bireysel/psikolojik nedenlerle, kendi cephesinde bile şaşkınlık uyandıracak bir üslubu tercih etmiştir.

Ancak eğer gerekçesi politik ise, Öcalan'ın bu üslubunun çok fazla işlevli olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü Türk devleti ya da daha somut ifade edilecek olursa, Genelkurmay, MİT ve Emniyet için Öcalan, yirmi yıla yakın bir süredir yenilgiye uğratılamayan ve artık dev bir sosyal hareketi yönlendiren bir silahlı siyasal örgütün lideridir. Eğer o momentte onu bir siyasal muhatap olarak kabul etmek gerekli görülmüşse, bu koşullarda Öcalan'ın üslubunun yumuşak ya da sert, diplomatik veya militan olmasının bir işlevi olabileceğini düşünmek mümkün değildir. Öcalan'ın bu yumuşak üslubu olsa olsa, onunla müzakereye karar vermiş olan devlet yetkililerinin kendilerine güvenini artırmış olabilir. Muhtemelen Öcalan'ın bu tavrını görünce, bu durumda onun takipçilerinin kısa sürede dağılacağı konusundaki umutları artmış olmalıdır. Ama tabii devletin bu kendine güveninin –Öcalan'ın diplomatik başarılarından çok– takip eden yıllarda binlerce yeni militanın PKK'ye katılması ve aynı kararlılıkla savaşması ile ortadan kalktığı da unutulmamalı.

PKK ve Müzakere Konusu

Öcalan, tutuklandıktan sonra PKK Başkanlık Konseyi'ne 18

Sayı: 217, Ocak 2000, s. 12.

Mart 1999 tarihinde ilk mektubunu gönderir. Mektubunda önce işkence görmediğini, sağlığının yerinde olduğunu belirtir. Ardından, devletle yaptığı görüşmelerin genel politik çerçevesini çizer: *"Ben geniş devlet güvenceli kültürel özerklikle, Kürtlerin devletin asli unsuru olduğu hususunun birleştirilmesini öne sürdüm. Bir model geliştirilmesini ilkede yanlış bulmadım. Demokratik bir yerel yönetim, seçim ve siyasi partiler yasasıyla politik çözüme önemli oranda katkıda bulunacağımı tartıştım. Eğer yasal güvence, iş ve benzeri hususlar diğer maddelerle birlikte gündeme gelirse, silahlı savaşı sürdürmenin anlamının kalmayacağını ve sürecin politik barışçıl eksende gelişeceğini belirttim. En azından devlet tavrını netleştirinceye kadar, bilinen aktif savunmaya, üslenmeye ve eğitime dayanan ateşkes tavrımızın doğru bir tutum olduğunu belirtiyorum."*[8] Bunun ardından da, *"bunlar benim önerilerimdir. Devletin veya sizlerin kabulü diye bir durum söz konusu değildir. Devlet tavrını nasıl geliştirir, bilemiyorum"* diye eklemeyi ihmal etmez.[9]

Ancak Serxwebûn'un Nisan 1999 tarihli sayısında yayınlanan 25 Mart 1999 tarihli Başkanlık Konseyi bildirisinde yazılanlar, Öcalan'ın ilk mektubunda yazdıklarının PKK liderlerini ikna etmediğini gösterir. Bu bildiride hala, "psikolojik baskı" teması işlenmektedir: *"Şu anda bizimle emperyalist-sömürgeci güçler arasında yoğun bir savaş sürüyor. Şu anki amaçları da Önderlik kullanılarak, bize 'bu savaştan vazgeç' dayatmasının yapılmasıdır. Önderlik üzerinde yoğun bir baskı uyguluyorlar."*[10]

PKK Başkanlık Konseyi, Öcalan'ın baskı altında konuşmak zorunda bırakıldığına o kadar kesin inanmaktadır ki, Öcalan'ın ateşkes'ten söz ettiği bir sırada, sadece silahlı mücadelenin öncelikli konumuna vurgu yapmakla kalmamakta, daha da ötesi, son aylarda yaygınlaşan intihar eylemlerine de özel bir yer vermektedir: *'Devrimimizin üç temel ayağı vardır.*

---

8) Cengiz Kapmaz, *a.g.e.*, s. 39.
9) *A.y.*
10) PKK Başkanlık Konseyi, "Fedai Savaş Tarzı ile Yenilmeyecek Güç Yoktur", *Serxwebûn*, Sayı: 208, Nisan 1999, s. 15.

Bunlar klasik gerilla, şiddet içeren halk hareketi ve fedai savaşıdır. Fedai savaşı yeni başlatılıyor. Sistemli fedai savaşımız yenidir ve biz onu askerî bir tarz haline getiriyoruz.'[11]

Oldukça uzun bir zaman sonra bu konuya tekrar dönen Murat Karayılan, PKK'nin Öcalan'ın yakalanması üzerine aldığı kararı şu sözlerle tasvir edecektir: *"Acil bir müdahale planı çıkarılmıştı, her şey savaşa göre ayarlanacaktı. Alınan karar çılgınca savaş yürütme üzerine kurulmuştu. Hatta öyle çılgınca savaş geliştirilecekti ki, Türk devleti Önderliği mumla arama mecburiyetinde kalacaktı."*[12]

2 Mayıs 1999 günü Öcalan, PKK Başkanlık Konseyi'nin, kendisinin idam edilmesi durumunda çok tehlikeli bir dönemin başlayacağı yolundaki açıklamaları üzerine avukatlarına bir hatırlatma yapar: *"Konseyin açıklaması yanlış. Benim imha-infaz durumum net değil. Konseyin bu açıklamalarını önleyin. Çatışma ne kadar gelişirse dış güçler o kadar sevinir."*[13] Öcalan aynı gün, PKK Başkanlık Konseyi'ne iletilmek üzere ikinci mektubunu da avukatlara verir. Burada Konsey'in 18 Nisan 1999 seçimlerine ilişkin değerlendirmesini eleştirmektedir. Konsey, seçimlerde MHP'nin ve milliyetçi söylemi öne çıkaran DSP'nin gösterdiği başarıyı, "faşizmin tamamlanması" olarak nitelemiştir. Öcalan ise, *"faşizmin tamamlanması gibi bir değerlendirmeyi yüzeysel ve 1996'dan beri orduya ilişkin değerlendirmelerimin dışında görüyorum"* demektedir.[14] Öcalan mektupta ayrıca, ateşkes'in devamı, aktif savunmanın sürdürülmesi, barışın gerçekleştirilmesi konusunda örgütün eğitilmesi önerilerini de tekrarlar.

Bu mektubun avukatlara verilmesinden birkaç gün sonra yayınlanan 6 Mayıs 1999 tarihli PKK Başkanlık Konseyi bildirisi, Konsey'in nihayet Öcalan'ı anladığı ve onayladığını gösterir: *"Partimiz, Genel Başkan Abdullah Öcalan yoldaşın geliştirdiği 1 Eylül sürecine, yine 6 Mart 1999 tarihli 8 maddelik*

---

11) *A.g.y.*, s. 16.
12) Murat Karayılan, *a.g.e.*, s. 348.
13) Cengiz Kapmaz,a.g.e., s. 42.
14) *A.y.*

demokratik çözüm paketine ve bu temelde yürüttüğü çalışmalara bağlıdır. Her alandaki bütün çalışmalarını bu temelde Önderlik politika ve çalışmalarına kilitlenmiş olarak yürütmektedir".[15] Bir bütün olarak bakıldığında, bildiriye yeni bir perspektifin hakim olduğu görülür. Ayrıca bildiri, PKK Başkanlık Konseyi'nin birkaç hafta önce söylediklerinin tersine, 18 Nisan 1999 seçimlerinin, Türkiye'nin "içe ve dışa yönelik yeni politikalar" oluşturmasına olanak veren niteliğinden söz etmektedir. Yine "Kürt sorununun demokratik çözümü", bunun "Türkiye'nin potansiyelinin tamamen aktifleşmesine ve Kürt potansiyeli ile birleşmesine" yol açacağı ve "Türkiye'de liberal demokrasi, barış ve istikrarın en ileri düzeyde gelişmesi" gibi ifadeler, Konsey'in Öcalan ile uyum içinde artık yepyeni bir söylem benimsediğini göstermektedir.[16]

Görüldüğü gibi, PKK Başkanlık Konseyi'nin, Öcalan'ın yeni yönelişini kabullenmesi için üç aya yakın bir bir sürenin geçmesi gerekmiştir. Öcalan'ın yeni siyasi çözüm yönelişinin PKK tarafından kabul edilme süreci, PKK'ye ilişkin iki önemli konuyu göze batırmıştır. Birincisi, bu süreçte PKK'nin, söz konusu yeni yönelişe önceden hazırlanmış bir örgüt olmadığı ortaya çıkmıştır. Öcalan'ın yeni yönelişi, örgütü için beklenen bir gelişme değildir. Belli ki örgüt kadroları, 1990'lı yıllarda yaşanan ateşkes'leri ve siyasi çözüm söylemlerini, ağırlıklı olarak taktik yönelişler olarak görmüştür. Bu konuda dikkat çeken ikinci konu ise, Öcalan karizmasının politik anlamına ilişkindir. Öcalan'ın yeni yönelişi, PKK tarafından kısmi itirazlar, yoğun tartışmalar, ikna ve tasfiye girişimleri sonucu benimsenmemiştir. Tersine, PKK yönetimi Öcalan'ın önerilerini almış, önce bu önerilerin sahibinin bilincinin yerinde olmayabileceğini, "psikolojik baskı" altında olabileceğini düşünmüş, bu nedenle bir süre bocalamıştır. Liderlerine herhangi bir psikolojik baskı yapılmadığı, ilaç vs. verilmediği konusunda bizzat Öcalan tarafından bilgilendirildikten sonra ise, herhangi

---

15) PKK Başkanlık Konseyi, "Asrın Davasında Başkan Apo ile Bütünleşelim", *Serxwebûn*, Sayı: 209, Mayıs 1999, s. 18.
16) A.g.y., s. 1

bir ihtiyat kaydında bulunmadan, önerileri olduğu gibi kabul etmiştir. Böylelikle Öcalan'ın, PKK'yi en umulmadık stratejik yönelişlere sokma konusunda tartışmasız bir iktidar sahibi olduğu ortaya konmuş olmaktadır.

Yargılanma Süreci ve Öcalan'ın Barış Taarruzunu Sürdürmesi

Öcalan, yargılanması sürecindeki savunmalarında, stratejik değişimi nispeten daha ayrıntılı bir şekilde açıklama olanağı bulur. Savunmasının daha başlarında, çok önceleri 15 Mart 1993 gibi erken bir tarihte, PKK'nin ateşkes kararını açıkladığı basın toplantısında söylediklerini aktarır: *"Biz hemen Türkiye'den ayrılalım diye bir yaklaşım içinde değiliz. Bu konuda gerçekçiyiz. Bu tutumu, basit bir taktik olarak anlamamak gerekir. Birçok nedeni vardır. İki halkın tarihî, siyasi, ekonomik durumunu anlayanlar, parçalanmanın olmayacağını bilirler. Etle tırnak gibi iç içe geçmişlerdir. (...) bizi 'ayrılıkçı' ilan etmek, tam tersine ayrılığı körüklemek isteyen bir tutum olur."*[17]

Öcalan'a göre 1970'lerde yaygın kabul gören "ulusların kaderlerini tayin hakkı", sadece ayrı devlet anlamında yorumlanmış ve o nedenle bir çıkmazı ifade etmiştir. Öcalan bu yeni anlayışa nasıl geldiğini *şöyle açıklamaktadır: "Demokratik çözüm tarzının zenginliği karşısında, ayrı devlet, federasyon, otonomi ve benzeri yaklaşımların bile, geri ve bazen çözümsüzlüğe yol açtığını pratikte görünce; demokratik sistem üzerinde yoğunlaşma, bana çok önemli geldi. Bunda askerî, silahlı güç yolunun giderek tıkanmasının da büyük payı vardır. Hele, neredeyse hep isyan ve bastırılma yaşanmış bir pratikte, zor ve şiddet içermeyen bir yol, dünya çapında kendini hissettirdiği gibi pratiğimizde de aciliyet arz ediyordu."*[18]

Savunmasında biraz daha ileride Öcalan, 1990'lı yıllarda PKK'nin barışçıl bir çözüm yolu yerine silahlı mücadelede ıs-

17) Abdullah Öcalan, *Savunmaları*, www.abdullah-ocalan.com/index1.htm (erişim tarihi: 18 Mayıs 2014).
18) *A.y.*

rar ederek kendisini tekrar etme yanlışına düştüğünü, Sovyet sisteminin çöküşünden sonra siyasal-yasal seçeneğe yönelmesi gerektiğini, ama bunu başaramadığını, dolayısıyla, demokratik çözümü önermede geç kaldığını belirtir.[19]

Öcalan savunmasında, demokrasinin dünya ölçüsünde ilerleyişine dair uzun açıklamaların ardından, çözüm ile ilgili beş tez formüle eder. Buna göre:

> – *Çözüm; ülke bütünlüğünün, ortak vatan gerçeğini daha da güçlendirecektir.*
> – *Çözüm, demokratik cumhuriyetin siyasal birlik ve bağımsızlık çerçevesinde olacaktır.*
> – *Kürt toplumundaki dil ve kültür özgürlüğü, sorunun can alıcı özünü teşkil etmektedir.*
> – *Askerî ve silahlı güç yaklaşımları çözüm içi anlamını yitirmiş ve terk edilmelidir.*
> – *Başta PKK olmak üzere, yasa dışı konumda olan birçok örgüt barışla birlikte normal siyasal ve yasal sürece kendini uyarlamalıdır.*[20]

En nihayet savunmasının sonunda Öcalan, Kürtler için devlet iddiasında bulunmanın yersizliğini dile getirirken, dört parçaya bölünmüşlüğün yarattığı zaafları, Kürt toplumunun eğitimsizliğini, Kürt nüfusun büyük bir kısmının Türkiye'nin büyük şehirlerinde bulunuyor oluşunu da önemli faktörler olarak dile getirir.[21]

Yargılanmasının ardından Öcalan, 2 Ağustos 1999 tarihinde, PKK gerilla güçlerine sınır dışına çekilme çağrısı yapar. PKK Başkanlık Konseyi, birkaç gün sonra bu çağrıya olumlu cevap verdiğini açıklar. Öcalan, PKK'nin 7. Olağanüstü Kongre'sine gönderdiği 4 Aralık 1999 tarihli mesajda ise, *"bütün dünyaya silahlı mücadeleye son verme ve barış yapma kararlılığı"nda olunduğunun ilan edilmesini istemekte ve kongreye, "tek taraflı da olunsa kararlılığınız bu yönde oluşmalıdır"*

---

19) *A.y.*
20) *A.y.*
21) *A.y.*

çağrısında bulunmaktadır.[22]

Öcalan'n çözüm programı, aslında bir çeşit "acil program"dır. Onun 12 Ağustos 1999 tarihinde avukatlarıyla yaptığı görüşmede ifade ettiği şekilde bu program, özellikle "kültürel haklar"a ve Kürtlerin özgürce siyaset yapmasına ilişkin bir "demokratik hukuk reformu" ve yine özellikle PKK üyelerinin yararlanacağı sınırsız bir siyasal genel aftan ibarettir.[23] Bu "acil program", 1999'dan AKP ile görüşmeye başlayacağı 2009 yılına kadar Öcalan'ın asgari program'ı olarak kalacaktır.

Öcalan muhtemelen bu asgari programın, devlette belli bir yankı uyandıracağı konusunda umutludur. Özellikle o sıralarda Avrupa Birliği'ne üyelik konusunun Türkiye siyasal gündemindeki ağırlığının, bu umudu artıran bir etken olduğu düşünülebilir. İlginç bir şekilde Öcalan, AB konusunun bu konuda işlevli olacağına ilişkin inancını çok uzun yıllar devam ettirecektir. Oysa AB'ye üyelik süreci, ilk bakışta Kürt sorununa ilişkin olarak bir "siyasi çözüm"ü umut ettiren bir etken olarak algılanmasına rağmen, gerçekte böyle bir işlevinin olması mümkün değildir. Çünkü AB'ye üyelik süreci, bürokratik komünizmden kopan Doğu Avrupa deneylerinin tersine, Türkiye'de demokrasinin yeni mevziler kazanmasını sağlayacak içerikte bir süreç değildir. Ama buna rağmen o sıralarda AB'ye üyelik sürecinin, Kürt sorununun çözümüne katkıda bulunacağı yanılsamasını besleyen iki önemli faktör vardır. Bunlardan birincisi, politikacıların bu konuya ilişkin demagojik söylemlerinin yoğunluğudur. AB konusu, Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllarda siyaset sınıfının kamuoyuna vaad ettikleri bir güzel geleceği temsil etmektedir. İlüzyonu besleyen ikinci faktör ise, medya aracılığıyla siyasal gündemi bir ölçüde etkileyen liberal entelektüellerin AB sürecinden naif beklentileridir. Oysa Türkiye'nin AB'ye üyeliği üzerine kopan tüm

---

22) Abdullah Öcalan, "Kürtler Demokrasinin Motor Gücüdür", *Serxwebûn*, Sayı: 217, Ocak 2000, s. 12.
23) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 103.

gürültü, bu projenin Türkiye için de AB için de esas olarak oportünist karakterde politik manevralardan ibarettir.[24] Dolayısıyla bu projeyi Öcalan'ın asgari programının gerçekleşme şansını besleyen bir faktör olarak düşünmek olanaksızdır.

Son olarak, Öcalan'ın PKK'ye önerdiği siyasal ve programatik dönüşümün, aslında bölgenin ve dünyanın politik ve stratejik gerçeklikleriyle uyum gösterdiğini de belirtmek gerek. 1980 ve 1990'ların PKK'si, 1930-40'ların Çin ya da Vietnam komünist partileriyle, dayandığı toplumsal temel, ideoloji ve siyasal program itibariyle büyük benzerlikler gösterir. Ama 2000'lere varıldığında dünya bambaşka bir dünyadır. Eğer 21. yüzyılın başlarında hâlâ bir Sovyetler Birliği ve sosyalist sistem var olsaydı, Soğuk Savaş'ın yarattığı Doğu-Batı bölünmesinin oluşturduğu nüfuz bölgeleri hâlâ varlığını sürdürseydi, PKK Türkiye Kürdistanı'nda, 1950'lerin Kore ya da Vietnam'ına benzer bir toplumsal düzeni kurma hedefinden muhtemelen bu kadar hızlı bir biçimde vazgeçmezdi.

Ne var ki Sovyetler Birliği ve sosyalist sistemin çöküşünün ardından ortaya çıkan yeni dünya koşullarında, PKK'nin hayal ettiği gibi ulusal kurtuluşu Stalinist bir kolektivizmle bütünleştiren bir çözüm imkansız görünmektedir. Bu durumda tıpkı 1990'ların Güney Afrika Komünist Partisi gibi PKK de, mevcut ulusal sınırlar ve ideolojik sınırlamalar içinde bir çözümü adeta kaçınılmaz görmektedir. Bu yeni yönelişin radikalizm potansiyelini değerlendirmek içinse biraz daha zaman geçmesi gerekecektir.

Türk Devletinin Beklentileri ve İmralı Görüşmeleri

Öcalan'ın yakalanma haberinin ardından geçen birkaç gün içinde, ülkenin toplumsal ve siyasal yaşamına zaten egemen olan Türk milliyetçiliği en tepe noktasına çıkar. PKK liderinin Türkiye'ye getirilmesi ve İmralı adasına hapsedilmesi, ordu ve polisi ile Türk devletinde ve onu kutsal bilen Türk halkının

24) Türkiye-AB ilişkileri konusu bu çalışmanın 2. kitabında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

geniş kesimlerinde, on beş yıllık bir "kabus"un sonlanışı gibidir. Dahası, söz konusu kabustan bir zaferle çıkıldığı da düşünülmektedir.

Devleti ve halkı ile Türk milliyetçiliğini zafer sarhoşluğuna sevk eden, sadece "kutsal cumhuriyeti bölmeyi" hedefleyen örgüt liderinin ele geçirilmesi ve bunun Kürt kitlelerinde yarattığı muazzam moral bozukluğu değildir. Bunların da ötesinde, Öcalan'ın ele geçirilmesinde güven verici bir önemli unsur daha vardır. Bu unsur, Öcalan'ı yakalayıp Türkiye'ye teslim eden gücün kimliğinde gizlidir. Her ne kadar Kenya'dan Türkiye'ye genelkurmay özel kuvvetler komutanlığına bağlı askerler ("bordo bereliler") tarafından getirilmiş de olsa, Öcalan gerçekte Türk güvenlik kuvvetleri tarafından ele geçirilmemiştir. Suriye'den ayrıldıktan sonra Öcalan, birkaç ay Rusya, İtalya ve Yunanistan'da kalmış, ardından Kenya'ya gitmiştir. Türk devleti, bütün bu ülkelerde güvenlik ve istihbarat operasyonları yapacak bir güce sahip değildir. Öcalan ABD güvenlik ve istihbarat birimleri tarafından ele geçirilmiş ve hemen ardından ABD yönetiminin kararıyla Türkiye'ye teslim edilmiştir.

Diğer bir ifadeyle işin içinde ABD'nin oluşu, özellikle Türk devleti ve siyaset sınıfına daha da büyük bir güven vermektedir. Üzerine çok fazla konuşulmasa da, Öcalan'ın Türkiye'ye tesliminin ABD'nin Ortadoğu'daki orta vadeli projeleriyle bağlantısı açıktır. ABD, radikal bir örgüt olan PKK'yi, gelecek yıllarda Ortadoğu'ya yeni bir düzen verme girişimlerinde "oyun bozucu" bir aktör olarak görmektedir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de yaşananlar, bu alanda yapabileceği neredeyse her şeyi deneyen Türk ordusunun PKK'yi ortadan kaldıramayacağını ortaya koymuştur. O nedenle Öcalan'ın Türkiye'ye teslimi, PKK'ye o koşullarda vurulabilecek en büyük darbe olarak görülmektedir. Türk devleti ve siyaset sınıfı, PKK'nin yenilgiye uğratılması konusunda ABD'nin tam desteğini aldıklarını düşünmektedir.

Bu durumda özellikle Genelkurmay ve kimi siyasetçiler

için PKK'nin Suriye'den çıkartılması ve Öcalan'ın yakalanması, adeta kendilerine sunulmuş bir tarihsel fırsattır. Mevcut koşullarda Kürt özgürlük hareketinin belkemiği olan PKK'nin silahsızlandırılması mümkün görünmektedir. Ne var ki yirmi yıldır askerî olarak her adımda daha da güçlenmiş ve 1990'lı yıllarda dev bir sosyal hareketi ifade etme sürecine girmiş olan Kürt muhalefetinin, devletin son birkaç aylık taktik kazanımlarıyla ortadan kaldırılmayacağını da muhtemelen hissetmektedirler. O nedenle yakalandığı düşünülen tarihsel fırsat, farklı bir üslupta ve sınırlı tavizlerle gerçekleştirilmelidir.

Bu durumda birisi şovenizm histerisi içindeki kamuoyuna, diğeri Öcalan'a ve PKK liderdiğine yönelik olarak iki farklı yaklaşım gündeme gelir. Bunlardan kamuoyuna yönelik olanları açık bir şekilde ifade edilirken, Öcalan ve PKK liderliğine yönelik yaklaşımlar el altından ya da dolaylı bir biçimde ifade edilir. Birçok koalisyon ortağı siyasetçinin ve medyanın milliyetçi kalemşörlerinin histerik yaklaşımlarının tersine, kimi önde gelen siyasetçilerin (örneğin cumhurbaşkanının), Genelkurmay'ın ve MİT'in, Abdullah Öcalan'ı daha ilk adımda bir siyasal muhatap olarak gördüğü söylenebilir. Elbette bu muhataplık konumu, ne Türk ne de Kürt kamuoyuna hissettirilmez. Bu durum muhtemelen –Öcalan'ın doğrudan ilişki kurmasına olanak verilen– PKK liderliğine hissettirilmiş olmalıdır.

Söz konusu olan, Türk devletinin polisiye-militer pratiğinde görülmeyen özgünlükte bir gelişmedir. Benzer durumlarda polis-asker mantığıyla, "ele geçmiş terörist"ten beklenen ve istenen, sadece itiraf ve işbirliğidir. Oysa bu defa Genelkurmay, MİT, emniyet ve hükümet temsilcilerinin oluşturduğu Öcalan'la ilişkiden sorumlu ekip, bir yandan medyaya, "teslim oldu", "bülbül gibi ötmeye başladı" türünden manşetler atılmasına olanak verecek bilgileri ulaştırırken, öte yandan Öcalan'la "sorgu"dan çok "müzakere"yi andıran bir ilişki içine girmektedir.

Belli ki devlet yetkilileri için önemli olan, Öcalan'ın PKK

üzerindeki muazzam etkisini, diledikleri türde bir çözüm için kullanıp kullanamayacakları sorunudur. Bu çözüm, "kültürel haklar"a ilişkin birkaç sınırlı tavizle birlikte, PKK'nin geri dönüşü olmayan bir tarzda silahsızlandırılmasıdır. Kuşkusuz bu tavizlerin sınırları konusunda bugün bile net bir şey söylemek olanaksızdır. Bir spekülasyon anlamında bu sınırların, Kürtçenin özgürce kullanılmasına ilişkin bazı reformlar ve "Pişmanlık Yasası" çerçevesinde gerçekleştirilecek sınırlı bir afla belirlendiği düşünülebilir. Örneğin Demirel'in, Öcalan'ın yakalanmasından sadece birkaç gün sonra, "dağdakiler de bizim çocuklarımızdır. Bu çocukları dağdan çekmek lazımdır" deyişi, bu sınırlı affın hazırlığı olarak görülebilir.[25]

Sonuçsuz Müzakere: 1999-2001

Öcalan Temmuz 1999'da, PKK Başkanlık Konseyi'ne gönderdiği bir mektupta, PKK güçlerinin sınır dışına çıkarılmasını önerir. Bugüne kadar bu konu ile ilgili olarak yayınlanan belgelere bakıldığında, Öcalan'ın bu adımının, devletten yana bir karşılığının olup olmadığının anlaşılması mümkün değildir. Öcalan mektubunda şunları söylemektedir: "*Klasik bir barış yapılmıyor. (...) Devlet direkt 'PKK ile barış yapıyorum' demez. Biz de eşit bir taraf gibi yaklaşamayız. Burada somutluk, özgünlük, yaratıcılık kavranıp gereği yapılmadan iş baştan bozulur. (...) Şiddetin pratik olarak da güvenceli olarak da sona erdiğini kuşku götürmez bir biçimde kanıtlamak gerekiyor. Bu durumda en etkili sonuç alıcı yol, herkesi üzerine düşeni yapmaya zorlayacak ve aynı zamanda kolaylık sağlayacak olanı, barış için silahlı mücadeleye son verme ilanıdır. 1 Eylül 1999'da silahlı mücadeleye son verdiğimizi açıklamak ve güçlerimizi sınır gerisine, Güney'e çekip sürece göre değerlendirmek ve hazırlıklara çekmektir.*"[26]

Bu girişiminden kısa bir süre sonra Öcalan, MİT Müsteşar Yardımcısı Emre Taner tarafınan ziyaret edilir ve kendi-

---

25) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 25.
26) Kapmaz,*a.g.e.*, s. 88-89.

sine yanıtlanmak üzere on üç soru iletilir. Bunlar genellikle, "Kürtlerle ilgili kültürel haklar"ın ne anlama geldiği, kendisinin hapiste olmasına rağmen kültürel haklar çerçevesinde bir çözümü PKK'ye kabul ettirebilme potansiyelinin ne olduğu, Demokratik Çözüm" ve "demokratik cumhuriyet"in içerikleri, "dağdakileri indirme" ile ilgili bir planının olup olmadığı, "uluslararası gözlemciler"i nasıl tanımladığı türünden, Öcalan'ın çözüm perspektifine ve bu süreci yönetme potansiyeline ilişkin sorulardır.[27]

8 Temmuz 1999 tarihinde bu görüşmeye ilişkin olarak avukatlarına söylediklerine bakıldığında, Öcalan'ın Emre Taner'in soruları nedeniyle aşırı bir iyimserliğe kapıldığı görülmektedir: *"Devlet bu soruları basına sordurtuyor. Bunu üç yıl önce anlamalıydık. Devletin Dili buymuş. Geç anladığımız için devlet bize gülmüştür. Tarihî bir fırsat kaçırıldı. 1993'te olabilirdi. 33 asker olayı olmasaymış o gün af çıkacakmış. Şimdi de ona benzer bir durumdur. Devlet Kürtlerin inkarında kaybetmiştir. Örgüt için ideal çözüm şansı. Aksi halde durumlar kötüleşir."* [28] Ne var ki takip eden günlerde Öcalan'a devletten gelen hemen her mesaj, silahlı birlikleri ülke dışına çıkarması yerine, "dağdan indirme" seçeneğini gündeme getirmesi üzerine olacaktır.[29] Kapmaz'ın yorumuna göre Öcalan, kendisine dayatılan "çekilmek yetmez, tümünü şartsız dağdan indir" baskısına karşılık olarak, sınır dışına çıkarma kararında direnmiştir.[30] Kuşkusuz Öcalan'ın içinde bulunduğu koşullarda bu direnişin, büyük bir taktik yeteneği gerektiren bir yanı olmadığını belirtmek gerekir. Öcalan için devletin "hemen silahsızlandırma" dayatmasını kabul etmesi demek, müzakereye potansiyel olarak olanak veren tüm kozlarını yitirmesi anlamına gelecektir.

Öcalan, 2 Ağustos 1999 günü avukatları aracılığıyla, "PKK'nin 1 Eylül 1998'den beri tek taraflı yürütmeye çalıştığı

---

27) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 89.
28) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 92
29) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 92-95.
30) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 94.

ateşkes sürecinde, 1 Eylül 1999'dan itibaren silahlı mücadeleye son verme ve güçlerini barış için sınırların dışına çekme" çağrısını yapar.[31] Bu açıklamadan üç gün sonra, PKK Başkanlık Konseyi Öcalan'ın çağrısına uygun davranacaklarını bildirir. Konsey'in ardından PKK'nin askerî kanadı ARGK ise, çağrının bir "başkomutan emri" olarak görüldüğünü ve uygulamaya konulacağını ilan eder.[32] Böylece müzakere sürecinin bir sonuca ulaşmadığı, ancak sürecin devam etmesi için koşulların muhafaza edildiği bir aşamaya varılmış olur.

Sınır dışına çıkma çağrısının ardından Öcalan, barışçı jestlerini sürdürme niyetindedir. Bunun için PKK Başkanlık Divanı'ndan, "Barış Grubu" adı altında bir grup gerillanın, bir iyi niyet gösterisi olarak Türkiye'ye gönderilmesini ister. Ama grubun gelişinden iki gün önce Genelkurmay bu girişimi, "terör örgütünün son zamanlardaki çırpınışları"na bir örnek olarak niteleyecektir. Buna rağmen sekiz PKK gerillasından oluşan "Barış ve Demokratik Çözüm Grubu", 1 Ekim 1999 günü Şemdinli'nin Gelişim Köyü yakınlarından Türkiye'ye giriş yapar. Genelkurmay'ın açıklamasına rağmen Öcalan bir ikinci grubun da Avrupa'dan gönderilmesini ister. Viyana'dan gelen sekiz kişilik ikinci grup da İstanbul Atatürk Havaalanında polislerce karşılanır. Bu grupların gelişiyle Öcalan, gereken yasal değişikliklerin yapılması koşuluyla, PKK'nin silahsızlandırılmasına hazır olduğu mesajını vermek istemektedir. Ne var ki bu jestlere devletin tepkisi son derece katı olur. Her iki grubun üyeleri de, bir süre gözaltında tutulduktan sonra çıkarıldıkları mahkemelerce yasa dışı örgüt üyeliğinden tutuklanırlar. Bunun ardından başka grupların oluşturulması projesinden vazgeçilir.

---

31) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 96.
32) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 101.

6

2001 VE SONRASI

Türk Devletinin Kürt Siyasetinde Değişen Parametreler

2001 Şubat'ından itibaren ulusal ve uluslararası planda yaşanan bir dizi önemli gelişme, Öcalan'ın gündeme getirdiği barışçı çözümü yaklaşık bir on yıl için gündemden çıkaracaktır. Bu gelişmelerin birincisi, Türkiye'nin 21 Şubat 2001 günü büyük bir ekonomik kriz dönemine girişidir. İkinci büyük gelişme ise, 2001'in son aylarından itibaren, Irak'ın ABD (ve muhtemelen müttefikleri) tarafından işgali konusunun gündeme gelmesidir. En nihayet üçüncü gelişme ise, Kasım 2002'de, AKP'nin tek başına iktidar oluşudur.

21 Şubat 2001 krizi, "krizden çıkış" konusunu Türkiye siyaseti gündeminin başına yerleştirirken, oldukça uzun bir süredir "çatışma" ve "şehit" haberleriyle birlikte anılmaktan çıkmış olan Kürt sorununun çözümü konusunu büyük ölçüde unutturur.

İkinci büyük gelişme uluslararası niteliklidir. Irak'ın işgali, 2001'in son aylarından itibaren, belki henüz kamuoyunun değil ama, muhtemelen önce Genelkurmay'ın, ardından da hükümet ve bir ölçüde de siyaset sınıfının gündemine girer. ABD'nin Irak'ı işgali, Türkiye'yi Irak'a komşu olmasının çok ötesinde nedenlerle ilgilendirmektedir. ABD, tıpkı on yıl önce yaşanan Körfez Savaşı'nda olduğu gibi bu defa da askerî müdahalesini, öncülüğünü yapacağı bir uluslararası ittifak aracı-

lığıyla gerçekleştirmeyi düşünmektedir. Ancak Türkiye'nin bu süreçteki rolü, muhtemel ittifak üyelerinin pek çoğundan farklı bir düzeyde olmak durumundadır. Çünkü Irak işgali, esas olarak Kuzey'den (Türkiye'den) yürütülecek bir askerî operasyon olarak düşünülmektedir. İşgal sırasında Türkiye'nin geçiş üssü olarak kullanılması karşılığında ABD, Türkiye'ye savaş nedeniyle yaşayacağı kayıpları karşılamak üzere büyük maddi yardımda bulunmayı vaad eder. Ancak işgal tarihi yaklaştıkça, maddi yardımın ötesinde, işgalin başlamasıyla birlikte 20.000 Türk askerinin Kuzey Irak'ta konuşlanmasına olanak verilmesini de kabul eder.[33] Bu tavizin, işgalin ardından Kuzey Irak Kürtlerinin bağımsız bir devlet yaratma ihtimalinden çekinen Türk ordusunun desteğini almak üzere verildiği açıktır. Böylelikle Türk ordusu, Irak topraklarına çekilmiş olan PKK'ye karşı operasyonlar düzenleme konusunda da kendisini daha özgür hissedebilecektir. Aslında ABD'nin Türkiye'ye sağlamayı vaad ettiği bu olanak, Türkiye'deki Kürt sorununun deyim yerindeyse karşı-devrimci çözümü için Türkiye'ye (ve özel olarak Türk ordusuna) –Öcalan'ın teslim edilmesinden sonra– verdiği ikinci büyük desteği ifade eder.

Devletin Öcalan'la müzakere niyetinin ortadan kalkmakta olduğunun ilk işareti, 2002'nin ilk günlerinde kendisini gösterir. 16 Ocak 2002 tarihli *Hürriyet* gazetesinde yayınlanan "PKK'ye İlginç Muhtıra" başlıklı haberde, devletin PKK'den on iki talebi yer almaktadır. Buna göre, PKK ve bağlı örgütlerin isimlerinde "Kürdistan" sözcüğünün geçmemesi, Medya TV yayınlarında, "Kürdistan", "Kürt şehri" türünden ifadelerin yer almaması, Atatürk ve İstiklal Marşı'na saygı gösterilmesi, PKK'nin görsel ve yazılı yayınlarında görülen "Kürdistan haritası"nın kullanılmaması, "Kürtçe eğitim" talebinden vazgeçilmesi gibi, Kürt hareketinin "kültürel" olarak nitelenebilecek taleplerinde ısrarlı olunmaması istenmektedir. Bu on iki madde içinde, "terör örgütünün tüm elemanları silah

33) Michael R. Gordon-Bernard E. Trainor, *Cobra II, The Inside Story of the Invasion and Occupation of Iraq*, Vintage, 2007, s. 106.

bırakarak güvenlik güçlerine teslim olmalı" ibaresi de bulunur. Aynı gazete haberinde bir "'uzman"ın, PKK'nin şartlara uyması halinde, 'önemli açılımların' sağlanabileceğini belirttiği" de yer alır.[34]

Öcalan bu bildiriden avukatları aracılığıyla haberdar olur; ayrıca hiçbir resmî devlet kuruluşu bildiriyi sahiplenmez. Ancak *Hürriyet* genel yayın müdürü E. Özkök, kendisiyle görüşen Öcalan'ın avukatlarına, "açıklamanın, Genelkurmay tarafından yayınlandığına dair kendisinde özel bir not olduğunu" belirtir.[35] Bu bilgiler ışığında söz konusu metnin, yakınlarda isim değişikliği yapmak üzere toplanacak olan PKK 8. Kongresi öncesinde, örgüte yönelik bir ültimatom olarak görülmesi de mümkündür. Yine bu haberden birkaç hafta sonra toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nun, "resmî dilden başka bir dil ile eğitim konusundaki ayrılıkçı faaliyetlere karşı alınacak önlemler"i gözden geçirmesi de, Öcalan'ın (ve PKK'nin) ısrarlı olduğu "Kürt halkının kültürel talepleri" konusunda devletin taviz vermeye niyetli olmadığını göstermektedir.[36]

PKK'den KADEK'e (2002)

PKK ise, Öcalan'ın da önerisi ile, Nisan 2002'de toplanan 8. Kongre'de ismini Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi (KADEK) olarak değiştirerek, çözüme ilişkin olarak o güne kadar ileri sürdüğü taleplerin (kültürel hakların tanınması, siyasal af ve yasal siyaset olanaklarının sağlanması) arkasında durduğunu gösterir. Bir anlamda, "Kürdistan" sözcüğünden vazgeçmeyen bu isim değişikliği, Öcalan'ın başlatmaya çalıştığı çözüm müzakerelerinin sonuçsuzluğunun sembolik bir ifadesi olarak da görülebilir.

Ama bundan da önemlisi, programatik yönelişe verilen yeni ayarda kendisini gösterir. Nisan 2002'de toplanan 8.

---

34) http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2002/01/16/76166.asp (erişim tarihi: 31 Temmuz 2014); Kapmaz, *a.g.e.*, s. 168-169.

35) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 171.

36) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 173.

Kongre ile PKKnin KADEK'e dönüşümü, tüm parçaların birleşmesiyle oluşacak "Bağımsız Kürdistan"ı hedefleyen 1995 PKK programının değişimi anlamına da gelir. KADEK programı, *"Kürt sorununun çözümünü sınırları değiştirmeden demokratik dönüşüm ve özgür birlik çizgisinde gerçekleştirmek"*ten söz etmekte ve tüm parçalarda –her ülkenin tarihsel, siyasal, toplumsal geleneklerine göre– "demokratik cumhuriyet"i ve bu temelde her parçada "Özgür Kürdistan"ın oluşturulmasını hedeflemektedir.[37] Başka bir ifadeyle 1995 PKK programından farklı olarak KADEK programı, bölünmüş Kürdistan'ın her bir parçasının yer aldığı ülkelerde –mevcut sınırlar çerçevesinde– gerçekleşecek değişimlerin ayrıntılı tasvirlerini yapmaktadır. Programa göre, dört parçaya ilişkin stratejik hedefler şunlardır: *"Demokratik Türkiye Özgür Kürdistan", "Demokratik İslami İran Özgür Kürdistan", "Demokratik Federal Irak Özgür Kürdistan" ve "Demokratik Suriye Özgür Kürdistan"*. "Kürt ulusal birliği" ise, "Demokratik Ortadoğu Birliği Birleşik Kürdistan" olarak tanımlanmaktadır.[38]

KADEK, kuruluşundan birkaç ay sonra ABD tarafından "terör listesi"ne alınır. Bu gelişme de göstermektedir ki Türkiye, Irak'ın işgalinin arefesinde, Kürt sorununun barışçı olmayan çözümü konusunda ABD'nin desteğine hâlâ sahiptir. Aynı tarihlerde Avrupa Birliği ise KADEK'i terör listesine almayarak, bu konudaki Türk-Amerikan ittifakına henüz katılmayacağını gösterir.

Aynı süreçte Öcalan'ın tutukluluk koşullarında da değişmeler yaşanır. 2001 sonlarından itibaren Öcalan ile devlet arasındaki temas ve diyalog kesilmiştir. Bunu, Öcalan'ın avukatları ve yakınları ile görüşmesine konulan sınırlamalar izler. Öcalan, 2001'in Ekim ve Kasım aylarında beş hafta süre ile avukatları ve yakınları ile görüşemez. 27 Kasım 2001 sonrasındaki görüşme yasağı ise yaklaşık yedi hafta sürecektir.[39]

---

37) "KADEK Programı", *Serxwebûn*, 246, Haziran, 2002, s. 31.

38) *A.y.*

39) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 181. Kapmaz bu süreci tanımlarken sık sık, "11 Eylül sonrası", "11 Eylül'den sonra değişen güvenlik algılaması" türünden ifade-

Bütün bu uygulamalar göstermektedir ki, son bir buçuk yılı aşkın pratiğin tersine, zaman zaman Öcalan'ın örgütle ilişkisi engellenmekte ve devlet için her an ciddi bir siyasal muhatap olmaktan çıkarılabileceği uyarısında bulunulmaktadır.

Bu gelişmelerin siyasal plandaki yansıması ise, Türkiye'nin siyasal gündemini adeta sürreel bir şekilde meşgul eden AB üyelik süreci çerçevesinde yapılan değişikliklerde kendisini gösterir. 3 Ağustos 2002 tarihinde mecliste yapılan oylama ile, AB uyum yasaları çerçevesinde idam cezası kaldırılır. İdam cezasının kaldırılmasının yanı sıra, Türkiye'nin otoriter siyasal ve idari sistemine yeni bir demokrasi makyajı yapılması anlamını taşıyan değişiklikler gerçekleştirilir. Bunlar arasında Kürt sorunu ile doğrudan ilgili bir madde de bulunur. "Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun"a yapılan bir ek ile, özel kurslarda Kürtçe öğrenilmesine olanak verilmektedir. Başka bir ifade ile, üç buçuk yıllık bir "çözüm/müzakere" döneminin sonunda gerçekleştirilen bu iki değişimle, ordunun, hükümetin ve genel olarak siyaset sınıfının Kürt sorununa ilişkin olarak vereceği tavizlerin sınırı da belirlenmiş olmaktadır.

Bu tarihten itibaren Öcalan'ın söyleminde de bir değişim gözlenir. Öcalan, son üç yılı aşkın bir süredir kendisine egemen olan iyimserlikten uzaklaşmakta olduğu izlenimini vermektedir. 14 Ağustos 2002 günü, idam cezasının kaldırılmasından sonra avukatlarıyla gerçekleşen görüşmesinde, yeniden "meşru savunma" üzerine vurgu yapar ve nice aradan sonra ilk kez olarak Kürdistan'ın "tüm parçaları"ndan söz eder: *"Meşru savunma daha sorumlu, nitel, nicel artarak devam edecektir. (...) Yalnız Kuzey için değil, tüm parçalarda anti-demokratik uygulamalara karşı nitel ve nicel olarak güçlenerek, varlığını artırarak devam ettirilecektir"*.[40] Bu açıklamadan üç

---

lere başvurmaktadır (bkz.: s. 177, 181, 182). Oysa konu 11 Eylül saldırıları ve sonuçlarından çok, ABD'nin Irak'ı işgal projesi ve bu projede Türkiye'ye biçilen rol ile bağlantılı görülmelidir.

40) Kapmaz,*a.g.e.*, s. 201.

hafta sonra gerçekleşen görüşmede ise Öcalan'ın HPG ve silahlı militanların Türkiye'ye yeniden girişleri üzerine söyledikleri daha da cüretkar görünmektedir: *"Meşru savunma için HPG'yi geliştirsinler. Gerekirse sayıyı 100 bine çıkarsınlar. Kuzey'e de girebilirler. Ben onlara sınır koymadım. Ama meşru savunma temelinde güçlensinler."*[41]

Öcalan'daki bu üslup değişikliği, muhtemelen devletin kendisini siyasal muhatap olmaktan çıkarmasına yönelik bir tepkiyi ifade eder. Ancak bunun yanı sıra, bu değişime ilişkin olarak başka iki etkenin de sözünü etmek gerekebilir. Bu etkenlerden birincisi, son üç yılda PKK'nin askerî gücünde ve Kürt sosyal hareketinde herhangi bir gerileme belirtisinin ortaya çıkmamasıdır. PKK'nin düzenli geri çekilişi ve Kuzey Irak sınırında mevzilenişi, öte yanda Öcalan için yürütülen sivil kampanyalar ve özellikle de Newroz kutlamaları, bu hareketin gücünden hiçbir şey kaybetmediğini ortaya koymuştur. Başka bir ifadeyle Kürt hareketinin geleceği konusunda Genelkurmay'ın, MİT'in ve hükümetin hayal ettiği gelişmeler yaşanmamıştır. Bu kesimler, Öcalan'ın yakalanmasının ve PKK'nin sınır dışına çıkarılmasının, hem PKK'de hem de onu destekleyen Kürt kitlelerinde büyük moral bozukluğuna ve dağınıklığa yol açmasını beklemekteydiler. Takip eden üç yılda yaşanan gelişmeler bu beklentileri boşa çıkarmış görünmektedir. Bu durumun Öcalan'a, pozisyonunu artık daha radikal bir özde ve daha sert bir üslupla ifade etme gücünü vermiş olduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra, idam tehlikesinin ortadan kalkmasının da, Öcalan'ın bu yeni üslubunu belirleyen bir diğer etken olabileceği düşünülebilir.

Bu süreçte Öcalan'ın devletle temaslarının sonuncusu, 2002 Eylül'ünün başlarında yaşanır. Öcalan'ın belirttiğine göre, İmralı'ya gelen Genelkurmay temsilcisi (ya da temsilcileri) Öcalan'ı dinlemek niyetinde değildir; "sadece dinlemesi için" yanına gelmişlerdir.[42]

41) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 202.
42) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 203. Ancak Kapmaz'ın bu görüşmenin içeriği ile ilgili

Kasım 2002: AKP'nin Seçim Zaferi

2000'li yılların başlarında Türk devletinin Kürt siyasetinde parametre değişikliğine yol açan üçüncü büyük gelişme, 2002 seçimlerinde AKP'nin iktidara gelişidir. Kürt sorunu açısından bu olay, her şeyden önce devlet ve hükümet politikaları arasında bir uyumsuzluk yaratma potansiyeli açısından son derece önemli bir gelişmeyi ifade eder. Türkiye'de başta Kürt sorunu olmak üzere belli konularda devlet ve hükümet politikaları her zaman örtüşmüştür. Daha doğrusu konu Kürt sorunu ise, bu alanda politika yapıcısı ağırlıklı olarak ordu olagelmiştir. Hatta 1990'ların sonlarında yaşandığı gibi, ordunun bu konudaki rolünün ağırlıklı olmaktan çıkıp belirleyici olmaya yöneldiği durumlar da söz konusudur.

AKP'nin iktidara gelmesi ile yeni bir durum ortaya çıkmaktadır. Hükümeti kuracak olan siyasal hareket, her ne kadar milliyetçi duyarlığı olan seçmenlerden oy almışsa da, ordunun geleneksel olarak "düşman" ilan ettiği bir harekettir. Bu koşullarda sadece ordunun politika belirleyiciliğinin değil, eşgüdümlü bir politika olanağının da tehlikeye düşmesi söz konusu olabilir. Daha da önemlisi, Kasım 2002 sonrası, sadece ordu ile AKP hükümeti arasında politika uyumsuzluğu sorunlarının yaşandığı bir dönem olmakla kalmayacak, buradan iki iktidar gücü arasında kıran kırana bir hegemonya savaşına doğru bir evrim yaşanacaktır. Bu koşullarda Öcalan'ın çözüm projesinin, ne ordu ne de AKP açısından politik bir çekiciliğinin olabileceğini düşünmek mümkün değildir.

2003 yılına girildiğinde, birkaç yıl sonra büyük bir hegemonya savaşına girişecek olan bu iki iktidar odağı da, Kürt sorununun çözümü ve Öcalan'ın rolünün çok ötesinde, acil ve önemli sorunlarla karşı karşıyadırlar. Ordu, Irak'ın işgalinin, Türk birliklerinin Kuzey Irak'a girişi nedeniyle kendisine yeni inisiyatifler kazandıracağını düşünmektedir. Ayrıca işgale destek olmanın politik sorumluluğunu üstlenecek olan AKP

---

olarak Öcalan'dan aktardıklarından bir şey anlamak mümkün değildir.

hükümetinin bu vesileyle yıpranacağını ve kendi hareket alanının yeniden genişleyebileceğini hesap etmektedir. AKP'ye gelince, o da önce yeni bir Ortadoğu projesinde ABD'ye tam destek sağlayarak, hem ABD'nin ciddiye alacağı bir "ortak" olmanın, hem de Irak'ın işgaline verdiği desteğin karşılığında alacağı mali yardımla, bu kez içerideki durumunu sağlamlaştırmanın peşindedir.

Başka bir ifadeyle Türkiye, Irak'ın merkezinde olduğu bölgesel gelişmelere kilitlenmiş gibidir. Bu durumda Öcalan'ın sadece muhatap konumu rafa kaldırılmakla kalmaz, daha da ötesi, fazla sesinin çıkmaması için hapishane koşulları ağırlaştırılır. O derece ki Öcalan, Aralık 2002'nin başlarından, Mart 2003'ün başlarına kadar on dört hafta tecritte tutulur.[43] 1 Mart 2003 Tezkere Krizi, Türkiye'nin Irak işgalindeki yerini sınırlayacak bir şekilde sonuçlandıktan sonradır ki, Öcalan'ın tecritten çıkışı ve avukatlarıyla görüşmesi mümkün olur.

Ancak Tezkere Krizi, ordu için de, AKP için de, yeniden geleceğe yönelik plan ve hesapların değişimini gerektirir. Türk ordusu için, artık Irak topraklarında operasyon ya da Kuzey Irak'taki gelişmelerde söz sahibi olma şansı ortadan kalkmıştır. Irak Kürtlerinin ABD'nin Irak'taki en sadık müttefiki konumuna yükselmeleri, Kürt sorununun önemini –bu kez bölgesel düzeyde– yeniden öne çıkartır. Ne var ki artık konu, Öcalan ile anlaşma ya da Öcalan'ı teslim olmaya ikna etme boyutlarını çok aşmış bir durumdadır. Çünkü 1 Mart krizi, ordunun Kürt sorununu ve Irak'taki gelişmeleri, AKP iktidarını zor durumda bırakmak için kullanabilme olanağını ortadan kaldırmıştır. Başka bir ifadeyle, ordu açısından, sivil iktidarı kontrol etmesine yarayacak olan "Irak bataklığı" birden kurumuştur. Bu koşullarda PKK'ye silah bıraktırmadan çok önce, ordunun AKP ile ilgili olarak başka öncelikleri olacaktır.

AKP hükümetine gelince, o da iktidarını sağlamlaştırmaya ilişkin olarak tüm gücüyle "AB üyeliği" konusuna yüklenme-

---

43) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 214.

yi seçer. İki yılı aşkın bir süre Türkiye'nin gündemi, sonunda Türkiye siyasetinin temel konularına ilişkin olarak hiçbir şeyi değiştirmeyecek olan bir aday üyelik tartışması ve sözde çabalarıyla geçer. Yukarıda da hatırlatıldığı üzere söz konusu olan, iki yüzlü politik manevralarla dolu bir süreçtir. Ne AKP'nin tam anlamıyla AB üyeliğine niyeti ne de AB'nin Türkiye'yi üyeliğe kabul yönünde bir perspektifi vardır. O nedenle aslında AB'ye üyelik sürecinin yeniden hız kazandırması gereken barış süreci, hükümet tarafından "çözüm" açısından hiç de hayati olmayan bir dizi yasanın çıkarılması tartışmalarının ardına adeta gizlenir.

KADEK'ten KONGRA-GEL'e (2003)

Irak'ın işgali projesinin ortaya çıkışı ve AKP'nin tek başına hükümet kuruşu, Türk devleti açısından Öcalan ile müzakere konusunu bilinmeyen bir tarihe ertelemiştir. 2003 yılı boyunca Öcalan'ın avukatlarıyla görüşmelerine konulan sınırlamalar, bu değişimi çok iyi hissettirir. 2002 yılında avukatlarıyla 35 defa görüşen Öcalan, 2003 yılı boyunca onları sadece 21 defa görebilecektir.[44]

AKP'nin hükümet kurması, ordunun siyasete müdahale alanının daralması ve Irak savaşı, Öcalan'ın İmralı'ya geldiği andan itibaren başlattığı bir tür müzakere sürecini tam bir çıkmaza sokmuştur. Ancak Öcalan için sorun, sadece müzakere sürecinin çıkmaza girmesi değildir. Daha da ötede Irak'ta yaşanan gelişmeler, PKK'nin geleceğini tehdit eder bir nitelik taşımaktadır. Irak Kürtleri, ABD ve müttefiklerinin Irak'ı işgal operasyonlarına ilk günden itibaren destek verirler. Böylelikle işgalin ardından, 1992'de kurdukları Bölgesel Yönetimlerini Türk devletinin baskı ve şantajlarından kurtarma süreci içine girerler.

Irak Kürtleri ayrıca, işgalin beşinci ayında kurulan Irak Yönetim Konseyi'nin önemli bir bileşenini temsil etmektedirler.

---

44) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 243.

Celal Talabani Kasım 2003'te, Mesut Barzani ise Nisan 2004'de, dönüşümlü olarak yürütülen Konsey Başkanlığı görevini üstlenirler. Bölgesel Kürt yönetiminin gücünü ve bağımsızlığını artıracak olan bu gelişmeler, doğal olarak Kuzey Irak'ta, Türkiye Kürtleri için bir çekim merkezinin oluşması anlamına gelmektedir. Bu ise, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu'sunda PKK dışındaki siyasal güçlerin –AKP ve Barzani hareketinin– daha da güçlenmesi demektir. PKK'nin bölgesel olarak başa çıkması gereken yeni güçler ortaya çıkmaktadır. Bir anlamda Irak işgalinin ertesinde, Türkiye'de Kürt sorununun çözümüne ilişkin parametrelerde önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu koşullarda Öcalan'ın, örgütüne yeni bir yöneliş vermesi kaçınılmaz olmaktadır.

Öcalan bu konuda ilk adım olarak, 27 Ağustos 2003 tarihli görüşmede KADEK'in yerini alacak bir Kürt Halk Kongresi'nin (KHK) kurulması fikrini ortaya atar. Bu yeni örgütlenme için Öcalan, Kürdistan'ın tüm parçalarından gelecek delege sayıları konusunda bile önerilerde bulunmaktadır.[45] Ayrıca "parlamento tarzı" çalışmasını düşündüğü Kongre'nin yapılanmasına ilişkin önerilerde de bulunur. Yaklaşık bir ay sonraki görüşmede ise, KADEK'in feshedilmesini önerecektir.[46] Kasım 2003'te toplanan kongrede, KADEK feshedilir ve oluşturulacak yeni örgütlenmenin adı KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi) olarak belirlenir. Yapılan resmî açıklamaya göre KADEK, "*Demokratik ekolojik sisteme denk düşecek yeni bir örgütsel yapılanmanın yolunu açmak; Kapsayıcı, demokratik, özgür katılıma imkan veren ve Leninist parti etkilerini aşan yeni bir yapılanmaya yol açmak; Egemen ulus-devletlerle Kürt sorununun barışçıl demokratik çözümünü gerçekleştirmek için*" feshedilmektedir.[47]

---

45) "Suriye için 10-15, Irak için 35-40, İran için 55-60, Türkiye için 100-125" (Kapmaz, *a.g.e.*, s. 250.)

46) Kapmaz, *a.g.e.*, 248.

47) "PKK/KADEK Kendini Feshetti", *Bianet*/11 Kasım 2003 (erişim tarihi: 13 Mayıs 2014).

Ne var ki Öcalan'ın 2003 Mayıs'ında Atina Karma Yeminli Mahkemesi'ne gönderdiği savunmasında yazdıkları, KONGRA-GEL'in oluşma nedenlerini çok daha iyi açıklar. Buna göre, Öcalan'ın KONGRA-GEL projesi, Kuzey Irak'ta olan bitenin Türkiye Kürtleri üzerindeki muhtemel etkileriyle bağlantılı olarak ortaya atılmıştır. İşgalin ardından Kuzey Irak'ta, Kürdistan'ın tüm parçalarındaki Kürtlerin nicedir hayal ettikleri otonomi yolunda güçlü adımlar atılmaktadır. Bu gelişme, Kürtler için bağımsızlık yolunda bir adım anlamına da gelmektedir. Bu koşullarda PKK'nin Türkiye ile birlikte ve Türkiye sınırları dahilinde bir çözüm için çalışması, üstelik Türk devletinin çözümle ilişkili tüm kapıları kapatmış olduğu bir dönemde, doğal olarak PKK için büyük politik riskleri ifade etmektedir. Bu yeni koşullarda Öcalan, çözüm projesini, Kürdistan'ın tüm parçalarını dikkate alacak şekilde yeniden formüle etmek ihtiyacını duymuş olmalıdır. Kuşkusuz, bu yeni girişimle, doğrudan Türkiye dışındaki Kürtlere seslenmiş, onlara yol göstermiş olmamaktadır. Öcalan'ın esas yapmak istediği, onyıllardır Bağımsız Kürdistan hayali ile yaşamış Türkiye Kürtlerinin, birkaç yıldır içinde oldukları, muhtemelen pek benimseyemedikleri ve üstelik çıkmaza girmiş olan "Türkiye içinde çözüm" yolunda daha fazla demoralize olmalarının önüne geçmektir.

Öcalan, Irak ve Türkiye'de bir Kürt devleti projesine karşı olduğunu net bir şekilde söylese de[48], Irak'ın işgali ve Kuzey Irak'ta ortaya çıkan Kürt yapılanması ile, Türkiye ile birlikte ve Türkiye içinde bir çözümden çok daha geniş bir perspektif ihtiyacının varlığını da hissetmiş olmalıdır. Öcalan, KONGRA-GEL'de somutlanacak olan yeni perspektifin gerekçesini Mayıs 2003'te açıklarken, daha sonra "demokratik konfederalizm" tarzında formüle edeceği çözüm yolunun ilk unsurlarını da ortaya koymaktadır: *"Tüm Kürdistan parçalarını içeren genel bir 'Halk Kongresi' gereklidir. (...) Düşünülen KHK (Kürdistan Halk*

48) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 248-250.

Kongresi) amaç olarak devletleşmeyi içermeyen, mevcut ulus-devletler ile sorunları barış içinde ve demokratik siyaset esasları ile çözmek biçiminde kendini tanımlayabilir. (...) KHK'nin üye sayısı parçaların nüfus oranına göre 250-300 arası önerilebilir. (...) Kürtlerin yaşadığı devletlerin içinde yasa dışı değil, yasal partilerle çalışmayı esas almak durumundadır. Bu yasal partiler yalnızca kendi iradesinde partiler olmayıp, bir dostluk konumu içindedir. Devletlerin yasa ve nizamname düzenine uymaları esastır. KHK, ancak ulus-devletle halkın demokratikleşme kurumlarını doğru değerlendirip kararlaştırmakla rolünü oynayabilir. İzin verilmesi halinde, bizzat her ulus-devlet içinde kendini yasal bir statü içine alabilir. (...) Mesele tek bir Kürdistan parçası olsaydı, bu tarz bir örgütlenme gerekmeyebilirdi. Ama parçalar ve ulus-devletler birbirini şiddetle etkilediği için, bu tarz bir örgütlenme ve siyaset temsilciliğine ihtiyaç olmaktadır. Türkiye açısından geçmişle kıyaslandığından belki ürkütücü gelebilir. Fakat yanı başındaki Kürt milliyetçiliğinin devletleşmeye açık yapılanması karşısında, üniter devleti esas alan ve iyi tanımlanmış bir demokrasiyi amaçlayan bu tarz bir yapılanma en uygun çözüm aracı olarak görünmektedir."[49]

Kuşkusuz, Öcalan'ın bu proje üzerine daha ayrıntılı olarak yaptığı konuşmalara ve yazdıklarına bakıldığında, bütün bu söylenenlerle tam olarak nasıl bir yapılanma önerdiğini anlamak kolay değildir. Ne var ki bu konudaki tüm karmaşasına rağmen Öcalan'ın bu projesi, Türk devleti ile müzakerelerin başarısızlıkla sonuçlanmasına ve işgalin ardından Kuzey Irak'ta otonom bir Kürt yapılanmasının ortaya çıkışına karşı bir yanıt olarak anlamlıdır. Yeni oluşumun yürütme konseyi üyesi Duran Kalkan'ın sözleriyle, "KONGRA-GEL'in örgütlenme sahası Kürdistan'ın tümü, Kürt halkının bulunduğu her alan, yine buna dayalı Kürt halkının yaşadığı yurtdışı

49) Abdullah Öcalan, *Özgür İnsan Savunması*, (http://rojbas1.files.wordpress.com/2012/01/abdullah-c3b6calan-ozgur-insan-savunmasi.pdf) (erişim tarihi: 22 Nisan 2014).

alanlarıdır".[50] Sonuç olarak bu yaklaşımla, Kürt sorununun çözümüne, sadece Türkiye düzeyinde değil, bölgesel düzeyde bir yanıt getirme noktasına gelindiği görülmektedir.

KONGRA-GEL programı, hemen giriş bölümünde, Irak'ın işgalinin ardından son aylarda bölgede yaşanan dönüşümler karşısında duyulan iyimserliği yansıtır. Programa göre, "ABD'nin Irak müdahalesini salt petrole ve İsrail'in güvenlik meselesine bağlamak dar bir yaklaşımdır"; tam tersine "Ortadoğu'da I. Dünya Savaşı sonrası oluşan siyasi ve askerî yapılanmalar, ABD ve İngiltere tarafından aşılmak isten"mektedir. ABD ve İngiltere bölgede, "yeni aşamada, köhnemiş ve sistemin ihtiyacına cevap veremeyen siyasi ve askerî yapılanmaları dağıtıp, bölgeyi yeniden "demokrasi" eksenli bir yapılanmaya tabi tutmak istemektedir."[51] KONGRA-GEL programı, bölgedeki yeni düzenlemelerin Kürt topluluğu açısından anlamını yorumlarken, ABD ve İngiltere'nin yanısıra İsrail'in de rolüne işaret eder. Buna göre "ABD ve İsrail'in Kürt yaklaşımı taktiksel olmaktan uzaktır. Stratejik, kalıcı ve giderek tüm Kürtleri bağrında toplayacak tarihî önemde bir gelişmedir. Ortadoğu'nun değiştirilmesinde Kürtler başta gelen güç olarak görülmekte ve hazırlanmaya çalışılmaktadır."[52]

Ortadoğu'nun siyasal ve toplumsal çehresini değiştirecek olan Irak işgali üzerine bu iyimser değerlendirmelerin ardından KONGRA-GEL programı, "Kürtlerin Birlik Sorununun Çözümü"nü tanımlarken, bu konudaki temel sloganı şöyle formüle eder: "Komşu Ülkelerle Demokratik Birlik, Demokratik Ortadoğu'dur! Demokratik Ortadoğu Demokratik Kürdistan'dır!"[53] Yeni perspektif bölgesel bir temele oturmaktadır. Ama perspektif bölgesel de olsa, bu yeni yönelişte esas hedef kitlenin, Irak, İran ya da Suriye Kürtleri değil, Türkiye

50) Duran Kalkan, "KONGRA-GEL Demokratik Direnişin Adıdır", *Serxwebûn*, Sayı: 264, Aralık 2003, s. 29.
51) "KONGRA-GEL Programı", *Serxwebûn*, Sayı: 263, Kasım 2003, s. 6.
52) "KONGRA-GEL Programı", a.g.m., s. 7.
53) *A.y.*

Kürtleri olduğu açıktır. Zaten Öcalan, sonu KADEK'in feshi ve KONGRA-GEL'in kuruluşuna varacak bu yeni yaklaşımını formüle ettiğinde, Suriye'deki PKK örgütlenmesi (PYD), henüz gelişmelerde etkisi olan bir hareket değildir. İran Kürdistanı'ndaki Özgür Yaşam Partisi (PJAK) de henüz aktif değildir. PJAK, Mart 2004'te kurulacak ve Öcalan bu tarihten itibaren bu örgüte yönelik önerilerde bulunmaya başlayacaktır.[54] Öte yandan, PKK'nin Irak Kürtlerini etkileme potansiyelinin son derece sınırlı olduğu da bilinmektedir. Oysa buna karşılık Kuzey Irak Kürt yönetiminin Türkiye Kürtleri için bir çekim unsuru olabileceğini görmemek mümkün değildir. Son olarak AKP'nin Türkiye Kürdistanı'ndaki seçim başarıları da dikkate alındığında, tüm bu gelişmeler PKK için üzerinde durulması zor bir zemin yaratmaktadır. O anlamda "Kürdistan'ın parçaları" konusunun Öcalan tarafından yeni bir düzeyde gündeme getirilmesi, bu "tehlike"ye bir yanıt olarak görülebilir.

Diğer taraftan, bir süre sonra bölgede yaşanan gelişmeler, gerçekten de Kürdistan'ın diğer parçalarında beklenmedik, adeta eşzamanlı hareketliliklerin yaşanacağını gösterir. ABD'nin İran'a saldırısı konusunun gündeme gelmesi ile, İran Kürtleri arasında örgütlü bulunan PJAK harekete geçer ve PKK ile eşzamanlı olarak 2004 yılında İran'a karşı silahlı mücadeleyi başlatır. Öte yandan, 2011'de patlak veren Suriye iç savaşı da, benzer bir gelişmeyi Suriye Kürtleri için gündeme getirecek ve PYD bölgede önemli bir siyasal aktör haline gelecektir.

Sözün kısası Öcalan, 2003 sonbaharında yaptığı KADEK'in kapatılması ve KONGRA-GEL'in kurulması önerisiyle, Irak Kürdistanı'ndaki gelişmelerin PKK'yi Türkiye Kürtlerinden tecrit etmesi ihtimaline karşı tedbir almaktadır. Ama bunu yaparken de, orta vadede Kürdistan'ın diğer parçalarındaki örgütlenmeleri aktive ederek, gelecekteki çözüm süreçlerine daha güçlü bir şekilde girilmesi hesabını yaptığı da düşünülebilir.

---

54) Kapmaz, s. 266.

Öcalan-Devlet İlişkisi ve Komplo Teorileri

2004 yılının Kürt hareketi için önemli gelişmelerinden birisi Mart 2004'te yaşanır. Bu tarihte yapılan yerel seçimler, Kürt hareketi için başarılı olmaktan uzaktır. Doğu ve Güneydoğu illerinde DEHAP, AKP karşısında nispeten başarısızdır. Başka bir ifadeyle, Türkiye içinde ve Türkiye ile birlikte barışçı çözüm için neredeyse tüm alanlarda gerileme yaşanmaktadır. Öcalan bu dönemde avukatları aracılığıyla Genelkurmay'a ve Başbakan Tayyip Erdoğan'a, hiçbirine cevap almayacağı bir dizi görüşme çağrısında bulunur. Özel olarak Erdoğan'a –yine cevapsız kalacak– üç mektup kaleme alır. Avukatlarından, Mayıs 2004'e kadar çözüm yolunda adımlar atılmadığı takdirde çatışmaların tekrar başlayacağını Erdoğan'a iletmelerini ister. Öcalan'ın bu çağrıları, gelecek muhtemel çatışmalara ilişkin olarak –aslında içinde bulunduğu umutsuzluğu yansıtan– değerlendirmeler içermektedir.[55]

Ancak Mayıs 2004'te artık farklı konuşmaya başlayacaktır. 5 Mayıs 2004 tarihinde avukatları aracılığıyla, PKK'nin askerî kanadının kendisine üç hafta süre tanımasını ister ve *"Ondan sonra herkes bildiğini yapacak. Her şey olabilir. Ama yoğun çatışmaya girmesinler"* diyerek, silahlı mücadelenin tekrar başlatılabileceği sinyalini verir.[56] Bu açıklamadan tam dört hafta sonra HPG, 1 Haziran 2004 tarihinde "pasif savunma"dan "aktif meşru savunma"ya geçtiğini, daha açık bir ifadeyle ateşkes'e son verdiğini ilan eder.[57]

Başka bir açıdan bakıldığında, 2004 Mayıs'ında Öcalan, İmralı'dan örgütünü yeniden silahlı mücadeleye yönlendirmiştir. İlk bakışta bir komplo teorisini hayli ikna edici kılacak olan bu durum, her ne kadar gerçeküstü gibi görünse de gerçektir. O ana kadar Öcalan ile ilişkileri dikkate alındığında, 2004 Haziran'ında örgüt yönetiminin, Öcalan'ın onayı ve hatta talebi olmadan ateşkesi ortadan kaldırma olanağı yok-

55) Kapmaz, s. 272, s. 282.
56) Kapmaz, s. 282
57) Kapmaz, s. 284.

tur. Pek çok Öcalan muarızı bu gelişmeyi, Öcalan'ın PKK'yi devletin kontrolü altında ve devletin çıkarlarına uygun olarak yönlendirişinin bir diğer örneği olarak göstermişlerdir.[58] Bu muarızların ötesinde, AKP ve ordu arasındaki mücadelenin şiddetlendiği sıralarda başta *Taraf* olmak üzere çeşitli yayın organlarında, AKP'yi zor durumda bırakmak üzere PKK'nin ordunun bir çeşit taşeronu olarak kullanıldığını iddia eden haber ve yorumlar yer almıştır.

Kuşkusuz, bu konuyla ilişkili olarak bilinmeyen ve kimileri de hiçbir zaman bilinemeyecek pek çok şeyin olması gerekir. Ne var ki, Öcalan'ın ve onun aracılığıyla PKK'nin "AKP-Ordu (ya da AKP-'Ergenekoncu Devlet') çatışması"nda basit bir araç olarak kullanıldığını iddia eden yaklaşımların görmezden geldiği birkaç önemli nokta bulunmakta. Siyasette bazen kişi ve örgütleri, büyük siyasal aktörleri arasındaki mücadelede "kullanılan" durumuna getiren şey, esas olarak onların "yanlış" politikaları ya da her durumda "işbirlikçilikleri" veya "hainlikleri" değildir. Bu kişi ve örgütler, bazen araç durumuna düşer ve kullanılırlar, çünkü siyasal güçleriyle orantısız ilişkiler içine girmişler ve yine orantısız siyasal müdahalelere kalkışmışlardır. Böylesi durumlarda söz konusu örgütlerin yöneticileri, her biri birer strateji ve taktik dehası bile olsalar, sık sık çatışan büyük aktörlerin oyunlarının bir parçası olmaktan kurtulamazlar.

Oysa PKK için bu konuda son derece farklı bir durum söz konusudur. PKK, dört ülkede binlerce silahlı militanı ve sempatizanı olan, Türkiye'de yüzbinlerle ifade edilen sosyal ha-

58) Osman Öcalan ile birlikte 2004 yılında örgütten ayrılan PKK'nin ikinci kuşak liderlerinden Nizamettin Taş, 2010 sonlarında basına yaptığı bir açıklamada, Öcalan'ın silahlı mücadeleyi yeniden başlatma kararını örgüte iletecek avukatların, Türk ordusunun bir helikopteriyle Kandil'e getirildiklerini söylemiş ve silahlı mücadelenin tekrar başlatılması kararı ile, "PKK'nin AK Parti'ye karşı Ergenekon'un darbe girişiminin aracısı haline" getirildiğini iddia etmiştir. (Bkz.: http://www.milliyet.com.tr/kandil-e-askeri-helikopter/gundem/gundemdetay/22.12.2010/1329603/default.htm (erişim tarihi: 7 Ağustos 2014); http://gundem.bugun.com.tr/nizamettin-tas-pkk-kullanildi-haberi/134539 (erişim tarihi: 7 Ağustos 2014)

reketlenmeleri yönlendiren ve nihayet milyonlarca seçmeni etkileyen bir siyasal örgütlenmedir. O nedenle bu örgütü, çatışan siyasal güçler arasında "kullanılabilecek" bir araç olarak değil, o çatışan güçlerin yanında, onlarla farklı düzeyde çatışma içinde bulunan bir diğer siyasal güç olarak değerlendirmek gereklidir.

Öcalan İmralı'ya getirildiğinde generaller ve MİT yetkilileri, muhtemelen bu büyük "başarı"nın verdiği sarhoşluğun etkisi altında, PKK'yi kısa sürede silahsızlandırabileceklerini ve örgüte destek veren Kürt kitlelerini geri dönülmez bir moral bozukluğuna sevk edebileceklerini hayal etmekteydiler. Bunun da ötesinde Öcalan'ın –kendi yandaşlarında bile şaşkınlık uyandıran– üslubu, bu hayallerini daha güçlendirmiş de olabilir. Ne var ki aynı generaller ve MİT yetkililerinin, PKK'nin kolay kolay ortadan kaldırılamayacak bir siyasal örgüt, ardında bulunanın da, kısa bir sürede dağıtılamayacak bir sosyal hareket olduğunu fark etmeleri için çok fazla zaman geçmeyecektir. Bunu fark ettikleri andan itibaren de, Öcalan'ın örgütüyle ilişkisini sürdürmesine, artık kısa vadeli taktik niyetlerle değil, tersine ciddi bir stratejik bir karar anlamında olanak vermek zorunda kalmışlardır.

İmralı'ya getirildikten sonra Öcalan'ın yazdığı mektupların PKK Başkanlık Konseyi'ne iletilmesine olanak verilmesi, hatta bunun dışında belki de Öcalan'a örgütü ile iletişimi için başka olanakların da sağlanması, önceleri devlet yetkililerince stratejik kazanımlar uğruna verilmiş küçük tavizler olarak görülmüş olabilir. Ne var ki PKK'nin düşündükleri gibi kolaylıkla ve kısa sürede silahsızlandırılabilecek bir örgüt olmadığının anlaşılmasından ve diğer taraftan da Öcalan'ın örgütü üzerindeki muazzam gücünün fark edilmesinden sonra aynı devlet, Öcalan'ın PKK'yi yönetmesine olanak verecek uzun vadeli bir politik yaklaşımı benimsemek zorunda kalmıştır. Kimileri oldukça uzun süreleri ifade eden tecrit cezaları, avukatları ve yakınları ile görüşmesine getirilen resmî ya da gayri resmî engellemeler hiçbir zaman gündemden çıkmamış da olsa, devlet

yetkilileri, Öcalan'ın örgütü ile ilişkisini sürdürmesine çaresiz boyun eğmişlerdir. Aslında yaptıkları, benzer durumda pek çok devletin uygulamasından büyük farklılık göstermez. Önemli bir siyasi mahkum ya da direnişçi liderle bu türden bir ilişkinin benzerlerini, Fransa'nın Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi liderlerine, Güney Afrika'nın Mandela'ya, İsrail'in cezaevinde tuttuğu kimi Filistinli liderlere yaklaşımında tespit etmek mümkündür.[59]

Türk devleti için de Öcalansız bir PKK'nin, öngörülemez sorunlar yaratabilme ihtimali çok daha yüksektir ve öngörülemezlik devletlerin tercih etmeyeceği bir durumdur. Zaten tam da bu nedenle Öcalan'a ve PKK'ye ilişkin olarak 2000'lerin başlarında oluşturulan bu devlet politikası, İmralı'yı ordunun kontrol ettiği yıllarda olduğu gibi, kontrolün AKP'ye geçtiği dönemde de değişmeden yürürlükte kalmıştır.

Dolayısıyla Öcalan'ın, 2004 yılında PKK'nin silahlı mücadeleyi yeniden başlatmasındaki rolü üzerine yapılan spekülasyonları da bu açıdan değerlendirmekte yarar var. 2002'de AKP iktidar olmuş, ama takip eden gelişmeler, ordu açısından AKP iktidarının temsil ettiği tehdidin daha da büyümesine yol açmıştır. Generaller, Türkiye'nin Irak'ın işgaline katılması ile, hem AKP iktidarını bir bataklığa sürükleyeceklerini hem de savaş ortamında siyasetteki kontrollerini daha iyi koruyabileceklerini hayal ediyorlardı. Ama 1 Mart Tezkere Krizi bu hayallerine son verdi. Dahası AKP iktidarı, bir süre sonra Avrupa Birliği'ne üyelik konusunu programının adeta merkezine koyarak toplumsal kesimlerin desteğini daha da genişletti ve ülke dışından kendisine yönelik desteği artırdı. Bu koşullarda iktidarlarını tehdit altında gören kimi generallerin, PKK'nin silahlı eylemleriyle AKP iktidarının zor durumda kalacağını ve

---

59) Örneğin Fransız Devlet Başkanı De Gaulle, Cezayir'de çatışmaların sürdüğü bir sırada, gizlice Paris'e gelmelerini sağladığı üç Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi lideri ile 10 Haziran 1961 günü Elysee Sarayı'nda bir görüşme yapmıştır. (Bu konuda bkz.: Guy Pervillé, "L'affaire Si Salah (1960) : histoire et mémoire (2012)" http://guy.perville.free.fr/spip/article.php3?id_article=284#nb12 (erişim tarihi: 22 Eylül 2014)).

bu sayede kendi iktidar alanlarını daha iyi koruyabileceklerini düşünmeleri son derece doğaldır. Bu durumda PKK'nin silahlı mücadelesini yeniden başlatması için koşulları kolaylaştırmak üzere çaba sarf etmelerinde şaşılacak bir yan olmamalı.

Ne var ki bu gerçekliklerden yola çıkarak, PKK'nin ordunun izniyle silahlı mücadeleyi yeniden başlattığı ve dolayısıyla ordu ve AKP arasındaki mücadelenin basit bir aracı durumuna düştüğü sonucuna varmak, amaç manipülatif gazete manşetleri oluşturmaksa anlamlı olabilir.[60] Ne var ki bu yaklaşımın siyasal analizle bir alakası olamaz. Bu konuda komplo teorilerinin çekiciliğine kapılmadan önce, PKK'nin ateşkesin altıncı yılına neleri yaşayarak geldiğine bakmakta yarar var. Yukarıda da hatırlatıldığı gibi, Öcalan'ın belli siyasal tavizler (Kürt kimliğinin tanınması, Kürtçe eğitim, siyasi af vb.) karşılığında PKK'nin silahsızlandırılması önerisi kabul görmemiş ve oluştuğu düşünülen "müzakere" ortamı, 2001'in son aylarında ortadan kalkmıştır. Takip eden iki buçuk yılda yaşanan gelişmelerin –Irak'ın işgali, Kuzey Irak'ta Kürt yapılanmasının yükselişi, AKP'nin Doğu ve Güneydoğu illerindeki seçim başarıları– gerek Öcalan'a gerekse PKK'ye, siyasal süreçlerin dışında kalabilecekleri korkusunu yaşatmış olması son derece normaldir. Dolayısıyla 2004 yılında, henüz ordu ile AKP arasındaki çatışmanın şiddetlenmediği, başka bir ifadeyle PKK'nin muhatabının kim olduğunun belli olmadığı koşullarda, Öcalan'ın ve PKK liderlerinin, yeniden silahlı mücadele seçeneğini gündeme getirmeleri kadar anlaşılır bir siyasal davranış olamaz. Eğer Öcalan ve PKK liderleri, o sırada ateşkes koşullarının kalıcılaşmasını uzun vadeli bir siyasal proje olarak düşünselerdi, muhtemelen kısa bir sürede burunlarının ucunu göremeyen siyasal liderler konumuna düşerlerdi.

Bir an PKK'nin 1998'de başlattığı ateşkesi 2011 yılına ka-

---

60) Bir örnek olarak 1 Eylül 2010 tarihli *Yeni Şafak* gazetesinin manşeti: "Ergenekon Darbeye Hazırlanırken Apo'ya Ateşkesi Kaldırttı". http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/ergenekon-darbeye-hazirlanirken-apo-ya--1.9.2010-276316 (erişim tarihi: 8 Ağustos 2014).

dar sürdürdüğü, Öcalan'ın hiçbir politik ve askerî karşılığı olmayan barış çağrılarını 2004'ten sonra yedi yıl daha tekrarladığı ve PKK kadrolarının on yılı aşkın bir süre Kandil ve çevresinde sadece talim yaptıkları düşünülsün. Her aklı başında siyasal gözlemci kabul eder ki, bu türden bir politika, PKK'nin siyasal alandaki aktör rolünün hızla yıpranmasına yol açacaktı. Acaba bu durumda AKP 2009 yılında PKK ve Öcalan ile görüşmelere başlar mıydı? Bu sorunun cevabı da herhalde çok karmaşık olmamalı.

Bütün bunlar dikkate alındığında, 2004 yılında Öcalan'ın silahlı mücadele seçeneğini gündeme getirmesinin, ordunun AKP'yi zor duruma düşürme planlarının bir *sonucu* olarak görülmesi mümkün değildir. 2004 yılında varılan nokta ve koşullar dikkate alındığında, silahlı mücadele seçeneğinin gündeme getirilmesi, hayatını siyasete vermiş Öcalan gibi tecrübeli bir siyasal liderin alması adeta kaçınılmaz olan bir karardır. O sırada ordunun PKK aracılığıyla AKP'yi yıpratma politikası ve bu doğrultudaki kolaylaştırıcılığı konusunda ise söylenecek tek bir şey vardır: Bu iki gücün (ordunun ve PKK'nin) niyet ve projeleri, geçici bir uyum göstermektedir ve her iki güç de bu uyumdan yararlanmaya çalışmıştır. Bu gelişmenin ardından yaşanan on yıl, bu yararlanma çabasından Öcalan ve PKK'nin çok daha kazançlı çıktığını göstermektedir. Kuşkusuz, pekala bunun tersi de olabilirdi. Türkiye'de gelişmeler farklı yaşanabilir ve AKP-ordu mücadelesini ordu kazanabilirdi. Ancak o takdirde bile, 2004 yılında silahlı mücadele seçeneğini gündeme getirmekle PKK'nin yanlış bir şey yaptığını söylemek mümkün olmazdı.

Elbette bütün bunların yanı sıra, Öcalan'ın çatışan güçler arasındaki çelişkilerden yararlanma taktiğinin, her ne kadar savaşan bir örgütün ve dev gibi bir sosyal hareketin lideri de olsa, özellikle hapiste bulunması nedeniyle ciddi bir kırılganlığının bulunduğu ve önemli riskler taşıdığı da unutulmamalı. Kendisine her kadar belirli imtiyazlar ve hareket olanağı tanınmış da olsa, Öcalan'ın hapiste oluşunun, düşmanlarına

pek çok manipülasyon ve engelleme olanağı vereceği de açıktır. Ne var ki siyasal gelişmelerin, Öcalan'ı bu konuda şanslı kıldığını da kabul etmek gerek. Şöyle ki, 1999 yılında Öcalan'ı bir siyasal muhatap olarak kabul edip, onun örgütüyle iletişimine olanak veren, dolayısıyla söz konusu süreci Öcalan ve PKK aleyhine manipüle etme olanağına sahip olan güç (ordu), 2002'den itibaren iktidarı bir diğer yükselen güç olan AKP ile paylaşmaya başlayacaktır. 2007'den itibaren ordunun iktidardaki etkisi daha da azalacak, en nihayet 2008-2009 yıllarında ise, artık siyaset sahnesindeki rolü asgariye inmiş olacaktır. İktidardan uzaklaştırılması süreci böylesine dramatik bir evrimi ifade eden ordunun, Öcalan'ı manipüle etme olanaklarını layıkıyla kullanamayacağı açıktır. Kısacası 2002 sonrasında oldukça uzun bir süre Öcalan'la iletişim kurma imkanına sahip olan güç (esas olarak ordu), hükümeti kontrol edememektedir; aynı dönemde hükümet ise, Öcalan ile ilişki kurma olanağından yoksundur. Öcalan'ın bu nispeten elverişli koşullardan yararlandığı ya da bu koşulların Öcalan'a yaradığı söylenebilir. Ama örneğin 1 Mart 2003 tarihli Tezkere Krizi'nin yaşanmadığı bir Türkiye siyaseti koşullarında, Öcalan (ve dolayısıyla PKK), iktidarın kendilerine tanıdığı hareket serbestliğini kullanmada muhtemelen aynı başarıyı gösteremeyeceklerdi.

7

ÖCALAN'DAN YENİ YÖNELİŞİN TEORİK AÇIKLAMALARI

Öcalan ve Teori

Öcalan, siyasal liderliğini sürdürmesinin yanı sıra, İmralı'da son derece üretken bir yazar da olur. Tutukluluğu boyunca tarih, sosyoloji ve genel olarak teori çalışması olarak görülebilecek geniş bir literatür oluşturur. Ancak bu üretkenliği, çalışmalarına olumsuz bir nitelik de vermektedir. Toplamı binlerce sayfayı bulan metinleri oldukça karmaşıktır ve anlaşılması zordur. Ama kabul etmek gerekir ki, tüm bu zaaflarına rağmen Öcalan'ın teorik üretkenliğinin bir mantığı da vardır. Örgütünün tartışılmaz lideri olarak, başından beri neredeyse her konuda görüş beyan etme zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Deyim yerindeyse, PKK militanlarının "başöğretmeni" konumundadır. O yüzden teori konusunda da bu konumunu sürdürmek durumundadır. Ancak İmralı öncesi yirmi yılı aşkın dönemde yazdıklarına bakıldığında, bunların orijinal teorik yorumlar içerdiğini söylemek mümkün değildir. Bu dönemde Öcalan, belki de teorik birikiminin sınırlarının bilincinde bir lider olarak, teorik üretim konusunda nispeten ölçülü olmaya dikkat ettiği izlenimini verir. Diğer taraftan bu yirmi yıllık dönemde kimi temel metinlerin yazımı dışında, Öcalan'ın yazmaya çok fazla ihtiyaç duymadığı da bir gerçektir. PKK militanlarının politik eğitimi için verilen derslerde konuşmalar yapmakta ve bu konuşmalar, daha sonra parti içi eğitim malzemesi olarak yayınlanmaktadır. İmralı'da ise bu sözlü eğitim

olanağı ortadan kalkmıştır. Bu durumda yazmaya öncelik vermesi anlaşılabilir.

Ancak İmralı'da teorik üretime ağırlık vermesinin bir nedeni daha vardır. Örgütüne yeni bir stratejik yöneliş ve program önermektedir. Muhtemelen bunu en iyi, teorik metinler aracılığıyla yapabileceğini düşünmüştür. Aslında o koşullarda yapılması gereken, genel politik ve programatik yönelişi belirlemek, bunların zaman içinde oluşabilecek teorik derinleştirilmesini de hareketin entelektüellerine bırakmaktır. Ama PKK bu açıdan zengin bir hareket değildir; ayrıca Öcalan'ın "önder" olarak tartışılmazlığı, onun örgütün yegane teorisyeni olmasını da dayatmaktadır. Sonunda da, belki de gönülsüzce girdiği bu alanda, hızla büyük bir kendine güven ve hevesle yazar hale gelmiştir.

Öcalan teorik çalışmalara yöneldiğinde ellili yaşlardadır. Benzer durumda pek çok otodidakt teorisyenin başına gelebileceği üzere, kaynaklardan ne kadar ve nasıl yararlandığının anlaşılmadığı, son derece uzun, anlaşılması güç metinlerin ortaya çıkması adeta kaçınılmazdır. Öte yandan, muhtemelen hapishane ve tecrit koşulları, bu olumsuzlukları daha da şiddetlendirecek bir işlev görmüş de olabilir. Kuşkusuz, bu durum Öcalan'ın takipçileri için fazla bir sorun yaratmamaktadır. Çünkü PKK'nin politik kültürü, onun lider olarak tartışılmazlığı üzerine temellenmiştir. O nedenle PKK propagandistleri konuşurken ve yazarken, Öcalan'ın uzun ve karmaşık metinlerinden, bir siyasal programın temel maddelerini ifade eden bölümleri öne çıkarmakta, böylelikle onu çok daha anlaşılır kılmaktadırlar. Ne var ki PKK'li olmayan ya da Öcalan'ı tartışılmaz bir "teorisyen" (ya da "önder") olarak görmeyenler, yazdıklarını analiz etmeye kalktıklarında gerçekten önemli sorunlarla karşı karşıyadırlar. Öcalan'ın İmralı'da ortaya çıkardığı devasa teorik malzemedeki analitik yönlendirici çizgi yokluğu, tekrarlar, olmadık yerlerde kendisini gösteren komplo teorisi malzemeleri, "Öcalan Külliyatı"nı anlamak is-

teyen okuyucu için büyük açmazları ifade eder.[61]

Ama tabii uzunluğu, karmaşıklığı ya da anlaşılma güçlüğü bir yana, Öcalan'ın metinleri, milyonlarca insanın siyasal yönelişlerini belirleyen bir örgüte yön vermektedir. O nedenle de söz konusu örgütün Türkiye siyasetindeki yerini ve rolünü –tüm zorluklarına rağmen– bu metinler üzerinden incelemek kaçınılmaz olmakta.

Öcalan, Kürt halkı ve tüm Ortadoğu için önerdiği demokrasi perspektifinin ilk teorik açıklamasını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne hitaben kaleme aldığı savunmanın gerekçeli kısmında gerçekleştirir. Daha sonra *Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa* başlıklı iki ciltlik bir kitapta yayınlanacak olan bu metinde Öcalan, yeni program perspektifini, Ortadoğu'nun neolitik dönemden başlayan tarihî, toplumsal ve kültürel değişimi üzerine temellendirmektedir.[62]

Öcalan'ın bu çalışması, onun İmralı-sonrası teorik evriminde özel olarak dikkat çeken bir noktayı öne çıkarır. Öcalan'ın bu konuda ne kadar başarılı ve yetkin olduğu elbette ayrı bir konu; ancak bu çalışmasında, oluşturmaya çalıştığı teorik ve programatik perspektifin tarihsel köklerini ve hâlâ yaşayan tarihsel boyutunu göstermek için özel bir çaba harcamaktadır. Başka bir deyişle, güncel toplumu tarihe bakarak anlamaya, tarihin güncellikteki devamını ya da ısrarını yakalamaya çalışmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Öcalan, Türkiye solunun 1960'lardaki iki teorisyenini –Hikmet Kıvılcımlı ve İdris Küçükömer– akla getirir.

Kıvılcımlı da, 1950'li ve özellikle de 1960'lı yıllarda, doğrudan siyaset pratiğine yönelik teorik çalışmalarında tarihin güncelliği sorununun etkisi altındadır. O derece ki, bu eğili-

---

61) Konuya yakın bir akademisyenin, Öcalan'ın "demokratik özerklik" projesini yorumlarken karşılaştığı benzer zorluklarla ilgili değerlendirmesi için bkz.: Mesut Yeğen, "Demokratik Özerklik Üzerine" (Ağustos 2011), http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/demokratik_ozerklik_-_agustos_2011.pdf (erişim tarihi: 18 Mayıs 2014).

62) Abdullah Öcalan, *Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa*, 2 cilt, Mezopotamien Verlag, Köln, 2001.

minin şiddeti yüzünden, 1968 yılında hâlâ, "tarihcil devrimler gelenekli Türk ordusu"nu egemenlerin çıkarlarını savunan bir kurum haline getirmenin hiç de o kadar kolayca olamayacağını ve "Halk Ordusu" olmanın ordunun önündeki "tek yol" olduğunu söyleyebilmektedir.[63] Daha da vahimi, aynı nedenle Kıvılcımlı, Türkiye'de 1960'lı yıllarda modern sosyal hareketlerin ortaya çıkışını ve solun Türkiye siyasetine müdahale potansiyelini yeterince anlayamamış; o yüzden de pekala anlaşılabileceği yer ve konumlarda bile genç kuşaklar için oldukça uzun bir süre anlaşılmaz kalmıştır.[64]

İdris Küçükömer'e gelince, o kuşkusuz bu konuda Kıvılcımlı'daki birikimin, derinliğin ve yöntemsel gücün oldukça gerisinde bir teorisyendir. Amiyane tabirle, en azından *Düzenin Yabancılaşması* başlığı altında sunduğu tezlere ilişkin olarak basbayağı "kafası karışık"tır. Ama yine de döneminin önde gelen sol entelektüellerinden birisidir ve 1960'ların sonlarında ortaya attığı bu orijinal tezleri solda bir yankı uyandırmıştır. Ama tabii solda yankı uyandırmasına uyandırmıştır da, aynı İdris Küçükömer, bu konuya ilişkin olarak potansiyel eleştirmenlerine fazla iş bırakmamış ve birkaç yıl içinde tezlerini kendisi bile savunmaz olmuştur.[65]

Gerek Kıvılcımlı'nın gerekse Küçükömer'in bu yaklaşımlarında sorunlu olan, 1960'lı yılların Türkiye siyasetinin ifade ettiği modernlik ve yeniliği yakalayamayışları ve onu hâlâ Osmanlı'nın enkazı üzerinde henüz yeni toplumsal ve siyasal güçleri layıkıyla ortaya çıkaramamış bir oluşum olarak görmekteki ısrarlarıdır. Bu ısrar, Türkiye solunun 1960'lı yılla-

---

63) Hikmet Kıvılcımlı, *27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi*, Ant Yayınları, 1970, s. 348-350.

64) Bu sorunun ayrıntılı bir incelemesi için bkz.: Ergun Aydınoğlu, "Hikmet Kıvılcımlı ve Türkiye Solu", Dr. Hikmet Kıvılcımlı Sempozyumu/Bildiriler, Köksüz Yayınları, İstanbul, 75-87.

65) İdris Küçükömer'in bu ilginç entelektüel macerasının ayrıntılı bir değerlendirmesini için bkz.: Ergun Aydınoğlu, "Düzenin Yabancılaşması ya da Bir Tezin Tarihsel Kaderi Üzerine Bir Deneme", *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt V, Sayı: 1, Nisan 2012, s. 66-96.

rında Kıvılcımlı'nın marjinal bir konumda kalmasının önemli nedenlerinden birisidir. Küçükömer de tezlerinin kaderi açısından benzer bir süreç yaşamıştır. Üstelik onun kendi tezlerinin çürüklüğünün farkına varması oldukça çabuk gerçekleşir. Tek başına 12 Mart darbesi bile, Küçükömer'in tezlerini anlamsız hale getirmiştir. O da bilim namusu olan bir entelektüel olarak tezlerini bir daha gündemine almayacaktır.

Kuşkusuz Öcalan, özellikle Kıvılcımlı'nın yanında, amatör bir tarih meraklısından öteye gitmez. Ne var ki onun diğerlerinde olmayan bir üstünlüğü vardır. Dev bir sosyal harekete yön veren, artık kökleşmiş bir siyasal örgütün karizmatik lideridir. Yazdıkları kendisini izleyenlerce ciddiye alınır ve pratiklerini etkiler, hatta pek çok durumda belirler. Ancak bu farklılıkları ne olursa olsun, Öcalan'ın güncel siyasetin tarihsel boyutuna ilişkin yazdıkları, sadece yazarının bu konudaki yetersizliği nedeniyle değil, Türkiye Kürdistanı'nın son elli yılda geçirdiği dev dönüşümler dikkate alındığında da, Kıvılcımlı ve Küçükömer'in anakronizmlerini hatırlatır. Sonuç olarak Öcalan'ın "tarihsel temel"i açıklama eğilimi, okuyucularına birşeyler açıklamaktan çok, onların kafalarını karıştırır ve hatta belki de –yapmak istediğinin tam tersine– PKK militan ve sempatizanlarının, Kürt ulusunun tarihinin yüz –belki de bin– yılları kapsadığı yolundaki yanılsamalarını besler.

Ama yine de, Öcalan'ın PKK militan ve sempatizanları üzerindeki tartışılmaz otoritesi, teorik metinlerindeki zayıflıkların etkilerini ortadan kaldıracak güçtedir. En nihayetinde Öcalan –sadece bu teorik çalışmalarıyla değil, aynı zamanda ve belki de özellikle "Görüşme Notları" aracılığıyla– kadrolarına, bağımsız devleti hedefleyen bir ulusal kurtuluş projesinin, binlerce yıllık devlet geleneğinin yaşandığı ve demokrasi kültüründen uzak bir toplumda, yeni baskı ve sömürü biçimlerinin doğuşuna yol açacağını söylemektedir. Ona göre "ilkel milliyetçilik"in varabileceği en son durak budur ve yaşanmış deneylerin ışığında, artık bundan kaçınmak gerekir. O nedenle hedef, "özgür birliktelik ve demokratik cumhuriyet"

olmalıdır. PKK gerçekliğinde örgüt kadrolarının, bu hedefi –ne kadar özümledikleri elbette ayrı bir konu– benimsemekten başka yolları yoktur.

Bir Halkı Savunmak (2004)

Öcalan, İmralı'da –bir "bilanço" anlamında– PKK'nin geniş bir değerlendirmesine de girişir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ilettiği –aynı adla yayınlanacak olan– *Bir Halkı Savunmak* başlıklı savunmasında bu konuya geniş bir yer ayırır. Bu metin, KONGRA-GEL'in Mayıs 2004'teki geniş katılımlı bir toplantısında "politik rapor" olarak kabul edilir. Burada Öcalan, bağımsız bir devleti hedefleyen bir silahlı mücadele örgütü olarak PKK'nin örgütsel ve siyasal zaaflarını ele almaktadır.

Öcalan'ın bu metinde PKK'nin tarihinde bir dönemselleştirmeye giriştiği ve net bir biçimde "1995 öncesi PKK" ve "1995 sonrası PKK" ayrımını yaptığı görülür. Buna göre 1995 öncesinin PKK'si, kendisini dava için feda etmeye hazır militanların oluşturduğu bir devrimci örgüttür. Öcalan'ın sözcükleriyle bu PKK, "ütopya PKK'siydi. Coşkusu, inancı güçlüydü".[66] Öcalan 1995 sonrasında ise, örgütün "memurlaşma" ve "çeteleşme" yaşamaya başladığını ileri sürer.[67] Eski devrimci PKK'nin yerine, artık orta düzeydeki kimi liderlerin birer "despot" haline geldiği, en alt düzeydeki militanların eylemlerine ise, zaman zaman politika dışı bir vahşiliğin egemen olduğu bir örgüt oluşmuştur.

Ne var ki Öcalan'ın bu dönüşümün nesnel nedenlerine ilişkin söyledikleri de dikkate alındığında, 1995 öncesi ve sonrası PKK arasındaki farkın tarihsel anlamını, birinden diğerine geçiş sürecini ve bunun nedenlerini anlamak olanaksızlaşmaktadır. Tabii Öcalan'a göre sorun son derece açıktır. Bu dönüşümün temelinde, bağımsız devlet hedefi ve örgütün yarı-aydın ve köylü toplumsal bileşimi bulunmaktadır.[68] An-

---

66) Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak, Weşanên Serxwebûn 135, 2004,* s. *358.*

67) *A.y.*

68) *A.y.*

cak bu iki faktörün de örgüt yaşamındaki konum ve evrimleri düşünüldüğünde, PKK açısından 1995'in (ya da 1990'ların ortalarının) Öcalan'ın tasvir ettiği türden dev bir değişime yol açacak bir özellik taşımadığı görülür.

1995, PKK'nin yeni programını kabul ettiği kongresinin yapıldığı yıldır. Bu program Öcalan tarafından kaleme alınmıştır ve burada bağımsız devlet hedefi, 1978 programından hiç de daha az net olmayan bir şekilde formüle edilmiştir. Programın sunuluşunda, yeni bir programın gerekliliği, "Kürdistan'da yaşanan muazzam devrimci gelişmeler ve dünyada yaşanan önemli siyasal değişiklikler"e bağlanmaktadır.[69]

Öte yandan, örgütün toplumsal bileşimi noktasından bakıldığında, "yarı aydın" ve "köylüler"in PKK militanları içindeki ağırlığında, PKK'nin tüm tarihi boyunca önemli bir değişim yaşanmamıştır. Bu açıdan Öcalan'ın yaptığı "1995 öncesi ve sonrası PKK" ayrımının, örgütün tarihsel bilançosunun çıkarılması konusunda çok anlamlı olmadığı ortaya çıkar. Ama tabii tüm bu sorunlar bir yana, Öcalan'ın bu bilanço ile öne çıkarmaya çalıştığı şey, örgütün evriminde temel olumsuzlukların kaynağı olarak gördüğü bağımsız devlet hedefinin bir an önce aşılması, başka bir ifade ile PKK'nin temelli bir program değişikliğine yönelmesi gerekliliğidir.

Öcalan'a göre, bağımsız bir devleti, başka bir deyişle "devletleşme"yi hedefleyen ve demokrasi kültürüne uzak köylülüğün ve yarı-aydınların damgasını vurduğu örgüt, kaçınılmaz olarak yozlaşacak, çıkmazlara saplanacaktır. Bu tespitten yola çıkarak Öcalan, PKK'nin 2000'li yıllara kadar ulaşmaya çalıştığı hedefin ve yürüttüğü mücadele tarzının artık geçersizleştiği sonucuna varmıştır. Bu durumda bağımsız devlet hedefi ve silahlı mücadele, artık sadece geçersiz değil, ilerleyebilmek için mutlaka değişmesi gereken bir muhafazakarlığı ifade etmektedir.

Öcalan'a göre, demokrasi kültürü ile tanışmamış bir top-

---

69) Abdullah Öcalan, *PKK Program ve Tüzüğü*, *Weşanên Serxwebûn* 71, Köln, Nisan 1995.

lumda ilkel milliyetçiliğin bağımsız devlet hedefi, daha mücadele sürecinde gerici ve anti-demokratik bir kültürün zenginleşmesine hizmet etmektedir. Öcalan bu olguyu oldukça çarpıcı terimlerle hatırlatmaktan çekinmez: "*Kürdistan'ı ister tek başına, ister ortak, federatif bir devlet olarak düşünelim, devletleşmeyi esas ufuk kabul edip tüm çalışmaları bu ufka göre ayarlayınca, tüm kadro, örgüt, eylem ve propaganda çalışmalarının niteliği de belirlenmiş olmaktadır. Karşılarında tarihin en eski devlet gelenekleri bulunan PKK kadrolarının daha siyaset bilimini anlamadan içine girecekleri iktidar ilişkileri, çoğu kere açık bir eleştiri olarak belirttiğimiz gibi, 'çingeneye paşalık verilmiş, önce babasını asmış' deyimindeki uygulamaları yaşatır*".[70]

Öcalan'dan PKK'ye Eleştiri: "Memurlaşma" (Bürokratikleşme) ve "Çeteleşme"

Öcalan *Bir Halkı Savunmak*'ta, PKK ile ilişkili olarak çok az ele alınmış bir konuya da değinir. 1995 sonrasında bir politik ve askerî örgüt olarak PKK'nin, hem "memurlaşma"yı (bürokratikleşmeyi) ve hem de "çeteleşme"yi doğurduğunu söylerken, yine sözünü sakınmamaktadır: "Devletleşmeyi idealize eden bir partinin kadrolarından merkezden en alta doğru Kürdistan koşullarında köylü kökenlilerin en vahşi çete olması, yarım aydınların da bir despotik memur kesilmesi doğal olmalıydı. Hedefin doğasında bu bozulma vardı".[71]

Her ne kadar Bağımsız Kürdistan yerine demokratik cumhuriyet gibi bir programatik dönüşümün gerekliliğini açıklama çabası da söz konusu olsa, Öcalan'ın bu değerlendirmesinde birkaç önemli sorun bulunmakta. Birinci olarak Öcalan'ın bağımsız devlet hedefi ve memurlaşma/çeteleşme arasında oluşturduğu neden-sonuç ilişkisi yeterince anlamlı değildir. Devlet hedefinin değil ama, devlet olmanın, iktidarın doğasından kaynaklanan sorunların kaynağında olduğu elbette doğrudur. Ne var ki bürokratizm (Öcalan'ın terimiyle "memurlaşma")

70) Abdullah Öcalan, *Bir Halkı* ..., s. 356-357.
71) Abdullah Öcalan, *Bir Halkı*...., s. 358.

sorununu, bağımsız devlet hedefi ile açıklanmanın tutarlılığı şüphe götürür. Aynı sorun, Öcalan'ın "çeteleşme"nin gerekçelendirilmesine ilişkin olarak yazdıkları hakkında da söylenebilir.

Kuşkusuz, süreklilik ve iktidar ilişkilerini ifade eden her örgüt gibi PKK için de, bürokratikleşme yabancı bir olgu olarak düşünülemez. Ancak unutmamak gerekir ki 1999 öncesinin PKK'si, Öcalan'ın tartışmasız –ve son derece otoriter– bir lider olarak her düzeyde denetlediği bir örgüttür. O açıdan eğer PKK'de bir bürokratikleşmeden söz edilecekse, bunun merkezinde bizzat kendisinin olduğu, bürokratikleşmenin "önderlik" çerçevesinde oluştuğu da söylenmelidir. Yoksa o dönemin PKK'sinde, Öcalan'ın vermek istediği izlenimin tersine, liderden bağımsızlaşan, onu aşan bir bürokratikleşme için koşullar uygun görünmemektedir.

1999 yılına kadar PKK, örgüte karşı biçimsel hiçbir sorumluluğu olmayan, icraatı üzerine hiçbir tartışma yapılmayan bir lider tarafından yönetilmiştir. Bu örgütte Öcalan hariç diğer tüm sorumluların görevden alınması, suçlanması, çeşitli biçimlerde cezalandırılması ya da "özeleştiri"ye zorlanması, örgüt pratiğinin sıradan olgularındandır. Bu koşullarda PKK içinde bir bürokratikleşmenin, lideri aşan bir gelişme olarak yaşanması için, siyasal hedefin karakteristiği (bağımsız devlet) ve toplumsal taban (yarı aydın ve köylü tabanı) dışında başka faktörlerin de bulunması gerekir. Eğer 1995 sonrasının PKK'si, 1999 yılına kadar geçen dört yılda çok büyük bir hızla –liderinin denetleyemeyeceği kadar– büyümüş bir örgüt olsaydı, liderden bağımsız bir bürokratikleşme üzerine söylenecek olan şeyler anlamlı olabilirdi. Ne var ki bizzat Öcalan'ın kendisi de, özel olarak 1995 sonrasının PKK'sinde bu türden gelişmelerin yaşandığını iddia etmemektedir.

Aslında Öcalan'ın PKK üzerindeki güçlü denetimi dikkate alındığında, Isaac Deutscher'in, Stalin dönemi bürokrasisinin mülkiyet sahibi bir toplumsal sınıfa dönüşmesini engelleyen faktörler üzerine söyledikleri, bu konuda PKK'yi anlamak için

de yararlı olabilir. Deutscher, Sovyet Bürokrasisi'nin Stalin'in niyetlerini de aşan bir yönde gelişiminin olanaksızlığı, başka bir deyişle bürokrasinin kapitalizme yönelişinin olanaksızlığı üzerinde dururken, bürokrasinin gelişiminin sınırlarını belirleyen koşulları şöyle tasvir eder: "*'Leninist ortodoksluk' ile devrimci ilkeden duyulan korkunun bir çeşit bileşimini temsil eden Stalin, zaman zaman Rusya'yı gerçekten Restorasyon uçurumunun kenarına kadar getirmiş gibidir. Troçki, Stalin'in bu uçuruma atlamayacağından emindi. Ama Stalin'in ölüsü üzerinden bile olsa, başkalarının bu uçuruma atlamasından korkuyordu. Aynı korku Stalin'de de vardı; kendi bürokrasisine karşı öfkelenmesinin ve Troçkizm ve Buharinizmle mücadele bahanesiyle, birbiri ardına gelen temizlemelerle onun önemli bir kısmını yok etmesinin nedeni buydu. Stalin döneminde yönetici grupların sosyal bir tabaka şeklinde bir araya gelerek güçlenmemesi, bu temizlik hareketlerinin önemli sonuçlarından biri olmuştur. Stalin, önce bürokratların sahip olma iştahlarını kabartmış, sonra da kafalarına vurmuştu. Sürekli terörün en karanlık kalmış, en az tartışılan ama en önemli sonuçlarından biri de budur. Terör bir yandan eski Bolşevik kadroları yok eder ve işçi sınıfı ve köylülüğü yıldırırken, öte yandan da bürokrasiyi belirsizlik içine sokuyor, oluşumunu sürekli olarak yenilemeye zorluyor, protoplazma ya da amip durumundan çıkmasını, kendisine özgü bir sosyal-politik kimliği olan bütünlüklü ve örgütlü bir yapı haline gelmesini önlüyordu. Bu durumda yönetici gruplar, isteseler bile mülk sahibi yeni bir sınıfa dönüşemezlerdi; ofisleriyle toplama kampları arasında mekik dokurlarken kendi hesaplarına sermaye toplamaya kalkışamazlardı.*"[72]

Bu problematik açısından bakıldığında PKK dünyasında da, Öcalan'ın sözünü ettiği türden bir bürokratikleşmenin önünde önemli bir engelin olduğu düşünülebilir. Bu engel, PKK'ye egemen olan ve Öcalan'ın damgasını taşıyan, ama büyük ölçüde PKK'nin yoğun mücadele veren bir askerî örgüt

---

72) Isaac Deutscher, *The Prophet Outcast: Trotsky (1929-1940)*, Verso, 2003, s. 248-249.

olmasından kaynaklanan, totaliter örgüt kültürüdür. PKK'nin her düzeydeki savaşçı kadroları, "önderlik"in tartışmasız denetimi altındadırlar. Bu kadroların istisnasız tamamı, örgüt için yaptıkları fedakarlığın boyutları ne olursa olsun, sürekli olarak, "önderlik"in değerlendirme sınavından geçirilirler. Bu sınavlar, ödüllendirme ve daha yüksek sorumluluk mevkilerine getirilme ile sonuçlanabildiği gibi, sorumlulukların alınmasından özeleştiriye zorlanmaya ve daha da ötede çeşitli biçimlerde cezalandırılmalarla da sonuçlanabilir. Bu denetim, ödüllendirme ve cezanlandırma uygulamalarının yoğunluğunun, PKK'de, bölgede mevcut kimi silahlı örgütlerde görüldüğü türden bir bürokratikleşmeyi engellediği söylenebilir. Başka bir deyişle, PKK örgütsel yaşamının bu karakteristiği dikkate alındığında, var olduğu kadarıyla PKK bürokrasisi, aslında Öcalan'ın bürokrasisidir. O anlamda onun, 1990'ların ikinci yarısında, kendisinden bağımsız ve sözünü ettiği türden olumsuzluklarla anılabilecek bir bürokratikleşmenin ortaya çıktığına ilişkin beyanları tutarlı görünmemektedir.[73]

Öte yandan, PKK'nin büyük militan kayıplarını ifade eden silahlı mücadelesindeki yoğunluğun da, Öcalan'ın sözünü ettiği türden bir bürokratikleşmenin önündeki bir diğer engel olabileceği de hatırlanmalı. Üstelik bu açıdan PKK'nin 1995 öncesi dönemi ile 1995 sonrası dönemi arasında, bürokratikleşme sorunu açısından niteliksel bir farklılık olduğunu söylemek de zordur. Zaten Öcalan da bu konuda fazla somut konuşmamaktadır. Aslında silahlı mücadelenin yoğunluğu açısından bakıldığında, PKK'nin 1984 ile 1999 arasındaki dönemini bir bütün olarak ele almak çok daha doğru olabilir.

Bu açıdan PKK'yi, çağdaşı başka silahlı mücadele örgütleri ile karşılaştırmak ilginç sonuçlar doğurabilir. PKK, bölgedeki

---

73) Kuşkusuz PKK'nin örgütsel yaşamı üzerine şu anda çok fazla veri bulunmamaktadır. Ancak Öcalan'ın 1980'lerin ortalarından 1990'ların sonlarına kadar PKK militanlarının siyasi eğitim toplantılarında yaptığı ve çok büyük bir kısmı yayınlanan değerlendirmelerinde, İmralı'da sözünü ettiği türden –kendisinden bağımsız– bir bürokratikleşmeden söz ettiğini tespit etmek mümkün değildir.

diğer silahlı mücadele örgütlerinden, özellikle bürokratikleşme açısından çok farklı özelliklere sahip bir örgüttür. Filistin ya da Irak Kürdistanı'ndaki silahlı mücadele örgütleri, verdikleri mücadelenin yoğunluğu, maddi imkanları ve bu faktörlerin belirlediği örgütsel kültürleri açısından, düzenli ordu tipi bürokratikleşmeye çok daha müsait örgütlenmelerdir. Bu örgütlerin hiçbirinin tarihinde, PKK'nin 1984-1999 yılları arasında sürdürdüğü yoğunlukta bir silahlı mücadeleye rastlanmaz. El-Fetih, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ya da Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi gibi seküler silahlı mücadele örgütlerinden, İslamcı Hamas'a kadar tüm Filistin örgütlenmeleri için, militanlarının gün yirmi dört saatini dolduran bir faaliyet anlamında silahlı mücadele, belki de hiçbir zaman yaşanmamıştır. O yüzden bu örgütlerdeki militanların önemli bir kesimi, gerçekten "maaşlı militan (memur)" konumundadır. Bu örgütlerin silahlı operasyonlarında verdikleri kayıplar, toplam militan sayısı içinde nispeten küçük bir oranı temsil eder. Filistin örgütlerinde hiçbir ücret almadan, günün yirmi dört saatini dolduran bir militanlık, olsa olsa militanın hapisteki yaşamı için söz konusu olabilir.

PKK ise, silahlı mücadeleyle bağlantılı örgütsel faaliyetin militanların tüm zamanını doldurduğu, örgüt üyelerine hiçbir şekilde ücret ödenmediği, son derece ileri boyutlarda bir fedakarlık kültürünün yaşatıldığı bir örgütlenmedir. 1984-1999 yılları arasında örgütün silahlı eylemlerde verdiği kayıplar olağanüstü boyutlardadır. Bu özellikler, bağımsız bir devleti hedeflesin ya da hedeflemesin, böyle bir silahlı mücadele örgütünde, klasik anlamda bir bürokratikleşmenin önünde önemli engeller oluşturur. Bunun yanı sıra, PKK'nin 1995 öncesindeki nicel gelişmesinin, Öcalan'ın denetimini büyük ölçüde zayıflatacak boyutlarda olmadığı da unutulmamalı. Her ne kadar binlerce militana sahip de olsa, 1999 yılına kadar PKK, emri altında güçlü bir sekreterya oluşturmuş bir lider tarafından kontrol edilebilecek boyutta bir örgüttür.

Bütün bunlar dikkate alındığında, PKK'nin "devletleşme-

yi idealize etmesi"nin ve "yarım-aydın" ve "köylü" toplumsal temelinin, kaçınılmaz bir şekilde bürokratizmi getireceğini iddia etmek tutarlı bir açıklama olarak görünmemekte. Sonuç olarak, Öcalan'ın 1995 sonrası PKK'de "memurlaşma"nın (bürokratikleşmenin) –üstelik tam belirlemesini kendisinin de yapmadığı– niteliksel değişimlere yol açtığı yolundaki iddialarının oldukça keyfi bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

Öcalan'a göre, PKK'nin "bağımsız devlet" hedefinde ısrarı nedeniyle yaşadığı bir diğer olumsuz gelişme de "çeteleşme" olgusudur. Burada "çeteleşme" ile anlatılmak istenen, kimi örgütsel birimlerde, her düzeydeki tüm örgütsel ve siyasal sorunların çözümünde silahın tek araç haline gelmesi, yerel silahlı birimlerin, örgütün genel siyasal-askerî çizgisi ile uyuşmayan bağımsız yönelişler içine girmeleri ve böylelikle siyasal etik ve mücadele anlayışına ilişkin devrimci ilkelerin çiğnenmesidir. Öcalan, PKK içinde bu türden "çeteleşme"yi tanımlar ve mahkum ederken, yine sözünü hiç esirgemeden konuşur: *"Devletleşme, iktidarlaşma hastalığı özellikle geri toplumsal zeminden kaynaklı, ciddi bir bilimsel insani eğitimden geçmemiş bireylerde çok tehlikeli bir "despotik' tip yaratır. Bu tip iktidar hırsını tatmin için en basit sorunu silahla halletmeyi esas alır. Geri unsurlarda bu çok açıktı. Özellikle çeteleşme sürecinde çok vahşi tipler türedi. Adeta gözlerine konmuş sinek misali, rahatsız oldukları en değerli yoldaşları kalleşçe vurmayı önderlikte ve komutanlıkta bir tarz haline getirmişlerdi. (...) Tabii yozlaşmanın bu biçimi çok sonraları fark edilecekti. İktidar olmak, komutanlık almak en çekici konu haline gelmişti. Tam bir gözü karalık oluştu. Çünkü amaç belledikleri her şeye bu tür iktidarlardan gidiliyordu. Ezeli iktidar hastalığı fena bulaşmıştı. (...) Eylemlerde de asla yapılmaması gerekenler yapıldı. Kadın, çocuk ayrımı unutuldu. Hayvanlar bile telef edildi. Açık ki, bunlar insanlık adına kabul edilemezdi."*[74]

Ancak "çeteleşme" üzerine bu kadar şiddetli ifadeler kul-

---

74) Abdullah Öcalan, *Bir Halkı...*, s. 359.

lanan Öcalan, bu olgunun politik ve örgütsel ilişkiler açısından tam olarak ne anlama geldiği ve hangi süreçlerin ürünü olduğu gibi konularda sadece genel ifadeler kullanır. Örgütün tartışılmaz lideri olduğu ve PKK'nin örgütsel sorunları ve yapılanması üzerine son derece geniş bilgisi olduğu dikkate alındığında, bu sorunun açıklamasında söylediklerinin ciddi bir değerlendirme olmaktan uzak düştüğü rahatlıkla söylenebilir. Öcalan'ın bu konuda söylediklerinden, "çeteleşme"nin, örgüt yaşamında hangi döneme denk düştüğü konusunda bir fikir edinmek mümkün değildir. Ancak bu kitapta yapmış olduğu PKK değerlendirmesinde pek çok yerde, olumsuzlukların birer eğilim olarak ortaya çıkmasına ilişkin olarak, "1995 öncesi" ve "1995 sonrası" ayrımı yaptığı düşünüldüğünde, "çeteleşme" için de benzer bir durumun söz konusu olduğunu iddia ettiği sonucuna varılabilir. Ne var ki bu konuda söylediklerini bu tarz bir tarihsel çerçeveye yerleştirmek çok zor görünmekte. Her şeyden önce şu nedenle ki, PKK'nin silahlı mücadelesi sırasında yaşanan "aşırılıklar" üzerine suçlamalar, büyük ölçüde 1995 öncesi döneme ilişkindir. Öcalan ise, üstelik somut olaylara ilişkin fazla bir şey söylemeden, neredeyse tam tersini iddia etmektedir.

Aslında tıpkı "memurlaşma"ya ilişkin olarak söylediklerinde olduğu gibi, Öcalan'ın bu değerlendirme ile de esas amacı, "çeteleşme" vb. gibi bütün olumsuzlukların, PKK'nin "devlet olma hedefi" ile bağlantısını vurgulamaktır. Başka bir ifadeyle, yeni yönelişinin gerekçelendirilmesini yaparken, örgütün birikimi açısından sanki bir çeşit "tabula rasa" oluşturma çabası içindedir. Ama tabii bunu yaparken de, PKK'nin özellikle 1990'lı yıllardaki evrimi üzerine fazla bir şey söylemiş olmamakta, tersine bu konudaki belirsizlikleri daha da şiddetlendirmektedir.

PKK'deki Olumsuzlukların Kaynağı Olarak "Bağımsızlık" Hedefi ve Örgütün Toplumsal Temeli

Öcalan büyük bir ihtimalle yeni yöneliş konusunda ikna edici

olmak için, "devlet olma hedefi"ni PKK mücadelesine ilişkin neredeyse tüm olumsuzlukların kaynağı olarak göstermeye çalışır. Bunun yanı sıra, PKK'nin toplumsal temelini ("köylülüğü") de, bu konuda bir yardımcı faktör olarak sık sık öne çıkarır.

Ne var ki gerek "devlet olma hedefi" gerekse örgütün köylü tabanı, tam da tersine PKK'nin tarihsel başarılarının temel unsurlarını oluştururlar. Öcalan'ın deyimiyle PKK'nin 1995 öncesindeki "idealist dönemi"ni ve bu dönemdeki büyük başarılarını, bu hedef ve bu toplumsal temel olmadan düşünmek olanaksızdır. Unutmamak gerekir ki PKK, bölgenin siyasal gündemini etkileyen bir siyasal örgüt haline 1984 sonrasında gelmiştir ve bu gelişme sürecinde, Bağımsız Kürdistan hedefinin muazzam bir seferberlik potansiyeli vardır. 1980 sonrasında, Türkiye'de işçi sınıfı ve sol hareket cephesinde yaprak bile kımıldamaz iken, Kürt gençlerinin ve köylü kitlelerinin, "demokrasi", "anayasal vatandaşlık", "kültürel haklar", "demokratik özerklik", "demokratik cumhuriyet" ya da "devleti dışlayan demokratik konfederalizm" gibi hedeflerle seferber edilebileceklerini düşünmek olanaksızdır. Oysa bağımsız devlet (Bağımsız Kürdistan) hedefinin, tersine güçlü bir seferberlik potansiyeli vardır. Bu hedef Kürt gençlerine ve Kürt köylülerine, uğruna her türlü fedakarlığa katlanabilecekleri dev bir ütopya sunmaktadır. O ütopya, Öcalan'ın basitleştirmeye çalıştığı gibi sadece, günü geldiğinde "iktidar", "devlet", "bayrak" ve sınırları belirlenmiş bir "Kürt vatanı"na sahip olmak hayaliyle açıklanamaz. Bunlardan çok daha ötede söz konusu ütopya, ezilen insanlara, yaşamlarını cehenneme çeviren her türden baskı ve sömürünün ortadan kaldırılacağı bir özgürlük dünyasını vadetmektedir. Bağımsız devlet uğruna yapılan fedakarlıkların büyüklüğü ancak böyle açıklanabilir. İnsanlar "vatan için" çok rahat öldürebilirler. Ama "vatan için" ölmeye gelince, eğer –düzenli ordularda olduğu türden– militarizmin zoru söz konusu değilse, hiç kimse kolay kolay ölmez. On binlerce PKK militanının sonsuz denilebilecek fedakarlıkları,

ancak hayal edilen o "devlet" ya da "vatan"ın temsil ettiği yeni bir dünya için yapılabilir.

Öcalan'ın da vurguladığı üzere, bu hedefe ulaştıktan sonra neyin nasıl yaşanacağı elbette ayrı bir konu. Ama militanın gözünde bağımsızlık hedefi, uğruna mücadele edilen programı derinleştirmekte, adeta mükemmelleştirmektedir. İşin ilginci Öcalan, bu potansiyeli 1970'lerin ortalarından 1990'ların sonlarına kadar çok iyi bir şekilde değerlendirmiş bir siyasal liderdir. Ve ileride göstermeye çalışacağımız üzere, hâlâ bir ölçüde değerlendirmeyi sürdürmektedir.

Öcalan'ın sık sık vurguladığı olumsuzlukların bir diğer kaynağı olarak PKK'nin köylü temeli ise, örgütün yürüttüğü zorlu mücadelenin sürekliliği söz konusu olduğunda, olmazsa olmaz bir nitelik taşır. O toplumsal temel olmasaydı, PKK gibi bir örgüt var olamazdı. İşin ilginci, o toplumsal temel olmasaydı, PKK'nin tartışılmaz lideri olarak Öcalan da olmazdı. Kısacası, bağımsız devlet hedefi ile birlikte, PKK'nin sadece güçlü bir askerî örgüt değil, aynı zamanda dev bir sosyal hareketin merkezinde bir siyasal örgüt haline gelmesinde bu toplumsal temelin belirleyici rolü vardır. Bu gerçeklik, Öcalan'ın sözünü ettiği, toplumsal temelin örgütün tarihsel olumsuzluklarının kaynağı olduğuna ilişkin eleştirilerindeki keyfiliği de ortaya koymaktadır.

Bütün bu değerlendirmeler sırasında Öcalan, kuruluşundan beri başında olduğu, bir anlamda mimarı olduğu otoriter yapının, bu gelişmelerdeki etkisi konusuna girmemektedir. Oysa "karizma" bahsinde de hatırlatıldığı üzere, Öcalan'ın PKK yönetimindeki özel yeri ve örgüt üzerindeki otoritesi, yapısal bir olgu ve faktördür. Dolayısıyla PKK'nin daha sonra özeleştiri gerektiren kimi yapısal sorunlarını sadece "devlet kurma hedefi" ve hareketin toplumsal temeli ile değil, daha çok bizzat kendisinin bir ölçüde belirlediği otoriter yapı ile açıklamak çok daha tutarlı bir yaklaşımı ifade eder.

Kuşkusuz, Öcalan'ın bu yaklaşımının, gerçekçi bir değerlendirme çabasının ötesinde saikleri mevcuttur. Daha önce de

hatırlatıldığı üzere, bunların başında pedagojik nedenler gelir. Öcalan bu eleştirileri yaptığı sırada (2003-2004 yıllarında), bu türden eleştirilerin bağımsız devlet hedefinden vazgeçmenin gerekçelendirilmesinde kısa vadeli de olsa işlevli olacağını düşünmüş olabilir. Yine PKK'nin olumsuzluklarındaki kendi payını azaltma gayreti de bir diğer neden olarak görülebilir. Gerçekten de, 1970'lerden 1990'ların sonlarına kadar PKK'nin tartışılmaz lideri olarak, Öcalan'ın kişisel bir özeleştiri çabası içine girmiş olabileceği düşünülse de, yazdıklarına bakıldığında da tam tersine bir gayret içinde olduğu görülür. Örneğin, eleştiri oklarını yöneltti̇ği bütün bu gelişmelerden en çok rahatsız olan örgütsel unsur olarak yine kendisini koymaktadır: *"Bu pratiğin en başta içinde yer alan biri olarak en zorlandığım konunun bu olduğunu itiraf etmeliyim. Devlet tarzına, protokolüne hiç alışamadım. Demokratik yapımla devletleşen yapım arasında büyük bir bocalama yaşadım. Adeta iki arada bir derede kaldım. PKK büyüdüğünde iktidarcılık oyununu daha iyi anladım. Açık belirtmeliyim, hiç hoşnut olamıyordum."*[75]

Ama PKK'nin tartışılmaz lideri, İmralı'ya gelmeden önce bu hoşnutsuzluğunun kendisini hangi teorik ve pratik yönelişlere götürdüğü üzerine herhangi bir şey söylemez. Diğer taraftan 2014 yılında geldiğimizde, Öcalan'ın doğrudan yönetemediği PKK'nin, son on beş yılda hâlâ güçlü ve etkin bir örgüt olarak varlığını sürdürdüğünü de görüyoruz. Bu nispeten uzun dönemde, her ne kadar PKK önemli programatik dönüşümler yaşamış da olsa, silahlı mücadele örgüt militanlarının yaşamındaki belirleyici yerini muhafaza etmiştir. Diğer yandan, bağımsız Kürdistan hedefi, belki üst ve orta düzeyde yöneticiler arasında değil ama, hareketin geniş kesimlerinde hâlâ çekiciliğini korumaktadır. Yine Öcalan'ın terimleriyle "yarı-aydın" ve "köylü" unsurlar, bugün hâlâ PKK'nin toplumsal bileşiminde önemli bir yer tutmaktadırlar. Ne var ki bütün bunlara rağmen PKK, 1999'dan bugünlere ulaşan, yaklaşık

75) Abdullah Öcalan, *Bir Halkı...*, s. 357.

yirmi yıldır bürokratikleşme ve çeteleşme derdinden muzdarip, adeta çürümüş bir silahlı mücadele örgütü değildir. Hatta soruna bu açılardan bakıldığında, Öcalansız PKK'nin, muhtemelen Öcalanlı PKK'den daha az totaliter ve çeteleşmenin çok daha uzağında bir örgüt olduğu pekala söylenebilir.

8

DEMOKRATİK KONFEDERALİZM'E (2005) DOĞRU

Yeniden "Kürdistan'ın Tüm Parçaları" mı?

KADEK içinde 2002 ortalarında ortaya çıkan anlaşmazlık 2004 yılında bir bölünme ile sonuçlanır. Söz konusu olan, kuruluşundan beri PKK'nin yaşadığı en (belki de tek) büyük bölünmedir. Başını Osman Öcalan ve başka birkaç önde gelen PKK üyesinin çektiği grup, daha sonra Demokratik Yurtsever Parti'yi (PWD) kurmak üzere örgütten ayrılırlar. Her ne kadar PWD çok önemli bir örgütlenme olamasa da, kimi gözlemciler, bu vesileyle PKK'den bin beş yüz dolayında militanın ayrıldığını belirtmekteler.[76] Aslında bu bölünme, Irak'ın işgalinin bölgede yarattığı gelişmelerin, özel olarak da Kuzey Irak'taki Kürt yapılanmasının Türkiye Kürtlerini ve PKK'yi ne ölçüde etkilediğinin bir göstergesidir. Kuzey Irak'ta Kürt özerk yönetiminin konsolidasyonu, Ortadoğu'ya güçlü bir aktör olarak giren ABD'nin fiilen Irak Kürtlerinin koruyuculuğunu üstlenmesi, Türkiye'de ise AKP iktidarının mevzilerini sağlamlaştırarak AB ve ABD ile son derece iyi ilişkiler içine girmesi, Türkiye Kürtlerinin siyasal perspektiflerinde önemli değişimler yaratır. Artık Kürtler, gerek Türkiye'de gerekse bölgede kendilerini 1980'li ve 1990'lı yıllardaki kadar yalnız hissetmemektedirler. Bölgede ABD, Türkiye'de AKP, Kürtlere refah ve barış vadeden yeni stratejik güçler olarak ortaya çıkarken, geçmişteki egemenlerin tersine, onların kimlikleri ve

76) Jongerden-Akkaya, *a.g.e.*, s. 127.

kültürel hakları konusunda çok daha özgürlükçü bir yaklaşıma sahip olduklarını da ortaya koyarlar.

Osman Öcalan ve arkadaşları, sınırın güneyinde Barzani ve diğer Iraklı Kürt gruplarının, kuzeyinde ise AKP'nin kazandığı mevzileri, Kürt sorununun çözümü için büyük kazanımlar olarak görmekte ve bu güçlerle ittifak ve uyum içinde bir çözümü öngörmektedirler. Bu anlamda PKK'den ayrılmaları, PKK'nin temsil ettiği plebyen radikalizmden bir kopuş olarak nitelemek de mümkündür.

PKK, takip eden yıllarda yeni militanlarla bu kayıpları muhtemelen misliyle karşılamıştır. Ne var ki Osman Öcalan ve arkadaşlarının ayrılmasının, PKK'nin Türkiye Kürtlerinin siyasal dünyasındaki hegemonyasının sınırlarını göstermesi açısından sembolik bir anlamı da vardır. 2004 Mart'ında yapılan yerel seçimler, AKP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yükselişini haber verir. Diğer yandan Kuzey Irak'ta Kürt yapılanması istikrarlı bir güçlenme içindedir. Öcalan'ın yeni perspektifi olan "demokratik konfederalizm"in ilkelerini açıklayacağı tarih olan 5 Ocak 2005'den sadece birkaç hafta sonra, Irak'ta Kürdistan Bölgesi Parlamentosu için seçimler yapılacak ve bu seçimlere birlikte katılan Barzani ve Talabani'nin örgütleri ezici çoğunluğu elde edeceklerdir. Birkaç ay sonra ise, 6 Nisan 2005'de, bu ittifakın liderlerinden biri olan Talabani Irak cumhurbaşkanı seçilecektir.

Öte yandan, Öcalan'ın İmralı'da altı yıl önce başlatmaya çalıştığı Türk devleti ile "müzakere süreci" de tam bir çıkmaza girmiştir. AKP, iktidarını sağlamlaştırma sürecinde iken, ordu da iktidar paylaşımını AKP aleyhine nasıl sürdüreceğinin hesabı içindedir. Her iki iktidar odağı için de Öcalan'la görüşmeleri sürdürmenin hiçbir acilliği yoktur. Sonuç olarak, Öcalan'ın devlet ile herhangi bir çözüm süreci içine girmesi –en azından orta vade için– neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır.

Pek çok açıdan bu olumsuz koşullarda Öcalan, Kürdistan'ın tüm parçalarını –ve Kürtlerin tümünü– dikkate alan perspektifini geliştirmeye girişir. Muhtemelen son yıllarda yaşa-

nan gelişmelerin –Türkiye ile birlikte ve Türkiye içinde bir çözümü ifade eden– "demokratik cumhuriyet" perspektifini Kürtler için ikna edici olmaktan çıkarmaya başladığını hissetmektedir. Ortadoğu'nun yeni koşullarında Türkiye ufku ile sınırlı kalmak artık politik riskleri ifade etmekte, dolayısıyla Kürdistan'ın tüm parçalarının geleceğini gözeten bir program oluşturmanın acilliği ortaya çıkmaktadır. Demokratik Konfederalizm, bu programın adıdır. Kuşkusuz Öcalan, bu projenin bir devlet yapılanmasını içermediğini, sadece Kürtler için değil tüm Ortadoğu halkları için önerildiğini ısrarla hatırlatmaktadır.[77] Hatta demokratik konfederalizm bayrağı düşüncesine ilişkin olarak yapılan eleştirileri, *"Türkiye beni yanlış anlamasın. Üniter devlete itirazım yok. Bayrağa saygılıyım. Mezarımda üç bayrak yan yana olabilir: AB bayrağı, üniter bayrak, bir de demokrasiyi sembolize eden Konfederalizm bayrağı"* diyerek yanıtlamaktadır.[78]

Kuşkusuz bugün bile (2014 yılında) demokratik konfederalizm projesinin uluslararası, bölgesel ve ulusal siyasetlerin somut gerçekliğinde tam olarak neye tekabül ettiğini anlamak neredeyse imkansızdır. Ancak söz konusu olanın, genel olarak Kürtler ve PKK tabanı için hâlâ olumlu bir ütopyayı temsil eden bağımsız Kürdistan hayalini besleyen ve bu anlamda çok güçlü bir propaganda işlevi olan bir proje olduğu söylenebilir. Öcalan, 27 Nisan 2005 tarihinde avukatlarıyla yaptığı görüşmede, demokratik konfederalizm ilkesi temelinde örgütlenme sorunlarından söz ederken, "dört parçadaki örgüt biçimleri" için "Koma Komala Kürdistan" (KKK) ismini önerir.[79] Bir hafta sonra ise, "Kürdistan demokratik konfederalizminin temel yasası"nın hazırlanması gerektiğini söyler.[80]

2005 Newroz'unda ilan edilen ve ileride yeni PKK programında ve KCK Sözleşmesi'nde daha da geliştirilecek olan

---

77) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 313.
78) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 314-315.
79) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 319.
80) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 320.

demokratik konfederalizmin ilk tanımlamalarından birisi, KONGRA-GEL tarafından şöyle yapılmaktadır: *"Demokratik konfederalizm devleti esas almıyor. Devlet sınırları içinde Kürtlerin demokratik örgütlenmesini; dil, kültür, kimlik özgürlüğünü yaşamasını ifade ediyor. Demokratik konfederalizm devleti değil halkın gücünü ve örgütlenmesini esas alan bir sistemdir. Kürt halkı bütün toplumsal kesimleriyle demokratik temelde örgütlenecek, esas gücün tabanda olduğu bir örgütlenme temelinde bölgesel ve/veya genel koordinasyon ve meclislerle kendisini irade haline getirecektir."*[81]

Bu tanım, demokratik konfederalizmin açık bir şekilde etnik bir temele dayandığını ortaya koyar ve Öcalan'ın daha önceleri sözünü ettiği şekliyle demokratik cumhuriyet perspektifinden bir sapmayı ifade eder. KONGRA-GEL tanımlamasında sözü edilen "bölgesel ya da genel koordinasyon ve meclisler", Kürt halkının koordinasyonu ve meclisleridir. Yine söz konusu koordinasyon ve meclisler bir "irade" de oluşturacaklardır. Buraya kadar herşey anlaşılır bir niteliktedir. Ancak bundan sonrası belirsizleşir. Bu irade bir devlet –hatta klasik anlamda yerel yönetim bile– değildir. Peki nedir? Bunun yanıtını ne ilk açıklandığında ne de sonraki açıklama ve yorumlarda bulmak mümkün değildir.

Aslında demokratik konfederalizm, Öcalan'ın 1999 sonrasında Türkiye için savunduğu demokratik cumhuriyet projesinin bir siyasal program olarak çekiciliğini yitirmesine karşı alınmış bir tedbir olarak görülebilir. Zaten bu program ilk aşamada PKK yanlısı Kürtlerde bile büyük bir heyecan yaratmamıştır. Öcalan'ın, örgütü ve Kürt kitleleri üzerindeki büyük etkisi nedeniyle, ancak bir süre sonra Kürt özgürlük hareketinin geniş kesimleri tarafından benimsenen bir program haline gelmiştir. Ama takip eden yıllarda bu program çekiciliğini yitirmiştir. Çünkü Türkiye'de Kürt özgürlük hareketi dışında,

81) KONGRA-GEL Başkanlığı, "2005 Newrozu On Yıllardır Süren Özgürlük Mücadelesinin ve Halkımızın Eseridir", *Serxwebûn*, Sayı: 279, Mart 2005, s. 5.

siyasal alanda etkin bir demokratik güç yoktur; var olanlar son derece zayıftır. 2000'li yılların Türkiyesi'nde demokrasi konusunda iyimser olanlar, sadece AKP'nin "demokratik reformlar" ve "AB üyeliği" demagojilerini ciddiye alanlardır. Oysa demokratik cumhuriyet bir Türkiye projesi ise, Kürtlerin değil tüm Türkiye'de yaşayanların eseri olmalıdır. Kürt halkının tek başına Türkiye'yi demokratik bir ülke yapması mümkün değildir. Diğer taraftan PKK içinde bile, Türkiye'de değil ama işgal sonrasının Irak'ında demokrasinin geleceğinden iyimserlik duyan eğilimler güçlenmektedir.[82] Bu koşullarda, demokrasi için çorak bir araziyi ifade eden Türkiye'yi merkeze alan demokratik cumhuriyet yerine, bölgenin siyasal yönden en dinamik demokratik gücü olan Kürtleri merkeze koyacak bir bölge projesi daha gerçekçi görünmektedir. Demokratik konfederalizm bu gerçekçiliğin ifadesidir. Yukarıda da işaret edildiği üzere, bu projenin somut olarak nasıl bir bölgesel siyasal yapılanmaya denk düştüğü sorusu cevapsızdır. Aslında demokratik konfederalizm, bölgedeki demokratik hareketlerin zayıflığı nedeniyle, Kürt kitleleri arasında gücünden fazla bir şey kaybetmeyen Bağımsız Kürdistan ütopyasına bir karşılık getirmektedir. Başka bir ifadeyle, bizzat belirsizliği, bu projeye propagandif de olsa önemli bir işlev kazandırmaktadır.

PKK Programı (2005)

Bu gelişmelere paralel olarak, 2002 yılında feshedilmiş olan PKK'nin yeniden kurulması da gündeme gelir. 28 Mart-4 Nisan 2005 tarihleri arasında toplanan PKK 9. Kongresi, PKK'nin yeniden kuruluşunu ilan eder.[83] Bu tarihten sonra artık PKK, acil olarak ne zaman ve nasıl silah bırakacağını düşünen ve tartışan bir örgüt olmaktan çıkar. O derece ki, zaman zaman ateşkes dönemleri yaşansa da –tıpkı 1990'larda olduğu gibi– silahlı mücadele, toplumsal/kitlesel mücadele ve parlamenter mücadele üçlüsü, Kürt hareketinin 2004'den 2013'e kadar ya-

82) "KONGRA-GEL Programı", *Serxwebûn*, Sayı: 263, Kasım 2003, s.6.
83) Jongerden-Akkaya, *a.g.e.*, s. 127-128.

şadığı evrime damgasını vuracaktır.

PKK'nin yeniden kuruluşunu ilan eden 9. Kongre'de kabul edilen yeni program, Öcalan'ın 1999'da ilan ettiği demokratik cumhuriyet programından uzaklaşmayı ifade etmektedir. Program, Kürdistan'da –tam olarak ne anlama geldiği bu metinde de açıklanmayan– demokratik konfederalizmin gerçekleştirilmesi hedefini esas alır. Zaten programın çok büyük bir kısmı, "Demokratik-Ekolojik-Cinsiyet Özgürlükçü Toplum" paradigmasının tarihsel, antropolojik, sosyolojik vb. açıklamalarına ayrılmış bulunmaktadır. Kuşkusuz, demokrasiye, ekolojiye ve kadınların özgürleşmesine yapılan vurgu son derece anlamlıdır. Ama bu vurgular, PKK'nin stratejik hedefinin ne olduğu konusundaki belirsizliği ortadan kaldırmaz. Ayrıca programda yer alan ve Öcalan'ın tüm teorik çalışmalarında görülen aşırı iddialı, yeterince açıklanmayan ve kimileri adeta keyfi bir şekilde ileri sürüldüğü izlenimini veren teorik çözümlemeler programın anlaşılmasını daha da güçleştirmektedir.[84]

Ancak bu sorunlar bir yana, 2005 PKK Programı, PKK'nin stratejik hedeflerine ve dayandığı toplumsal temele ilişkin olarak yapılan revizyonu ortaya koyması açısından önemli bir metindir. Bu açıdan bakıldığında, PKK'nin temel programatik hedeflerinin özetlendiği tüzüğün "Amaç" maddesinde şu noktalar öne çıkmaktadır: *"Kürt ulusunun öz demokratik yöne-*

---

84) Geçmiş sosyalist deneylerin başarısızlığına ilişkin değerlendirmelerin sonunda yer alan ve Marx'ın değer teorisi ile Marksizmin Avrupa dışındaki toplumların analizindeki yetersizliği arasında doğrudan ilişki kuran şu paragraf, programın teorik değerlendirmelerine ilişkin söz konusu keyfiliğe bir örnek olarak verilebilir: *"Tüm bu yetersizliklerin kaynağında ise Marks'ın değer teorileri bulunmaktadır. Değer teorisi, Marksist kuramın esasını oluşturan temel kavramlardan birisidir. Bu konudaki yanılgı ise oldukça derindir. Kapitalizmi aşma hedefinden söz edilmesine rağmen, söz konusu değer teorisinin kapitalizme radikal bir karşı çıkışı olmadığından kapitalizmin ömrünü uzatmıştır. Bu değer teorisinde aslında toplumun dini ve siyasi çözümü yoktur. Sadece ekonomik tanım vardır. Bu teori Avrupa merkezli bir teori olduğu için Avrupa dışı halkları silahsız bırakmıştır"* ("PKK Programı I", *Serxwebûn*, Sayı: 280, Nisan 2005, s. 12.)

timini ve birliğini geliştirmek"; Kürt sorununun –bu sorunun yaşandığı ülkelerde– "*Özerk-Demokratik Kürdistan temelinde*" çözümünü hedeflemek; Kürtlere karşı sömürgeci, işgalci ve soykırımcı rolünü üstlenmiş olan devletlerin "*siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamdaki rolünü sınırlandırıp demokrasiye duyarlı hale gelmelerini sağlamak*"; "*kadın özgürlüğüne ve ekolojik bilince dayalı bir demokrasiyi geliştirerek toplum-birey bütünlüğünün birbirini güçlendirdiği komünal demokratik yaşamı kurmak*" ve nihayet, "*bölge halklarıyla Demokratik Ortadoğu Konfederasyonu hedefi temelinde ilişki ve dayanışma içerisinde olmak ve küresel emperyalizme karşı küresel demokrasiye ulaşmak*".[85]

Tüzük ayrıca, PKK'nin "örgütlenme komitesinin görevi"ni, "Kürdistan parçalarında ve yurtdışında (yani "dört parça" dışındaki ülkelerde -e.a.) demokratik konfederalizmi örgütlemekten sorumludur" şeklinde tanımlar.[86] Yine PKK'nin temel çalışması programda, "etnisitenin demokratikleştirilmesi, burjuva-feodal devletin yanında halkın demokrasisinin demokratik konfederalizm esaslarına göre inşa edilmesi" olarak tanımlanır.[87] Başka bir ifadeyle 2005 programı, hedeflediği demokrasinin Avrupa tipi demokrasiye göre tanımlanmasında, etnisite faktörünü özel olarak öne çıkartır. Programın öngördüğü, etnik unsurların mevcut komünal değerlerine dayanarak oluşturacakları bir demokratikleşmedir: "*Ortadoğu'da bireyselliğe dayalı bir demokratikleşme değil de, etnisitenin komünal değerlerine dayalı bir demokratikleşme daha gerçekçidir*".[88] Programa göre, "Ortadoğu'nun demokrasi potansiyeli Avrupa'dan çok daha güçlüdür"; çünkü etnisitenin komünal değerlerine dayalı demokratikleşme "daha derin ve paylaşımcı"dır.[89]

Görüldüğü gibi PKK, siyasal ve örgütlenme çalışma alanı ve hedefini, Kürt etnisitesi, programdaki ifadesi ile "Kürdistan'ın

85) *http://pirtukxane.org/2013/12/02/pkk-tuzugu-ve-programi/ (erişim tarihi: 13 Ağustos 2014).*
86) *A.y.*
87) *A.y.*
88) "PKK Programı II", *Serxwebûn*, Sayı: 280, Nisan 2005, s. 9.
89) *A.y.*

parçaları ve yurtdışı" ile sınırlamakta; başka bir ifadeyle, "dört parça"daki Kürtlerin (ve doğal olarak bu ülkeler dışındaki Kürt diasporasının) siyasal örgütü olduğunu ilan etmektedir. Öte yandan, PKK programı amacını, "devlet alternatifi olmayan, ama ona teslimiyeti de reddeden, gerektiğinde ilkeli bir uzlaşmaya açık olan Demokratik Konfederalizm'e dayandırmakta(dır)".[90] Toplumsal örgütlenme söz konusu olduğunda program, Kürtlerin İran, Türkiye, Suriye ve Irak'ta oluşturacakları yapıların "federasyon"lar yaratmasından, bunların birleşerek "üst konfederalizm" oluşturmasından söz etmektedir.[91]

PKK, "Kürdistan parçalarında ve yurtdışında demokratik konfederalizmi örgütlemekten sorumlu" olduğunu ilan ederken, bunun bağımsız bir Kürdistan devleti olmayacağını açık bir şekilde belirtir. Ama öte yandan aynı program, "Giriş" bölümünde sözünü ettiği "Önder Apo'nun geliştirdiği demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü toplum paradigması"nın, Türkiye, Irak, İran ve Suriye gibi ülkeler için ifade ettiği anlam konusunda oldukça muğlak kalmaktadır. Bu dört ülkenin içinden çıkabilecek federasyon ve üst konfederasyonların, nasıl bir hukuki yapıya dayanacağı ya da kamusal örgütlenme anlamında siyasallıklarının neye tekabül edeceği belirsizdir. Muhtemelen bu belirsizliğin temelinde, özellikle Kuzey Irak'ta oluşan Kürt yönetiminin çekiciliğine ve PKK militanlarının kafasındaki Bağımsız Kürdistan hayaline bir cevap anlamında, bölgenin tüm Kürtlerine hitap eden bir program hazırlama niyeti bulunmaktadır.

Diğer taraftan, 2005 PKK programının (ve tüzüğünün) en ilginç ve çelişkili görünen yanı, örgütün geleceğe yönelik yenilenmiş perspektifi ile geçmişin hâlâ yaşayan örgüt kültürünün birlikte formüle edilebilmesinde kendisini gösterir. PKK bir yanda, "21. yüzyılı yeniden karşılamak üzere", "demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü bir toplum paradigması"ndan

---

90) "PKK Programı I", s. 10.
91) *A.y.*

söz etmektedir. Öte yanda ise, bir önceki yüzyılın kimi sol ve milliyetçi örgütlerine özgü bir örgütsel kültürü muazzam bir özgüvenle sergileyebilmektedir. PKK tüzüğünde örgüt üyeliğine, sempatizan ve taraftarlığına ilişkin olarak yapılan tanımlar bu açıdan son derece ilginçtir. Buna göre, "Apocu tarz, tempo ve üsluba ulaşmak", "parti kadrosu (üyesi)" tanımında yer alan koşulların en başında yer alır. Diğer yandan, parti sempatizanı için kullanılan terimlerden biri de "Apocu taraftar"dır. "Önder APO'nun yaşamını ve özgürlüğünü ahlaken ve vicdanen yaşam gerekçesi saymak ve bunu mücadelesinin merkezine almak", parti üyesi görev tanımının ilk maddesidir. Yine "Apocu çizgi", "Apocu ahlak, yaşam ve mücadele felsefesi", parti yaşamına ilişkin belirlemelerin vazgeçilmez terimlerindendir.[92]

PKK'nin yeni tüzüğü, "Örgüt Yapısı" bölümünde yer alan, Öcalan'ın örgüt içindeki konumunu belirlediği maddelerinde, Öcalan karizmasının bu örgütün yapısal bir olgusu olduğunu açık bir şekilde ortaya koyar. Tüzüğün 10. maddesinde Öcalan, "partinin en yüksek teorik-ideolojik organı" olarak tanımlanır. Öcalan'ın –örgütsel ve politik anlamda sınırsız ve denetimsiz– görev ve yetkileri ise şu şekilde formüle edilir: *"Önderlik partinin felsefe, ahlak ve politikadan oluşan zihniyetini çizer, parti stratejisini belirler ve dönemsel politikaları oluşturur. Kongre kararları ile Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi'nin kararlarını onaylar. Partinin örgütsel durumunu, Yürütme Komitesi ve Parti Meclisi'nin çalışmalarını gözetir ve denetler. PKK, Abdullah Öcalan yoldaşı ve düşüncelerini kendi çizgisi ve Önderlik Kurumu olarak kabul eder."*[93]

Öcalan'ın partinin diğer üst yönetici organlarıyla ilişkilerini düzenleyen maddeler de aynı anlayışla kaleme alınmıştır. Örneğin, "iki kongre arasında partinin en yüksek karar ve yürütme organı olan Parti Meclisi"nin başlıca görevlerinden birisi de, Öcalan'ın kararlarını hayata geçirmektir. Yine Parti

---

92) *http://pirtukxane.org/2013/12/02/pkk-tuzugu-ve-programi/ (erişim tarihi: 13 Ağustos 2014).*
93) *A.y.*

Meclisi'nin seçeceği Yürütme Komitesi, Öcalan'ın onayı ile göreve başlayabilir. Tüzüğe göre, söz konusu komite, Öcalan'ın "teorik, politik ve örgütsel işlerden sorumlu olan yardımcılar kuruludur". En nihayet, parti örgütlenme ve çalışma tarzında demokratik işleyişin esas olduğunu vurgulayan bir tüzük maddesinde, "kadro, örgüt, alt komite, temsilcilikler, Parti Meclisi ve Yürütme Komitesi, Önderliğe ve kongreye karşı sorumludur" denilerek, aslında tüm partinin Öcalan'a karşı sorumlu olduğu belirlenmektedir.[94]

Kuşkusuz şurası da açıktır ki, geleneksel örgüt kültürünün liderlik anlayışı PKK'de hâlâ varlığını sürdürürken, aynı PKK, yüzbinlerin, belki de milyonların siyasetin öznesine dönüşmesinde, Kürt kadınlarının kitlesel bir şekilde siyasete girerek özgürleşme yolunda büyük adımlar atmasında belirleyici rol oynayan bir siyasal örgüt olarak, aynı zamanda dev bir demokratik birikimi de temsil etmektedir. Bu durum, muhtemelen kısa ve hatta orta vadede aşılması zor bir çelişkiyi de ifade eder.

PKK, kısa ve orta vadede ne geleneksel örgüt kültüründen ne de Kürt kitlelerinin demokratik mücadelede seferber edilerek siyasetin öznesine dönüşmesinden vazgeçebilecek konumdadır. Çünkü PKK'nin anti-demokratik örgüt kültürü, geçmişte olduğu gibi bugün de, örgütün çok daha etkin ve verimli çalışmasına büyük katkıda bulunmaktadır. O nedenle PKK'nin geleneksel örgüt kültüründen kurtulmasını, liderlerinin isteğiyle ve bu isteği dile getiren kongre kararlarıyla gerçekleşebilecek bir değişim olarak görmek büyük yanılgı olur. PKK'nin anti-demokratik örgüt kültüründen kurtulma yoluna girmesi için, ülke (Türkiye) ve bölge (Ortadoğu) düzeyindeki politik ortam ve iklimde büyük dönüşümün yaşanması gerekir. Bu dönüşümü sağlayacak olan, Kürt özgürlük hareketinin dışında yeni siyasal ve toplumsal güçlerin ülke ve bölge düzeyinde demokrasi mücadelesine katılmalarıdır. Böylesi bir

94) *A.y.*

dönüşümün PKK üzerinde ikili bir etkisi olacaktır. Birinci olarak, yeni siyasal ve toplumsal güçlerin demokrasi mücadelesine katılımı, PKK'nin mücadele yükünü azaltacak ve örgütün etkin ve verimli çalışmasında belirli bir işlevi olan anti-demokratik örgüt kültüründen uzaklaşmak artık gerçekleştirilebilir bir örgütsel proje haline gelecektir. İkinci olarak, Türkiye ya da bölge ölçüsünde demokrasi mücadelesine yeni siyasal ve toplumsal güçlerin katkısı, PKK kadrolarının farklı bir politik kültüre sahip unsurlarla tanışmasını ve süreç içinde onlardan öğrenerek ve onlara öğreterek onlarla kaynaşmasını sağlayacak; bütün bu gelişmeler, PKK'ye egemen olan geleneksel örgüt kültüründe sağlıklı değişim bir sürecini başlatacaktır.

Yeni Program Olarak KCK Sözleşmesi (2007)

Öcalan, Mayıs 2005 tarihindeki bir görüşmesinde, "Kürdistan Demokratik Konfederalizmi'nin temel yasası"nın hazırlanması gerekliliğinden söz eder. Bunun örgütlenme biçimi olarak da Koma Komalên Kurdîstan'ı (KKK/Kürdistan Konfederasyon Topluluğu) önerir.[95] Bu proje iki yıl sonra Mayıs 2007'de KONGRA-GEL'in 5. Kongresi ile hayata geçirilecektir. "Türkiye, İran, Suriye, Irak ve yurtdışındaki Kürtleri temsil eden 213 delege" ile toplanan kongre, KCK'nin kuruluşunu ilan eder. Aynı kongre, Öcalan'ın KKK için hazırlanmasını önerdiği "temel yasa"yı KCK Sözleşmesi olarak kabul eder.[96]

KCK, Kürt özgürlük hareketi için hem yeni bir örgütlenme hem de yeni bir program demektir. Muarızları, KCK'yi, "PKK'nin şehir yapılanması" olarak nitelemişlerdir. KCK'nin sadece şehirlerle, hele sadece Türkiye Kürdistanı'nın şehirleriyle sınırlı olmadığı dikkate alındığında, bu tanımlamanın çok yetersiz olduğu düşünülebilir. Ama öte yandan, aynı tanımlama –yetersiz biçimde de olsa– önemli bir noktayı da hatırlatmaktadır. Şöyle ki KCK, siyasal örgütlenmenin ötesinde, PKK'nin Kürt demokrasi cephesini kontrolü altında tutmak

95) Kapmaz, a.g.e., s. 320.
96) Kapmaz, *a.g.e.*, s. 418.

için kurduğu bir yapılanmadır. Bu Cephe, PKK'de örgütlenmiş Kürt plebleri ile Kürt sermaye sahipleri ve orta sınıfı arasında gerçekleştirilen stratejik bir ittifakı temsil eder. Bu ittifak, 1990'ların başlarından beri, yasal Kürt partileri ve onların başında olduğu yerel yönetimler aracılığıyla hayata geçirilmektedir. Ama gerek 1999'da Öcalan'ın yakalanması, gerekse 2004 sonrasında yaşanan örgütsel kriz, PKK için büyük taktik sarsıntılar anlamına gelmiş ve söz konusu ittifaktaki öncülüğünü bir ölçüde yıpratmıştır.

İşte KCK, yaşanan büyük sarsıntıların atlatılmasından sonra, bu öncülüğü pekiştirme ya da yeniden inşa etme çabasını ifade eder. Burada sözü edilen, sadece siyasal bir öncülük değildir. KCK sistemi ile PKK, bir siyasal örgüt olmanın ötesinde, toplumsal yaşamın pek çok alanında yönlendirici olmanın koşullarını yaratmayı tasarlamaktadır. Diğer taraftan PKK, toplumsal yaşamdaki bu yönlendiricilik işlevi için sadece Türkiye Kürdistanı'nı değil, Kürdistan'ın tüm parçalarını temel almaktadır. KCK'nin kuruluş biçimi bunu açık bir şekilde gösterir. KCK sistemi, Kürdistan'ın tüm parçalarından gelen delegelerin kongresi tarafından ilan edilmiştir. Böylelikle PKK, toplumsal yaşamda yönlendiricilik söz konusu olduğunda, Türkiye Kürdistanı ile sınırlı olmadığını, Kürdistan'ın tüm parçalarını projesinin kapsamında gördüğünü bir kez daha ilan etmektedir.

Diğer yandan, tıpkı yeni PKK programı gibi, KCK Sözleşmesi de, Öcalan'ın İmralı'ya getirildikten sonra savunmaya başladığı demokratik cumhuriyet perspektifinden sapmayı ifade eder. Her iki metinde de demokratik cumhuriyet kavramı yer almaz. Aslında Öcalan'ın 1999 Şubat'ından itibaren savunmaya başladığı "demokratik cumhuriyet"i temel alan perspektifinin en çarpıcı yanı, Gellner'in formüle ettiği, "siyasal birim ile ulusal birimin çakışmalarını öngören siyasal ilke"den uzaklaşmasıdır.[97] Demokratik cumhuriyet perspekti-

97) "Ulusçuluk temelde siyasal birim ile ulusal birimin çakışmalarını öngören siyasal bir ilkedir" (Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, İnsan Yayınları,

fiyle bağımsız bir Kürt devleti projesinden vazgeçilirken, aslında her şeyden önce Kürtlere ikinci sınıf yurttaşlığı dayatan Türk, Arap, İran devletlerini tanımlanmasında yer alan "Türk", "Arap", "Müslüman" türünden etnik, dinsel vb. belirlemelerin iptali öngörülmektedir. Örneğin, Öcalan'ın *Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa* başlıklı kitabında sözünü ettiği tanımla, "Kürtlerin (...) özgür ve kendi kültürel kimliğiyle katıldığı cumhuriyet yurttaşlığı", Türkiye Cumhuriyeti'nin ifade ettiği siyasal birimin tanımlamasından 'Türk"lüğü dışlamaktadır.[98]

Ama tabii Öcalan'ın bu demokratik cumhuriyet perspektifi, Türk devletinden ve siyasal sınıfından herhangi bir olumlu karşılık görmediği gibi, bir süre sonra bölgede yaşananlar, bu programatik yaklaşımı ciddi bir sarsıntıya uğratacaktır. 2002 yılında AKP'nin iktidar olması ve yeni bir hegemonya odağı olarak yükselişi, Öcalan'ın İmralı'da kendisine müzakere muhatabı bulamayışı, ABD'nin Irak'ı işgali ve Irak Kürtlerinin Kuzey Irak'ta otonomi kazanmaları, Kürt sorununun "demokratik cumhuriyet"le çözümü perspektifini yıpratmıştır. Bunun bir sonucu olarak, 2005 PKK programında, Öcalan'ın 1999 sonrasında dilinden düşürmediği demokratik cumhuriyetin adı bile geçmez. İki yıl sonra kabul edilecek olan KCK Sözleşmesi'nde ise bu değişim çok daha net gözlenebilir. Kürt siyasal ve sosyal hareketini bağlayacağı düşünülen bu yeni programatik metinde öngörülen tüm süreç, net bir etnik özne ("Kürtler") üzerine inşa edilmiş bulunmaktadır.

PKK ve KCK programlarının temel taşı, Demokratik Konfederalizm'dir. Öcalan bu kavramı, Amerikan liberter sosyalisti Murray Bookchin'den almıştır. Bookchin, endüstriyel tarımı, kitlesel üretimi ve bürokrasiyi tanrılaştıran, insanları otomata çevirerek hem fiziksel hem ruhsal açıdan sakatlayan kapitalist uygarlığa karşı, bir ekolojik toplumun inşasını ön-

---

1992, s. 18).

98) Abdullah Öcalan, *Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa/AİHM Savunmaları*, Cilt II, Mezopotamya Yayınları, 2001, s. 172-173.

görmektedir. Bunun için insanlar daha küçük ölçekli yerleşim merkezlerinde yaşamalı, ihtiyaçlarını yerel üretimle karşılamalı ve yenilenebilir enerji kullanmalıdırlar. Bu yeni toplum, pazar ya da devlet otoritesinin dayatmalarıyla değil, insanların ortak kararlarıyla yönlendirilmelidir.[99] Bookchin, mevcut ulus-devletin başa çıkılması zor merkezî iktidarına karşı "liberter belediyecilik" diye adlandırdığı bir siyaset yordamını öngörür. Ona göre, bu yeni siyaset bürokratların, polisin, askerlerin, yasa koyucu ve benzerlerinin belirlediği devlet ve bu devlete ilişkin siyasetin karşısında, gerçek demokratik siyaseti temsil eder. Yer yer ve birbirlerinden bağımsız olarak ortaya çıkabilecek olan bu yerel demokratik topluluklar, bir süre sonra konfederal birlikler oluştururlar.

Konfederalizmin, Bookchin'in perspektifinde merkezî bir yeri vardır. Bookchin'e göre, bu konfederal birliklerin temsil ettiği siyasal alan ve gerçeklikler ile merkezî devlet arasında sürekli bir gerilim yaşanacaktır; ve bu gerilim, sonunda demokratik siyasetin üste çıkması ile sonuçlanabilir.[100] Bookchin bu gelişmenin, birbirinden son derece farklı siyasal-tarihsel koşul ve bağlamlarda gerçekleşebileceğini söyler. Bu olgular, "normal" süreçlerde de yaşanabilir. Ama bu normallik, kimi Avrupa ülkelerinde yaşanan yerel yönetim deneylerinden çok farklıdır. Bu anlamda Bookchin, şehir konseylerinde yüzlerce temsilcisi bulunmasına rağmen bir "belediye ağı" oluşturmaktan aciz Alman Yeşillerinin sıradan yerel politikacılığını eleştirir. Öte yandan, konfederalizmin gerçekleşme biçimleriyle ilişkili olarak, Amerikan ve Fransız devrimlerinin yanı sıra 1936'nın devrim İspanyası'na da atıfta bulunarak, söz konusu gelişmelerin, bir devrim ve ayaklanma sürecinin parçası olacağını da hatırlatır.[101]

---

99) Murray Bookchin, *The Ecology of Freedom*, Cheshire Books, 1982.
100) Murray Bookchin, 'Libertarian Municipalism: An Overview' (1991). http://theanarchistlibrary.org/library/murray-bookchin-libertarian-municipalism-an-overview. (Erişim tarihi: 08.05.2014.)
101) *A.y.*

Bookhin'in siyasete ilişkin bu perspektifinde, liberter belediyecilik ve konfederalizm anahtar kavramlardır. Ama bunlardan birincisi, Alman Yeşillerinin eleştirisinde de işaret ettiği üzere, mevcut yerel politikacılıktan öte bir şeydir; onu aşması gerekir. Konfederalizme gelince, Bookchin'e göre bu sistemin günümüz demokrasilerindeki yerel ya da federal hükümet biçimleriyle karıştırılması, bu perspektifin içeriğinin boşaltılması anlamına gelmektedir. Ona göre, Kanada yerel hükümetleri ya da ABD eyalet hükümetleri, Stalin'in totaliter devletindeki "sovyet"lerden daha fazla konfederallik taşımaz.[102]

Öcalan, Bookchin'in demokratik konfederalizminin, merkezî devletin dışında ve onunla birlikte gerilimli bir ilişki sürdüren bir siyasallığı ve sıradan yerel yönetimin ötesinde bir kamusal ilişkiyi ifade etmesi açısından, onun konfederalizm anlayışına yaklaşmaktadır. Ne var ki, KCK Sözleşmesi'nde formüle edildiği şekliyle Öcalan'ın demokratik konfederalizmi güçlü bir etnik özellik taşımaktadır; diğer bir ifadeyle, bu demokratik konfederalizmin öznesi Kürtlerdir: *"Ben Kürtler için Demokratik Özerk Kürdistan öneriyorum. Kürdistan terimi, aslında coğrafi bir terim, Kürtler de söylememiş. Selçuklu Sultanı Sencer zamanından beri böyle ifade ediliyor. Demokratik Özerk Kürdistan, hem Kürt toplumunun iç geriliklerine, bu feodal geriliklere karşı iç demokratikleşmeyi sağlar, hem de Kürtlerin dışarıya karşı duruşunu ifade eder. Bu örgütlenmede devlet karşıtlığı yoktur, devlet kurmayı da hedeflemiyor. Bir çeşit, mevcut sınırlar ve devlet yapıları içinde Kürtlerin özgürlüğünü temsil eder. Sonuçta özerklik kavramı da özgürlükle ilgilidir. Demokratik özerkliğin devletle, sınırlarla bir problemi olmaz. Bir çeşit yerelin kendini devlet içinde ifade etmesi anlamına gelir."*[103]

Ancak bu "yerellik"te etnik belirleyicilik esastır. KCK Sözleşmesi'ni bu açıdan ele aldığımızda, önce metnin kav-

---

102) Murray Bookchin, "The Meaning of Confederalism" (1990). http://theanarchistlibrary.org/library/murray-bookchin-the-meaning-of-confederalism (erişim tarihi: 08.05.2014).
103) Kapmaz, s. 440.

ramsal düzeydeki kimi temel belirsizliklerine işarette yarar var. Birinci olarak Sözleşme, bir coğrafi entite olan Kürdistan ile, bir etnik topluluk olarak Kürtleri bir ve aynı olgu olarak ele almakta, örneğin "Kürdistan için kendi kaderini tayin hakkı"ndan söz etmektedir. Sözleşme'ye göre bu hakkın gerçekleştirilmesi, "milliyetçi temelde devlet kurmak değil, siyasal sınırları sorun yapmadan ve sınırları esas almadan kendi demokrasinini kurma hareketi"dir.[104] Böylelikle "Kürdistan" ve "Kürtler"in yersiz kullanımının yarattığı karmaşaya, devlet ile demokrasinin birbirlerinden bağımsız iki farklı olgu olarak ele alınmasının yaratacağı teorik karmaşa eklenir. Bu belirlemelerin ardından ise, konfederal yapının etnik karakteristiğini vurgulayan bir tanımlama gelir: *"İran'da, Türkiye'de, Suriye'de ve hatta Irak'ta oluşacak bir Kürt yapılanmasında tüm Kürtler bir araya gelerek kendi federasyonlarını, birleşerek de üst konfederalizmi oluştururlar."*[105]

Sözleşme'de, oluşturulması hedeflenen konfederal yapının etnik bir damga taşıdığını gösteren tek yer burası değildir. Aynı metinde –Kürdistan halkının değil– "Kürt halkının konfederal hukuku"ndan söz edilmektedir. Yine "Demokratik Konfederalizm, Kürt halkının kendi demokrasisini kurma ve kendi toplumsal sistemini organize etme hareketidir" denerek, demokrasiye etnik bir özellik katılmaktadır.

KCK Sözleşmesi'nde, demokratik konfederalizmin "tüm Kürtlere" ilişkin bir yapılanma olduğunun vurgulanması, doğal olarak Kürdistan'ın dört parçası dışında yaşayan Kürtlerle ilgili düzenleme, yapma zorunluluğunu da getirmiştir. Ne var ki bu düzenleme Türkiye'nin diğer yörelerinde yaşayan Kürtlerle değil, Kürt diasporası ile, yani Avrupa ülkeleri'nde ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nda (Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan ve Rusya Federasyonu) göçmen olarak yaşayan

---

104) *KCK Sözleşmesi* (https://rojbas3.wordpress.com/kck-sozlesmesi/ (erişim tarihi: 17 Mayıs 2014)).
105) *A.y.*

Kürtlerle ilgilidir.

Sözleşme'de Kürt diasporası ile ilgili olarak yazılanlar, absürtlük sınırlarını zorlayan bir niteliktedir. Metinde Kürt diasporası ile ilgili olarak her ne kadar Demokratik Konfederal yapılanma yerine, "demokratik örgütlülük" önerilmekte ise de, bunların "kendi hukuk sistemleri"nden ve "ihtiyaca uygun olarak kurulmuş demokratik komünal örgütlenme sistemleri"den söz edilir.[106] Kürt diasporası için "kendi hukuk sistemleri" yaklaşımının anlaşılmazlığı bir yana, diaspora ile ilgili olarak söylenenler, bir devlet örgütlenmesi olmadığı net bir şekilde ifade edilen Demokratik Konfederalizm'in dünyanın dört bir yanına dağılmış bulunan Kürt göçmen toplulukları için, etnik temelli bir dayanışma ağı olarak kurgulandığını düşündürmektedir.[107]

En nihayet KCK Sözleşmesi'nde, demokratik konfederalizm sisteminin kurulacağı coğrafi alanda yaşayan diğer etnik ve dinsel unsurlarla ilgili bir madde de yer alır. Burada, Demokratik Konfederasyon'un varsayılan "Kürt" çoğunluğunun yanı sıra, mevcut "azınlıklar" ve "etnik-kültürel-inanç kesimleri"nin temsiliyet konumları belirlenmektedir: *'Ülkenin herhangi bir parçasında bulunan bir azınlık veya etnik-kültürel-inanç kesimi kendi özgünlüğü içerisinde demokratik özgür örgütlülüğünü geliştirerek kendi kendini yönetirken, aynı zamanda demokratik toplum konfederalizmi içerisinde temsilini bulur."*

---

106) *A.y.*

107) Bu haliyle demokratik konfederalizm sistemi, 1936 yılında kurulan Dünya Yahudi Kongresi'ni akla getirir. Hiçbir ideolojik ve politik ayrım yapılmadan tüm Yahudilerin çıkarlarının korunması için 1936 yılında oluşturulan bu Kongre, bu nitelikteki ilk örgütlenmelerden birisi olarak görülebilir. Kendi ifadesiyle *"Dünya Yahudi Kongresi, dünyanın 100 ülkesindeki Yahudi topluluk ve örgütlerini temsil etmektedir. Kongre hükümetler, parlamentolar, uluslararası örgütler ve diğer dinler nezdinde onların haklarını savunur. Dünya Yahudi Kongresi, Yahudi halkının çokluğunu temsil eder ve politik olarak tarafsızdır. Talmud'da yer alan "Kol Yisreal Arevim Zeh beZeh" (Tüm Yahudiler birbirlerinden sorumludur) ifadesi, Dünya Yahudi Kongresi'nin varoluş nedenini açıklar:"* (Bkz.: http://www.worldjewishcongress.org/en/about#tab_1 (erişim tarihi: 22 Temmuz 2014.))

Başka bir deyişle, demokratik konfederalizm, kendi içinde "azınlıklar"ı olan bir etnik çoğunluğun (Kürtlerin) toplumsal örgütlenmesini ifade eder. Sözleşme'de, gerek Kürt diasporası gerekse Kürdistan'daki "azınlıklar" ve "etnik-kültürel-inanç kesimleri" üzerine bu son derece açık ifadeler olmasaydı –biraz zorlama ile de olsa– demokratik konfederalizmi niteleyen "Kürt", "Kürtler" gibi belirlemelerin dikkatsizce kullanılmış sözcükler olduğu, özne anlamında esas olarak söylenmek istenenin, bir coğrafi alanda (Kürdistan'da) yaşayanların tümü olduğu düşünülebilirdi. Oysa Kürt diasporasına ve Kürdistan'daki "azınlıklar"a ilişkin olarak Sözleşme'de yazılanlar, demokratik konfederalizmin etnik temelli –ama yazarının iddiasına göre "devlet" de olmayan– bir toplumsal örgütlenmeyi ifade ettiğini ortaya koymaktadır.

Elbette Demokratik Konfederalizm'in bir devlet örgütlenmesi, hele bir ulus-devlet örgütlenmesi olmadığı kesin bir şekilde ifade edilmekte, hatta tersine mevcut ulus-devletlerle, onları demokratikleştirmek üzere yan yana olacağı söylenmektedir. Ne var ki demokratik konfederalizm, bir ulus-devlet formu değilse de –radikal– demokrasinin yerel düzeyde (belediyecilik düzeyinde) inşası hareketi de değildir. Çünkü yerelliği aşan bir coğrafi alanı (Kürdistan) kapsamaktadır. Peki o zaman bu form tam olarak neyi ifade etmektedir? Cevabı olmayan bu soru, devasa bir teorik, kavramsal ve programatik karmaşayı ifade eden Sözleşme'nin kaçınılmaz sonucudur.

Ama tabii daha önce de belirtildiği gibi, ifade ettiği tüm karmaşaya rağmen demokratik konfederalizm projesinin güçlü bir siyasal mantığı da vardır. Öcalan'ın 1999 yılında savunmaya başladığı Demokratik Cumhuriyet'in gerçekleşme potansiyelindeki müthiş zayıflık ortaya çıkmıştır. Demokratikleşme, Türkiye toplumu ve siyaset sınıfı için siyasal demagoji malzemesi olmaktan öteye gidemezken, diğer yanda son derece güçlü bir dinamiği ifade eden Kürt siyasal ve sosyal hareketi, demokrasinin hayata geçirilmesi demek olan kazanımlarını korumak, kalıcılaştırmak ve geliştirmek istemekte-

dir. Diğer taraftan, Irak'ın işgalinin yarattığı Kuzey Irak Kürt yönetimi, Türkiye Kürtleri için hem ekonomik hem de politik bir çekim unsuru olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla demokratik konfederalizm projesi ile Öcalan, Türkiye'de tıkanan, Irak'ta ise gelişmekte olan süreçlere bir karşılık getirmektedir. "Kürtlüğü" yeniden öne çıkarışı ve dolaylı bir biçimde de olsa Kürdistan hayalini yeniden canlandırışı ile bu proje, bir yandan Kuzey Irak Kürt yönetiminin çekiciliğinin ifade ettiği tehlikeyi savuşturmayı amaçlarken, diğer yandan da, Türk devletinin barış sürecini tıkamasının yarattığı moral bozukluğuna karşı, Kürt özgürlük hareketine hemen inşasına girişeceği bir gelecek vaadinde bulunmaktadır. Bir anlamda demokratik konfederalizm ile, Kürt hareketi, Bloch'un "somut ütopya'sını yeniden bulma çabasına yönelmektedir.

Demokratik Özerklik

Öcalan, KCK Sözleşmesi'nin ilan edildiği tarihten iki yıl sonra yazdığı *Demokratik Uygarlık Manifestosu*'nda, KCK'nin hedefini, *Sözleşme*'de üzerine çok fazla vurgu yapılmayan "demokratik özerklik" kavramı ile ifade etmeye başlar.[108] *Manifesto*'dan ayırt edici olan demokratik özerklikle ilişkili olarak demokratik cumhuriyetin pek sözünün edilmeyişidir. Öyle ki, demokratik cumhuriyet kavramı açık bir şekilde reddedilmemekle birlikte, artık Kürt özgürlük hareketinin mücadele ufkunu belirleyen bir hedef olmaktan çıkmış gibidir. *Manifesto*'nun yayınlanmasından itibaren Demokratik Özerklik, Kürt özgürlük hareketinin temel stratejik sloganlarından biri haline gelir.

Öcalan'a göre, devleti hedefleyen milliyetçilik yerine *"KCK, Kürt ulusal sorununun çözümünde devlet-ulusçu yaklaşımları reddederek demokratik ulusçu modeli, Kürtlerin ulus olma hakkını veya ulusal toplum olgusuna dönüşümünü demokratik*

108) Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu V. Kitap/Kürt sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü / Kültürel Soykırım Kıskacında Kürtleri Savunmak*, Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi Yayınları, 2013.

özerklikle gerçekleştirmeyi esas alır".[109] Bu model, demokratik ulus anlayışı temeline oturmaktadır. Ulus-devleti hedefleyen devlet-ulusçuluğuna karşı Öcalan'ın savunduğu, "kültür ulusundan üretilebilecek, ama sömürü ve baskıyı gemleyen ve dışlayan ulus modeli" olarak demokratik ulustur.[110] Demokratik özerklik ise, demokratik ulusun ortaya çıkış biçimidir.

Öcalan'a göre demokratik ulus haline gelişin temel koşulu, etnik topluluğun kendi kendini yönetmesidir ("öz yönetim"): *"Öz yönetimsiz demokratik ulus düşünülemez (...) Bir toplum kendi öz yönetiminden mahrum olursa ulus olmaktan çıkar".*[111] PKK mücadelesi yaşanmadan önce Kürtler tam da bu konumdadırlar. Ne var ki PKK ve daha sonra da KCK, demokratik ulus oluşumuna yönelik süreci başlatmışlardır. Gelinen aşamada ise demokratik özerklik, *"KCK'nin demokratik ulus inşasının politik boyutu"* olarak bu süreci tamamlamaya yöneliktir.[112]

Demokratik özerkliğin hayata geçirilmesi, Öcalan'a göre iki şekilde mümkündür. Birinci yol, demokratik bir anayasa temelinde ulus-devletle uzlaşma yoludur. Bu yolda egemen ulus-devletin ve ezilen ulusun kabul etmeleri gereken birer koşul vardır. Egemen ulus "inkar ve imha politikası"ndan vazgeçecek, ezilen ulus da kendi ulus-devletini yaratma düşüncesini terk edecektir. Bu koşullarda demokratik özerklik, bir anayasal temel ilkeyi ifade eder.[113] Ancak ilginç bir şekilde Öcalan, demokratik özerkliğin barışçı gerçekleşme biçimi olarak "demokratik bir anayasa temeli"nden söz ettiği yerde, iki ulusun vereceği tavizlere atıfta bulunurken demokratik cumhuriyet'in sözünü etmemektedir. Zaten demokratik özerkliği geniş bir şekilde açıkladığı kitabında sadece yedi kere zikredilen demokratik cumhuriyet kavramı, hiçbir yer-

---

109) Öcalan, *Demokratik Uygarlık...*, s. 359.
110) Öcalan, *Demokratik Uygarlık...*, s. 38.
111) Öcalan, *Demokratik Uygarlık...*, s. 364.
112) Öcalan, *Demokratik Uygarlık...*, s. 363
113) Öcalan, *Demokratik Uygarlık...*, s.360.

de demokratik özerklikle bağlantılı olarak kullanılmamıştır.[114] Öyle ki, bu kitabı okuyan bir kişinin, demokratik özerkliği demokratik cumhuriyetin bir bileşeni olarak hayal etmesi mümkün değildir.

Öcalan'a göre, demokratik özerkliğin gerçekleşmesinin ikinci biçimi ise çatışmalı yoldur. Burada ulus-devlet, demokratik özerklik projesinin barışçı uygulanmasına karşı çıkarken; ezilen ulus da onu fiilen hayata geçirme yoluna girmektedir: *"Kürtler bu durumda ulus-devletlerin ister tek tek ister ortaklaşa (İran-Suriye-Türkiye) saldırıları karşısında varlıklarını korumak ve özgür yaşamak için topyekün seferberlik ve savaş pozisyonuna geçmekten başka çare bulamayacaktır. Savaş içinde olası bir uzlaşma veya bağımsızlık sağlanıncaya kadar, öz savunmaları temelinde demokratik ulus olmayı tüm boyutlarıyla ve özgüçleriyle geliştirmek ve gerçekleştirmekten geri durmayacaklardır."*[115]

Öcalan, etnisite temelli federasyon ve konfederasyon düşüncesine karşı olduğunu pek çok kez net bir şekilde ifade etmesine rağmen, tıpkı *KCK Sözleşmesi*'nde olduğu gibi, demokratik özerklik üzerine açıklamalarında da, projesindeki etnik belirleyiciliği öne çıkarmaktan geri kalmamaktadır. Örneğin, Demokratik özerklik üzerine Ağustos 2010 tarihli bir değerlendirmesinin hemen girişinde şunları söylemektedir: *"Demokratik ulus bir ruh ise demokratik özerklik bedendir. Demokratik özerklik demokratik ulus inşasının ete kemiğe bürünmüş halidir. Onun somutlaşmış, bedenleşmiş halidir"*.[116] Bunun ardından demokratik özerkliğin boyutları üzerine söyledikleri ise, etnisite temeli olmadan hiçbir anlamı olmayacak açıkla-

114) *A.y.* (Bu kitapta demokratik cumhuriyet'ten, bir yerde Türkmenlerin statüsü ile ilgili olarak (s. 112), bir yerde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da ulus-devletçi yaklaşımlara karşı yükselen bir alternatif proje olarak (s. 114), bir yerde AKP hegemonyasına karşı bir program olarak (s. 137), dört yerde de 1921 Anayasası'nın potansiyel olarak ifade ettiği bir sistem olarak (s. 126, s. 137, s. 335 ve s. 339) söz edilmektedir.)

115) Öcalan, *Demokratik Uygarlık*..., s. 361.

116) Abdullah Öcalan, "Demokratik Özerklik", www.pkkonline.com/tr/files/books/demokratik_ozerklik.pdf (erişim tarihi: 22 Eylül 2014).

maları ifade eder. Örneğin "ekonomik boyut"tan söz ederken, "inşa edilen demokratik ulusun (...) ekonomi politikası"nın gerekliliğini hatırlatır; "hukuki boyut" başlığı altında, "Kürtlerin statüsü ne olacak" sorgulamasını yapar; "diplomasi boyutu"nu da, "Kürtlerin diğer halklarla, toplumlarla olan ilişkileri" şeklinde tanımlar.[117] Biraz daha ileride ise, bu kez yine KCK programında yer aldığı türden, "azınlıklar" kavramını gündeme getirir. Demokratik Özerkliğin Kürtlerin ulus olma hakkını teslim edecek bir yapılanma olduğunu vurgularken, bu sayede Türkiye'de yaşayan diğer etnik toplulukların da "azınlık hakları"nı kazanacaklarını söyler: *"Demokratik özerklikle birlikte Kürtler ulus olma hakkını, tarihsel haklarını, diğer kimlikler de kendi demokratik haklarını, azınlık haklarını elde ederler."* [118] Böylelikle demokratik özerklik projesinin barışçı bir şekilde gerçekleştiği Türkiye'de, iki temel ulus (Türk ve Kürt ulusu) ile birlikte, diğer etnik azınlıkların demokratik bir şekilde yaşayacağı vurgularken, demokratik özerklik projesinin etnisite temelini de bir kez daha hatırlatmış olur.

Oysa demokratik özerkliğin öngörülen hangi yolunda olursa olsun, Kürtlerin hukuki statüsünün anayasal olarak belirlendiği, onlara özgü bir ekonomi politikasının söz konusu olduğu, Kürtlerin diğer toplumlarla ilişkilerinin diplomatik çerçeve içine alındığı ve dahası Türk ve Kürt "çoğunlukları"nın yanında başka azınlıkların var olduğu bir demokratik özerkliğin, etnisite temelli federasyon ve konfederasyon düşüncesinden farklılığını ortaya koymak son derece zor görünmektedir.

Üstelik aynı metinde Öcalan, demokratik özerkliğin etnisiteye dayanmadığının açıklamasını yapmaya da çalışmaktadır: *"Bizim ortaya koyduğumuz demokratik özerklik projesi etnisiteye ve coğrafi sınırlara dayanmıyor. Bizim demokratik özerklik anlayışımızda tek etnisite anlayışı, tek coğrafya anlayışı yok. (...) Bizim ortaya koyduğumuz demokratik özerklik modeli tek başına Kürtlüğe, Türklüğe, Araplığa dayanmıyor. Demokrasiye*

117) *A.y.*
118) *A.y.*

dayanıyor."[119] Ne var ki bunun hemen ardından söyledikleri, projesinin yine de etnisiteye dayandığını göstermektedir. Örneğin, demokratik özerkliğin Hatay/Adana yöresinde uygulanmasından söz ederken, toplumsal özne olarak o yöredeki halkı değil, Arapları öne çıkarmaktadır: "*Hatay'da, Adana'da da bir demokratik özerklik kurulabilir. Orada Araplar kendilerini ağırlıklı ifade ederler.*"[120]

Öcalan son olarak, Kürtlerin demokratik özerkliğinin "kademe kademe Türkiye'nin her tarafına" yayılacağını hatırlattıktan sonra, çözümün gerçekleşmemesi durumunda, bir "ikili iktidar" durumunun ortaya çıkacağını, bunun da sonunda bağımsızlığa gideceğini belirtir: "*İşte Kosova, Kuzey Kıbrıs gibi bağımsızlığını ilan eder. Devletle ilişkilerini de tümden keser ve bir beklenti içine girmez*".[121]

Kuşkusuz, bütün bu söylenenlerde sorun, sadece demokratik özerklik projesinin etnisite temelinin açığa çıkması değil, aynı zamanda "devlet" ya da "siyasal bağımsızlık" konularındaki muazzam karmaşadır. Ancak kabul etmek gerekir ki, demokratik özerklik üzerine açıklamalarda yer alan etnik temel vurgulamasının da, söz konusu karmaşanın da bir mantığı vardır. Şöyle ki, nasıl demokratik konfederalizm, Türk devletinin dayattığı çözümsüzlük koşullarında Kürdistan ütopyasının yeniden canlandırılmasını ifade ediyorsa, demokratik özerklik de, aynı çözümsüzlük ortamının Kürt hareketine dayattığı eylemsizlik koşullarını aşma çabasını ifade eder. Bu çabanın programatik ufku, etnik temelde bir "özyönetim" ve çözümsüzlük koşullarında –her ne kadar bu kelime kullanılmasa da– siyasal bağımsızlık tarafından belirlenir. Başka türlü söylenecek olursa, Öcalan demokratik konfederalizm ile Bağımsız Kürdistan ütopyasını beslerken, aynı zamanda pragmatik bir siyasal lider olarak, pratik adımlar anlamında da demokratik özerkliği öne çıkarmaktadır. Ama tabii demokratik

119) *A.y.*
120) *A.y.*
121) *A.y.*

özerkliğin pratikliği de hayli sorunludur. Demokratik Toplum Kongresi, 14 Temmuz 2011 günü yaptığı toplantının sonuç bildirgesinde, *"Kürt halkı artık mevcut durumda ulusal varlığını tehdit eden politikalar karşısında statüsüz bir halk olarak yaşamak istememektedir"* diyerek demokratik özerkliği ilan ettiğini bildirir. Ne var ki, bunun sembolik bir ilandan öteye gitmediği, takip eden dönemde ortaya çıkacaktır.

9

KÜRT MİLLETVEKİLLERİ YENİDEN PARLAMENTODA (2007)

Sosyal Hareketin Unsuru Olarak Yasal Kürt Partileri

Kürt hareketinin yasal plandaki temsilcileri, DEP milletvekillerinin parlamentodan dışlanarak hapse atıldığı 1994 yılından 2007 yılına kadar on üç yıl boyunca parlamentodan uzak tutulmuşlardır. Bu durum, Demokratik Toplum Partisi (DTP) adaylarının "bağımsız aday" olarak seçimlere katıldığı 2007 seçimlerine kadar devam eder. Öte yandan, bu on üç yıl boyunca yasal Kürt partileri, yerel seçimlerde büyük başarı gösterirler. Bu süreçte Doğu ve Güneydoğu il ve ilçelerinde yerel yönetimler, ağırlıklı olarak yasal Kürt partilerinin denetimi altında olacaktır.

2007 genel seçimleri, Türkiye siyasetine çok boyutlu bir müdahale sağlamak konusunda Kürt özgürlük hareketine yeni bir olanak sağlamıştır. Demokratik Toplum Partisi (DTP) bu seçimlere bağımsız adaylarla katılmış ve parlamentoya 22 milletvekili göndermiştir. İlginç bir şekilde bu sayı, on altı yıl önce, 1991 genel seçimleri ile SHP listelerinden parlamentoya gönderilen Kürt milletvekillerinin sayısına eşittir. Başka bir ifadeyle, bağımsız adaylık konusu, 1995, 1999 ve 2002 genel seçimlerinde gündeme gelmemiş, gelse bile uygulanmaya geçilmemiştir. Oysa bu seçimlerin hepsinde, tıpkı 1991 ve 2007 seçimlerinde olduğu gibi, yirmi dolayında Kürt milletvekilinin parlamentoya gönderilme olanağı mevcuttur. Ancak daha

önce de belirtildiği gibi, Öcalan parlamentoda temsil edilme konusunda, oldukça uzun bir süre fazla istekli olmamıştır. Muhtemelen bunun nedeni, parlamentoya girecek milletvekilleri üzerinde yeterli kontrol sağlayamayacağı konusundaki endişesidir.

2007 yılına gelindiğinde ise, Öcalan kendisini nispeten daha rahat hissedeceği bir konumdadır. PKK, yaklaşık sekiz yıldır tutuklu liderinin istikrarlı yönetimi altındadır. 2003-2004 yıllarında örgüt içinde yaşanan kriz aşılmış, PKK ise –silahlı mücadeleyi tekrar gündeme alarak– önemli bir taktik dönüşümü başarıyla gerçekleştirmiştir. Bütün bu sürecin sonunda Öcalan'ın hareket üzerindeki kontrolü kesinleşmiş bulunmaktadır. Öte yandan, son yıllarda Kürt sosyal hareketi de toparlanmış ve daha da güç kazanmıştır. Sonuç olarak, parlamentoda grup oluşturacak olan bir DTP'nin, artık Öcalan ve PKK liderliği için, denetlenmesi zor gelişmelere yol açma potansiyeli iyice azalmıştır.

Yasal Kürt partilerinin yaklaşık yirmi beş yıllık deneylerine bakıldığında, bu partilerin Kürt muhalefeti içindeki yerleri itibariyle şöyle bir bilanço çıkarılabilir. Yasal Kürt partileri, Kürt özgürlük hareketinin yeni mevziler kazanmasında büyük rol oynamış, böylelikle PKK'nin silahlı mücadelesiyle kazanılan siyasal meşruluğun kalıcılaşmasına önemli katkıda bulunmuşlardır. Ancak bu partilerin belki de en önemli işlevi, PKK'nin başlattığı siyasal hareket sürecinin bir sosyal harekete dönüşmesinde oynadıkları rolle kendisini gösterir. Ne kadar güçlü ve etkili olursa olsun, PKK gibi bir silahlı mücadele örgütünün, toplumsal hayatın farklı alanlarında direnişler örgütlemesi ve bunlara kalıcılık kazandırması mümkün değildir. Başka bir deyişle, başarılı da olsa bir gizli örgüt ve aynı zamanda bir silahlı mücadele örgütü olarak PKK'nin, Kürt kitleleriyle oluşturacağı ilişkiler ağının önemli sınırları vardır.

Yasal Kürt partiler içinse bu türden sınırlar yoktur. Bu örgütlenmeler toplumun en geniş kesimlerine çok daha büyük bir rahatlıkla ulaşabilir ve onların toplumsal muhalefetin aktif

bir öznesi haline gelmelerine katkıda bulunabilir. Bu açıdan yasal Kürt partileri, Kürt özgürlük hareketinin bir sosyal hareket olarak ortaya çıkışında çok önemli, belki de belirleyici rol oynamışlardır. Bunun bir ifadesi olarak bu partiler, kuruluşlarından kısa bir süre sonra, Maurice Duverger'nin klasikleşmiş kavramı ile, gerçek birer *kitle partisi* haline gelmişlerdir. AKP, CHP ya da MHP'nin tersine, bu partilerin üye ve sempatizan kitlesi esas olarak bir seçmen kitlesi değildir. Yüzbinlerle ifade edilen bu kitle, siyaseti yaşamın çeşitli alanlarında –seçim takvimlerinden tamamen bağımsız olarak– her an yeniden üretme kültürünü kazanmış durumdadır. Kürt partileri, kitle partilerinin en klasik özelliği olan üye ve sempatizanlarını seferber edebilme konusunda da son derece başarılıdırlar. Sonuç olarak, Kürt halkının demokratik talepleri için siyasete girme konusunda, PKK söz konusu olduğunda onbinlerle ifade edilen sempatizan ve taraftar kitlesi, yasal Kürt partiler için yüzbinleri, hatta milyonları ifade etmeye başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında yasal Kürt partileri, Türkiye'de en gelişmiş örnekleri sadece 1960 ve 70'li yıllarda görülmüş olan kitle partilerinin yeniden doğuşunu ifade ederler.

Ciddi siyaset yapan her silahlı örgütün yöneticileri gibi PKK liderleri de, 1992 yılında HEP projesi ortaya çıkmadan önce, muhtemelen örgütleriyle uyumlu bir yasal siyasi parti projesini düşünmüş olmalıdırlar. O nedenle HEP'in onlardan bağımsız olarak çıkışına uyum göstermeleri çok zor olmamıştır. Kuruluşundan bir süre sonra önce HEP, sonra da diğer yasal Kürt partileri, PKK üye ve sempatizanlarının da çalıştığı siyasal örgütler haline gelir. PKK'nin yasal partilere katkısının, bu partiler için olduğu gibi PKK için de önemli sonuçları olmuştur. Yasal partilerin PKK üzerindeki etkileri konusunda ilk dikkat çeken şey, PKK'nin üye ve sempatizan potansiyelindeki gelişmedir. Yasal partilerin çevresinde oluşan sosyal hareket nebülözü sayesinde PKK, insan kaynakları artık kolay kolay tüketilemez bir örgüt haline gelir ve çok daha geniş kitleleri yönlendiren bir siyasal harekete dönüşür.

PKK'nin Cephe ve İttifaklar Politikası Açısından Yasal Kürt Partileri

Yasal Kürt partilerinin PKK için, kuruluşunun ardından neredeyse on beş yıl gündeme gelmeyen bir konuyu da gündeme getirdiği söylenebilir. Diğer pek çok şey yanında bu partiler, aslında PKK için somut bir sınıfsal ittifak uygulamasını ifade ederler. Daha önce de hatırlatıldığı gibi PKK, sosyal temelleri itibariyle nispeten homojen bir örgütlenmedir. 1970'lerin sonlarında genellikle yoksul ailelerden gelen genç Kürt solcularının kurduğu ve o zamanlar Türk ve Kürt solundaki onlarca örgütten birisi olan PKK, 1980'li yıllarda ağırlıklı olarak yoksul köylülükten gelen yeni militanların adeta akınına uğramış ve bir süre sonra Kürt pleblerinin siyasal örgütlenmesi haline gelmiştir. Bunun ardından sadece 1990'lı yıllarda değil, günümüze kadar bile, PKK'nin sadece yönetim kadrosunda değil, bu toplumsal temelinde de bir değişim yaşanmadığı söylenebilir.

Oysa yasal Kürt partileri, deyim yerindeyse Kürt pleblerinin yanı sıra, daha başka toplumsal kesimlerin, Kürt aydınlarının, şehirli orta sınıfların ve daha da ötede Kürt sermaye sahiplerinin siyasal ve toplumsal mücadeleye katılmalarına olanak sağlamıştır. Bu açıdan yasal Kürt partilerinin, bütün bu toplumsal kesimler arasında, Kürtlerin demokratik haklarının gerçekleştirilmesi temelinde bir ittifakı temsil ettiği söylenebilir. Doğal olarak örgütlülüğü ve verdiği zorlu mücadelenin sağladığı prestij ve meşruiyetinin de katkısıyla PKK, bu ittifakın (ya da toplumsal cephenin) hegemonik gücü konumundadır. Başka bir ifadeyle, yasal Kürt partilerinin kalıcılaşması ile PKK, artık geniş bir toplumsal cephenin önderliğini yapan (ve bu önderliği günümüze kadar koruyan) bir siyasal örgüt haline gelmiştir.

Diğer taraftan, PKK'nin hegemonik konumuna rağmen, PKK-dışı kadrolar, yasal partilerde nispi bağımsız konumlarını günümüze kadar sürdürebilmişlerdir. Unutmamak gerekir ki, yasal Kürt partilerinin PKK ile bağlantısı olmayan pek çok üye

ve yöneticisi de, devletin çeşitli baskı ve yok etme operasyonlarının hedefi olmuş ve görmezden gelinemeyecek fedakarlıklar göstermişlerdir. Bu da, onların arasından pek çok şahsiyeti, hareketin meşru temsilcileri haline getirmiştir. Öte yandan, bu şahsiyetlerin gerek medyatik etkileri, gerekse temsil ettikleri toplumsal kesimlerin ekonomik gücü, PKK ile ittifak sürecinde –özellikle yerel ve genel seçimlere girecek adayların tespitinde– kendilerine sınırlı bir pazarlık gücü de vermektedir.

En nihayet yasal partiler aracılığıyla Kürt sermaye sahipleri ve orta sınıflarının temsilcisi sayılabilecek kimi Kürt siyasetçilerle yaptığı ittifak, PKK'nin toplumsal alandaki etkisini daha da genişletmişse de, bu alandaki çalışmalarına önemli sınırlamalar da getirmiştir. Bu durum, çalışanların demokratik mücadelesi (sendikalaşma, ücretler, kayıt dışı çalışma sorunları ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi vb.) söz konusu olduğunda kendini özellikle gösterir. PKK, gerek ideolojisi gerekse toplumsal tabanı nedeniyle sol (sosyalist, hatta komünist) bir örgüt olduğunu başından beri ilan etmiştir. Kuşkusuz, ilk dönemlerde tüm faaliyetlerinin silahlı mücadele tarafından belirlenmiş olmasının, örgütün bu türden toplumsal sorunlara eğilmesini engellediği düşünülebilir. Ne var ki 1990'lı yıllarda PKK'nin yönlendirme gücüne sahip olduğu bir sosyal hareketin doğuşu ile, askerî mücadele dışındaki faaliyet alanları hızlı bir şekilde genişlemiştir. Bu dönemde artık bir sosyalist örgüt olarak PKK'nin, yasal Kürt partilerini çalışanların demokratik mücadelesini desteklemek üzere etkileyeceği, hatta daha da ötede, başka birçok konuda yaptığı gibi yönlendireceği düşünülebilirdi. Ama böyle olmamış, tersine tüm "sol" söylemlerine rağmen yasal Kürt partileri, toplumsal sorunların bu yanına tamamen kör kalmışlardır.

Bunun nedeni, yasal Kürt partileri aracılığıyla Kürt plebleri (işçileri, köylüleri, yoksulları) ile, Kürt orta sınıfları ve sermaye sahipleri arasında gerçekleştirilen ittifakın, yazılı olmayan sözleşmesinde aranmalıdır. Buna göre, söz konusu ittifakta politik öncülük kesin bir şekilde PKK'dedir. Ama orta

sınıfların ve sermaye sahiplerinin temsilcileri bu öncülüğü, Öcalan'ın tartışılmaz liderliğini, onun ismi etrafında oluşturulan kültün dokunulmazlığını, daha da ötede yasal partilerin genel bir "sol" söyleme sahip olmasını kabul ederken; bunun karşılığında PKK de, ismindeki "işçi", programındaki "sosyalizm" sözcüklerine rağmen, çalışanların demokratik mücadelesi konusunu, bilinmeyen bir geleceğe ertelemektedir. Bu durumda, çalışma yaşamına ilişkin kimi konularda acil müdahalenin kaçınılmaz olduğu durumlarda bile, PKK militanları, yapacakları her şeyi konuyla ilişkili Kürt sermaye sahipleriyle uyum ve konsensus içinde yapmak durumundadırlar. Sonuç olarak, Kürt özgürlük hareketinin milyonlarla ifade edilen kitlesinin neoliberal kapitalizmin yıkıcılığını her an yaşadığı ve buna karşı gösterdiği uysallık dikkate alındığında, söz konusu yazılı olmayan sözleşmenin, Kürt sermaye sahiplerinin ekonomik çıkarlarının korunması üzerine inşa edildiği söylenebilir.

Yasal Kürt partileri konusunu bağlarken, PKK'nin Kürt hareketi üzerindeki hegemonyasının, 2002 sonrasında sınırlı bir erozyon sürecine girdiğini de eklemek gerekebilir. Irak'ın işgali ve ardından Güney Kürdistan'da Kürt özerk yönetiminin güç kazanması, Kürt sorununa çözüm isteyen Türkiye Kürtleri için Kuzey Irak'ta bir siyasal çekim merkezinin ortaya çıkışı anlamına gelmiştir. Yine AKP'nin Türkiye Kürdistanı'nda oluşturduğu ve Kürt yasal partilerinin 2002'den beri yaşanan seçimlerin hiçbirinde yeterince yıpratamadığı mevzileri de, PKK hegemonyası için bir diğer tehdidi ifade etmektedir. En nihayet bölgede iç ve özellikle dış etkenler nedeniyle yaşanan ekonomik canlanmanın da, Kürt sermaye sahiplerinin gücünü artırdığı muhakkaktır. Gerek AKP'nin gerekse Kuzey Irak Kürt yönetiminin, PKK radikalizminin zayıflatılması konusunda, bu gelişmeye hayli umut bağladıkları söylenebilir.

10

YENİDEN "ÇÖZÜM" (2009-2014)

Yeni Müzakere Muhatabı: AKP

2007 yılı, Türkiye'de siyasal hegemonya mücadelesinde önemli bir dönüm noktasıdır. Aslında başta ordu gelmek üzere geleneksel siyasal hegemonya odağı ile AKP arasındaki mücadele, AKP'nin 2002 yılındaki seçim zaferi ile başlamıştır. Ancak bu ilk döneminde, AKP orduya karşı mücadelesini, büyük çatışmalara gerek bırakmayacak bir şekilde uluslararası plandaki ittifaklarını sağlamlaştırarak sürdürmeyi denemiştir. Irak'ın işgali, ABD'nin Büyük Ortadoğu projesinin gündeme gelişi ve Avrupa Birliği'ne aday üyelik konularının, AKP'ye bu alanda son derece geniş manevra olanakları sağladığı söylenebilir. Bu dönemde AKP iktidarı, gerek ABD'nin gerekse AB'nin Ortadoğu'daki sağlam müttefiklerinden biri olmaya aday olduğunu her fırsatta kanıtlarken, aynı konularda ordu ve geleneksel iktidar odakları, tam tersine ABD ve AB açısından, gittikçe güvenilmez birer eski müttefik konumuna sürüklenmektedir.

2007 seçimlerindeki ikinci büyük seçim zaferi ile AKP, artık hegemonya mücadelesini açık çatışmalı bir biçimde yürütebileceği bir zemine gelmiş durumdadır. Aslında hegemonya mücadelesinin şiddetleneceğinin göstergeleri, Temmuz 2007 genel seçimlerinden çok daha önceleri ortaya çıkmıştır. 31 Ocak 2007 günü Hrant Dink'in öldürülmesi, 18 Nisan'da Malatya'da gerçekleşen Zirve katliamı, ordunun cumhurbaşkanlığı seçimlerine müdahalesi anlamına gelen 27 Nisan ta-

rihli "E-Muhtıra", 5 Mayıs 2007 günü Erdoğan ile Büyükanıt arasında gerçekleşen "Dolmabahçe Görüşmesi", 12 Haziran 2007 günü İstanbul Ümraniye'de bir evde bulunan el bombaları ile sonu Ergenekon Davası'na varacak olan soruşturmanın başlaması bütün bunlar, yaklaşan hegemonya savaşını haber veren işaret fişekleridir.

Doğal olarak AKP ve ordu arasında gittikçe şiddetlenen hegemonya savaşı, PKK'nin yaklaşık 2001 yılından beri yaşadığı "muhatapsızlık" sorununu daha da derinleştirir. 2007 seçim zaferine rağmen, İmralı ordunun kontrolündedir ve dolayısıyla AKP hâlâ Öcalan ile görüşme olanağına sahip değildir. Beş yıldır tek başına iktidarda bulunan AKP'nin bağımsız bir biçimde Öcalan ile temas kurma olanağı ancak iki yıl sonra gündem konusu olacaktır.[122] Kuşkusuz, ordu ve AKP arasındaki hegemonya savaşının ağırlaştırdığı siyasal belirsizlikler, Kürt hareketinin taktik yönelişini de zorlaştırmaktadır. Demokratik Konfederalizm stratejisi, diğer şeyler yanında, 2007 yılında aynı zamanda bu belirsizliklere bir yanıt olarak da gündeme getirilmiştir. Ama bu stratejinin Türk devletini yeniden PKK ile görüşmeye zorlama gücünün mevcut olmadığı açıktır. Bu koşullarda hem Öcalan ile görüşmelerin hem de ateşkesin tekrar gündeme geleceği 2009 Nisan'ına kadar geçen dönemde, PKK silahlı eylemlerini, Öcalan da artık pek dikkat çekmeyen "görüşme" ve "barış" çağrılarını sürdürmüştür.

AKP hükümetinin PKK ile ilk ciddi görüşme denemesi, 29 Mart yerel seçimlerinden birkaç hafta sonra Nisan 2009'da gerçekleşir. On yıl önce görüşme girişimi bir anlamda Öcalan'ın eseridir; bu kez görüşmeyi başlatan ise AKP iktidarı olur. Bu görüşmenin ardından Öcalan avukatlarına, "demokratik çözüm ve barış" için önerilerini içeren bir "eylem plan"

---

122) AKP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin'in, 2007-2008 yıllarında, dönemin MİT Müsteşarı Emre Taner'in Öcalan ile görüşme girişiminin ordu tarafından engellendiğine ilişkin açıklaması için bkz.: "Emre Taner Öcalan'la Görüşmek istedi ama...", *Hürriyet*, 12 Ocak 2013 (www.hurriyet.com.tr/gundem/22346882.asp (erişim tarihi: 22 Mart 2014)).

ve "yol haritası" hazırlayacağını bildirir.[123] AKP hükümeti, 29 Temmuz 2009'da, Kürt sorununun çözümü için "Demokratik Açılım Süreci"ni başlattığını ilan eder. Ancak bir süre sonra bu proje "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" olarak adlandırılmaya başlanır. Arada "Habur Olayı" yaşanmıştır. Hükümet aydınlar ve gazetecilerle Kürt sorununu tartışma çalıştayları düzenler.

Bütün bu gelişmeler, kelimenin gerçek anlamında bir "müzakere" ya da "barış" sürecinden çok, hükümetin Kürt hareketine karşı yürüttüğü bir güç denemesini akla getirmektedir. Bunun en önemli kanıtı, yerel seçimlerin yapılmasını izleyen haftalarda başlayan KCK tutuklamalarıdır. Diyarbakır savcılığının "PKK'nin Şehir Örgütlenmesi" soruşturması çerçevesinde, aralarında BDP üyeleri, yerel yöneticileri ve yerel yönetim seçilmişlerinin de bulunduğu binlerce kişinin tutuklandığı bir süreç başlatılır. Sadece ilk iki buçuk yıl içinde, 7748 gözaltı ve 3895 tutuklamanın gerçekleştiği düşünüldüğünde, tüm "demokratik açılım" söylemlerine rağmen bu tutuklamalarla söz konusu olanın, AKP hükümetinin Kürt özgürlük hareketine karşı açık saldırısı olduğu rahatlıkla söylenebilir.[124]

Aslında AKP hükümeti "barış" sorununa, on yıl öncesinin generalleri gibi yaklaşmaktadır. Öcalan'ın yakalanmasından sonra onunla bir çeşit müzakere yürüten generaller de, o sıralarda tüm hesaplarını, ciddiye alınacak hiçbir demokratik reform yapmadan, PKK'yi en kısa zamanda silahsızlandırma üzerine yapmaktaydılar. Öcalan'la ilişkiye geçip, ardından "Demokratik Açılım" projesini gündeme getirirken, aynı süreçte KCK operasyonlarını sistemli bir biçimde yürüttükleri düşünüldüğünde, AKP'nin de benzer bir niyeti olduğu rahatlıkla görülebilir. Üstelik AKP hükümetinin, kendisini bu konuda on yıl öncesinin generallerinden daha güçlü hissetmesi için elle tutulur nedenleri de vardır. Generallerden farklı

123) Kapmaz, a.g.e., s. 487-488.

124) Nisan 2009 ve Ekim 2011 arasındaki tutuklamaların bilançosu için bkz.: http://www.bianet.org/bianet/siyaset/133216-30-ayda-kckden-7748-gozalti-3895-tutuklama (erişim tarihi: 7 Temmuz 2014).

olarak, AKP'nin bölgede önemli iki müttefiki vardır: Türkiye Kürdistanı'nda yükselen Kürt burjuvazisi ve Irak Kürdistan özerk yönetimi. Ayrıca istikrarlı bir tek parti iktidarı olarak AKP, Kürt hareketine vereceği tavizleri Türk kamuoyuna kabul ettirme konusunda on yıl öncesinin generallerine göre çok daha şanslı bir konumdadır.

Kuşkusuz, PKK'nin barış görüşmelerindeki asgari programı, en azından kamuoyuna açıklanan şekli ile, sadece –Öcalan da dahil tüm PKK üyelerini kapsayacak– yaygın bir siyasi af değildir. Bunun da ötesinde PKK, "Demokratik özerklik", "demokratik özgürlükler", "etnik/kültürel talepler" başlıkları altında AKP'nin kabule yanaşmayı hiçbir zaman düşünmeyeceği bir dizi demokratik talebi de yükseltmektedir. PKK bu konularda ciddi bir taviz vermediği takdirde, barış görüşmelerinin olumlu bir sonuca ulaşması zor görünmektedir. Zaten AKP hükümetinin bir yandan görüşmeleri çeşitli düzeylerde sürdürürken, diğer yandan KCK tutuklamalarının şiddetini artırması, bu zorluğu aşma çabası olarak görülmelidir.

Öcalan'ın Yeni Barış Taarruzu (Mart 2013)

Ne var ki Temmuz 2012'de, AKP hükümetinin bu taktiğini zora sokacak bir gelişme yaşanır. PKK'nin Suriye örgütlenmesi olan PYD'nin askerî güçleri, Temmuz 2012'de Suriye'nin Rojava bölgesinde kontrolü ele geçirirler. Bu gelişme ile yaklaşık bir on yıl sonra, Kuzey Irak'ın ardından bu kez Kuzey Suriye'de Kürtlerin merkezinde olduğu bir özerk yönetim daha ortaya çıkmaktadır. Daha da önemlisi, bu kez bu oluşuma, Türkiye'de yaklaşık otuz yıldır silahlı mücadele veren PKK öncülük etmektedir. Bu durum, AKP hükümetine, PKK ile görüşmeleri sadece Türkiye siyaseti ve ona özgü güç dengelerini dikkate alarak yürütmesinin mümkün olmadığını gösterir. PKK'nin pazarlık gücünü artıran bu koşullar, muhtemelen AKP'yi bir dizi tavize zorlamış ve sonunda Öcalan'ın 2013 Newroz'unda Kürt halkına doğrudan hitap etmesine olanak veren gelişmelere yol açmıştır.

Öcalan'ın 2013 Newroz mesajı, 1999 barış çağrısını hatırlatır. Başka bir deyişle, on dört yıl önce ortaya attığı demokratik cumhuriyet perspektifini yeniden gündeme getirmektedir. Öcalan, *"Silahlı direniş sürecinden, demokratik siyaset sürecine kapı açılıyor"*, *"Artık silahlar sussun, fikirler ve siyasetler konuşsun"*, *"Artık yeni bir dönem başlıyor, silah değil, siyaset öne çıkıyor"* derken, aslında hükümetle yaptığı pazarlığı, PKK için af ve yasal mücadele koşullarının sağlanması temelinde yürüttüğünü dile getirmektedir.[125]

Öcalan'ın Kürtlerin ulusal bayramına böylesine bir mesaj ile katılımı, ve bunun ardından PKK silahlı güçlerinin Türkiye sınırları dışına çıkması çağrısında bulunması, AKP hükümetinin Öcalan ile yürüttüğü görüşmelerin önemli bir sonuca ulaştığı izlenimini vermektedir.[126] Ancak Newroz mesajının ifade ettiği kadarıyla varılan bu noktadan Kürt kitlelerinin hoşnut olması pek olası görünmemektedir. Şu nedenle ki, Öcalan mesajında yaklaşık otuz yıldır sürdürülmüş olan silahlı mücadelenin kazanımlarından söz ettiği tek yerde, bunu bir "kimlik kazanımı" olarak özetler: *"Biz, onlarca yılımızı bu halk için feda ettik, büyük bedeller ödedik. Bu fedakarlıkların, bu mücadelelerin hiçbiri boşa gitmedi. Kürtler özbenliğini, aslını ve kimliğini yeniden kazandı."*[127]

Oysa bu kimlik kazanımı duygusunu, mücadeleye girdikleri andan itibaren hisseden insanlar için, bu tarz bir bilançonun fazla bir çekiciliğinin olmayacağı açıktır. Birer taktisyen olmasalar da Kürt davasına sempati duyan ve katılanların büyük çoğunluğu, silahın siyasal mücadeledeki rolü konusunda fikir sahibidir. Ayrıca büyük fedakarlıklar karşılığında sürdürül-

---

125) "Öcalan'ın Açıklaması: 'Silahlı Güçler Sınırdışına, Artık Siyaset Dönemi"', (http://www.bianet.org/bianet/siyaset/145269-silahli-gucler-sinirdisina-artik-siyaset-donemi (erişim tarihi: 13 Ağustos 2014)).

126) 2009 Nisan'ından itibaren, AKP hükümeti hem Öcalan ile hem de –Norveç hükümetinin arabuluculuğunda– Kandil'le görüşme yürütmüştür. Ancak liderinin örgütteki özel konumu nedeniyle esas görüşme muhatabının Öcalan olduğu konuyla ilgili herkesin kabul ettiği bir gerçekliktir.

127) "Öcalan'ın Açıklaması...", *a.y.*

müş olan mücadelenin askerî bir yenilgiyi ifade etmediğini de bilmektedirler. Dolayısıyla bu koşullarda yaygın kanaat, silahlı mücadeleye son verilmesinin, somut kazanımlar karşılığında olmasıdır. Öcalan'ın mesajında ise bu kazanımlara ilişkin hiçbir şey yoktur. Öcalan'ın Newroz mesajı ve takip eden gelişmeler, silahlı mücadeleye son verme karşılığında sağlanacak kazanımların, Öcalan'ı da kapsayacak bir siyasi af ve PKK'ye yasallaşma olanağının sağlanması ile sınırlı olduğunu gösterir. Bu sınırlılığın ise, PKK'yi destekleyen Kürt kitlelerinin önemli bir kısmına çok fazla heyecan vermeyeceği açıktır. Zaten Öcalan'ın görüşme sürecini saydamlıktan uzak bir tarzda yürütmesinde, söz konusu kitlenin muhtemel hoşnutsuzluğunu daha iyi yönetebilme çabasının etkili olduğu da muhakkaktır.

Aynı süreçte AKP'nin yaşadığı güçlüklere gelince, bunların başında, PKK'nin müzakere sürecinde siyasal af ve yasallaşmanın ötesine geçecek taleplerde ısrar etme ihtimali gelmektedir. AKP için, Öcalan'ı da kapsayacak bir siyasal af ve PKK'nin yasal mücadele olanaklarına kavuşturulması –uygulamalarının zamana yayılması koşuluyla– verilebilecek en ileri tavizler olarak görünmekte. PKK'nin –yerel yönetimlerin gerçekten demokratikleştirilmesi ile seçim yasası ve ana dilde eğitime ilişkin– "demokratik makyaj"ın ötesinde işlev görecek taleplerde ısrarlı olması, AKP'nin barış sürecine ilişkin hesaplarının bozulması demektir. Bu türden talepler, AKP iktidarı gibi, gerçek demokrasinin hayata geçirilmesi nedeniyle kaybedecek çok şeyi olduğunu on iki yıldır sürekli olarak kanıtlamış bir iktidar için tehdit anlamını taşırlar. Bu durumda PKK'nin demokratik taleplerde ısrarının yaratacağı istikrarsızlığı gidermenin AKP için tek yolu, tüm aşamalarıyla barış sürecini mümkün olduğunca uzatmaktır. Yeterince uzun bir zamana yayılmış silahsızlanma ve siyasi affın ardından oluşacak durumla ilgili olarak, AKP kurmayları muhtemelen tüm hesaplarını, barışçıl bir siyasal harekete dönüşmüş PKK'nin hızlı yıpranma ihtimali üzerine yapmaktadırlar. Sonuç olarak, Öcalan'ın 2013 Newroz mesajı ve PKK silahlı güçlerinin Tür-

kiye dışına çıkması çağrısının ifade ettiği noktadan demokratik bir çözüme oldukça uzun bir yol bulunmaktadır.

İşte her iki taraf da bu uzun yola ilişkin hazırlık ve hesaplar içinde iken, 2013 Newroz'undan sonra yaşanan iki büyük gelişme, sadece müzakere taraflarının değil, ülkedeki tüm diğer siyasal aktörlerin de sürmekte olan pazarlığa ilişkin hesaplarını yeniden gözden geçirmesine yol açacaktır. Bu gelişmelerden birincisi, 31 Mayıs günü patlak veren Gezi olayları, diğeri ise, IŞİD'in ortaya çıkması sürecinde Kürt hareketinin bölge düzeyindeki güç ve itibarının yükselişidir.

Gezi Ayaklanması ve Kürt Özgürlük Hareketi

Gezi, Türkiye'de yaklaşık otuz yıldan beri ilk kez, Kürt özgürlük hareketi dışındaki toplumsal güçlerin gerçekleştirdiği bir demokratik ayaklanmadır. Somut ve ilan edilmiş bir programı olmasa da bu ayaklanma, AKP iktidarının keyfiliğine ve anti-demokratik uygulamalarına karşı ilk büyük direnişi ifade eder. Diğer yandan, tıpkı Kürt özgürlük hareketi gibi, bu ayaklanmanın da temel gücünü kadınlar ve gençler oluşturur.

Gezi hareketinin belirgin demokrasi sloganlarına ve daha da ötede tutarlı bir demokrasi programına sahip olamayışının nedenleri çok karmaşık değildir. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından gelen gericilik döneminin uzunluğu ve bunun Türkiye'nin siyasal ve entelektüel dünyasında yarattığı tahribat dikkate alındığında, bu alanda ilk demokratik ayaklanmadan, daha fazlasını beklemek aşırı bir iyimserlik olur. Tam da bu nedenle Gezi vesilesiyle ayaklanan kitlelerin Kürt özgürlük hareketinden öğrenecekleri çok şey bulunmaktadır. Doğal olarak bunun gerçekleşmesinin birinci koşulu, Kürt özgürlük hareketinin, Gezi ayaklanmasına hiç zaman kaybetmeden katılmasıydı. Ama öyle olmadı; öyle olması da mümkün değildi ve zaten Kürt hareketi Gezi ayaklanmasına katılsaydı, muhtemelen bu ayaklanmanın çok daha büyük çaplı sonuçları olurdu.

Gezi Parkı'nın ele geçirilmesinden sonra, parkta BDP ve Öcalan bayraklarını barındıran bir "köşe"nin varlığı, bugüne

kadar sık sık Kürtlerin Gezi hareketine katılışının kanıtı olarak sunulageldi. Zaten bu kanıtlama çabalarının varlığı bile, Kürt hareketinin Gezi ayaklanmasında yer almadığının bir açıklaması olarak görülebilir. Kürt özgürlük hareketinin Gezi parkındaki sözü edilen varlığı ise, deyim yerindeyse "diplomatik" ya da "temsili" bir katılımdı. Kürt özgürlük hareketi gibi, militan ve sempatizanlarını seferber etme konusunda muazzam bir potansiyel taşıyan bir hareketin, bu çapta bir toplumsal altüstüğe bu kadar sınırlı katılışını başka bir şekilde tanımlamak mümkün değildir.

İlk bakışta Kürt hareketinin Gezi ayaklanmasına mesafeli duruşunu, hareketin tartışılmaz liderinin hapiste olması, başka bir deyişle böylesine ani bir patlamada taktik esneklik gösterebileceği koşullarda bulunmaması ile açıklamak olanaklı görünebilir. Bir ölçüde doğruluk payı taşıyor gibi görünse de, bu açıklama yeterli değildir. Çünkü başta BDP Genel Başkanı Selahattin Demirtaş olmak üzere, Kürt hareketinin yasal plandaki temsilcilerinin, daha 1 Haziran'dan itibaren, gösterilerin çözüm sürecini baltalamak isteyenlerce kullanılmasına ilişkin olarak yaptıkları uyarılar, BDP tabanına yönelik bir "sokağa çıkmayın" çağrısı anlamına gelmiştir.[128]

Kürt hareketinin Gezi ayaklanmasına katılmasını ve siyaset dünyasına henüz yeni girmiş bulunan kitlelerin siyasal eğitimine yardımcı olmasını imkansız kılan iki temel neden bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi, PKK'nin hükümetle yürüttüğü barış görüşmeleriyle ilgilidir. Gezi olayları patlak verdiğinde, Öcalan'ın görüşmelerin önemli sonuçlar verdiğini ilan etmesinin üzerinden iki aydan biraz fazla bir zaman geçmiştir. 2013'ün bahar aylarında, Kürt hareketinin liderleri, PKK güçlerinin sınır dışına çıkmasını, bu süreçte gerçekleşecek yasa değişikliklerini, hatta bir anayasa değişikliğini öngörmektedirler. Onlar AKP hükümetiyle ilişkilerini belir-

---

128) Selahattin Demirtaş'ın 1 Haziran 2013 tarihli açıklaması için bkz.: http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/06/01/demirtastan.gezi.yorumu/710325.0/ (erişim tarihi, 22 Ekim 2014).

leyen bu türden sorunlara kafa yorarken, İstanbul'da sayıları milyonlarla ifade edilebilcek bir kitle o hükümete ve özellikle de Erdoğan'a karşıt sloganlarla sokağa dökülmüştür. Bu bağlamda Kürt hareketi açısından, ayaklanmaya katılmanın süreci kesintiye uğratmak anlamına geleceğini düşünmek için, Erdoğan'ın Gezi gösterilerini bir "darbe" olarak nitelemesini beklemek elbette gerekmezdi.

Kürtlerin Gezi'ye katılmasını imkansız kılan diğer neden ise, Kürt özgürlük hareketinin kendi dışındaki demokratik hareketlerle ilişki kurma konusundaki deneyimsizliğidir. Kabul etmek gerekir ki Kürt hareketinin bu alandaki tüm denemeleri, sol örgütlerle yapılan ve hiçbir taktik esnekliği ve politik kültür alışverişini gerektirmeyen, neredeyse tamamı bürokratik (ve bazen manipülatif) karakterde ittifak denemeleridir. Bu denemelerde, Kürt özgürlük hareketi ile sol hareketler arasında, her iki tarafın politik kültür eksikliklerini giderecek, sağlıklı bir alışveriş yaşanmamıştır. Bu denemelerin hemen hepsinde Kürt hareketi, ittifak yaptığı sol güçlerin küçük çaplı ve politik anlamda önemsiz oluşlarının bilincinde olarak, onlara özünde paternalist nitelikte bir hoşgörü ile yaklaşmış ve bu sayede söz konusu denemeleri sorunsuz bir şekilde sürdürmüştür. Diğer taraftan, sol hareketler de zayıflıklarının ve politik anlamda önemsizliklerinin farkında olarak, Kürt hareketi ile ilişkilerinde –bu harekete eleştiri yöneltemeyecek derecede– ölçülü, hatta korkaktırlar. Bunun sonucunda, iki taraf arasındaki politik ve entelektüel ilişki, neredeyse tamamen diplomatik bir biçimde sürdürülmüştür. Sonuç olarak da onlarca yıl defalarca yaşanmış olan bütün bu ittifak girişimleri ne Kürt hareketini ne de solcuları eğitmiş ya da olumlu anlamda değiştirmiştir.

Oysa Gezi hareketinde politikaya yeni girmekte olan yüzbinler söz konusudur. Bu ayaklanma bir yanıyla, Kürt özgürlük hareketinin onyıllardır devam eden yalnızlığından kurtulması için ortaya çıkmış bir fırsatı ifade etmektedir. Doğal olarak bu fırsat, Kürt hareketinin bu ani patlamanın ortaya

çıkardığı dev kitleyi politik anlamda eğitmesi için bir olanak anlamına da gelecektir. Ne var ki yukarıda sözü edilen politik gerekçelerin ötesinde, bu ayaklanmaya katılmak ve bu eğitim işine girişmek, aynı zamanda Kürt özgürlük hareketinin politik kültüründe yaşanacak bir değişimi de göze almak demektir. Bu ise Kürt özgürlük hareketi liderlerinin henüz almaya cesaret edemeyecekleri bir riski ifade eder.

Ancak bütün bu sorunlara rağmen Gezi ayaklanması, her ne kadar Kürt özgürlük hareketinin Türkiye'de politikaya giren yeni kuşaklarla buluşması gibi bir sonuç yaratmamışsa da, sınırlı ölçülerde de olsa Türkiye toplumuna bir demokrasi aşılaması anlamına gelmiş, bunun yanı sıra AKP iktidarının kırılganlığını da ortaya koymuştur. Bütün bunlar ise, Kürt özgürlük hareketinin yalnızlığını ortadan kaldıracak koşulların ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Bir Kez Daha "Türkiye Partisi" Denemesi: Halkların Demokratik Partisi (HDP)

21 Mart 2013 Newroz mesajının ardından Öcalan, yeni sürece yeni bir yasal parti ile devam edilmesini önerir. Buna göre BDP'nin başaramadığı "Türkiye partisi" misyonunu gerçekleştirmek üzere, Türk solundan çeşitli parti ve çevrelerin de katılacağı HDP'nin kurulması gündeme gelir. Gezi olayları, partinin kuruluşunu bir ölçüde geciktirir. Ancak Ağustos 2013'de basında, gelmekte olan yerel ve cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılması düşünülen partinin başkanlığı için Ertuğrul Kürkçü'nün düşünüldüğüne ilişkin haberler çıkmaya başlar.[129]

2013 yılına kadar yasal Kürt partilerinin görev değişimi, her zaman mevcut partinin kapatılması ya da kapatılma tehlikesinin ortaya çıkması ile gündeme gelmiştir. Oysa BDP'nin yerini alması düşünülen HDP ile, bir bakıma ilk kez farklı bir proje kurgulanmaktadır. Burada sözü edilen, bir süredir unu-

---

129) Bkz.: "Sürecin Yeni Partisine Başkan Adayı", *Taraf*, 19 Ağustos 2013 (http://www.taraf.com.tr/haber-surecin-yeni-partisine-baskan-adayi-132121/ (erişim tarihi: 22 Ekim 2014)).

tulmuş olan "Türkiye Partisi" projesinin yeniden gündeme gelişidir. Ama bu kez bir farklılık vardır. Bu yeni yönelişin son yıllarda üzerinde çok durulan demokratik konfederalizm projesiyle çelişmemesi için, Türkiye Kürdistanı için ayrı bir parti örgütlenmesi de gündemdedir. Başka bir deyişle, söz konusu olan iki partili bir projedir. Bir yanda Türkiye için HDP, diğer yanda ise Türkiye Kürdistanı için Demokratik Bölgeler Partisi (DBP).

Bu yeni yönelişin hayata geçirilmesinin sancılı olacağının işaretleri, HDP'nin kuruluş kongresinin arefesinde ortaya çıkar. Bu sıralarda PKK yayın organı *Serxwebûn*, kamuoyuna henüz yansımamış da olsa, yeni parti ile ilgili olarak BDP içinde oluşan muhalefete yönelik değerlendirmeler yayınlamaya başlar. Bu değerlendirmeler oldukça uzun bir süredir "demokratik özerklik" ve "Demokratik Konfederalizm"in öne çıkarılması nedeniyle adeta unutulmuş olan "demokratik cumhuriyet" programı ya da stratejisinin yeniden gündeme getirildiğini göstermektedir: "*...Türkiye partisini esas almak, onun üzerinden politika yapmak, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve Kürt sorununun çözümünü birbiriyle diyalektik bağ içinde gören, birbirini bütünleyen, biri olmadan diğerinin olamayacağını düşünen bir yaklaşımla hareket etmek zorunludur.*"[130]

Diğer yandan, zaman zaman *Serxwebûn*, HDP projesine itirazların PKK geleneğini koruma kaygısı ile yapıldığını düşünerek, bu konuda strateji ve program sorunu ile tam bağlantısı kurulamayacak bir ikna çabası içine de girer: "*HDP ve Türkiye partisi genel olursa biz geride kalırız, biz şöyle oluruz, biz eski etkimizi yitiririz gibi basit dar yaklaşımlarla sürece yaklaşılamaz. Kaldı ki Kürdistan'da milletvekillerinin çoğu yine bu gelenekten gelenler olacaktır. Belediye başkanlarının çoğu bu gelenekten gelenler olacaktır. Bu açıdan bir durum değişmeyecektir.*"[131]

Birkaç bireysel istisna dışında, gerekçesi hiçbir zaman derli

130) "Ortadoğu'da Kazanacak Tek Alternatif Radikal Demokratik Güçlerdir", *Serxwebûn*, Eylül 2013, Sayı: 381, s. 5.
131) *A.y.*

toplu açıklanmayan HDP projesine muhalefet, bir süre sonra daha da görünür hale gelir. HDP Kongresi'nin toplanmasından birkaç hafta önce, basında BDP Genel Başkanı Demirtaş'ın parti başkanlığından istifa ettiği yolunda haberler çıkar. Aynı günlerde, partinin olağan grup toplantısı gerekçe açıklanmadan iptal edilir.[132] HDP Kongresi'nin hemen arefesinde ise, BDP milletvekili Altan Tan, HDP projesinin "kadük" bir proje olduğunu ilan eder. Kendisi ile benzer düşünen başka BDP milletvekillerinin olduğunu da iddia eden Tan'a göre, "HDP projesi bütün liberal demokratları, Müslüman demokratları, Kürt halkının büyük bir kısmını içine alması gereken bir projeyken, maalesef sadece marjinal Türk soluyla sınırlı kalan, kadük, dar bir proje haline gel"miştir.[133]

Doğal olarak, bu muhalefet Öcalan'ın projesinin hayata geçirilmesinin önünde bir engel oluşturmaz. Ancak HDP'nin bir "Türkiye partisi" oluşturma, daha doğrusu diğer yasal Kürt partileri gibi bir bölge partisi olmaktan çıkma doğrultusunda büyük bir adım olduğunu söylemek de kolay değildir. Şu nedenle ki, sözü geçen proje, önceki yıllarda "Çatı Partisi" adı altında yaşanmış olan denemelerin bir yeni tekrarını andırmaktadır. HDP, bireylerin belli bir program ve tüzük etrafında oluşturdukları, kelimenin gerçek anlamında bir siyasal örgütten çok, Kürt özgürlük hareketinin damgasını vurduğu bir cephe örgütlenmesi gibidir. Ancak HDP'nin sorunlu yanı, bir cephe örgütlenmesi olmasında değil, kendisini bir siyasi parti olarak takdim etmesindedir. Konuyla biraz ilgili herkesin fark edeceği üzere, HDP örgüt yaşamı sadece HDP tüzüğü tarafın-

---

132) "Demirtaş: İstifa söz konusu değil, koltuklar halkın emaneti", *Radikal*, 8 Ekim 2013, (http://www.radikal.com.tr/politika/demirtas_istifa_soz_konusu_degil_koltuklar_halkin_emaneti-1154625 (erişim tarihi: 22 Ekim 2014)); Rifat Başaran, "BDP'de Neler Oluyor: Demirtaş İçin Üç Senaryo", *Radikal*, 8 Ekim 2013 (http://www.radikal.com.tr/politika/bdpde_kriz_grup_toplantisi_iptal_edildi-1154569 (erişim tarihi: 22 Ekim 2014').

133) Engin Esen, *BBC Türkçe Yayın Servisi*, "BDP'li Tan: HDP kadük bir proje", http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/10/131021_altan_tan_bdp (erişim tarihi: 22 Ekim 2014).

dan belirlenmez; ya da HDP Kongresi, bu oluşumun en büyük karar organı değildir. En nihayet HDP'de, bireysel üyelikten çok, başka siyasal örgütler aracılığıyla üyelik söz konusudur.[134]

Böyle bir örgütsel yapı, Kürt özgürlük hareketi ile Türk solundan gelen bir dizi örgüt tarafından oluşturulduğu için, fazla sorun yaratmaz gibi görünmektedir. Zaten Kürt özgürlük hareketinin de Türk solunun da örgütsel demokrasi konusundaki sicilleri pek parlak değildir. Dolayısıyla HDP'nin örgütsel yaşamına bürokratik ve diplomatik ilişkilerin egemen olması, şimdilik yol almaya engel oluşturmaz. Ne var ki modern siyasal örgüt yaşamında, tüm üyelerin uymak zorunda olduğu ve onlar arasında her türlü imtiyazı ortadan kaldıran bir işleyiş biçiminin (tüzüğün ya da örgüt anayasasının) varlığı esastır. Bu anlamda HDP'nin örgütsel kültürü, sadece bu olmazsa olmaz demokratik ilke ile çeliştiği için değil, ondan da ötede HDP'nin kucaklamayı hayal ettiği genç kuşakların demokrasi anlayışına taban tabana zıt olduğu için de ciddi bir handikap anlamına gelmektedir.

Öcalan'ın HDP'nin örgütlenmesi çağrısını 21 Mart 2013 Newroz mesajının ardından yaptığı düşünüldüğünde, bu projenin, barış görüşmelerinin yeni aşamasında PKK'nin yeni müttefikler kazanma amacıyla bağlantılı olduğu açığa çıkar. Öcalan'ın bu girişimle HDP'yi, Kürt orta sınıfları ve sermaye sahiplerinin etkisinin azaltıldığı bir örgütsel mevzi haline getirmeye çalıştığı düşünülebilir. Parti yönetimine Türk solundan gelen unsurların girişi ve daha da ötede Selahattin Demirtaş'ın yerine seçilecek olan, sosyalist kimlikleriyle tanınan eşbaşkanlar, muhtemelen bu dönüşümün sembolik ifadeleri olarak öngörülmektedir.[135]

Ancak söz konusu olanın, her ne kadar Kürt özgürlük hare-

134) Bu konuda ayrıntılı bir eleştirel değerlendirme için bkz.: Demir Küçükaydın, "HDK ve HDP'nin Medyatik Mizansen "Kongre"leri" (http://demirden-kapilar.blogspot.com.tr/2014/06/hdk-ve-hdpnin-medyatik-mizansen.html#more (erişim tarihi: 13 Ekim 2014)).

135) HDP'nin 27 Ekim 2013 tarihinde yapılan kongresinde eşbaşkanlıklara Sebahat Tuncel ve Ertuğrul Kürkçü seçilmişlerdir.

keti dışındaki bileşenlerinin tamamı sosyalist ise de, HDP'nin bir sosyalist parti olarak inşası olmadığını da belirtmek gerek. Her şeyden önce şu nedenle ki, tüm plebyen tabanına ve radikalizm potansiyeline rağmen Kürt özgürlük hareketi, hâlâ Kürt plebleri (işçileri, köylüleri, yoksulları) ile, Kürt orta ve burjuva sınıflarının ittifakını temsil etmektedir. Dolayısıyla azınlık durumda bile olsalar, kapitalizme ruhen ve maddeten bağlı bu toplumsal kesimlerle bir sosyalist parti projesi, gerçekleşmesi imkansız bir proje olmak durumundadır.

Cumhurbaşkanlığı Başkanlığı Seçimleri: HDP'ye BDP'li Aday mı?

Bu sorunlar bir yana, Öcalan'ın HDP projesinin yine de Kürt özgürlük hareketi içindeki güç dengelerinde önemli bir değişimi öngördüğü açıktır. Ne var ki gelişmeler Öcalan'ın planladığı gibi olmaz. Kuşkusuz, Ekim 2013-Haziran 2014 tarihleri arasındaki dönemde HDP içindeki çelişkiler ve yaşanan iktidar mücadelesi konusunda yeterli veri mevcut değildir. Ne var ki bu veri eksikliğine rağmen, sekiz ay önce HDP başkanlığı için aday gösterilmeyen Demirtaş'ın, 22 Haziran 2014 tarihli kongrede yeniden başkan seçilmek üzere "ikna edildiği"ne dair haberler, HDP'ye sol hatta sosyalist bir parti imajı verme projesinin başarılı olamadığını gösterir.[136] Üstelik Demirtaş bu kongrede sadece HDP eşbaşkanı seçilmekle kalmamış, birkaç hafta sonra, bu kez HDP'nin cumhurbaşkanı adayı olarak da ilan edilmiştir.

Aslında Demirtaş'ın cumhurbaşkanı adayı olarak seçimi, HDP projesi açısından, parti başkanlığından bile daha aykırı bir gelişmeyi ifade eder. Şu nedenle ki, HDP cumhurbaşkanlığı seçimine katılacak adayını tartışırken, diğer adaylar belli olmuş durumdadır. Erdoğan'ın karşısına CHP ve MHP'nin ortak adayı olarak İhsanoğlu'nun çıkarılmış olması, HDP söz-

136) "Demirtaş Yeniden Lider Oluyor", *Milliyet*, 26 Haziran 2014, (http://www.milliyet.com.tr/demirtas-yeniden-lider-oluyor/siyaset/detay/1888281/default.htm (erişim tarihi: 22 Ekim 2014)).

cülerinin sık sık dile getirdiği "üçüncü kutup" olmak için bu partiye altın tepside sunulmuş bir fırsat gibidir.[137] Ortada, siyasi islam dünyası içinde düşünülebilecek iki erkek aday vardır. Bu durumda yapacağı akıllıca bir seçimle HDP'nin, Kürtlerin ve kendisine yakın sosyalistlerin ötesinde, kadınlara, Gezi ayaklanmasının kitlelerine, Alevilere, gayrimüslimlere ve hatta İhsanoğlu'nun adaylığından rahatsız CHP'lilere varıncaya kadar çok geniş bir kesimin sözcülüğüne kalkışması için koşullar bir araya gelmiş gibidir.

Ancak bütün bu elverişli koşullara rağmen HDP, Demirtaş'ı cumhurbaşkanı adayı olarak ilan eder. Aslında Demirtaş'ın sadece erkek olması bile –"üçüncü kutup" olma iddiasındaki bir parti için– yanlış bir seçim olduğunu gösterir. Diğer yandan, Demirtaş'ın Gezi Parkı'na sadece adaylığının ilanından sonra ve –seçim propagandasında kullanılacak– bir fotoğraf çektirmek üzere gitmiş bir siyasetçi oluşu ise, HDP'nin Gezi ayaklanması üzerine son aylarda yaptığı ajitasyonun boyutları düşünüldüğünde, başka bir olumsuzluktur. Bu adaylıkla ortaya öyle bir manzara çıkmıştır ki, Demirtaş sanki HDP'nin değil, bir yıl öncesindeki BDP'nin cumhurbaşkanı adayıdır. Bu konuda bir veri olmamasına rağmen, bu adaylığın HDP içindeki tartışma ya da çatışmaların ürünü olduğu düşünülebilir. Ancak bunlar bir yana, sonuç olarak Haziran 2014'te, HDP içindeki (daha doğrusu partinin üst yönetiminde) dengelerin radikallerden yana olmadığı ortaya çıkmıştır.

Demirtaş'ın cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki çalışması, yüzde ona yaklaşan oy oranı ile büyük bir başarıyı ifade eder. Bu başarıda iki faktör belirleyici olmuştur. Birinci olarak Demirtaş, Mart 2007 yerel seçimlerinde Sırrı Süreyya Önder'in yaptığı gibi, Erdoğan'ı değil CHP'yi hedef alan bir çeşit "danışıklı dövüş" çabasına girmemiştir. Aslında böyle bir çabaya girmesi gerekli olmadığı gibi, Önder'in taktiğinin yarattığı iti-

137) Bkz.: "Kürkçü: Üçüncü kutup HDP" (http://www.hdp.org.tr/haberler/orgut-haberleri/kurkcu-ucuncu-kutup-hdp/652 (erişim tarihi: 26 Ekim 2014)).

bar kaybı dikkate alındığında, bu mümkün de değildir. Böyle bir çabaya girmesi gerekli olmamıştır; çünkü cumhurbaşkanlığı seçiminin birinci turunda HDP'nin hangi taktiği uygulayacağı Erdoğan için önemli değildir. Dolayısıyla AKP'nin süreci bahane ederek bu konuda Kürt özgürlük hareketine baskı yapması söz konusu olamazdı. Ama bir ihtimal, bu tarz bir baskı yerel seçimlerde yapılmış olabilir. Çünkü İstanbul belediye başkanlığı seçimleri, Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı stratejisinde son derece önemli bir merhaleyi ifade etmekteydi ve İstanbul'un kaybedilmesi tüm siyasal dengeleri sarsabilirdi. Sırrı Süreyya Önder'in kimi destekleyicileri arasında bile şaşkınlık uyandıran CHP karşıtı propaganda çalışmasının absürt karakteri, ister istemez böyle bir ihtimali akla getirmektedir. Öte yandan, Demirtaş'ın propaganda çalışmalarında esas olarak İhsanoğlu'nu hedef almasını olanaksız kılan bir diğer faktör de, bizzat İhsanoğlu'nun kişiliğidir. Her ne kadar CHP ve MHP'nin ortak adayı da olsa İhsanoğlu, Erdoğan dururken tüm eleştiri oklarının üzerine yöneltilebileceği bir politik şahsiyet değildir. Bu durum, Demirtaş'ın Önder gibi davranmasını fiilen olanaksız kılmaktadır. Sonuç olarak, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde HDP'nin etkisi, esas olarak ikinci turda bir anlam ifade edecektir. O nedenle de Demirtaş'ın birinci turda, "barış süreci"nin getirebileceği muhtemel baskılardan uzak bir şekilde özgürce propaganda çalışması yapması mümkün olabilmiştir.

Ne var ki seçimin ilk turunda Demirtaş'ın sinik davrandığı önemli bir noktanın var olduğunu da belirtmek gerekir. Şöyle ki, iki dereceli seçimler –özellikle ikiden fazla partinin parlamentoda temsil edildiği ülkelerde– partiler ve adaylar arasında açık ya da üstü örtülü ittifakları kaçınılmaz kılar. Öte yandan, bu seçimlerde seçimin ikinci turda gerçekleşme ihtimali daima mevcuttur. O yüzden adaylar, ama özellikle de ikinci tura kalma ihtimali olmayan adaylar, birinci turda seçmenden oy isterken, ikinci turun gerçekleşmesi durumunda –yani asıl seçimde– ne yapacaklarını genellikle açıklarlar. Çünkü seçmen

eğer "protesto oyu" vermiyorsa, bu adaylara ikinci turu düşünerek oy vermektedir. Başka bir ifadeyle, ikinci turun sonuna kadar her aday, sadece şu ya da bu partinin değil, aynı zamanda kendisine oy verenlerin de adayıdır. Bu açıdan genellikle birinci tur, bir anlamda aday ile seçmen arasında yapılan bir zımni sözleşmeyi ifade eder. Oy verdiği adayın partizanı olmayan seçmen, ikinci tura kalma ihtimali olmayan adaya, "politik gücünü artırman için sana oy veriyorum, sen de ikinci turda benim tercih edeceğim aday için oy çağrısı yapacaksın" derken; aynı aday da seçmene, "politik gücümü artırmam için birinci turda bana oy verirsen, ben de ikinci turda senin istediğin aday için çağrı yapacağım" demektedir.[138]

Son cumhurbaşkanlığı seçiminde HDP adayı için, bu türden bir zımni sözleşmenin koşulları özel olarak mevcuttu. Çünkü HDP ancak bu yeni "Türk" seçmenleri sayesinde bir "Türkiye partisi" olabilirdi. Öte yandan, ilk defa bir "Kürt aday"a oy verecek olan seçmenlerin çoğunluğu, ikinci turda Erdoğan karşısında İhsanoğlu'nun desteklenmesini istemekteydiler. Bu durumda, üstü örtülü ya da açık "boykot"u savunan Demirtaş'ın, ikinci turda yeni seçmenlerine sürpriz yapma, onlara, "kusura bakmayın, bunu önceden söyleseydim bana birinci turda oy vermezdiniz, onun için sustum" deme hakkı olamazdı. O anlamda, Demirtaş'ın ikinci turun gerçekleşmesi durumunda ne yapacağını söylemesi adeta ahlaki bir zorunluluğu ifade etmekteydi. Ama Demirtaş ısrarla bu açıklamayı yapmadı. Hiçbir ihtimal olmadığı ve hiç kimsenin

---

138) Örneğin Fransa'da sadece cumhurbaşkanlığı seçimlerinde değil, milletvekili seçimlerinde, bölgesel ve yerel seçimlerde de uygulanan iki dereceli sistem, bu yaklaşımı adeta bir kural haline getirmiştir. Kuşkusuz, her adayın ikinci tura kalacak adaylardan birini tercih etme zorunluğu yoktur. Ama böyle durumlarda aday, ikinci turda bir tercihi olmayacağını önceden ilan eder; seçmen de bunun bilincinde olarak ona oy verir. Örneğin, özellikle cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turunda pek çok seçimde yüzde 5'lere kadar varan bir oranda oy olan Troçkist Lutte Ouvrière'in adayı, ikinci tur için oy verme çağrısı yapmayacağını, ama sosyal mücadelelere sembolik bir çağrı anlamında "üçüncü sosyal tur" çağrısı yapacağını hemen her seçimde önceden ilan etmiştir.

inanmayacağını bildiği halde, demagojik bir biçimde ikinci tura kalabileğini bile söyleyebildi. Ama tabii Demirtaş'ın bu sinik yaklaşımının bir mantığı da vardı. Şöyle ki, ikinci turdaki tutumuna ilişkin açıklama yapması durumunda, Erdoğan ve İhsanoğlu arasında bir seçim yapmayacağını söyleyecekti. İkinci turda İhsanoğlu'nun kazanma ihtimali olsaydı bile bu tutumu değişmezdi; hatta belki öylesi bir durumda özellikle boykotu savunurdu.

İkinci turda boykot tavrı, Kürt hareketinin (daha doğrusu Öcalan'ın) görüşme muhatabının AKP olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu görüşmelerde Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesine ilişkin olarak HDP'nin "güçlük çıkarmaması" konusunda bir anlaşma yapılmış olmasa bile, Kürt hareketinin muhatapsız kalmayı tercih etmeyeceği, dolayısıyla Erdoğan'ın seçilmesini veri olarak kabul ettiği anlaşılmaz bir şey olmasa gerek. Bu nedenle ikinci turun gerçekleşmesi durumunda, Demirtaş'ın "iki aday da bize uygun değil", "isteyen dilediği oyu kullansın", "biz ilkeleri savunuyoruz", "insanlar özgürdür" türünden ifadelerle "boykot" kelimesini kullanmadan boykot diyeceği kesindi.

Bütün bunlar, Demirtaş'ın ikinci turda ne yapacağını açıklamasının politik olarak imkansızlığını ortaya koymaktadır. Demirtaş bu açıklamayı yaptığı takdirde, kendisine ilk defa oy vermeyi düşünen seçmenlerin çoğunun kararlarını gözden geçireceklerini ve sonuçta kendisi için oy kullanmaktan vazgeçeceklerini biliyordu. Bu koşullarda ikinci tur ihtimali ile ilgili olarak risk almayı seçti ve bir açıklama yapmadı.

Burada iki dereceli seçimin Türkiye'de ilk kez uygulanıyor oluşunun, ikinci turda nasıl bir tutum alacağı konusunda Demirtaş üzerinde oluşması gereken baskıyı nispeten azalttığı da unutulmamalı. Ayrıca ilginç bir şekilde bu konuda kendisini fazla zorlamayan medyanın büyük yardımının da işlevli olduğunu belirtmek gerek. Tüm kampanya boyunca sadece "yandaş medya" değil –kritik durumlarda AKP iktidarının çizdiği sınırlar dışına çıkmayan– Aydın Doğan Medyası da,

Demirtaş'ın muhtemel bir ikinci turda tarafsız kalacağını bildikleri halde, bu konuda açıklama yapması için onu rahatsız etmediler.

Ama eğer Erdoğan birinci turda yüzde 50'yi aşamasaydı, Demirtaş iki aday arasında bir seçim yapmayacağını söyleyecek, bu durumda da yeni seçmenlerinin büyük çoğunluğu kendilerini aldatılmış hissedeceklerdi. Bu ise, bir "Türkiye partisi" olmak hedefine ancak o yeni seçmenlerle ulaşabilecek bir parti olarak HDP için bir felaket anlamına gelirdi. Ama tabii daha başından itibaren HDP projesine pek olumlu bakmadığı dikkate alındığında, Demirtaş'ın böyle bir ihtimalden çekinmesi için fazla bir nedeni olmadığı da söylenebilir.[139]

Rojava'dan Kobanê Savunmasına: PKK'nin Bölgesel Aktör Olarak Yükselişi

PKK'nin Suriye örgütlenmesi olan Demokratik Birlik Partisi (PYD), 2000'lerin başlarında bağımsız bir örgütlenme olarak ortaya çıkmıştır. Suriye'de yaklaşık yirmi yıl faaliyet göstermiş olan PKK, Esad rejimi ile oluşturduğu anlaşma çerçevesinde bu ülkede bağımsız bir Kürt örgütlenmesine hiçbir zaman girişmemiştir. Ancak bu anlaşma, PKK'nin Suriye Kürtleri arasında örgütlenme çalışması yapmasını engellememiş, bunun sonucu olarak, uzun yıllar boyunca pek çok Suriye kökenli militan PKK saflarında mücadeleye katılmıştır.

Eylül 2003'de PYD'nin kuruluşu, PKK'nin Ortadoğu'da yaşanmakta olan büyük sarsıntılara yanıt stratejisinin bir parçası olarak görülebilir. Bu tarihte, Öcalan'ın 1999 yılında Türki-

---

139) Bu noktada, Demirtaş'ın adaylığının, belki de HDP'nin bu açmazını en iyi yönetebilecek aday olması nedeniyle kabul gördüğü de düşünülebilir. Çünkü HDP eğer dışarıdan bir bağımsız aday ya da kendi içinden bir sosyalist aday göstermiş olsaydı, bu adaylar ikinci turda ne yapacakları sorusu karşısında, Demirtaş'ın başarılı akrobasisini muhtemelen gerçekleştiremeyeceklerdi. Belki de Demirtaş tam da bu nedenle –yine belki de– oybirliği ile HDP'nin cumhurbaşkanı adayı olmuştu. (HDP içi tartışmaların dış dünyaya kapalılığı nedeniyle bu türden spekülatif değerlendirmelerin bazen gerekli olduğunu düşünüyorum.)

ye için öngördüğü demokratik cumhuriyet temelindeki barış stratejisinin başarısızlıkla sonuçlandığı iyice anlaşılmış durumdadır. Yeni girilen süreçte önce PKK feshedilmiş, yerine KADEK kurulmuş, ardından Öcalan 2003 Eylül'ünde, onun da feshedilerek, yerine Kürdistan'ın tüm parçalarından gelen delegelerin oluşturacağı KONGRA GEL projesini ortaya atmıştır. Bu eşzamanlılık dikkate alındığında, PYD'nin Öcalan'ın yeni stratejisinin bir parçası olduğu anlaşılabilir. Zaten bir süre sonra, PKK'nin İran örgütlenmesi olan PJAK'ın kuruluşu da gündeme gelecektir.

Ancak her ne kadar 2003 yılında kurulmuş da olsa, PYD'nin gerek Suriye gerekse bölgede önemli bir siyasal aktör olarak yükselişi, Suriye iç savaşı ile gerçekleşir. Esad rejimi, iç savaşın ikinci yılında askerlerini Rojava ("Batı") olarak bilinen Batı Kürdistan'dan çekme kararı alır. Bunun ardından da PYD askerî güçleri, Temmuz 2012'de bölgenin belli başlı şehirlerinin kontrolünü ele geçirirler. Bir süre sonra da, Ocak 2014'te, Rojava bölgesinde oluşturulan kantonların özerk yönetim bölgeleri olarak ilanı gerçekleşir. Ayrıca PYD'nin askerî kolu HPG, bölgenin savunma gücü olarak tanınır. Böylelikle PKK'nin Türkiye'de demokratik özerkliği hedefleyen mücadelesi sürerken, Türkiye sınırlarının ötesinde PKK'nin öncülüğünü yaptığı bir demokratik özerklik uygulaması gerçekleşmektedir.

Rojava'da uygulamasına girişilen özerk yönetimin bir çeşit anayasası olan *Rojava Toplumsal Sözleşmesi*, PKK programının evriminde yeni bir aşamayı temsil etmesi açısından incelenmeye değer bir metindir.[140] *Sözleşme*'nin "giriş" maddesi, oluşumun toplumsal öznesini şöyle tanımlar: "*Afrin, Cezire ve Kobanê Demokratik Özerk Bölgelerinin halkı olarak; Kürtlerin, Arapların, Süryanilerin (Asuri ve Arami), Türkmenlerin, Ermenilerin ve Çeçenlerin konfederasyonu olarak bizler, özgür bir bi-*

140) Sözleşme'nin tam metni için bkz.: "The Social Contract of Rojava Cantons in Syria" (http://kurdishquestion.com/kurdistan/west-kurdistan/the-constitution-of-the-rojava-cantons.html (erişim tarihi: 28 Ekim 2014)).

çimde bu Sözleşme'yi ilan ve kabul ediyoruz.'[141]

Sözleşme'nin gerek girişinde gerekse diğer maddelerinde, "Kürtler"e ve ilgili yerlerde "Kürtçe"ye ilişkin olarak hiçbir imtiyazlı ibarenin bulunmaması, *Rojava Sözleşmesi*'nin etnik sınırlamalardan kurtulmuş bir siyasal ve hukuki metin olduğunu gösterir. Oysa aynı geleneğin eseri olan *KCK Sözleşmesi* (2007), bu noktada önemli bir farklılığı ifade etmektedir. KCK Sözleşmesi'nde yer alan *"Kürdistan için kendi kaderini tayin hakkı"*, *"Kürt yapılanması"*, *"Kürt halkının konfederal hukuku"*, *"Kürt kültürünün ve azınlık kültürlerinin geliştirilmesi"* gibi ibareler, demokratik konfederalizmin ve demokratik özerkliğin etnik temelli bir toplumsal örgütlenmeye denk düştüğünü ve PKK'nin 1999 sonrasındaki tüm çabalarına rağmen, hâlâ etnik temelli bir kurtuluş projesinden yeterince uzaklaşamadığını göstermektedir. Oysa *Rojava Toplumsal Sözleşmesi*'nin, bizzat bu etnik karakteristiği –yapıyı tanımlayan bir unsur olarak– dışlamaya çalıştığı çok net bir şekilde görülebilir. Bu özelliği ile Rojava Sözleşmesi, ülke ya da bölge düzeyinde düşünülecek bir demokratik cumhuriyet projesine çok daha uygun düşmektedir.

Ancak bu özelliğinin ötesinde Rojava deneyi, bir süre sonra farklı bir bağlamda PKK'nin Ortadoğu'da bir siyasal aktör olarak yükselişine vesile olacaktır. IŞİD'in Irak ve Suriye'de güç kazanması ve bu arada Kobanê'ye yönelik saldırısı, Ortadoğu'daki zaten istikrarsız olan güç dengelerini daha da sarsacak koşulların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu koşullarda PKK, sadece Türkiye ve Kuzey Irak Kürt yönetiminin değil, ABD ve Avrupa Birliği'nin de dikkate alması gereken bir güç olarak kendisini gösterir. O derece ki, ABD hâlâ terör listesinde bulunan PKK ile –elbette PYD adı altında– diyalog oluşturmaya ve kimi durumlarda somut işbirliğine girmeye başlamıştır. Kuşkusuz, aynı anda farklı güçler arasında farklı savaşların yaşandığı bölgesel çatışmalarda sık sık görüldüğü gibi, Rojava'da

141) *A.y.*

gerçekleşen bu diyalog ve işbirliğinin geleceği hakkında konuşmak için henüz çok erken. Ancak yine de, PKK'nin radikal örgüt geleneği ve özellikle de Rojava'da uyguladığı demokrasi biçimi nedeniyle, söz konusu diyalog ve işbirliğinin IŞİD'in oluşturduğu sıcak savaş ortamında ortaya çıkmış taktik tutumlardan daha öteye gitmeyeceği söylenebilir. Hatta bunun da ötesinde –AKP ile değilse de– Türkiye ile ve Irak Kürt yönetimi ile stratejik ittifak ilişkisi nedeniyle, ABD'nin bir süre sonra PYD'nin askerî ve politik gücünü zayıflatmak için elinden geleni yapmaya çalışacağı düşünülebilir.

GELECEĞİN GETİREBİLECEKLERİ VE SONUÇ

Yakın gelecekte Kürt özgürlük hareketini neler bekliyor? Bu soruya ancak ihtiyatlı yanıtlar getirilebilir. Çünkü Kürt sorunu artık daha da karmaşıklaşmış bölge (Ortadoğu) sorunlarıyla iç içe geçmiş durumda. Bundan da önemlisi, hükümet ile Öcalan arasında yürütülen görüşmelerin gizliliği de sorun üzerine değerlendirme yapmayı zorlaştırmakta. Belirtmek gerekir ki, söz konusu görüşmelerin içeriğine ilişkin olarak sadece kamuoyu değil, AKP ve PKK yöneticilerinin bir kısmı bile yeterince bilgi sahibi değil.

Ancak şu ana kadar ortaya çıkan bilgiler, PKK ile hükümet arasında yürütülen görüşmelerde "ilerleme" kaydedildiğini ve önümüzdeki aylarda –daha doğrusu genel seçimler sonrasında– somut adımlar atılabileceğini ortaya koymakta. Ama tabii bu noktadan itibaren spekülasyon alanı başlıyor. O yüzden bu aşamada sadece, tarafların (Erdoğan ve Öcalan) görüşmelerden asgari beklentilerinin neler olabileceği ve bunların ne ölçüde birbirleriyle uyum gösterdiği konusunda bazı tahminlerde bulunulabilir.

Hükümet tarafı söz konusu olduğunda şunu söylemek gerekir ki, bu taraf başından beri PKK ile görüşmeleri, kelimenin gerçek anlamında bir "çözüm"ü değil, "barış"ı (ya da PKK'nin silahlı mücadeleyi bırakmasını) hedefleyerek yürütmekte. Çünkü Kürt sorununun çözümü –eğer bağımsızlık dışında bir çözümden söz ediliyorsa– Türkiye'nin kelimenin gerçek anlamında demokratikleşmesinden geçmektedir. Bu demok-

ratikleşme her şeyden önce, PKK liderlerinin zaman zaman talep ettikleri gibi, Kürt kimliğinin anayasada yer almasını değil, tersine anayasada hiçbir etnik kimlik vurgulamasının olmamasını, bunun sonucu Türklüğe yapılan tüm atıfların anayasadan çıkarılmasını gerektirir. Yine bu demokratikleşme, toplumun en geniş kesimlerinin siyasetin öznesi olabilme koşullarının yaratılmasıyla mümkündür. Ama tabii böyle bir demokratikleşme AKP için ölüm demektir. Bu partinin çözüm sayesinde kazanacakları ile demokrasi nedeniyle kaybedecekleri yan yana konulduğunda, kayıplarının çok daha ağır basacağı muhakkaktır.

Bu nedenle, Kürt sorununa çözüm denildiğinde hükümetin hedefi, PKK'nin silahlı mücadeleye son vermesidir. Hükümetin bu konuya ilişkin asgari programı da, PKK'nin silahsızlandırılmasından ve silahlı ve tutuklu kadrolarının yasal siyasal mücadeleye katılabilmeleri için yasal koşulların sağlanmasından ibaret gibi görünmekte. Buna karşılık olarak vereceği tavizler ise, esas olarak –Öcalan da dahil olmak üzere– tüm PKK kadroları için bir siyasal aftır. Elbette koşullara uygun olarak bu tavizlere –"demokrasi makyajı" kabilinden– "kültürel haklar"a ilişkin birkaç sınırlı reform da eklenebilir.

Şu anda Erdoğan, PKK'nin silahsızlandırılması konusunda on beş yıl öncesinin generallerinden daha şanslı olduğunu düşünüyor olmalı. Şu nedenle ki, birinci olarak PKK'ye karşı yürüttüğü politikasında bu hükümetin, Türkiye içinde ve bölgede, geçmişte generallerin sahip olmadığı türden Kürt müttefikleri bulunmakta. Bu müttefikler, son yıllarda istikrarlı bir şekilde büyüyen Kürt sermaye sahipleri ve AKP'nin nicedir iyi ilişkiler içinde olduğu Kuzey Irak Kürt yönetimidir. Eğer becerilebilirse, PKK'nin silahsızlandırılmasını izleyecek olan yeni siyasal ortamda PKK (ya da onun doğuracağı siyasi hareket) için öngörülen tecrit politikasının hayata geçirilmesinde bu iki müttefikin de son derece önemli işlevleri olacaktır.

Erdoğan'a on beş yıl öncesinin generallerine göre daha

şanslı olduğunu düşündürtebilecek ikinci neden ise, PKK'ye verilecek tavizler konusunda Türk kamuoyunun on beş yıl öncesine göre çok daha "hazırlıklı" ya da en azından daha "tahammüllü" oluşudur. Geçmişte olduğundan çok farklı olarak bugün, silahların kesin bir şekilde susması karşılığında, on altı yıldır hapiste bulunan Öcalan'ı da içerecek bir siyasi affın kamuoyunun geniş kesimlerinin onayını alabileceğini düşünmek, hayalcilik olarak görülmemeli (özellikle de Öcalan ve diğer önde gelen PKK liderleri için bu affın uygulamasının bir takvime bağlanacağı düşünüldüğünde).

Bunların yanı sıra, hükümet tarafı, Kürt cephesinde bir çeşit "ara çözüm"e duyulan isteği yaratan koşulların da farkındadır. Bunların başında, 2011'den beri devam eden ateşkes'in bölge halkına verdiği rahatlık gelir. Bu nispi rahatlık dönemi, doğal olarak PKK'nin silahlı mücadeleyi gerekirse yeniden başlatma kararlılığını sarsmaktadır. En nihayet Öcalan'ın hükümetin asgari programına denk düşen bir çözüm planında kararlı görünüşü ve bunu PKK'ye kabul ettirme potansiyeli de AKP hükümetinin iyimserliğini artıran bir diğer faktör olarak görülebilir.

Öcalan'a gelince, muhtemelen onun da Erdoğan'ınkine benzer bir asgari programı mevcut. Her ne kadar çözüme ilişkin olarak hem kendisi hem de PKK ve HDP sözcüleri –siyasi af ve yasal faaliyet koşullarının sağlanmasının ötesinde– elle tutulur demokratik reformlarda, hatta kapsamlı bir anayasa değişikliğinde ısrarlı olacaklarını söyleseler de, bu beyanları bir tür "megafon diplomasisi"ni akla getirmekte. Çünkü kısa (hatta orta) vadede bir sonuca varmak istiyorsa, Öcalan'ın çok fazla seçeneği yok. Ateşkes koşulları sürdüğü müddetçe, görüşmelerin uzaması hükümet açısından taktik bir başarıyı ifade etmekte. Dahası, görüşmeleri uzatma konusunda hükümetin elinde çok fazla olanak bulunuyor. Bu koşullar Öcalan'ın önünde adeta iki seçenek bırakmaktadır. Silahlı mücadeleyi yeniden başlatmak ya da af ve yasal çalışma olanaklarından ibaret bir çözüm planında anlaşmak.

Şu ana kadar görüşmeleri belli bir aşamaya getirebildiğini beyan eden Öcalan'ın, birinci yolu, yani yeniden silahlı mücadeleyi önereceğini düşünmek oldukça güç. Hükümetin en imtiyazlı görüşme muhatabı olabilmiş, Newroz kutlamalarında milyonlara hitap etmiş, emri altında çalışacak bir sekreteryanın oluşturulması aşamasına geçilmiş bir siyasal lider olarak Öcalan'ın, yeniden basit bir İmralı mahkumu konumuna dönmeyi kabul edeceğini düşünmek için çok fazla neden yok gibi. Bu durumda af ve yasallığı içeren bir asgari programı pekala yeterli görebilir.

Bu çerçevede bir çözüm söz konusu olduğunda, Öcalan için temel sorun, son otuz yılda büyük bedeller ödemiş kadrolarını ve Kürt kitlelerini, şu aşamada bu asgari kazanımların yeterli olduğuna inandırmaktır. Karizmatik liderliği elbette bu konuda çok önemli bir işlev görecektir. Ama bunun da ötesinde, son aylarda Öcalan'ın eline bu konuya ilişkin olarak güçlü bir koz daha geçmiş bulunuyor. IŞİD olgusu ve Kobanê savunmasının ortaya çıkardığı yeni koşullarda Öcalan, belki de PKK'nin silahlı mücadeleyi terk etmeden silahsızlanmaya gitmesinin olanaklı olduğunu düşünmekte.

Bu ilk bakışta gerçeküstü gibi görünen durum, Suriye ve Irak'ta yaşanan gelişmeler sonucunda PKK'nin bölgesel bir siyasal aktöre dönüşmüş olmasından kaynaklanmakta. Buna göre PKK Türkiye'de silah bırakacak, isteyen militanları siyasi aftan yararlanacak, ama öte yandan, örgüt Suriye'de PYD adı altında silahlı bir güç olmayı sürdürecektir. Bu ise silahlı mücadele sayesinde Kürtlerin çok şey kazandığını düşünen ve silahsızlanma düşüncesinden ürken militanlar için bir garanti oluşturabilir.

Kuşkusuz, güney sınırlarının hemen ötesinde silahlı birlikleri bulunan bir hareketle Türkiye'de barış yapmak zorunda kalmak, AKP hükümeti için sıkıntılı bir durumu ifade etmekte. Ancak bu konudaki sıkıntısının düzeyi ne olursa olsun, hükümetin şu anda PKK'yi Suriye'de de silah bırakmaya zorlaması mümkün görünmemekte. Aksi halde somut bir çözüme

varmayı, Suriye'nin (ve Irak'ın) kaderinin belirlenmesinden sonraya bırakması gerekir ki, bölgede yaşanan sorunların ağırlığı ve belirsizliği, bu ertelemeyi görüşmeleri sona erdirmek anlamına getirebilir. Bu durumda hükümetin, eğer sınırlı da olsa bir çözüm istiyorsa, PKK'nin (daha doğrusu YDP'nin) Suriye'de silahlı bir güç olarak varlığına rıza göstermesi kaçınılmaz. Ayrıca bu konuda AKP hükümetini rahatlatabilecek dış faktörler de mevcut. Şöyle ki, PYD'nin silahlı bir radikal örgüt olarak bölgede güçlenişinden rahatsız olan sadece Türkiye devleti ve hükümeti değildir. Her ne kadar şu anda Kobanê savunması ABD, Kuzey Irak Kürt Yönetimi ve PYD arasında taktik bir işbirliği koşullarını yaratmışsa da, bunun stratejik bir ittifaka gideceğini düşünmek, ABD'yi ve Kuzey Irak Kürt Yönetimi'ni hiç tanımamak anlamına gelir. O yüzden AKP hükümeti bu konuyu, Kuzey Irak Kürt Yönetimi'nin ve ABD'nin Rojava hareketini orta vadede "ehlileştirme" niyetlerini dikkate alarak, geleceğe havale etmeyi düşünebilir.

Şu anda ABD, Kuzey Irak Kürt Yönetimi ve PYD arasında stratejik bir ittifakın oluşumu olanaksızdır. Ama eğer bölgede yaşanacak olağanüstü gelişmeler Kürdistan'ın bağımsızlığını ve ciddi harita değişikliklerini gündeme getirirse, bu pekala olanaklı olabilir. Ama o zaman da zaten radikal Kürt hareketinin ehlileştirilmesi için başka düzeyde bir süreç başlamış demektir.

Diğer taraftan, muhtemel bir silahsızlanma ve PKK'nin yasal bir siyasal harekete dönüşmesinden sonra yaşanacak gelişmeler konusunda tahminlerde bulunmak ise çok daha güç. Ama yine de bir spekülasyon anlamında, bu durumda kabaca iki muhtemel yönelişin mevcut olduğu düşünülebilir. Birinci ihtimalde, bir radikal demokrasi hareketi olarak Kürt özgürlük hareketinin Türkiye siyasetindeki yalnızlığı devam eder; ve bu durumda hareket ülke çapında değil bölgesel düzeyde dönüşümlerin gerçekleşmesi için mücadeleye ağırlık verir. Bu koşullarda demokratik cumhuriyet boş ve anlamsız bir slogan olmaktan öteye gitmeyecek; PKK ya da onun yerini alacak

olan oluşum ise, merkezî devletin insafına kalmış bölgesel reform uygulamalarıyla boğuşmak zorunda kalacaktır.

İkinci ihtimal ise, demokratik cumhuriyet stratejisinin süreç içinde Kürt özgürlük hareketi dışındaki reel siyasal ve toplumsal güçlerce de benimsenmesi olabilir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'de bir radikal demokrasi hareketinin yükselmesi durumunda Kürtler, "Kürt olmayanlar"la birlikte bir siyasal ve toplumsal dönüşümü hayal etmeye, dolayısıyla onları bir kader ortağı olarak görmeye başlayabilecekler demektir. Ama diğer yandan, bu ihtimalin gerçekleşmesi halinde Kürt özgürlük hareketinin de –"önderlik örgütü"nü modern bir devrimci örgüte dönüştürecek– köklü bir politik kültür dönüşümü sürecine girmesi beklenmelidir.

Kısacası, uzun (hatta orta) vadede Kürt özgürlük hareketinin radikalizmini koruyabilmesi, ve daha da geliştirebilmesi, Türkiye'de bir radikal demokrasi hareketinin doğuşuna bağlı. Buna karşılık "Türkler"in de, demokrasi mücadelesini öğrenmek için Kürt özgürlük hareketinin desteği ve katkısına ihtiyaçları var.

KAYNAKÇA

Alkan, Necati: *Özgürlükten Araçsallığa PKK'da Kadınlar*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2011.

Alpat, İnönü: *Randevuyu Dağa Verdik*, Su Yayınevi, 2012.

Aydınoğlu, Ergun: "Düzenin Yabancılaşması ya da Bir Tezin Tarihsel Kaderi Üzerine Bir Deneme", *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt V, Sayı: 1, Nisan 2012, s. 66-96.

Aydınoğlu, Ergun: "Hikmet Kıvılcımlı ve Türkiye Solu", *Dr. Hikmet Kıvılcımlı Sempozyumu/Bildiriler*, Köksüz Yayınları, İstanbul, s. 75-87.

Aydınoğlu, Ergun: *Sol Hakkında Her Şey mi?*, Versus Yayınları, 2008.

Aykol, Hüseyin: "Kürdistan Basını 114 Yaşında", Özgür Gündem, 22 Nisan 2012.

Ballı, Rafet: *Kürt Dosyası*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991.

Bookchin, Murray: *The Ecology of Freedom*, Cheshire Books, 1982.

Bozarslan, Hamit: "Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898-2000"), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Milliyetçilik*, Cilt: 4, İletişim Yayınları, 2003.

Çandar, Cengiz: *Dağdan İniş/PKK Nasıl Silah Bırakır? Kürt Sorununun Şiddetten Arındırılması*, TESEV Yayınları, 2011.

Çağlayan, Handan: *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar/Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*, İletişim Yayınları, 2007.

Çiçek, Nevzat: "27 Mayıs'ın Öteki Yüzü / Sivas Kampı -1", *Taraf*, 27 Mayıs 2010.

Demir, Eyyüp: *Bir Geleneğin Anatomisi ve 29 Mart 2009 Seçimleri*, Orion Kitabevi, Ankara, Tarihsiz.

Demir, Eyyüp: *DEP'ten BDP'ye Kürt Dejavusu/Dokunulmazlık*, Orion Kitabevi, Ankara, Tarihsiz.

Demir, Eyyüp: *Öteki Kürtler - Bir Geleneğin Anatomisi ve 2009 Mart Seçimleri*, Orion Kitabevi, Ankara, 2010

Deutscher, Isaac: "Marxism and Primitive Magic"; Tarik Ali, *The Stalinist Legacy/Its Impact on 20th Century World Politics*, Penguen Books, 1984, s. 106-117.

Deutscher, Isaac: *The Prophet Outcast: Trotsky (1929-1940)*, Verso, 2003.

Dirlik, Arif: "Mao Zedong: Charismatic Leadership and the Contradictions of Socialist Revolution", Jan Willem Stutje (ed.),

Charismatic Leadership and Social Movements: The Revolutionary Power of Ordinary Men and Women, Berghahn Book, 2012, s. 117-137.

Duverger, Maurice: *Siyasi Partiler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.

"55 Şeyh ve Ağa Tehcir Ediliyor/Bu şahıslar Batı ve G.Batı Anadolu Bölgesi Vilayetlerine Yerleştirilecek", *Milliyet*, 3.12.1960, s.1 ve 5.

Gellner, Ernest: *Uluslar ve Ulusçuluk*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1992.

Gordon, Michael R./Trainor, Bernard: *Cobra II - The Inside Story of the Invasion and Occupation of Iraq*, Vintage, 2007.

Güçlüer, Eray: *PKK'nin 1978-2010 Tarihleri Arasında Örgütsel Yapısının Değişimi ve Kurumsal Girişimci Olarak Hedeflerinin Analizi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.*

Gündoğan, Cemil: *Kawa Davası Savunması ve Kürtlerde Siyasi Savunma Geleneği*, Vate Yayınevi, İstanbul, 2007.

İnsel, Ahmet: "Bombalı 'Yurtsever Kişi'", *Radikal İki*, 4 Eylül 2005.

Jongerden, Joost-Akkaya, Ahmet Hamdi: *PKK Üzerine Yazılar*, Vate Yayınevi, İstanbul, 2012.

"KADEK Programı", *Serxwebûn*, Sayı: 246, Haziran 2002, s. 28-31.

Kalkan, Duran: "KONGRA-GEL Demokratik Direnişin Adıdır", *Serxwebûn*, Sayı: 264, Aralık 2003, s. 4-6.

Kapmaz, Cengiz: *Öcalan'ın İmralı Günleri*, İthaki Yayınları, 2011.

Karayılan, Murat: *Bir Savaşın Anatomisi - Kürdistan'da Askerî Çizgi, Weşanên Serxwebûn* 152, 2011.

Kaya, Ayhan: "Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık, Çokkültürcülük ve Azınlık Tartışmaları: Birarada Yaşamanın Siyaseti"; Kaya, Ayhan-Tarhanlı, Turgut (der.): *Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları*, TESEV Yayınları, 2005.

Kershaw, Ian: *Fateful Choises-Ten Decisions that Changed the World 1940-1941*, The Penguin Press, 2007.

Kıvılcımlı, Hikmet: *27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi*, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

Koca, Ali (der.): *Kürt Solu*, 2. Kitap, Gün Yayıncılık, İstanbul, 1999.

KONGRA-GEL Başkanlığı, "2005 Newrozu On Yıllardır Süren Özgürlük Mücadelesinin ve Halkımızın Eseridir", *Serxwebûn*, Sayı: 279, Mart 2005, s. 5-6.

"KONGRA-GEL Programı", *Serxwebûn*, Sayı: 263, Kasım 2003, s. 5-8.

Kutlay, Naci: *Anılarım*, *Avesta*, İstanbul, 1998.

Marcus, Aliza: *Kan ve İnanç - PKK ve Kürt Hareketi*, İleşitim Yayınları, *İstanbul, 2009.*

"Mezarda da Olsa Rolümüzü Oynarız"-"PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan Yoldaşın Anakarargah ile Görüşmesi", *Serxwebün*, sayı 205, Ocak 1999, s. 6-7.

Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012.

Nihat, Sargın: TİP'li Yıllar (1961-1971) Anılar Belgeler, 2 *Cilt, Felis Yayınevi, İstanbul, 2001.*

"Ortadoğu'da Kazanacak Tek Alternatif Radikal Demokratik Güçlerdir", *Serxwebün*, Eylül 2013, Sayı: 381, s. 2-5.

Öcalan, Abdullah: *Bir Halkı Savunmak*, *Weşanên Serxwebün* 135, 2004.

Öcalan, Abdullah: *Demokratik Uygarlık Manifestosu V. Kitap/Kürt sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü / Kültürel Soykırım Kıskacında Kürtleri Savunmak*, Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi, 2013.

Öcalan, Abdullah: *Halk Savaşında Militan Kişilik*, *Weşanên Serxwebûn* 64, Köln, 1994.

Öcalan, Abdullah: *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, *Weşanên Serxwebûn* 24, 5. Baskı, Köln, 1993.

Öcalan, Abdullah: "1978 PKK Kuruluş Kongresi Konuşması", *İlk Konuşmalar*, *Weşanên Serxwebûn* 91, Belgesel Dizi, Cilt II, 1998.

Öcalan Abdullah: *Ortadoğu'nun Çehresini Değiştireceğiz/Seçme Röportajlar*, Cilt I, *Weşanên Serxwebûn* 69, Agri Verlag, Köln, 1994.

Öcalan, Abdullah: *Önderlik Gerçekliği ve PKK*, Cilt 1, *Weşanên Serxwebûn* 55, 1992.

Öcalan, Abdullah: *PKK 5. Kongresi'ne Sunulan Politik Rapor*, *Weşanên Serxwebûn* 73, Köln, Haziran 1995.

Öcalan, Abdullah: *PKK'da Gelişme Sorunları ve Görevlerimiz*, *Weşanên Serxwebûn* 67, Köln, 1994.

Öcalan, Abdullah: *Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa*, 2 cilt, Mezopotamien Verlag, Köln, 2001.

Öcalan, Abdullah: *PKK Program ve Tüzüğü*, *Weşanên Serxwebûn* 71, Köln, 1995.

Öcalan, Abdullah: *Sosyalizmde Israr İnsan Olmaktır*, *Weşanên Serxwebûn 87, 1998.*

Öcalan, Abdullah: "Kürdistan Devriminde Tarihi Bir Aşamanın

Hazırlıklarına Yönelirken Mevcut Siyasi Durum ve Mutlak Yüklenilmesi Gereken Görevler", *Serxwebûn*, Sayı: 97, Ocak 1990, s. 12-16.

Öcalan, Abdullah: "Gerçekleşen Sosyalizmin Dönüm Noktasında", *Serxwebûn*, Sayı: 99, Mart 1990, s. 16-22.

Öcalan Abdullah, "Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olamaz", *Serxwebûn*, Sayı: 204, Aralık 1998, s. 12-17.

Öcalan, Abdullah: "Kürtler Demokrasinin Motor Gücüdür", *Serxwebûn*, Sayı: 217, Ocak 2000, s. 12-13.

Özcan, Ali Kemal: *Turkey's Kurds – A Theoritical Analyses of the PKK and Abdullah Öcalan*, Routledge, 2010.

Özcan, Nihat Ali: *PKK / Tarihi, İdeolojisi, Yöntemi*, ASAM Yayınları, Ankara, 1999.

PKK Başkanlık Konseyi, "Yeni Dönemin Özelliklerini Tüm Yönleriyle Kavrayalım ve Önderliğe Kilitlenerek Sürece Mutlaka Cevap Olalım", *Serxwebûn*, Sayı: 207, Mart 1999, s. 3-6.

PKK Başkanlık Konseyi, "Fedai Savaş Tarzı ile Yenilmeyecek Güç Yoktur", *Serxwebûn*, Sayı: 208, Nisan 1999, s. 15-17.

PKK Başkanlık Konseyi, "Asrın Davasında Başkan Apo ile Bütünleşelim", *Serxwebûn*, Sayı: 209, Mayıs 1999, s. 18.

PKK (Partiya Karkerên Kurdîstan) *Program ve Tüzüğü*, *Weşanên Serxwebûn* 71, Nisan 1995.

"PKK Programı - I", *Serxwebûn*, Sayı: 280, Nisan 2005, s. 10-12.

Sazak, Derya: "Barış'a Özlem", *Milliyet*, 10 Nisan 1993.

Simeon, Dilip: "A New Kind of Force: Examining Charisma in the Light of Gandhi's Moral Authority", Jan Willem Stutje (ed.), *Charismatic Leadership and Social Movements: The Revolutionary Power of Ordinary Men and Women*, Berghahn Book, 2012, s. 23-43.

Stalin, J. V.: *Eserler – 1907-1913*, Cilt: 2, İnter Yayıncılık, İstanbul, 1989.

Türkiye İşçi Partisi Programı, İstanbul, 1964.

Wang, Peng: "Women in the LTTE: Birds of Freedom or Cogs in the Wheel?", *Journal of Politics and Law*, Vol. 4, No: 1, March 2011, s. 100-108.

Weber, Max: *Sosyoloji Yazıları*, Çev.: Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

White, Paul: *Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers – The Kurdish National Movement in Turkey*, Zed Books, 2000.

Yücel Müslüm, *Abdullah Öcalan – Amara'da İmralı'ya*, Alfa Yayınları, 2014.

İnternet Siteleri:

http://kovarabir.com
http://kurdistan-press.org
http://ceza-bb.adalet.gov.tr
http://rojbas1.wordpress.com
http://rojbas2.wordpress.com
http://rojbas3wordpress.com
http://editorler.org
http://madiya.net
http://bianet.org
http://enternasyonalforum.net
http://kurdistantime.com
http://pirtukxane.org
http://guy.perville.free.fr
http://hyd.org.tr
http://abdullah-ocalan.com
http://theanarchistlibrary.org
http://worldjewishcongress.org
http://demirden-kapilar.blogspot.com.tr
http://hdp.org.tr
http://kurdishquestion.com
http://pkkonline.com
http://tbmm.gov.tr
http://bbc.co.uk
http://radikal.com.tr
http://yenisafak.com.tr
http://hurriyet.com.tr
http://milliyet.com.tr
http://bugun.com.tr
http://cnnturk.com
http://taraf.com.tr

Fis Köyünden Kobanê'ye
KÜRT ÖZGÜRLÜK HAREKETİ

Kürt özgürlük hareketi günümüzde Ortadoğu'nun en devrimci siyasal ve sosyal hareketlerinden birisi olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmayı, Kürt özgürlük hareketini ve onun Türkiye siyasetindeki yerini anlama çabası olarak tanımlamak mümkün.

Türkiye siyasetinin 1960'lı yıllarda "Doğu sorunu", 1960'lar sonlarından itibaren de "Kürt sorunu" başlığı altında ele alınan konusunun 12 Eylül 1980'e kadar farklı özneleri vardı. Ancak 1984 sonrasında PKK bu alanda yepyeni bir özne olarak yükseldi ve kelimenin gerçek anlamında bir siyasal harekete, bir başka deyişle ülke ve bölge gündemini etkileyen bir siyasal güce dönüştü; daha da ötede, çevresinde dev bir sosyal hareket yarattı. Bu çalışma, ağırlıklı olarak PKK hareketinin siyasal ve programatik evrimine odaklanıyor. Ancak bu evrimi daha iyi kavrayabilme çabasının ifadesi olarak, PKK'nin ideolojik kökleri, başta "liderlik kültü" olmak üzere PKK'ye egemen olan politik kültür, "Öcalan-Devlet ilişkileri"ne dair komplo teorilerinin eleştirisi, Öcalan'ın teorisyenliğinin sınırları, bir stratejist ve taktisyen olarak Öcalan ve yasal Kürt partileri gibi konular da çalışmaya dahil ediliyor.

versus

ISBN 978-605-4972-16-6
9 786054 972166